

terra gothica

GALÉRIA UMELCOV SPIŠA

**Stála expozícia
zo zbierky**

Permanent
exhibition from
the collection

Terra Gothica / Putovanie galerijnou zbierkou |⁵

Terra Gothica / A meander through the gallery's collection |¹¹³

Stredovek – temný vek? |⁶

The Medieval Era – the dark ages? |¹¹³

Terra Gothica v zbierke Galérie umelcov Spiša |⁸

Terra Gothica in the collection of the Gallery of Spiš Artists |¹¹⁵

Gotická cesta |⁹

Gothic Route |¹¹⁵

Okruhy Gotickej cesty |¹⁰

Circuits of Gothic Route |¹¹⁶

Krajinou nepoznanou v gotických tendenciách |¹⁴

Terra Incognita with a Gothic aspect |¹¹⁷

Zvonolejárstvo na Spiši |²³

Bellfounding in the Spiš region |¹²⁰

Spišská Nová Ves a Levoča v období gotiky |²⁴

Spišská Nová Ves and Levoča in the Gothic Era |¹²¹

Hrady
Castles

| 28

Veduty
Vedute

| 42

Abstrakcia
Abstraction

| 74

Pamiatky
UNESCO
Monuments

| 62

Gotická tematika v zbierke | 82
Gothic theme in the collection | 136

English summary | 113

terra
gothica

Terra Gothica / Putovanie galerijnou zbierkou

Vitajte v krajine nespoznanej – Terra Incognita! Toto heslo projektu Košického samosprávneho kraja inšpirovalo galériu počas jubilejného štvrtstoročia pripraviť v roku 2012 novú stálu expozíciu, ktorá sa stala putovaním zbierkou s výberovým fokusom na diela, korešpondujúce s gotikou.

V kurátorskej koncepcii Kamily Pacekovej (Tilovej) sa z celkového počtu 1819 ks zbierkových predmetov (stav k 31. 12. 2011) v rámci výskumu a tematického triedenia vyčlenilo celkom 110 diel od 46 autorov, reprezentujúcich tri okruhy gotickej cesty (na Spiši, v Pieninách a v Tatrách) v štyroch nosných tematických celkoch: Hrady – Veduty – Pamiatky UNESCO – Abstrakcia. Reflexia gotiky vo výtvarných dielach je sprevádzaná odkazmi na históriu vybraných lokácií, ktoré spracovala externá historička Katarína Vojtašová: umožňuje tak orientáciu v časopriestore, kde sa dielo stáva zrkadlom skutočnosti a pamätným míľnikom histórie.

Vzhľadom k dlhoročnému spracovávaniu diel i profilov umelcov v zbierke sme popri expozícii realizovali aj interaktívny panel, ktorý sa stáva hlavným nosičom výstupov z výskumu, uvádzajúcom nielen nosné okruhy a prislúchajúce vystavené diela, ale aj „skryté“ diela z depozitára s gotickou tematikou a komplexné autorské profily.

Za posledné desaťročie výrazne vzrástol objem zbierkových predmetov a to na 2420 ks diel (stav k 31. 12. 2021), čo umožnilo obohatiť expozíciu o unikátnu reflexiu gotiky v skle od umelca Mareka Brincka. Zároveň doplniť nové informácie pri koncovom spracovaní panelu a tejto publikácie, ktorá sa stáva ojedinelým svedectvom o tematicky zrelom projekte, spájajúcom umenovedné a historické kontexty, ako aj obrazovú dokumentáciu predmetných diel, či náhľadov do expozície.

Expozícia *Terra Gothica – Gotická cesta v obrazoch*, bola pre verejnosť uvedená 27. novembra 2012 vďaka finančnej podpore zriaďovateľa – Košického samosprávneho kraja v rámci mimoriadneho grantu Terra Incognita, pri príležitosti 25. výročia založenia galérie (v roku 1987). Realizácia tejto nadčasovej expozície predefinovala náš zbierkový fond a stala sa živou poctou umelcom Spiša.

Mgr. Lucia Benická
riaditeľka Galérie umelcov Spiša a iniciátorka projektu

3D prehliadka expozície
3D exhibition

Stredovek – temný vek?

Téma stredoveku – jeho dejín, jeho spoločnosti a kultúry je v historiografii ktorejkoľvek európskej krajiny (ale nielen tej) stále prítomná, dá sa povedať, že je večná. Stredovek nás priťahuje z rôznych dôvodov, ale ten najdôležitejší spočíva v tom, že predstavuje základy na ktorých vyrástla európska a teda aj naša prítomnosť. Stredovek sformoval kultúrnu krajinu Spiša, a svojím spôsobom môžeme povedať, že žijeme v stredovekej krajine, na Spiši je totiž málo miest a obcí, ktoré by neboli založené v stredoveku. Dnes majú pozmenenú podobu, určite sa zmenila sieť cestných komunikácií, zmenil sa život v nich, ale stredoveká kultúrna krajina je tu stále čitateľná. Doba stredoveku je pre nás vzdialená a predstavuje minulosť, ktorá akoby sa stratila v temnote. Často si myslíme, že žijeme v modernej civilizácii a voči minulému (rozumej zaostalému) sa vymedzujeme výrokmi typu – nežijeme predsa v temnom stredoveku, to je ako z temného stredoveku. Ale je toto naše stotožňovanie stredoveku s dobou temna správne? Skôr by som dala za pravdu Janovi Werichovi, že „*středověk si vymysleli lidi, žijící v novověku, aby si odbourali svůj Minderwertigkeitskomplex, protože – co je to středověk? Samo jméno říká, že je to střed mezi staro a novověkem. Ten střed, ten středověk, aby se udržel ve středu, ten taky musí pořád dopředu.*“ Preto je možné, že aj na našu dobu a civilizáciu v budúcnosti raz niekto môže hľadieť ako na stredovek.¹

Bol stredovek temný a tajomný? Odpoveď nie je jednoznačná, ale temný, v predstave stredoveku ako doby temna, určite nebol. Stačí sa pozrieť najmä na Spiši a v Gemeri na zachované pamiatky a výtvarné diela, hýriace farebnosťou a jasom. Stačí sa pozrieť na hlavný oltár

farského kostola v Levoči, dielo známeho Majstra Pavla z Levoče, alebo na súbor nástenných malieb kostolíka v Žehre, v Poprade, na nástenné maľby v Podolínci, či nedávno objavené maľby vo farskom kostole v Starej Ľubovni. Mimochodom svetlo bolo základom mnohých teologických a filozofických textov stredovekých učencov. A nezostalo len pri teórii. So svetlom a jeho symbolikou pracovala sakrálna architektúra i výtvarné diela v miere, ktorú my dnes často nevieme prečítať. Nálepkovať stredovek prívlastkom temný len preto, že disponujeme obmedzeným množstvom informácií a aj tie sa často nenamáhamo správne čítať a interpretovať, svedčí skôr o „temne“ v našich znalostiach. Povedané slovami francúzskeho novinára Jeana Maurica de Montremy v úvode rozhovorov so skvelým francúzskym medievalistom Jacquesom Le Goff: „*Pravidlá a hodnoty tejto vzdialenej i blízkej minulosti sú nám oveľa cudzejšie, ako si myslíme; ale vďačíme im za viac, než si chceme pripustiť.*“²

Či bol stredovek tajomný? Stredovek s kategóriou tajomna pracoval a mal pre ňu adekvátny výraz mirabilis (podivuhodný).³ Tajomno bolo pre kultúru stredoveku veľmi inšpiratívne. Na človeka 21. storočia môže stredovek pôsobiť tajomne, no nemyslím si, že samotná doba stredoveku mala viac tajomstiev, ako ktorejkoľvek staršie alebo mladšie obdobie ľudskej civilizácie.

Autori projektu *Terra Gothica* (gotická zem) sa pozreli na tému stredovekého dedičstva z pohľadu súčasníka, prostredníctvom umeleckých zbierok galérie, zbierok reflektujúcich stredoveký motív. Najčastejšie ide o motív krajiny, ale nechýbajú motívy kultúrnych transferov. Základným kritériom výberu bola pre autorov projektu

vedomá či podvedomá inšpirácia kultúrnym dedičstvom stredovekého Spiša v tvorbe autorov výtvarných diel vybraných do expozície. Projekt má však viac rovín. Kolekcia diel v expozícii je ukotvená v známom projekte kultúrneho turizmu – *Gotická cesta*. Prednostne sú do kolekcie zaradené diela inšpirované pamiatkami Spiša. V expozícii nepracujú autori projektu len s výberom diel a informáciou o nich. Projekt *Terra Gothica* bez nálepiek „temné“ či „tajomné“ prináša množstvo rôznych informácií. Vnímavému divákovi a čitateľovi poskytuje itinerár krajinou zachovaných gotických pamiatok a značnú databázu informácií o vybraných dielach a ich autoroch. Poukazuje na inšpiratívnosť stredoveku pre človeka 20. a 21. storočia. V neposlednom rade prezentuje kreatívny odborný prístup v práci s fondom galérie.

—

PhDr. Mária Novotná
riaditeľka SNM – Spišské múzeum v Levoči

- 1 Dialóg Jana Wericha a Miroslava Horníčka v jednej z ich slávnych Forbín (predscén) v pražskom Divadle Voskovce a Wericha. *Předscény Werich + Horníček* [online]. 2015. youtube.com. [cit. 2021-08-08]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=K1_NxfiyYU>.
- 2 LE GOFF, J. 2005. *Hledání středověku. Rozhovory*. Praha : Vyšehrad, 2005. s. 11. ISBN 978-80-70217-30-6.
- 3 LE GOFF, J. 1998. *Středověká imaginace*. Praha : Argo, 1998. s. 39–59. ISBN 80-7203-074-4.

Marek Brincko: Katedrála / Cathedral; 2011; brúsenie, leštenie, leptanie v kyseline, tavené sklo / grinding, polishing, acid etching, melted glass; 58 x 17 x 20 cm; P 2039

Terra Gothica v zbierke Galérie umelcov Spiša

Stála expozícia *Terra Gothica* je založená na prezentácii obrazov s gotickou tematikou zo zbierky galérie.

46 vybraných umelcov, pochádzajúcich prevažne z regiónu Spiš, zachytáva na obrazoch a kresbách architektonické skvosty *Gotickej cesty*: veduty, intravilány miest i konkrétne spišskú krajinu.

Galéria disponuje 110 dielami s referenciami na obdobie gotiky, ktoré doteraz tvorili pasívnu časť zbierkových predmetov a neboli prezentované verejnosti v tematicky spracovanom celku. Expozícia vybranými dielami dokumentuje cieľové miesta *Gotickej cesty* a lokalizuje tri zo štyroch okruhov (Spišsko-gemerský okruh, Spišský okruh – Tatranský, Spišský okruh – Pieninský).

Expozícia prezentuje 38 diel v maľbe a plastike od 24 autorov. Skladá sa z piatich miestností s tematickým členením a zadelením diel. V úvode sa návštevník oboznamuje so základnými informáciami o projekte s popismi a menami autorov zastúpených v expozícii. Priestor dopĺňa plastika s motívom zvonice, ktorá odkazuje na zvonolejárstvo na Spiši v období gotiky. Prvá miestnosť popisuje jednotlivé okruhy, ktoré sú zastúpené vybranými dielami z lokalít *Gotickej cesty* formou interaktívnej mapy, ktorá abstraktne prekrusluje geografickú proporciu pôvodnej mapy. Ostatné miestnosti prezentujú diela s tematikou hradov, vedút miest, pamiatok UNESCO a abstrakcie.

Výstava je realizovaná vďaka finančnej podpore mimoriadneho grantu Košického samosprávneho kraja – Terra Incognita. Projekt *Terra Incognita* (Krajina nespoznaná) je geograficky zameraný na celý Košický kraj. Dlhodobým zámerom projektu je poukázať na prepojenie kultúrnych

tradícií regiónov s kultúrnym dedičstvom Európy prostredníctvom tematických ciest – vínnej, gotickej a železnej cesty. Pozornosť upriamuje na odhaľovanie neznámych miest a zaujímavých príbehov, ktoré prináša život. Otvára sa pred nami krajina nepoznaná, ktorá nás podnecuje zažiť jedinečné chvíle.

Gotická cesta na Slovensku je prvou tematickou kultúrno-poznávacou cestou svojho druhu, ktorá umožňuje objaviť bohatú pokladnicu Spiša a Gemera. Vďaka tvorivým schopnostiam staviteľov, rezbárov, maliarov, ako aj majstrov – kamenárov sa stal gotický Spiš spolutvorcom výtvarného a architektonického profilu Európy.

—

Mgr. Kamila Paceková [KP]
historička umenia a kurátorka zbierky
Galérie umelcov Spiša

O expozícii
About exhibition

Spiš je oblasť nachádzajúca sa na severovýchode Slovenska. Vyznačuje sa nielen prekrásnou a veľmi pestrú prírodou, ale aj neobyčajnou hustotou a kvalitou umelecko-historických pamiatok, zvlášť z obdobia gotiky. Prvé historické pramene z dejín Spiša pochádzajú zo začiatku 13. storočia. Najstaršia hodnoverná listina zachovaná pre Spiš je datovaná v roku 1209. V roku 1271 kráľ Štefan V. vydáva kolektívne privilégium, ktoré významnou mierou prispelo k tomu, že Spiš bol už v stredoveku krajom s najhustejším mestským osídlením na Slovensku. Hlavným mestom Spiša bola od roku 1271 Levoča, ktorá sa stala aj jeho kultúrnym centrom. Duchovným centrom sa stala Spišská Kapitula, ako sídlo spišského prepošta a od roku 1776 ako sídlo Spišského biskupstva. Mestom s vynikajúcou školou – lýceom – bol Kežmarok. V rokoch 1412 – 1772 bolo 13 miest a viacero obcí Spiša v zálohu poľských kráľov. Prekvital tu obchod i remeslá a v dôsledku toho sa vyvinula aj vysoká kultúrna úroveň. Niet tu takmer sídla, v ktorom by nebolo niečo pozoruhodné: gotický kostol, oltár, krstiteľnica či vzácny kalich alebo monštrancia.

Obdobie gotiky je jedným z najplodnejších období. Nový umelecký názor sa kryštalizoval v polovici 12. storočia vo Francúzsku. V 13. storočí sa udomácňuje v našom stredoeurópskom kultúrnom prostredí. Francúzsko prináša revolučné vynálezy, ktoré umožňujú vytvoriť technicky náročné stavebné prvky gotiky. Gotickú sakrálnu architektúru možno charakterizovať ako syntézu stavebnej techniky, skulptúry a umeleckého remesla. V novej symbióze sa stretli kameň a sklo, aby vytvorili priestor, kam preniká svetlo ako Božie zjavenie. Vrcholom tohto umenia na Spiši je najvyšší neskorogotický oltár na svete

v Chráme sv. Jakuba v Levoči a ďalších desať tamojších gotických a renesančných oltárov. Netreba sa preto čudovať, že množstvo zachovaných nielen architektonických pamiatok si zaslúžilo patričnú pozornosť a na mape cestovného ruchu vznikla *Gotická cesta*, prvá svojho druhu na Slovensku.

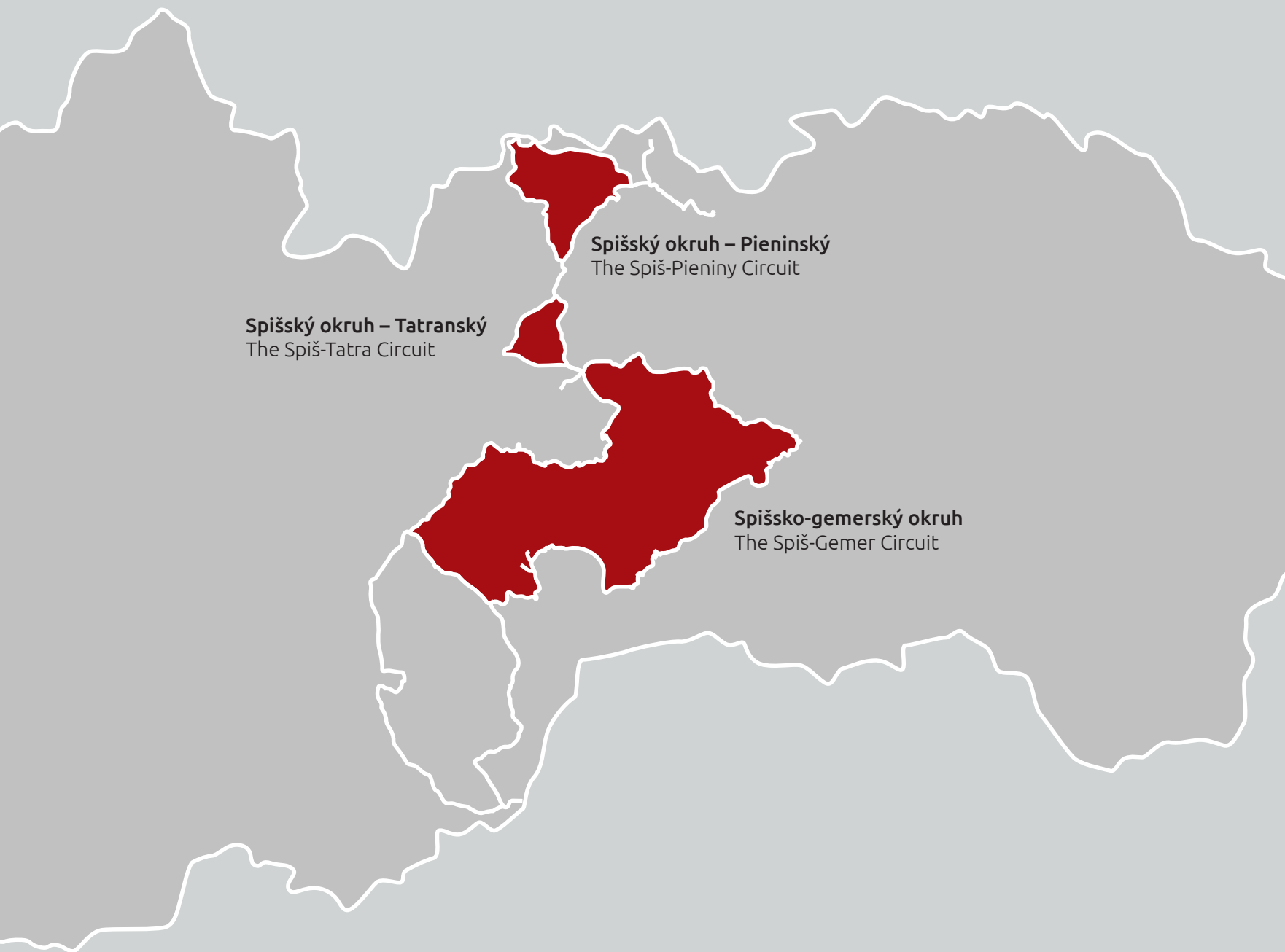
Trasa *Gotickej cesty* sa budovala na konci 90. rokov 20. storočia, rozšírená bola v roku 2000. Celkovo trasa meria 580 kilometrov a skladá sa zo štyroch okruhov. Prvý je Spišsko-gemerský (je to hlavný okruh *Gotickej cesty* a celkovo meria okolo 280 kilometrov, nachádza sa na nej 34 miest), druhý Spišský okruh – Tatranský (tvoria ho pamiatky nachádzajúce sa v 7 mestách), tretí Spišský okruh – Pieninský (najsevernejšia časť *Gotickej cesty*, prechádza ôsmimi mestami) a posledný je Gemersko-rimavský okruh. Stála expozícia Galérie umelcov Spiša zahŕňa prvé tri okruhy, vzhľadom k tomu, že primárny záujem výskumu sa vymedzil na oblasť Spiša a posledný okruh je zameraný prevažne na oblasť Gemera.

—

Mgr. Katarína Vojtašová [KV]
historička

Okruhy Gotickej cesty

Circuits of Gothic Route

Spišský okruh – Pieninský
The Spiš-Pieniny Circuit

Spišský okruh – Tatranský
The Spiš-Tatra Circuit

Spiško-gemerský okruh
The Spiš-Gemer Circuit

Ernest Rákosi: Spišská ulička / Spiš lane; 1910;
olej na plátne / oil on canvas; 43 x 50 cm; M 321

Spiško-gemerský okruh

Predstavuje najväčší zo štyroch okruhov *Gotickej cesty*. Jeho celková rozloha je približne 280 kilometrov. Na tomto území prechádza *Gotická cesta* 34 miestami. Niektoré z pamiatok tohto okruhu sú zapísané do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Keďže sa jedná o najväčší okruh tejto kultúrno-poznávacej cesty, nachádzajú sa tu aj špecifické pamiatky, ktoré nie sú zastúpené v ostatných okruhoch. K takýmto zaujímavostiam patria

napríklad kamenné mosty. Jeden z nich sa nachádza v obci Dravce, pochádza z 13. storočia a dodnes je súčasťou hlavnej cesty vedúcej cez obec. Muránsky hrad je najvyššie položený hradom na území Slovenska. V mnohých kostoloch sa nachádzajú výtvarné práce z rezbárskej dielne Majstra Pavla z Levoče. Nájdem tu aj dvojpodlažnú kaplnku v Spišskom Štvrtku a pohrebnú kaplnku Zápoľských, jedna sa nachádza v Spišskej Kapitule a druhá pri Kostole sv. Ladislava v Spišskom Štvrtku.

Štefan Roskoványi: Ružbachy / Town of Ružbachy; 1982;
olej na plátne / oil on canvas; 87 x 100 cm; M 1160

Spišský okruh – Pieninský

Najsevernejšiu trasu spišskej *Gotickej cesty* popri hraniciach s Poľskom tvorí pieninský okruh prechádzajúci mestami: Strážky, Spišská Belá, Slovenská Ves, Spišská Stará Ves, Červený Kláštor, Stará Ľubovňa, Hraničné a Podolíne. V tomto okruhu sú zastúpené sakrálné aj svetské objekty. Nachádza sa tu stredoveký hrad, kláštor kartuziánov,

ku ktorému sa viaže legenda o mníchovi Cypriánovi, neskorogotický kaštieľ s renesančnou prestavbou v Strážkach, v ktorom môžeme nájsť okrem iného stálu expozíciu diel významného uhorského maliara slovensko-maďarského pôvodu Ladislava Medňanského a ostatné nemenej zaujímavé kostoly.

Vladimír Popovič: Kúpanie pod Tatrami / Bathing under the Tatras; 1986;
olej na plátne / oil on canvas; 97 x 97 cm; M 589

Spišský okruh – Tatranský

Prechádza cez sedem miest: začína vo Vrbove, pokračuje cez Ľubicu, Kežmarok, Veľkú Lomnicu, Poprad, Spišskú Sobotu a Matejovce. K zaujímavostiam tohto okruhu patrí evanjelický drevený artikulárny kostolík nachádzajúci sa v Kežmarku. Práve tam nájdeme aj jediný úplne zachovaný stredoveký hrad na Spiši, ktorý neskôr prešiel renesančnou

prestavbou. Poprad sa môže pochváliť Kostolom sv. Egídia, umiestneným priamo v centre, ku ktorému sa viaže zaujímavá legenda. Zmiený kostol stojí na mieste niekdajšej kaplnky, ktorá sa nachádzala uprostred hustého lesa. Údajne sa polovačka na Spiši začína 1. septembra zvonením zvonov práve v tejto kaplnke. [KV]

Krajinou nepoznanou v gotických tendenciách

V roku 2012 sa prvýkrát zrodila idea realizovať expozíciu reflektujúcu gotickú minulosť Spiša. Vďaka mimoriadnemu projektu Terra Incognita⁴ vznikla stála expozícia s názvom *Terra Gothica*, ktorej cieľom bolo interpretovať gotickú tematiku. V projekte sa spojila myšlienka prezentovať diela zo zbierky galérie, ktoré určitým spôsobom korelovali s obdobím gotiky, či už sa jednalo o zobrazenie gotických architektonických skvostov realizovaných v danej lokalite *Gotickej cesty*⁵, alebo lokalít vymedzených jej trasami.

Expozícia *Terra Gothica* ponúka prostredníctvom umeleckých diel s presným vyobrazením miest a zákutí pohľad do minulosti. Interpretuje pamiatky, ktoré sa na gotickej ceste nachádzali, resp. stále nachádzajú v už zmenenej podobe.

Ak by sa odrazu „gotický človek“ ocitol v 21. storočí, asi by tápavo hľadal cestu späť domov. Túlal by sa zmeneným rázom krajiny Spiša a Gemera a s údivom by sledoval „novú“ industrializovanú tvár jeho rodnej zeme. Ak by navštívil stálu expozíciu *Terra Gothica*, možno by v širšom kontexte porozumel pokrokom doby, ktoré postupne modifikovali kolorit regiónu. Napriek tomu si lokality *Gotickej cesty* dodnes uchovávajú svoj genius loci.

4 Terra Incognita je dlhodobý dotačný program Košického samosprávneho kraja (od roku 2011), ktorý sa zameriava na rozvoj cestovného ruchu. Pozornosť upriamuje na odhaľovanie neznámych miest a zaujímavých príbehov, ktoré prináša život. Otvára sa pred nami krajina nepoznaná, ktorá nás podnecuje.

5 *Gotická cesta* je kultúrno-poznávacia trasa, ktorá predstavuje najzaujímavejšie a najväčšie pamiatky na Spiši a Gemeri – hradné komplexy, historické jadrá miest, múzea a katedrály, kostoly, meštianske a remeselnícke domy, alebo kamenné mosty z obdobia gotiky.

Expozícia prezentuje rázovitú krajinu cez optiku umelcov, ktorí tvorili v rozmedzí od 2. polovice 19. storočia až po súčasnosť. Reflektujeme posun v stvárnení krajino-malby od realistického zobrazenia až po abstraktné tendencie.

Stála expozícia *Terra Gothica* interpretuje tri zo štyroch okruhov cesty, ktoré najviac korešpondujú s vybranými akvizíciami galérie. Prvý je Spišsko-gemerský okruh, druhý Spišský okruh – Tatranský, tretí Spišský okruh – Pieninský a posledný je Gemersko-rimavský okruh. Na záver spomenutý okruh bol vzhľadom na výber diel, ktoré sa prioritne zameriavali na lokalitu Spiša, vynechaný z prezentačného rámca (okrem dvoch diel v časti Hradu, ktoré zobrazujú hrad Krásna Hôrka a Muránsky hrad. V spomínanej miestnosti sa prezentujú všetky hrady trasy *Gotickej cesty*).

Pôvodná koncepcia výstavy pozostávala z vybraných 108 exponátov s gotickou preferenciou, z ktorých 37 tvorilo jadro stálej expozície. V roku 2020 výstavný koncept doplnili dve plastiky, z toho jedna bola implementovaná do expozičnej schémy. Počet interpretovaných diel stúpol na 110, z toho 38 umeleckých predmetov od 24 autorov v súčasnosti dotvára expozičný priestor.

46 vybraných umelcov, zastúpených v zbierke galérie pôvodom prevažne spišskej proveniencie, zobrazuje na obrazoch a kresbách architektonické skvosty *Gotickej cesty*: veduty, intravilány miest i konkrétne spišskú krajinu.

Expozíciu v roku 2020 doplnila sklenená plastika od levočského rodáka Mareka Brincka. Veľmi vhodne zapadla do koncepcie prezentačného plánu a svojím unikátnym stvárnením gotického chrámu vnáša do expozície mystickú atmosféru. Vznikajúca hra svetiel a tieňov sprostredkovaná

cez bodový svetelný zdroj nás pomyselne prenáša do chrámu, stojac ako divák (predstavujúci mikrokozmos) pred impozantnou gotickou vitrážou hrajúcou farbistými akcentami zastupujúcou makrokozmos (božský princíp). Symbolika gotických katedrál a mystérium chrámu v sebe spája Boží princíp a cestu k mystickému rozjímaniu. Zrod gotickej katedrály začína v myšlienkach opáta Sugera pri stavbe chrámu Saint Denis. Ovplyvnený novoplatónskou filozofiou dosiahol v diele kontinuitu dobra a krásy. Prienik Božieho svetla do chrámu je umocnený vertikálnou líniou odľahčenej konštrukcie, zaklenutou nebeskou klenbou, mystickými lúčmi prenikajúcimi vitrážami, či kruhovou rozetou, v ktorej je zosobnené svetlo Ducha. „*Vo viere chápeme, že Božie slovo stvárnilo svet tak, že z neviditeľného povstalo viditeľné.*“ (Hebr 11,3). Panofského interpretácia⁶ opátových spisov *De administratione* a *De consecratione* je pokusom definovať a analyzovať ideové skutočnosti, ktoré viedli Sugera k vytvoreniu konceptu inovovanej skladby chrámu. Erwin Panofsky popisuje kontinuitu vzťahu medzi filozofiou Pseudo-Dionýzia Areopagitu a Sugerovou definíciou umeleckého diela. Spája ich idea poznania Boha cez existujúcu hmotu. Ak Boha poznávame cez jeho výtvary, ako sa zobrazuje človeku? Pseudo-Dionýzios predkladá hypotézu o symbolike svetla, kde Boh osvetľuje človeka cez odkazy ukryté v rôznych symboloch. Suger pripodobňuje umelecké diela (vitráže, portál, mobiliár) k jasú či svetlu. Práve túto platformu Sugerových ideí vníma Panofsky ako súvislosť s novoplatónskou filozofiou. Cez pozemskú krásu poznávame duchovno. „*Dielo je plné jasú, no keďže žiari týmto jasom, malo by osvecovať myseľ: tak, že ich vedie po ceste svetiel k pravému Svetlu...*“ (citovaný úryvok zo Sugerovho *De administratione*)

Expozíciu dopĺňajú sochy od ďalších troch autorov. V diele Ladislava Kacvinského celý tvorivý život dominovala sakrálna tematika. Nemenej dôležitou a bytostne blízkou mu bola téma rodiny. Podarilo sa mu prepojiť kresťanský motív Madony s vrúcnyim citom matky, ktorý bezhranične vyslovuje svojmu dieťaťu. Realizoval sa v mnohých oblastiach, jeho umelecký diapazón zahŕňal monumentálne i komorné sochárstvo a z toho vychádzajúce kresbové prípravne štúdiá. Bronz, kameň i drevo sa stali tvárnym materiálom pre realizovanie jeho ambiciózných tvorivých počínov. Primárnym impulzom k tematickej preferencii bola pre neho symbióza vznikajúca z čírej nevinnosti medzi matkou a dieťaťom. Kacvinský bravúrne dokázal preniesť mäkkosť línií figurálnych námetov aplikovaných v dreve do tvrdého nepoddajného bloku kameňa, či stvárniť vybranú tému v bronze. Za inšpiráciou sa obracia do minulosti, do obdobia gotiky a renesancie, v ktorej bol človek silno spätý s vierou a jeho život bol ňou výrazne ovplyvňovaný. Sochár si vyberá známe biblické témy, ktoré príznačne modifikuje so zreteľom na mäkkosť prírodného materiálu. Odkazuje tým na historickú koreláciu s gotickými drevenými oltármi a umocňuje sa tým sakrálnosť diela.

Expozíciu dopĺňa drevená skulptúra s názvom *Spartakus*, 1980. I keď socha z lipového dreva bezprostredne nekorešponduje s gotickou tematikou, spôsob práce

6 Štúdiá Erwina Panofského *Abbot Suger on the Abbey Church of Saint Denis and its Art Treasures* z roku 1946

7 JAŠŠOVÁ, M. 2012. Opát Suger v predstave Panofského a Kidsona: Dva pohľady na problém vytvárania konceptu umeleckého diela v stredoveku. In *Ostium*. [online]. 2012, ročník 8, č. 1 [cit. 2020-11-13]. Dostupné na internete: <<https://ostium.sk/language/priznacny-sk/opat-suger-v-predstave-panofskoho-a-kidsona-dva-pohlady-na-problem-vytvarania-konceptu-umeleckeho-diela-v-stredoveku/>>. ISSN 1336-6556.

16 | s drevom na ňu nepriamo odkazuje. Zo subjektívneho hľadiska vnímam dané stvárnenie ako určitú paralelu s kristológickým a mariánskym kultom, konkrétne súvislosť s možnou analógiou námetu s odkazom na ikonografické zobrazenie Piety.

Rukopis o dekádu mladšieho sochára Štefana Kubíka, rodáka zo Spišského Podhradia, je nezameniteľný. Charakterizuje ho svojrázny prístup a nazeranie na sochu ako na dynamický prvok nespútaný prirodzeným rastom zhmotneným v dreve. Tvar modifikuje a ideu zasadzujú do vymedzeného priestoru opracovaného bloku. Alegorická reč drevených skulptúr je osobitá asociatívna črta neraz obsiahnutá v diele Štefana Kubíka.

„Neskôr smeruje k soche – zjednodušenému symbolu, filozofickej reflexii života, prírody a človeka. Na prvý pohľad upúta vertikálnosť – rast ako výraz túžby. V dielach hľadal podstatu bytia, vytváral si imaginárny svet tvarov a rytmických línií. Jeho totemické plastiky vzbudzujú dojem harmónie a pravidelné ryhy v dreve umocňujú pocit uspokojenia a poznania vlastného vnútra. Diela sú akosi meditáciou autora.“⁸

Kontemplatívny charakter citelný v Kubíkových prácach sa nesie celým tvorivým procesom. Idea zapečatená v dreve odkazuje na spätosť s rodným Spišom. Zmienaná tendencia sa zrkadlí aj v námete vystaveného exponátu *Duch*, 2004, ktorý už názvom nasmeruje naše myšlienky na hlbšie duchovné kontemplácie, s ohľadnutím na tradíciu. Gotika býva niekedy označovaná ako umenie svetla alebo Ducha.

Masívna železná reťaz môže v prenesenom zmysle symbolizovať pretrhnutie pomyselných nití medzi svetom živých a svetom mŕtvych – predstava duchov alebo oslobodenia duše. Prepája minulosť Spiša zosobnenú v dreve s gotickým kamenným maskaronom.

Gotickému tvarosloviu sa prispôsobila aj výzdoba hlavíc, v ornamentike sa uplatnil florálny, zoomorfný i antropomorfný motív. V období gotiky bol do strešného plášťa chrámu integrovaný chrlič – ozdobne spracované vyústenie dažďového odkvap. Kamenný maskaronový chrlič niesol podobu groteskne stvárneného zvieraťa obvykle s démonickým výrazom. Okrem praktickej úlohy mal plniť i ochrannú funkciu. Ich význam spočíval v odstrašení zlých duchov, démonický zjav mal zabrániť vstupu temných síl do chrámu. Postupne sa stal výslovnou dekoratívnym článkom, ktorý spolu s kružbami, fiálami, krabmi (konzolami) s krížovými kyticami a inými architektonickými článkami unifikovali gotický semiotický koncept komplikovaného konštrukčného systému.

Hneď v úvode expozície stojí drevená skulptúra, uprostred ktorej je umiestnený zvon. Autorom diela, ktoré nesie názov *On a Ona – Zvonička* je Daniel Tatarka. Dielo vzniklo na Medzinárodnom maliarskom a sochárskom sympóziu v roku 2008 v Spišskej Novej Vsi.

Mäkkosť dreva sa stretáva s kovovým zvonom, ktorý napriek tvrdému povrchu dokáže zaznieť nežne. Vydlabaný priezor kopírujúci líniu figúry akoby prelínal dve telá. Masívny element zosobnený v drevenej hmote symbolizuje muža, v ktorého lone sa ocitá žena – figurálny priezor. Celistvosť vzťahu dvoch bytostí je tu vyjadrená jedným srdcom – zvonom. Dielo explicitne neodkazuje na zvonolejársku minulosť, ale kontinuita námetu a spracovania s odkazom na spišskú tradíciu predkladá určitú analógiu s gotickou dielňou. Ako symbol zašlej slávy zvonolejárstva na Spiši skulptúra signifikantne zapadla do konceptu výstavy.

8 TILOVÁ, K. 2011. *Štefan Kubík : Odkaz v dreve / Sochy a kresby*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 2011. ISBN 978-80-89081-43-1.

Rok 1357 bol pre zvonolejárstvo na Spiši významný, nakoľko zvonársky majster Konrád Gaal získal ocenenie od Ľudovíta I. Veľkého za vynikajúce zvonolejárské diela. Vďaka tomu sa z historických prameňov dozvedáme o existencii dielne, ktorej činnosť pravdepodobne začala už oveľa skôr. Zvonolejárstvo v období stredoveku prosperovalo aj vďaka rozvíjajúcemu sa hutníckemu priemyslu. Okrem zvonov sa odlievali bronzové krstiteľnice a iné liturgické predmety. Z profánnych objednávok sa realizovali delá, kanóny, bronzový mobiliár, sochy a rôzne diela znamenitej kvality dotvárajúce vzhľad mestských ulíc. Originalita spracovania, formálne prevedenie a výrazosť zvonov a krstiteľníc preslávila Konrádovu dielňu v celej strednej Európe. Unikátny rukopis zvonov bol nezameniteľný. Po Konrádovi Gaalovi viedli renomovanú dielňu ďalší zruční majstri, ktorým sa podarilo udržať jej činnosť na Spiši až do roku 1516.

Stála expozícia *Terra Gothica* ponúka jedinečný pohľad na gotické dedičstvo Spiša vnímané cez umelecké diela zo zbierky galérie. Návštevník sa oboznamuje s pamiatkami na trase *Gotickej cesty* a expozícia ho nepriamo podnecuje vydať sa na poznávaciu exkurziu po gotickej krajine.

—
Mgr. Kamila Paceková [KP]
historička umenia a kurátorka zbierky
Galérie umelcov Spiša

Štefan Kubík: Duch / The Ghost; 2004; rezanie, dlabanie, drevo, kameň, železo / cutting, wood, metal, iron; 234 x 65 cm; P 1792

Ladislav Kacvinský: Matka / Mother; 1988; liatie, bronz / casting, bronze; 98 x 52 cm; P 617

> Ladislav Kacvinský: Spartakus / Spartacus; 1980; dlabanie, lipové drevo / carving, lime wood; 117 x 40 cm; P 226

Marek Brincko: Okno / Window; 2009; brúsene, leštené, leptané v kyseline, pieskované, tavené sklo do formy / ground, polished, acid etched, sandblasted, melted glass in molds; 55 x 35 x 10 cm; P 2040. Z depozitára / From the depository.

Daniel Tatarka: On a Ona – Zvonička /
He and She – The Campanile; 2008;
dlabanie, tepanie, morenie, drevo, kov /
carving, beating, pickling, wood, metal;
220 x 83 cm; P 1729

terra
gothica

Počiatok zvonolejárstva na Slovensku nemá presné kontúry. Nezachovali sa nám žiadne hodnoverné listiny poukazujúce na odlievanie zvonov, prípadne aspoň ich používanie na našom území pred 12. storočím. Zvonolejárstvo je staré remeslo, do Európy ho priniesli Kelti. Ako sakrálny objekt sa začali zvony používať v Oriente, odkiaľ sa rozšírili cez Rusko do ostatnej Európy.

Najstarším dokladom v súvislosti so zvonolejárstvom je listina Bela II. z roku 1135 o Bzovickom kláštore a ďalšia o užívaní zvonov v Spišskej Kapitule z roku 1273. Priamy doklad o odlievaní zvonov pochádza z roku 1357 a tento rok sa vo všeobecnosti považuje za začiatok činnosti najvýznamnejšej gotickej zvonolejárскеj dielne u nás. Dielňa sa nachádzala v Spišskej Novej Vsi a jej zakladateľom bol Konrád Gaal.⁹ Dnešný zvonový inventár je len torzom z celkového počtu zvonov, ktoré boli uliate pre tamojšie zvonové stanovišťa približne počas siedmich storočí. Zvonolejárstvo patrilo k prosperujúcim remeselným odvetviam. Prosperovalo aj vďaka sľubne sa rozvíjajúcej surovínovej základni a zdokonaleného hutníctva medi. Každý zo zvonolejárrov mal vlastný rukopis, vlastné znaky, ktorými sa odlišoval od svojho kolegu (spôsob výtvarného členenia povrchu zvonu). Odlievanie zvonov má svoju nezmenenú podobu už stáročia, napriek tomu nemáme o ňom presné informácie. Vo všeobecnosti by sa dalo hovoriť o rovnakej príprave, najprv sa musí vytvárať vnútro zvonu, na vrch ktorého sa vymodeluje z hliny zvon v takej podobe, ako ho majster chcel mať. Nakoniec sa domodeluje krycia časť formy – plášť. Po uschnutí celej formy sa falošný zvon vybral a mohlo sa začať s odlievaním skutočného zvonu, na prípravu ktorého sa používala

tzv. zvonovina (zliatina medi a cínu). Po vychladnutí sa odstránila forma, hotový zvon sa začistil, pripevnilo sa srdce a zvon bol pripravený k odovzdaniu. Všetky zvony musia byť najsilnejšie v tzv. údernom prstenci, teda v mieste, kde do plášťa udiera srdce zvonu. Napriek tomu sa môže zdať, že ide o pomerne jednoduchý proces výroby, no majster, ktorý zvon vytváral, musel mať okrem výtvarných aj hudobné znalosti, ktoré si vyžadovali početné prepočty a tiež musel disponovať znalosťou fyziky. Neraz sa stávalo, pre ťažkosti spojené s prepravou, že zvony boli odlievane priamo na mieste určenia. Pre zaujímavosť sa do plášťa zvonu niekedy okrem zvonoviny dostalo aj zlato či striebro. Väčšinou išlo o dary vo forme mincí alebo šperkov. Zvuk zvonu závisel od pomeru hrúbky jednotlivých častí plášťa, jeho výšky a dolného priemeru a to tak, že sa do zvonoviny pridal väčší podiel cínu, čoho následkom bol jasnejší tón.

Zvony neboli jediným artiklom, ktorý zvonolejárске dielne vytvárali. Zachované bronzové krstiteľnice zo 14. – 16. storočia sú toho dôkazom. V neskorších obdobiach sa špecializovali aj na výrobu diel a kanónov. Okrem toho odlievane boli taktiež rôzne predmety sakrálneho i profánneho určenia. Hasičské striekačky, bronzové dvere, lustre, busty, sochy, pamätne a náhrobné dosky, nádrže, kotly, fontány a iné.

—

Mgr. Katarína Vojtašová [KV]
historička

9 SPIRITZA, J. 1972. *Spišské zvony*. Bratislava : Osveta, 1972. s. 34.

Spišská Nová Ves a Levoča v období gotiky

V období stredoveku boli dôležitými centrami mestá Spišská Nová Ves a Levoča. V týchto mestách vznikli architektonické skvosty, ktoré stoja dodnes a tvoria nezameniteľnú atmosféru miest.

Kostol Nanebovzatia Panny Márie v Spišskej Novej Vsi

Farský kostol Nanebovzatia Panny Márie v Spišskej Novej Vsi sa nachádza uprostred námestia. Kostol je charakteristický neogotickou, 87 metrov vysokou vežou, ktorá sa považuje za najvyššiu na Slovensku. Južnú fasádu zdobí spektakulárny gotický portál, jedinečný svojho druhu na Spiši.

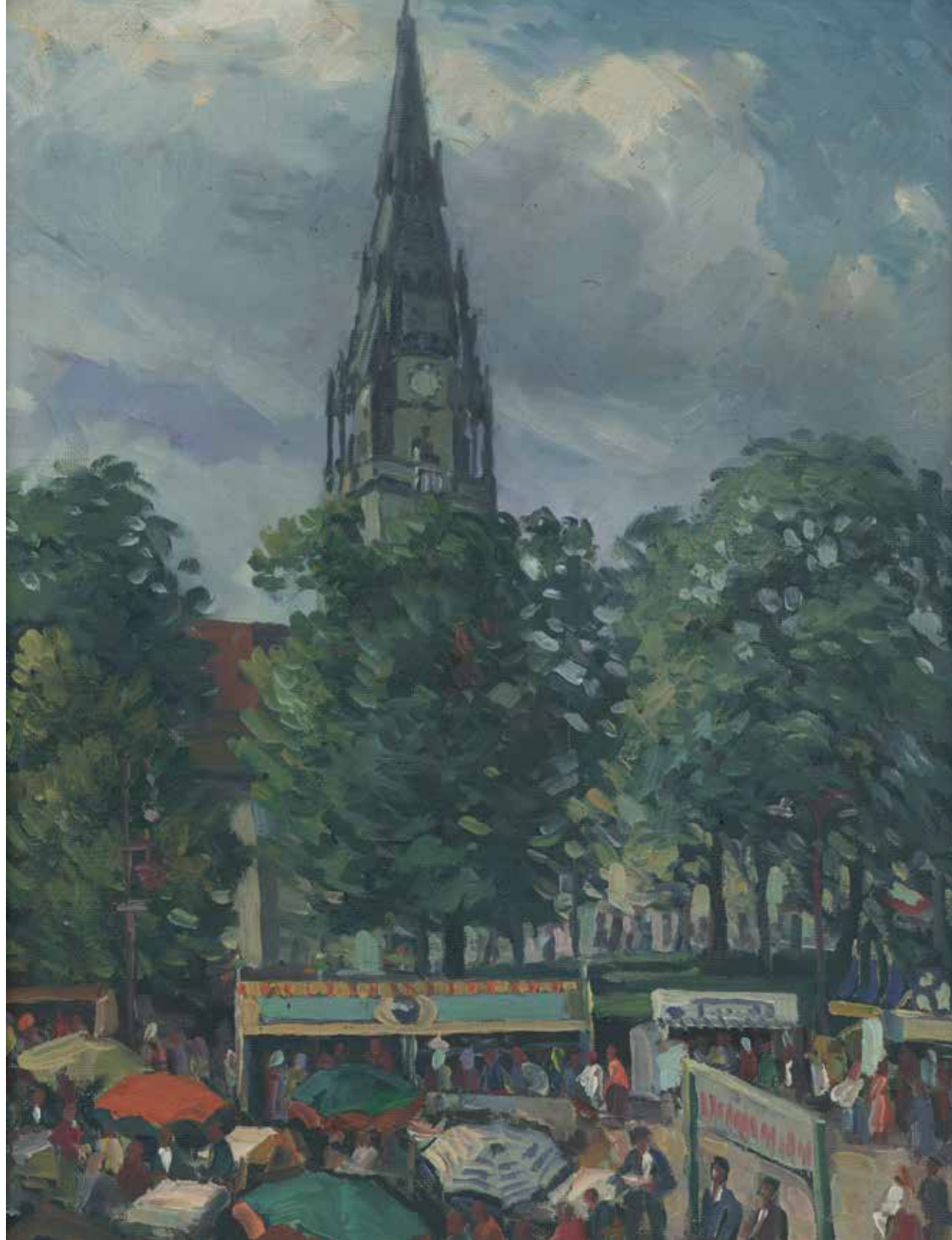
História | Prvý chrám v Spišskej Novej Vsi vznikol ešte za panovania uhorských kráľov sv. Ladislava a Kolomana. Stavbu začali v roku 1077, ale dokončili ju až v roku 1097. Tento múrom obkolesený kostol, bol prvým kostolom na vidieku. Po tatárskom vpáde z kostola ostali len ruiny. Na troskách pôvodného románskeho kostolíka postavili v roku 1271 nový gotický chrám, ku ktorému bola pribudovaná veža. V jej dolnej časti bola kaplnka a pod ňou kostnica. V Spišskej Novej Vsi mali už pred rokom 1300 osobitnú kaplnku „špitálsku“, kde sa v nedeľu a počas sviatkov konali bohoslužby a slovenské kázne. V meste bol rozvinutý aj kultúrny život. Osobitné miesto v kostole mali tiež členovia početných remeselníckych cechov.

Architektúra | Z veľkolepého novoveského chrámu ostalo iba trojlodie, presbytérium je poznačené neskoršími slohovými úpravami. Najstaršie vnútorné zariadenie chrámu reprezentuje v súčasnosti len jeden nad sakristiou visiaci

obraz Krista a Matky Božej z flámskej školy z roku 1545. Kostolná loď má dĺžku 27,5 metra a je široká 16 metrov. Hlavná loď je široká 8 metrov, bočné lode 4 metre. Takéto presné členenie tohto trojlodového gotického chrámu dáva celej stavbe symetrický pôvab. Rovnakou výškou lodí kostol dôstojne reprezentuje tzv. halové spišské chrámy. Krížová klenba je štvorpoľná. Leží na troch a troch masívnych stĺpoch s otupenými uhlami. Rebrá chrámovej lode majú hruškový tvar a zbiehajú sa na múre v polostĺpoch s konzolami ľudských hláv alebo symbolických zvierat. Okná sú delené na tri časti úzkymi kamennými prúťmi a podobajú sa na okná levočského farského kostola. Na severe sa ku kostolu pripája Kaplnka sv. Michala postavená v roku 1395. V jej vnútri sa nachádza gotický kríž niekdajšej kalvárie a pod chórom sochy Panny Márie a sv. Jána Evanjelistu. Najdokonalejším architektonickým, ale aj umelecko-výtvarným prvkom je južný portál. Špaletové ostenie, bohato článkované stĺpmi a polostĺpmi, má na obidvoch stranách výklenky pre sochy. Z verají sa dvíhajú dve detailne a dokonale prevedené fialy a končia krížovým kvetom. Reliéf tympanónu znázorňuje korunovanie Matky Božej. Portál patrí k najkrajším na Spiši.

Výzdoba interiéru | V roku 1621 pribudol v kostole nový veľký oltár, ktorý výjavmi zachytil celý život Krista. Kostol mal niekedy bohaté gotické zariadenie, z ktorého sa veľa nezachovalo. V interiéri je pozoruhodné súsošie Ukrižovania, ktoré pochádza z dielne Majstra Pavla z Levoče a renesančná fresková výzdoba zo začiatku 16. storočia. Vzácný je aj tabulový obraz znázorňujúci umučeneného Krista a Bolestnú Pannu Máriu, zhotovený okolo roku 1500.

Jozef Majkut: Spišský trh / Spiš Market; okolo / around 1950;
olej na plátne / oil on canvas; 61 x 46 cm; M 683

26 | Za zmienku stojí aj socha Dobrého pastiera a relikviár, ktorý je prácou chýrneho zlatníka Mikuláša Gallicusa z roku 1340. V sakristii sa nachádza strieborná monštrancia vyhotovená na začiatku 16. storočia, taktiež krstiteľnica zhotovená z medi v roku 1549. [KV]

Chrám sv. Jakuba v Levoči

V meste Levoča sa nachádza Chrám sv. Jakuba, jeden z najväčších zachovalých stredovekých chrámov s nezvyčajným bohatstvom pôvodných gotických krídlových oltárov nielen u nás, ale aj v celej strednej Európe. Tento trojloďový kostol je svojou architektúrou aj zariadením jedinečným múzeom vzácných pamiatok sakrálneho umenia. Stal sa obľúbeným a vyhľadávaným miestom nadšencov umenia.

História | Mesto Levoča sa prvýkrát spomína v písomných prameňoch z roku 1249. Pre ľudí žijúcich v tomto meste bol potrebný chrám. Miesto preň bolo starostlivo vybrané, lenže pre nedostatok finančných prostriedkov sa nezačal stavať chrám v podobe v akej ho poznáme dnes. Najprv bol postavený románsky kostolík, ktorého loď stála na mieste dnešnej kaplnky sv. Juraja a pravdepodobne mala drevenú povalu. V 14. storočí sa začala stavba súčasného chrámu. Bol umiestnený v blízkosti predošlej kaplnky, ktorá sa nakoniec stala samotnou súčasťou chrámu v podobe jeho sakristie. Bola uskutočnená aj jej prestavba do gotickej podoby, ale keby sme zvyšky rebier klenby, ktoré sú v apside predĺžili vzdušnou čiarou, naskytol by sa nám pohľad na prvotnú románsku klenbu.

Architektúra | Kostol sv. Jakuba je trojloďový pseudo-halový chrám. Vnútorňá dĺžka hlavnej lode je 49,5 metra, šírka 27,4 metra a veža s výškou 60,74 metra. V sakristii

sa nachádza výklenok zvaný „lavabo“. Presbytérium má päťboký záver a krížovú klenbu s hruškovito profilovanými rebami. Okná delia dva prúty a zdobí ich d'atelinová kružba. Trojloďie je rozdelené dvoma radmi masívnych pilierov, po šiestich v každom rade. V 90. rokoch 14. storočia bol chrám z väčšej časti hotový, ale bol bez chóru. V tretej stavebnej etape – koncom 15. storočia postavili chór a dve kaplnky, ktoré priliehajú k terajšej veži. Chrám mal pôvodne vežu vo vrchole s arkádovou ochodzou. Požiare vežu natoľko poškodili, že ju museli rozobrať. Pre nedostatok finančných prostriedkov bol chrám pol storočia bez veže. Až v rokoch 1825 – 1858 postavili kostolnú vežu, ktorú poznáme v dnešnej podobe.

Výzdoba interiéru | Gotickej architektúre je podriadená aj prevažná časť zariadenia kostola sv. Jakuba. V jeho interiéri sa nachádza osemnásť oltárov. Najcennejšie sú gotické krídlové oltáre a spomedzi nich najmä hlavný oltár. Tento oltár je technicky najzaujímavejšie dielo neskoréj gotiky nielen u nás, ale aj v celej Európe. Je to impozantné umelecko-rezbárske dielo, ktoré sa svojou výškou vyrovná takmer výške päťposchodového domu. Meria 18,62 metra. Pochádza pravdepodobne z rokov 1507 – 1517. Autorom oltára je rezbár Majster Pavol z Levoče. Je to najväčšia umelecká osobnosť neskorého stredoveku u nás. Hlavný oltár je zložený z niekoľkých častí. Nad oltárnym stolom je predela so scénou Poslednej večere, nad predelou je oltárna skriňa zložená z troch častí. V strednej časti sú monumentálne sochy oltára. Socha Panny Márie v strede je vysoká 2,47 metra. Po ľavej strane Madony stojí socha sv. Jána Evanjelistu, po pravici socha patróna kostola sv. Jakuba staršieho. Po stranách oltárnej skrine sú ďalšie časti, oltárne krídla. Každé z nich má dvojicu tabúl o šírke 1,09 metra a výške dva metre. Na nich sú polychrómované reliéfy s výjavmi zo života sv. Jakuba staršieho a sv. Jána

Jozef Majkut: Levoča / Town of Levoča; 1945 – 1955; olej na plátne / oil on canvas; 39,5 x 71,5 cm; M 378

Evanjelistu. Zadná strana týchto oltárnych krídel je ozdobená pašiovými výjavmi. Nad oltárnou skriňou je nadstavec bohato zdobený gotickými fiálami. Do zložitej kompozície fiál nadstavca je zakomponovaný cyklus sôch dvanástich apoštolov. Celý oltár je vyrezávaný z lipového dreva a vyznačuje sa jasnou a jednotnou koncepciou svojej architektúry. Svojím tvarom nám môže pripomínať mohutnú gotickú monštranciu. Za zmienku stoja aj ďalšie oltáre, ktorými je chrám vyzdobený: oltár sv. Jána, oltár sv. Petra a Pavla, oltár sv. Anny, sv. Mikuláša a oltár sv. Michala

Archanjela. V severnej bočnej lodi je vzácny vysoký oltár Panny Márie Snežnej z roku 1496. V južnej lodi sa nachádza oltár Muža bolesti. K zaujímavým artefaktom kostola patria nástenné maľby, najstaršia z nich sa nachádza za Korvínovským oltárom, zhotovená bola v polovici 14. storočia. Nástennými maľbami je bohato zdobené aj presbytérium. Celistvý ráz kostola dopĺňajú aj výrobky umeleckého remesla a to renesančná kazateľnica pochádzajúca z roku 1624 a lavice približne z 15. a 16. storočia. Zvuk kostolu dodáva mohutný organ, ktorý dlho patril k najväčším v Uhorsku. [KV]

Štefan Bubán
Orest Dubay
Jozef Fabini
Ján Šimo-Svrček

Hrady Castles

7 vystavených diel od 4 autorov
7 exhibited works from
4 authors

Časť expozície je zameraná na prezentáciu hradov v rámci trasy *Gotickej cesty*. Centrálna stena je vyčlenená pre nosné dielo, ktorým je *Pohľad na Spišskú Novú Ves* od Ľudovíta Čordáka. Dôležitou súčasťou genia loci Spiša sú desiatky hradov, ktoré v období vrcholného stredoveku predstavovali dôležité správne a vojenské centrá. Pánske sídla plnili funkciu ochrany významných ciest, prechodov do iných krajín a v prípade nebezpečenstva slúžili aj ako útočisko pre ľud z okolitých dedín. Pred tatárskym vpádom v rokoch 1241 – 1242 bolo na východnom Slovensku postavených približne 10 hradov, po tejto invázii sa v priebehu nasledujúcich dekád postavilo ďalších 50.

V období vrcholného stredoveku boli hlavnými centrami na území Uhorska tzv. komitátne (župné) hrady. Išlo o vojenské a správne centrá, na čele ktorých stál a jednotky spravoval najvyšší miestny úradník – župan. Najstaršie komitátne hrady nadviazali na staršie ranostredoveké hrady z veľkomoravského obdobia. Začiatky výstavby kamenných hradov na území dnešného východného Slovenska môžeme podľa archeologických nálezov zaradiť do konca 12. storočia. Zaujímavosťou pre naše územie je to, že nie všetky novšie hrady prebrali v plnom rozsahu miesto starších hradísk.

Od 13. storočia sa kráľovský majetok začal deliť a prechádzal do súkromného vlastníctva šľachtických rodín, ktoré si na svojich pozemkoch začali stavať vlastné opevnené sídla. Pre celkovú ochranu krajiny bolo veľmi dôležité strategické rozmiestnenie pohraničných hradov. Najmä po tatárskom vpáde v rokoch 1241 a 1242 bola prehodnotená výstavba hradov, keďže odolali len murované opevnenia z kameňa a tie, ktoré sa nachádzali

na nedostupných miestach. Fortifikačný systém krajiny sa sústredil na výstavbu nedobytných hradov na pohraničnom území, kde strážili významné cesty, prechody do iných krajín, ale taktiež slúžili aj ako útočisko pre ľud z okolitých dedín v prípade nebezpečenstva. Na východnom Slovensku bolo pred tatárskym vpádom postavených asi 10 hradov a všetky boli kráľovské. 25 hradov sa postavilo v období po tatárskom vpáde až do konca 13. storočia. Ďalších 25 hradov sa postavilo na začiatku 14. storočia. V sumári bolo v priebehu jedného storočia postavených pravdepodobne 50 hradov, z ktorých len tri boli kráľovské.

Samotné hrady mali jednotnú formu riešenia dispozície, kde dominantou sa stala obytná veža – donžon. Postavená bola na najvyššom mieste hradného návršia zväčša uprostred opevnenej plochy. Neskôr sa hradný areál rozšíril o nové stavby. Nové obytné veže sa stavali nielen na veľkých komitátnych hradoch ako Bratislavský, Znievsky, Spišský alebo Šarišský hrad, ale zaznamenávame ich aj na hradoch šľachty (Krásna Hôrka, Obišovce). Neskoršie trendy predstavovala tzv. bergfritová dispozícia, kde hranatá (niekde aj okrúhla) dominantná veža bránila obytné jadro hradu z tej strany, z ktorej hrozilo najväčšie nebezpečenstvo. Na konci 13. storočia sa však stretávame aj s bezvežovými hradmi, kde obrannú funkciu preberá vysoká obvodová hradba alebo palác. Od 15. storočia sa na východnom Slovensku stretávame s nevelkými obrannými stavbami, ktoré mali vyslovene vojenský charakter. Súvisí to s početnými nájazdmi jiskrovských a bratríckych vojsk. Hrady v 15. a 16. storočí sa prispôsobujú rozvoju vojenskej techniky a keďže nastal výrazný rozvoj delostrelectva, sú budované zložité štruktúry s mohutnými baštami, bastiónmi a delovými vežami. Postupne sa však význam hradov a ich funkcia ako taká strácala, šľachta sa aj napriek ich niekedy rozsiahlym prestavbám sťahovala do pohodlnejších sídel, kaštieľov. [KV]

< Jozef Kenedich: Pohľad na Spišský hrad / View of the Spiš Castle; 1934; olej na plátne / oil on canvas; 110 x 140 cm; M 475.
Z depozitára / From the depository.

hrady

Hradné komplexy v lokalite *Gotickej cesty* si stále uchovávajú svoj genius loci. Majestátne týčiace sa monumenty utvárajú nezameniteľný charakter spišskej krajiny. Jedinečné zachovanie urbanistickej skladby spišského regiónu bolo dôvodom zaradenia vybraných pamiatok a lokalít do zoznamu UNESCO. Dominantu Spiša – zrúcaninu Spišského hradu interpretovali mnohí umelci v nespočetných variáciách. I napriek tomu je motív hradu nevyhnutnou zastávkou každého krajinára. Veľkolepé umiestnenie pevnosti do krajinného rámca umožňuje zachytiť ju v metamorfózach času, v denných svetelných fázach i v premenách poveternostných vplyvov. Spišský hrad sa pre mnohých umelcov stal objektom cyklických interpretácií, obdobne ako Claude Monet neprestajne zobrazoval imponantnú katedrálu Notre-Dame v Rouen, fascinovaný jej premenami v priebehu dňa a roka, podmienenú vplyvmi svetelných zmien.

Expozičné priestory dopĺňa niekoľko komorných kresieb Jána Šimo-Svrčeka, ktoré zachytávajú fragmenty hradných komplexov, konkrétne hrad Plaveč, Krásna Hôrka, Muránsky hrad a Kežmarský zámok. Autor mimoriadne precízne zaznamenal pohľady na hrady, zámky a iné pamätihodnosti na Slovensku v 2. polovici 20. storočia. Archív galérie disponuje veľkorysým darom kresieb (1000 ks) slovenských architektonických scenérií. Zbierku dopĺňa 89 kresieb zachytávajúcich zahraničné architektonické skvosty. [KP]

Kežmarský hrad

Kežmarský hrad je zaradený do fortifikačného systému stredovekého mesta. Hrad vznikol až po roku 1461 na mieste kostola sv. Alžbety z polovice 13. storočia. V roku 1575 vyhorel, obnovený bol len v najnutnejšej podobe. K jeho neskororenesančnej prestavbe došlo až po výmene majiteľa. Prvá prestavba prebehla za Štefana I. Thökölyho, ukončená bola roku 1628, kedy bola dokončená vstupná veža. Neskôr hrad prešiel pod správu mesta a začal postupne chátrať. Do dnešnej podoby bol hrad upravený pri pamiatkovej obnove v rokoch 1962 – 1985. Dnes slúži muzeálnym účelom.

Hrad Krásna Hôrka

Hrad postavila rodina Máriássyovcov pravdepodobne v roku 1290. Postavený bol na významnej križovatke ciest z Košíc do banských obcí Spišského Rudohoria. Mal obrannú funkciu, po tatárskom vpáde chránil významné rudné ložiská. Ako prvá bola postavená hranolová veža, hrad rozšírili až jeho ďalší majitelia Bebekovci. V 14. storočí bol vybudovaný nový palác spolu s opevnením a vyhlbená bola 138 metrov hlboká studňa. Postihol ho rovnaký osud ako všetky hrady, keď ho dobyli vojská Jána Jiskru z Brandýsa. Ďalšie stavebné úpravy sa týkali posilnenia obrany pred tureckými vojskami. Vybudované bolo renesančné opevnenie s tromi okrúhlymi baštami okolo stredovekého hradu. Po vymretí Bebekovcov v roku 1567 prešiel hrad pod správu kráľa a vystriedalo sa tam mnoho kapitánov. Jedným z nich bol Peter Andrásy, ktorý sa usilovať hrad získať. K hradu sa dostali v roku 1642 až jeho potomkovia, ktorí začali s jeho komplexnou prestavbou.

32 | Napriek rozsiahlym prestavbám, ktoré mali zabezpečiť pohodlnejšie bývanie, sa rodina neskôr presídlila do neďalekého kaštieľa v Betliari.

Hrad v roku 1817 zachvátil požiar a vtedajšia majiteľka Mária Andrássová-Festetichová dala hrad len nutne opraviť. Jej potomok Dionýz Andrassy dal po smrti manželky Františky hrad zreštaurovať a od roku 1903 sa z neho stalo súkromné rodinné múzeum. Hrad opäť vyhorel v roku 2012.

Muránsky hrad

Muránsky hrad bol postavený v 13. storočí, pravdepodobne až po tatárskom vpáde. Prvá písomná zmienka je z roku 1271. Tento rozsiahly hrad sa nachádzal na pomedzí stolíc a jeho úlohou bolo chrániť cesty smerujúce cez Rudohorie smerom na Poľsko, ale tiež cesty smerom do Zvolenskej a Liptovskej stolice. Okrem tejto funkcie bol pravdepodobne využívaný ako sídlo kráľovských družín pri poľovačkách. Zaujímavosťou je, že v roku 1321 sa v dokumentoch uvádza ako spustený a opustený. Hradu sa vrátila zašlá sláva až počas vpádu Jiskrovských vojsk v polovici 15. storočia. Proti bratříkom poslal panovník Matej Korvín vojsko pod vedením Zápoľského, ktorému sa spolu s pomocou Levočanov podarilo hrad dobyť. Kráľ Ferdinand I. Habsburský si hrad pre jeho strategickú polohu ponechal až do roku 1600, kedy ho daroval. Nakoniec sa dostal do rúk Tomáša Séčiho. Jeho syn Juraj rodový majetok šikovnou a úskočnou politikou uchránil. Bol natoľko šikovný, že 40 vojakov z hradnej posádky mu vydržiaval sám cisár. Neskôr sa k hradu dostala za pomoci manžela Jurajova dcéra, známa aj ako Muránska Venuša. Jej tretím manželom sa stal veliteľ vojsk Horného Uhorska, neskôr uhorský palatín František Vešelén. Na hrade sa konali mnohé slávnosti a stretávali sa tu významní politici, dokonca tu možno vznikla aj myšlienka protihabsburského sprisahania. Po jeho porazení sa hrad opäť dostal do rúk panovníka

a vdovu po Vešelénim vzali do väzenia. Hrad pritiahol pozornosť aj iných povstalcov, nakoniec sa však vždy vrátil do rúk cisára. V roku 1702 vyhorel. Napriek tomu, že bol ešte raz dobytý, majitelia ho udržiavali obývatel'ný až do 19. storočia. Hrad prechádzal mnohými významnými stavebnými úpravami hlavne v 15. a 16. storočí. Po opustení však skoro zarástol okolitým lesom.

Hrad Plavec

Hrad nachádzajúci sa v okrese Stará Ľubovňa je dnes len ruinou. Prvá písomná zmienka o hrade je z roku 1294. Patril k najsevernejšie položeným hradom na území dnešného Slovenska. Bol strategický svojou polohou, strážil dva cestné ťahy – cez údolie Torysy a ďalej na Lipany a tiež údolie Popradu a teda aj cestu smerom na Poľsko. Svojím názvom ho viacero historikov priraduje k skupine Plavcov (Polovcov), ktorí boli panovníkom usadzovaní práve na hraničnom území. Hrad pravdepodobne v drevenej podobe existoval ešte pred postavením mohutej kamennej obytnej hradnej veže. Svojou polohou bol významný, o čom svedčí aj fakt, že až do roku 1317 patril kráľovi Karolovi Róbertovi, ten ho neskôr daroval Filipovi Drugetovi. Po smrti Filipa Drugeta sa hrad opäť vrátil do vlastníctva kráľa. Od roku 1355 bola pod hradom doložená aj mýtnica. Na prelome 14. a 15. storočia kráľ Žigmund Luxemburský dáva hrad šľachtickej rodine Bebekovcom. Podobne ako iné hrady na území Spiša, aj tento sa v 15. storočí dostal do rúk Jána Jiskru. Neskoršími majiteľmi sa stávajú Zápoľskovci, od ktorých hrad získal Michal Horvát z Veľkej Lomnice. V 16. storočí bol hrad prebudovaný a v roku 1830 obytná zástavba hradu nadobudla profil klasického kaštieľa. Hrad v roku 1856 vyhorel a ostal v ruinách. Nakoľko je značne zdevastovaný, nemožno presne určiť jednotlivé etapy výstavby. Zachovaní ostali len zvyšky obvodového muriva a tiež kruhová bašta.

Spišský hrad

Nachádza sa v katastri obce Žehra. Je jedným z najrozsiahlejších hradov na Slovensku. Hradný kopec bol osídlený už v mladšej dobe kamennej. Archeologický výskum dokázal, že na konci 12. storočia začal vznikať obranný komplex, ktorý sa do značnej miery musel prispôbiť geografickej polohe hradu na skalnom podloží. Najstarším objektom bola valcová veža o priemere 22,5 metra, ktorá sa zrútila. Neskôr sa s použitím dostupného travertínu začalo budovať mohutné opevnenie hradu. Pred tatárskym vpádom si hrad za svoje sídlo vybral mladší brat kráľa Bela IV. Koloman, ktorý ho reprezentatívne prestaval, pričom nechal vybudovať palác a bergfritovú vežu. Po tatárskom vpáde v roku 1241 sa realizovala posledná románska prestavba hradu. Pevnosť ako jedna z mála odolala tatárskemu nátlaku. V roku 1249 spišský prepošť na základe kráľovského povolenia nechal postaviť hranolovú obytnú vežu s vlastným predhradím. Po vymretí Arpádovcov v roku 1301 sa hrad na krátku chvíľu dostáva do rúk Matúša Čáka. Jeho vojská hrad poškodili, ale dostalo sa mu patričnej rekonštrukcie. Pri tejto úprave bolo vybudované druhé predhradie. Od 15. storočia bol hrad obsadený Jiskrovskými vojskami a nastala rozsiahla stavebná činnosť. Vybudovaný bol vojenský tábor, ktorý po odchode vojsk stratil svoj význam. Noví majitelia hradu sa zameriavali na prestavbu starších častí, ako na novú dostavbu. Nové architektonické výskumy v roku 2015 dokázali, že dolné nádvorie považované za stavbu Jiskrovcov je staršie a bolo vybudované po tatárskom vpáde v 2. polovici 13. storočia. Podstatnú prestavbu uskutočnili ďalší majitelia hradu Zápoľskovci až v polovici 15. storočia. Na hrade bola postavená nová kaplnka, upravený bol románsky palác a zároveň vybudovali aj novú cisternu. Táto stavebná činnosť ukončila stredoveký vývoj hradu. V roku 1531 sa hrad dostal do rúk rodiny Thurzovcov,

kedy prešiel renesančnou úpravou. Po vymretí Thurzovcov v roku 1638 sa majiteľmi hradu stala rodina Čákiovcov. Tí vybudovali na hrade koniareň. Po smrti Štefana Čákiho začal hrad chátrať. V roku 1780 ho postihol mohutný požiar, ktorý zničil všetky jeho drevené časti, čím sa stal prakticky neobývateľný.

Hrad Stará Lubovňa

K ďalším strážnym hradom na pohraničnom území patrí aj Lubovniansky hrad. S jeho výstavbou sa začalo pravdepodobne na konci 13. storočia. Hrad dal postaviť panovník Ondrej III., ale neskôr sa dostal do súkromnej držby. O dôležitosti tohto hradu svedčí aj fakt, že v roku 1412 sa tu stretli uhorský panovník Žigmund spolu s poľským panovníkom Vladislavom II. Jagelovským. V tom istom roku sa 13 spišských miest (taktiež aj hrad Lubovňa) dostalo do poľského zálohu, v ktorom ostali až do roku 1772. Hrad v roku 1553 postihol rozsiahly požiar. O obnovenie hradu sa postaral Štefan Boner. K zaujímavostiam dejín hradu rozhodne patrí fakt, že bol dôležitý v poľsko-švédskych vojnách, kedy majiteľ hradu Juraj Sebastián Lubomirski v roku 1655 ukryl na hrade poľské korunovačné klenoty. Neskôr sa hrad opäť dostal do správy poľského kráľa. Postupne však začal chátrať a boli na ňom vykonávané len najnutnejšie opravy. V roku 1768 z hradu utiekol väznený Móric Beňovský. Od roku 1772 bol hrad opäť v rukách uhorského panovníka. Naďalej chátrajúci hrad bol následne dvakrát predaný. Posledným majiteľom sa stal poľský rod Zamojskovcov, ktorí na hrade po roku 1930 zriadili múzeum.

Gelnický hrad

Gelnica sa nachádza v Slovenskom Rudohorí. Má bohatú banícku tradíciu, ktorá siaha až do stredoveku. Kráľ Belo IV. jej udelil mestské práva a v roku 1276 sa už spomína ako slobodné kráľovské mesto. Vedľa mesta sa vypínal hrad, ktorý mal chrániť okolité bane a významnú cestu zo Spiša smerom na Smolník. Hrad sa začal budovať po tatárskom vpáde. Najväčší rozkvet nastal pre hrad, ale aj pre mesto Gelnica v 15. storočí. Na 15 rokov bol obsadený vojskami Jána Jiskru z Brandýsa. V roku 1465 ho panovník Matej Korvín daroval rodu Zápoľských. K zániku hradu prispeli politické boje medzi Ferdinandom I. Habsburským a Jánom Zápoľským, v roku 1527 bol vážne poškodený. Neskôr sa dostal do rúk rodiny Thurzovcov, ktorá ho prestavala a zväčšila. Po vymretí Thurzovcov hrad získali Čákiovci. Stavovské povstania na hrad nepriaznivo pôsobili, ocitol sa počas nich v mnohých rukách. V roku 1685 hrad vyhorel a už ho neobnovili. Z ruín hradu toho veľa neostalo, pretože časť muriva bola použitá pri stavbe nových budov.

Marcelov hrad (Zelená hura pri Hrabušiciach)

Samotný hrad vznikol pravdepodobne ešte pred príchodom Tatárov. Na popud kráľa Bela IV. ho postavil Marcel¹⁰, ale je predpoklad, že hrad nikdy nebol úplne dostavaný. Po tatárskom vpáde však zostal hrad zničený. Kráľ ho spolu s dvomi dedinami venoval ako kompenzáciu spišskému prepoštovi. Neskôr sa hradu ujali cisterciáni z neďalekého Spišského Štiavnika a budovy sprevádzkovali. V roku 1450 sa pozostatkov hradu zmocnili bratříci a odtiaľ podnikali vojenské výpravy do neďalekého okolia. Zničený bol vtedy aj kláštor kartuziánov na Skale útočišťa. Podobný osud stihol aj kláštor cisterciánov, vďaka ktorým bol tento hrad aspoň ako tak udržiavaný. Táto vojenská posádka bola nebezpečná, a preto sa Levočania v roku 1456 vydali na vojenskú výpravu proti hradu, ktorý dobyli a zničili.

Markušovský hrad

Markušovce sú jednou z najstarších osád. Za zakladateľa osady sa považuje Gola alebo Gala, ktorý je predkom rodiny Máriássyovcov. Z tohto rodu bol najznámejší Batyz, ktorý pôsobil na dvore kráľa Bela IV. Za svoje zásluhy si vymohol od kráľa Ladislava IV. povolenie na výstavbu hradu pre svojho brata Mikuláša. Ten so stavbou hradu začal v roku 1284. Rodinné dŕžavy prebral v roku 1486 Štefan Máriássy. Na konci 15. a začiatkom 16. storočia bol hrad výrazne prebudovaný a rozšírený. Nadobudol na významnosti až do takej miery, že obyvatelia Levoče sa začali báť o svoje postavenie pri kontrole obchodnej cesty. V roku 1527 po smrti Máriássyho prevzal rodový majetok jeho syn, stúpenec Zápoľského v boji o trón. Na tieto okolnosti Levočania reagovali napadnutím, vyrabovaním a podpalením hradu. K zmieru s Levočou, ktorá bola na strane Habsburgovcov, došlo až v roku 1550. Hrad bol opravený, ale prestavba zaznamenala renesančnú úpravu. Hrad bol stále obývaný až do obdobia, kedy si rodina postavila pohodlnejšie sídlo. V roku 1773 vyhorel, bol však opätovne opravený, nebol však ďalej obývaný a postupne začal chátrať.

¹⁰ Pozemky v okolí Zelenej hory obrábal poddaný Blažej so svojím synom Marcelom, ktorého kráľ Belo IV. poveril výstavbou hradu.

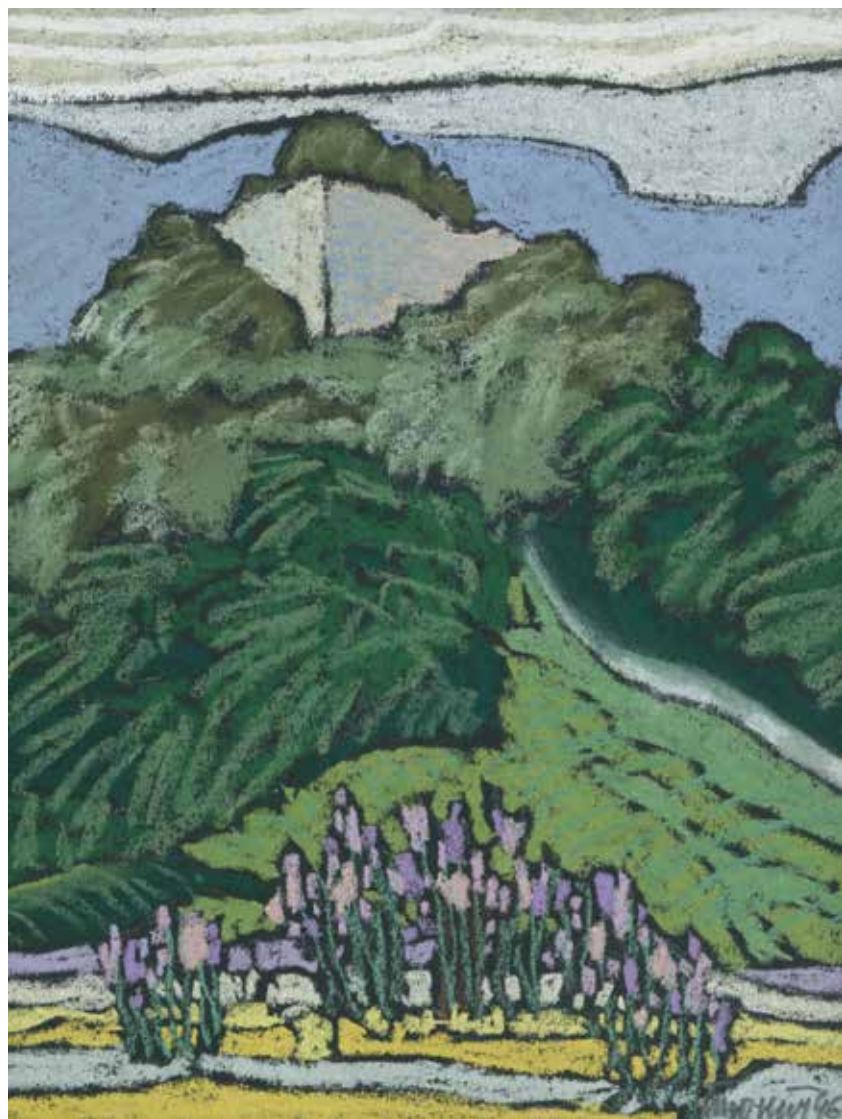

Ján Šimo-Svrček: Hrad Plaveč – zrúcaniny / Plaveč Castle – ruins; 1996;
suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 20 x 26 cm; K 912

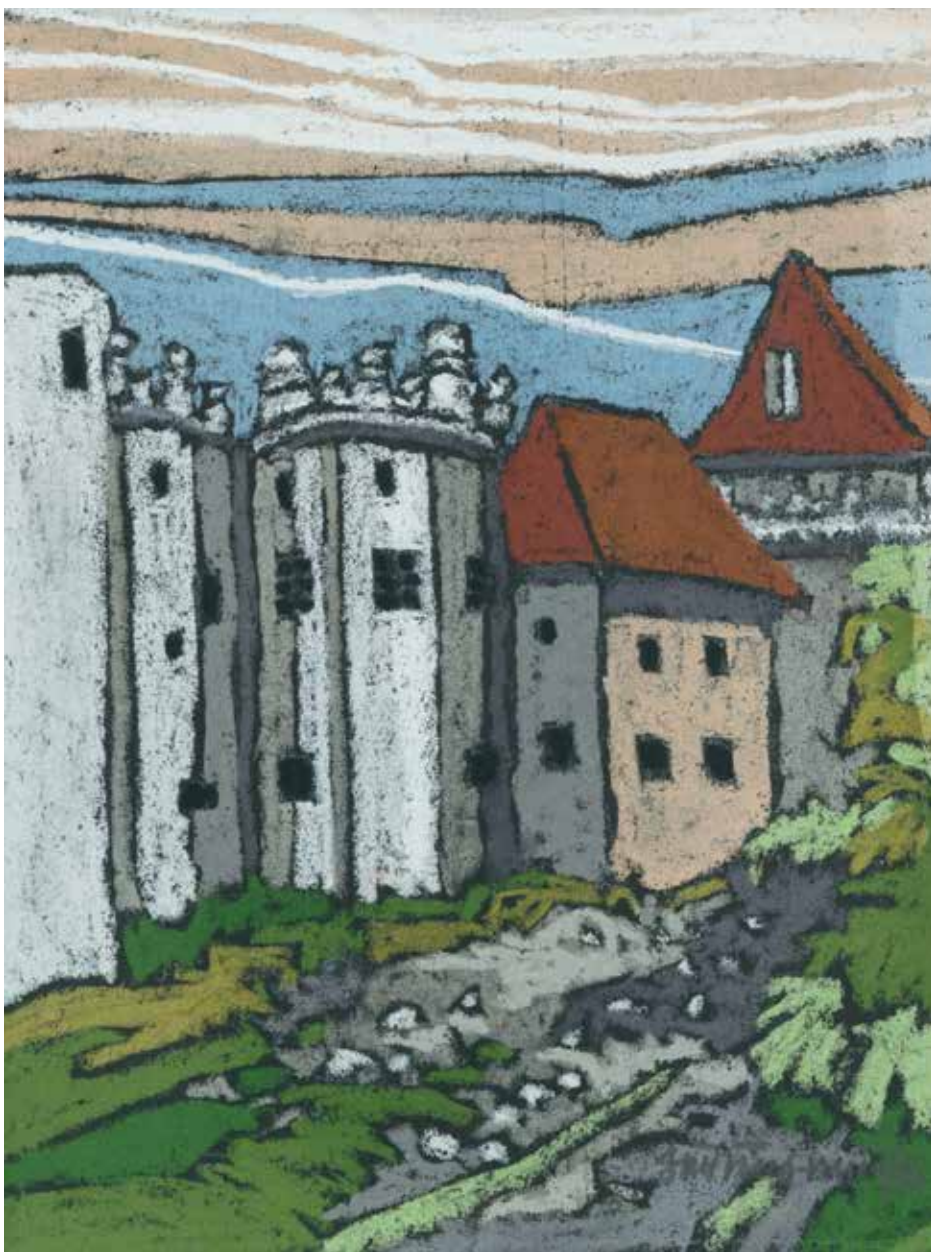
Podolínsky hrad

V Podolínci sa nachádzal ďalší z už spomínaných mestských hradov, ktorý sa však nezachoval. Osada vznikla na dôležitej diaľkovej ceste smerom na Poľsko a pri rieke Poprad. Od kráľa dostala právomoc vyberať clo a neskôr v roku 1292 možnosť znovu vybudovať opevnenie. Pleniace tatárske vojská sa zastavili aj tu, po ich odchode dostal Podolíneec nové privilégia slúžiace na obnovenie zničeného. Mesto získalo právo núteného skladu, čo malo za následok hospodársky rast Podolínce. V roku 1343 sa Podolíneec stal slobodným kráľovským mestom s kamenným

opevnením (vybudovaným už v 13. storočí). V roku 1408 daroval kráľ Žigmund Ľubovnianske panstvo Imrichovi Perénimu, v rámci ktorého získal aj Podolíneec. V darovacej listine sa spomína, že si môže postaviť hrad, alebo malú kamennú pevnosť vnútri hradieb. S výstavbou sa začalo a mesto spolu s hradom odolali nájazdu jiskrovských vojsk. Mikuláš Maciejowski ako kapitán Ľubovnianskeho panstva hrad v Podolínci v roku 1569 zrekonštruoval. V roku 1765 ešte hrad existoval. Dnešná budova mestského úradu je pravdepodobne postavená z časti muriva z pôvodného hradu. [KV]

Ján Šimo-Svrček: Muránsky hrad – zrúcaniny / Muráň Castle – ruins; 1996;
suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 26 x 20 cm; K 921

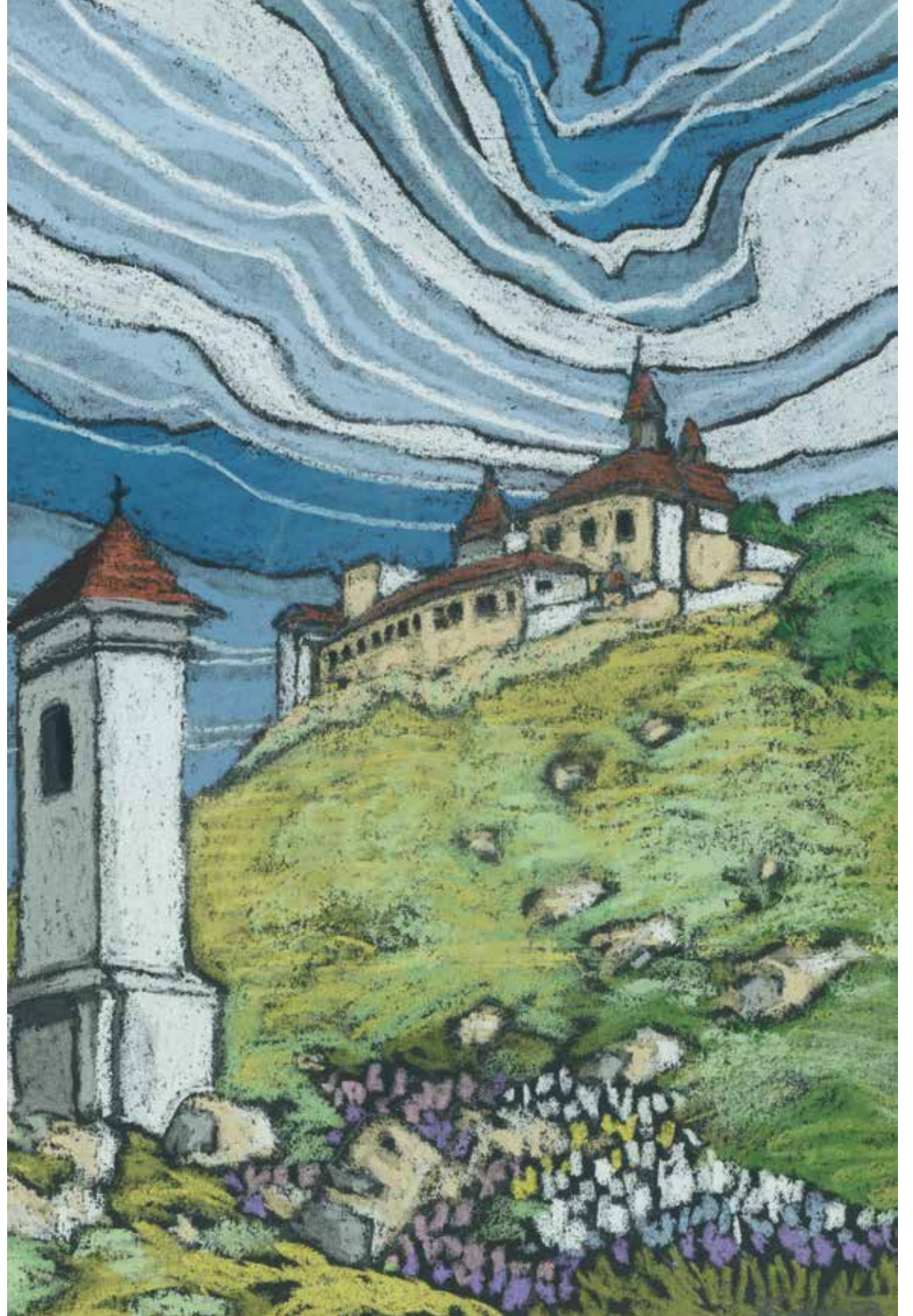

Ján Šimo-Svrček: Kežmarský zámok – časť / Kežmarok Castle – a part; 1996;
suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 26 x 20 cm; K 970

Jozef Fabini: Spišský hrad / Spiš Castle; 1961; olej na plátne / oil on canvas; 75 x 110 cm; M 518

> Ján Šimo-Svrček: Hrad Krásna Hôrka / Castle Krásna Hôrka; 1997; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 42 x 28 cm; K 978

Orest Dubay: Stará Lubovňa / Town of Stará Lubovňa; 1987; olej na lepenke / oil on cardboard; 34,5 x 50 cm; M 594

Štefan Bubán: Zima v Podolínci / Winter in Podolíneć; 1981; olej na plátne / oil on canvas; 100 x 110 cm; M 1159

Veduty Vedute

13 vystavených diel od 7 autorov
13 exhibited works from
7 authors

Ľudovít Čordák
Jozef Fabini
Marián Hennel
Jozef Majkut
Ladislav Medňanský
Július Nemčík
Ernest Rákosi

Ďalšiu časť expozície prezentujú veduty v rámci trasy *Gotickej cesty*. Obrazy vedút, ciest a zákutí miest stvárnil umelci osobitým spôsobom, či už s topografickou presnosťou alebo reflektovali dojmy a atmosféru lokalít gotického Spiša. Nájdeme tu neraz to isté miesto zobrazené a zachytené inak – odlišnou optikou vnímania a rozličným autorským rukopisom.

Na potulkách po spišskej krajine nemožno nenaraziť na stopy gotickej minulosti. Proveniencia Spiš ukrýva mnohé zašlé príbehy, ktoré tradovaním zľudovali alebo im bol pripísaný iný, často magický význam. Jedným z týchto miest, ktoré priťahuje pozornosť a zvedavé otázky turistov je na poli týčiace sa torzo kostola zaniknutej dediny Miloj. Mnohí turisti pri pohľade na fragment stredovekej architektúry premýšľajú o dôvode zániku dediny Miloj. Uvažujú, prečo zostala stáť len veža jej kostola, ktorý bol zasvätený sv. Stanislavovi. Historické analýzy zmieňujú obec Miloj ako jednu z najvýznamnejších lokalít stredovekého Spiša. Ranogotický kostol datovaný do 2. polovice 13. storočia bol súčasťou dediny Miloj, ktorú dostal do daru istý Konrád (Kunch) od uhorského kráľa Bela IV. Konrád sa priženil do rodiny žijúcej v prilahlej dedine Spišský Hrušov a jeho potomkovia sa začali nazývať Milayovci podľa názvu získanej obce. Významné postavenie prináležalo obci v období stredoveku, a to z dôvodu rozsiahleho darovaného panstva Konrádovi v roku 1255. Vďaka daru disponoval väčším majetkom ako v Markušovciach sídliači Máriássyovci. Traduje sa, že obyvatelia dediny viedli hriešny život a tá sa prepadla pod zem. Skutočný dôvod zániku obce súvisel s absenciou vodného zdroja a z toho vyplývajúca nevhodná poloha pre hustejšie osídľovanie. V tom čase

< Maria Pótziewicz-Niedzwiedz: *Pohľad na Spišský Štvrtok / View of Spišský Štvrtok*; 1983; olej na plátne / oil on canvas; 61,3 x 78,3 cm; M 759. Z depozitára / From the depository.

bolo bežným javom presídľovanie obyvateľstva do väčších miest, čo viedlo k zániku menších dedín. Zaujímavosťou je, že Čákiovci murivo chátrajúceho kostola využili pri prestavbe renesančného sídla v Spišskom Hrušove.¹¹ Expozíciu dopĺňa viacero vedút krajinára Jozefa Fabiniho. Panoramaticky stvárnená veduta necháva vynieť kamenný solitér veže kostola, pripomínajúci zašlú slávu dediny.

Prvky luminizmu bravúrne rozpracoval vo svojej tvorbe Ladislav Medňanský. Tieto tendencie uplatnil na olejomalbe *Pohľad na Strážky*, okolo 1900, ktorá je jediným maliarskym dielom umelca v zbierke galérie. Napriek tomu sú v diele zosobnené všetky princípy, ktoré Medňanský uplatňoval v plenérovej maľbe. Melanchólia, tajomný opar i nenápadný kaštieľ črtajúci sa v ponurej atmosfére len zvýrazňujú dôležitosť umelcovho vnútorného prežívania a snahy o uchopenie emócie a dojmu z pozorovanej krajiny.

Náladové kompozície lesných interiérov rezonovali celoživotnou tvorbou Ľudovíta Čordáka. Bol ovplyvnený Mařákovým školením, ktorý tvoril v duchu doznievajúceho romantizmu s prvkami realistickej plenérovej maľby. Zemité tóny, ktorými koloroval lesné scenérie formoval svetlom a tieňom, čím dosiahol tajomné atmosférické scenérie s intímny charakterom. Naopak Čordák postupne scény presvetľuje, uvoľňuje rukopis a plátna sršia živým koloritom metamorfozujúcej krajiny. Umelecký naturel autora bol ovplyvnený barbizonskými vplyvmi, impresionistickými a luministickými tendenciami, ktoré napokon pripustil vo svojej tvorbe aj jeho učiteľ Julius Mařák. Vertikálnosť a uzavretosť predošlých kompozícií, zväčša vymedzené na jednej strane skupinou vysokých stromov, vystriedala rozložitá panoramaticky stvárnená krajina.

11 FURMANÍK, M. – ŠTEVÍK, M. 2020. *Putovanie dejinami Spiša*. Spišská Nová Ves : Miroslav Števík – SCEPUSIUM, 2020. s. 44–46.

Dielo zo zbierky galérie *Pohľad na Spišskú Novú Ves*, okolo 1910 je príkladom autorových neskorších farbisto kolorovaných kompozícií. Scéna na obraze znázorňuje starú cestu do Spišskej Novej Vsi lemovanú zelenými topoľmi. Figurálna štafáž so stádom zvierat a pohoničom sediacim na voze plnom sena dotvára poetickú skladbu obrazu. Červeno odetá postava postranne upriamuje pozornosť na tehlové strechy mestských budov. V ľavej časti obrazu sa vypína neprehliadnuteľná neogotická veža kostola Nanebovzatia Panny Márie. Dominantný motív kostola jasne determinuje lokalitu. Z raných diel je v kompozícii priznaná vertikálna stromov, ktorú zjednocuje vzdialený lineárny horizont panoramatického výhľadu na mesto s jediným vzpriameným bodom – dominujúcou kostolnou vežou.

Melancholický opar, jav konštantne prítomný v Mařákových dielach, vzdialene pripomína atmosféru Monetovej maľby železničnej stanice Gare Saint-Lazare z roku 1877. Luministicky ladené kompozície lesného interiéru dokazujú neodškriepiteľný vplyv Mařákovskej školy či už v tematickej alebo v štýlovej rukopisnej príbuznosti. V Mařákovskej romantizujúcej kompozícii spektakulárny atmosférický úkaz v útroch lesa rozohráva postava pastiera s animálnou štafážou.¹²

Motív oviec alebo iného stáda Čordák začlenil do kompozičnej skladby v komparovanom obraze¹³ a o pár desaťročí odcitoval aj v nosnom diele stálej expozície *Terra Gothica*. S tým rozdielom, že figurálno-animálna štafáž je vsadená do kompozície lyricko-realistickej olejomaľby *Pohľad Na Spišskú Novú Ves*, ktorej dominuje ovzdušie značne prežiarené slnkom s priam idylicky stvárnenou oblačnosťou. Kedysi hlavný komunikačný ťah je v súčasnosti využívaný ako spojnica s prímestskou časťou.

Olejomaľba Júliusa Nemčíka z roku 1959 je jasnou ukázkou dokumentácie dobovej architektúry 2. polovice 20. storočia. Postupná urbanizácia prostredia zmenila

ráz dediny a dnes je zobrazený krajinný výsek len zapečatenou spomienkou farbistého spojenia umelcovho štetca s plátnom.

O spomínanom obraze sa viedli polemiky týkajúce sa správnosti predmetného motívu, vynorila sa pochybnosť o znázornenej lokalite. Na základe mnohých diskusií a výskumu som napokon dospela k záveru, že autor nemohol zaznamenať topograficky presný pohľad na obec Smižany. Olejomaľba impozantných rozmerov zachytáva vedutový pohľad na krajinu, presne názvom definovanú obec Smižany. V maľovanom horizonte sa vypína naše majestátné pohorie – najmenšie veľhory sveta – Vysoké Tatry. Zmätko vyvoláva vsadenie tatranského motívu do scenérie veduty. Dôvod je prozaický. Napriek tomu, že charakter krajiny sa za uplynulé roky výrazne zmenil (v danej lokalite bola v 80. rokoch 20. storočia vybudovaná nová sídlisková zóna), zo žiadnej perspektívy nie je možné stotožniť lokalitu so zobrazenou scenériou. Situovanie tatranského pohoria nad dedinou nezodpovedá realite. Do úvahy pripadla možná nesprávna verifikácia názvu diela, ale ani táto hypotéza sa nedala exaktne podložiť. Osobne som navštívila viacero miest, ktoré by mohli zodpovedať danému motívu, avšak na skúmaných miestach ani náznakom horizont nezachytil končiare pohoria. Na základe výskumu som dospela k subjektívnemu zisteniu, že autor pracoval na finálnom diele zrejme až vo svojom ateliéri v Bratislave.¹⁴ Vysoké Tatry stvárnili veľkolepo, ale chýba im topografická presnosť. Nič to nemení na fakte, že dielo je dokladom dobovej architektúry Smižian, ešte nezasiahnutých rozsiahlou urbanistickou zástavbou. [KP]

12 Julius Mařák: Návrat z pastvy, 1888, olej / oil, O 4788, Východočeská galerie, Pardubice, Česká republika

13 Ľudovít Čordák: Les s ovcami, 1900 – 1910, olej / oil, O 4, Východoslovenská galéria, Košice, Slovensko

14 v roku 1954 sa Július Nemčík natrvalo presťahoval do Bratislavy

Ľudovít Čordák: Pohľad na Spišskú Novú Ves / View of Spišská Nová Ves;
okolo / around 1910; olej na lepenke / oil on cardboard; 71 x 94 cm; M 375

Jozef Fabini: Miloj; 1969; olej, tempera na lepenke /
oil, tempera on cardboard; 35,5 x 72,5 cm; M 496

Ladislav Medňanský: Pohľad na Strážky / View of Strážky;
okolo / around 1900; olej na plátne / oil on canvas; 38 x 57 cm; M 372

Marián Hannel: Kežmarok / Town of Kežmarok; 1980; olej na plátne / oil on canvas; 45 x 60 cm; M 270

Július Nemčík: Smižany / Village of Smižany; 1959; olej na plátne / oil on canvas; 90 x 130 cm; M 823

Jozef Fabini: Jamník / Village of Jamník; 1960; olej na lepenke / oil on cardboard; 30 x 40 cm; M 483

Jozef Fabini: Huncovce / Village of Huncovce; 1966; pastel, tempera na papieri / pastel, tempera on paper; 35 x 40 cm; K 498

Jozef Fabini: Zo starých Kropách / From old Kropachy; okolo / around 1960;
olej na preglejke / oil on cardboard; 25,5 x 40 cm; M 596

> Jozef Fabini: Markušovce / Village of Markušovce; 1979; olej, tempera na lepenke / oil, tempera on cardboard; 52 x 62 cm; M 506

Jednotlivé vyobrazenia dnes už neexistujúcich ulíc zachytili umelci štetcom, perom či inou netradičnou technikou, vďaka čomu si vieme predstaviť akými uličkami sa túlili a aké dojmy v nich tieto zákutia zanechali. Lokality Medziovody, Klepár, Garbovňa, Medza a iné zákutia Spišskej Novej Vsi boli zmenené na nepoznanie. Dnes by sme len ťažko hľadali fragmenty dobovej architektúry, ktorá dotvárala jedinečný charakter mestského intravilánu. V 50. – 80. rokoch 20. storočia prebiehala tzv. asanačná prestavba mesta. V rámci týchto asanačných prác bola lokalita nazývaná Šestnástka kompletne zlikvidovaná. Mnohé z objektov neboli adekvátne zdokumentované a historický charakter osobitých urbanistických štruktúr mestského pôdorysu zanikol. Spomínané lokality tvorili typ špecifickej, takmer ľudovej architektúry.

V Spišskej Novej Vsi bola na okraji mesta koncom 18. storočia vystavaná nová štvrť, ktorá plnila poslanie rezidencií richtárov miest provincie.¹⁵

15 ŠTEVÍK, M. 2013. *Šestnásť spišských miest v rokoch 1412 – 1876*. Spišská Nová Ves : Múzeum Spiša, 2013. s. 31.

ISBN 978-80-85173-06-2.

16 STAŠIKOVÁ, T. 2004. *Ikonografia Spišskej Novej Vsi v zbierkach Galérie umelcov Spiša*. Banská Bystrica : UMB, 2004. s. 31.

17 V 50. – 80. rokoch 20. storočia prebiehala tzv. asanačná prestavba mesta.

18 KIRÁL, R. 2015. *Pamiatková zóna mesta Spišská Nová Ves : zásady ochrany pamiatkového územia*. Košice : Krajský pamiatkový úrad Košice, 2015. s. 21–27.

Štvrť Šestnástka je pomenovaná podľa šestnástich identických domov postavených v období vzniku *Provincie 16 spišských miest*. Pre richtárov jednotlivých miest boli postavené domy v radovej zástavbe (na typizovanom stavebnom pozemku, jednotného vzhľadu i rozlohy), v ktorých boli ubytovaní počas rokovaní.

Domy boli postavené len na jednej strane ulice, boli nízke a zaujímavé tým, že dažďové odkvapové žľaby siahali ďaleko pred dom smerom do ulice. Do roku 1935 viedol k Šestnástke cez rieku Hornád zastrešený drevený most.

„Architektúra tejto lokality pozostávala z dvojsových a trojosových domov s priechodnou sieňou, pod sedlovými strechami, s podlomenicou. Krytina strechy šindľová, sekundárne pod eternitom. Najstaršie datovaný dom č. 27 bol z roku 1798.“¹⁶ V stredoveku sa tu nachádzal ženský kláštor. V súčasnosti sa na danom mieste nachádza Zimný štadión.¹⁷

Mnohé, dnes zaniknuté lokality Spišskej Novej Vsi výstižne zaznamenal v linorytoch a kresbách architekt Ján Šimo-Svrček. Architektonické kompozície asanovaných častí mestského intravilánu rozpracoval flomastrom na vyše 40 kresbách. Archívne autorské listy ukrývajú historicky i umelecky cenné záznamy v podobe linorytov, ktoré dokumentujú stav urbánneho prostredia Spišskej Novej Vsi v 2. polovici 20. storočia.

Dôležitým momentom druhej polovice 19. storočia bolo otvorenie trate Košicko-bohumínskej železnice (1871). Táto skutočnosť urýchlila rozvoj infraštruktúry a priemyslu v meste. Rozvíjajúce sa obytné štvrte postupne menili charakter mestskej zástavby. Už v rokoch 1924 – 1925 stál na Duklianskej ulici prvý nájomný dom určený pre zamest-

nancov železnice. Architektonické kresby Šimo-Svrčka sú záznamom premeny mestského intravilánu v priebehu 60. rokov 20. storočia, záznamom, v ktorom autor zachytil vznikajúce nové obytné štvrte. Sledujeme stavebný rozvoj nových urbanistických štruktúr mesta – stavby ľudovej architektúry postupne nahrádzajú bytové domy.

Južne od centra stredovekého mesta vznikli v priebehu 16. storočia sídliská – banícka osada Klepár a garbiarska osada Garbovňa. Pripomienkou tunajšieho, kedysi rozvinutého baníctva a hutníctva je banská veža Klopp Orth a príslušné Multifunkčné energetické a banícke centrum – Multicentrum, ktoré je postavené v lokalite asanovanej drevenej architektúry – baníckej osady Klepár. Špecifický ráz mala mestská časť Medza, ktorej architektúra kopírovala terén a vznikla tak ojedinelá zástavba. Domy boli postavené vo svahu, pričom hrany striech boli zo severnej strany v jednotnej úrovni s cestnou komunikáciou. V súčasnosti sa v danej lokalite nachádza unifikovaná zástavba rodinných domov. V tesnej blízkosti lokality Medza a osady Klepár sa rozprestierala garbiareň.

Pri mlynskom náhone medzi Rožňavskou bránou a riekou Hornád, v blízkosti Stredného mlynu (dnes okolie ulice Ivana Krasku), južne od centra mesta bola situovaná osada garbiarov tzv. Garbovňa a na protiláhlom brehu lokalita Medzivody. Ľudovú architektúru špecifického typu koncom 60. rokov 20. storočia nahradila budova základnej školy, zástavba rodinných domov, športový areál a iné objekty.

V rámci ľudovej architektúry mesta boli zastúpené dva typy architektonickej skladby domu: typ slovensko-karpatského domu a typ ľudového domu spišských Nemcov.¹⁸ Uplatnené architektonické prvky sa vzájomne

Ján Šimo-Svrček: Časť Medzivody / Part of Medzivody; 1968;
fix na papieri / marker on paper; 30,3 x 42,4 cm; K 809.
Z depozitára / From the depository.

prelínali. Spoločnou črtou lokalít rurálneho charakteru boli strechy prevažne valbové a manzardové s výrazným do ulice presahujúcim medzistrešným žlabom. Kontrast drevenej a murovanej architektúry v meste vytváral nezameniteľnú urbanistickú štruktúru. Svoj *genius loci* stratili lokality v 2. polovici 20. storočia, keď sa objekty pre nevyhovujúci stav a rozvoj infraštruktúry asanovali.

Vďaka mimoriadne precíznym kresbovým záznamom Jána Šimo-Svrčka, akvarelom a kresbám Jána Poloma, olejomaľbám Jozefa Fabiniho, Jozefa Majkuta a ďalších umelcov, máme predstavu o vtedajšej urbanistickej skladbe zaniknutých lokalít. [KP]

Ludovít Čordák: Šestnástka / District of Šestnástka; 1900 – 1930; olej na lepenke / oil on cardboard; 47 x 62,5 cm; M 474

Spišský záloh (1412 – 1772) a vznik Provincie 16 spišských miest (1774 – 1876). Rezidencia richtárov: „Šestnástka“

Územie Spiša bolo pôvodne osídlené Slovanmi. V 11. storočí bola táto oblasť obsadzovaná z juhu Uhorským kráľovstvom a zo severu Poľským kráľovstvom. Koncom 11. storočia tvorila hranicu Uhorska na Spiši rieka Hornád, na ktorej s cieľom obrániť severnú hranicu Uhorska zakladali uhorskí panovníci tzv. strážne osady. Spišský komitát vznikol v druhej polovici 12. storočia. V 50. rokoch 13. storočia sa uhorská hranica posunula na severe k Podolíncu a na severozápade k rieke Dunajec. Región okolo Hniezdneho a Starej Ľubovne bol včlenený do Uhorska až na konci 13. storočia. Severná hranica stolice bola stabilizovaná až na začiatku 14. storočia.

Do roku 1803 existovala na Spiši zvláštna samostatná malá provincia nazývaná *Provincia 10 spišských kopijníkov*, ktorá sa rozprestierala na východ od Popradu a bola vytvorená s cieľom obrániť severnú hranicu Uhorska. Provincia mala svoje osobitné práva: žiaden z kopijníkov neplatil dane, oslobodení boli od platenia cla na jarmokoch a hraničných colných úradoch. Obyvatelia týchto osád boli prevažne Slovania, rovnako tak aj mená jednotlivých osád.

Väčšina spišských miest sa rozrástla príchodom Nemcov. Nemci prichádzali na Spiš i do iných oblastí Uhorska po tatárskom vpáde v 13. storočí. Tento vpád takmer vyludnil Spiš, ale aj iné oblasti Uhorska (Spiš stratil až 50 % obyvateľov). Preto kráľ Belo IV. pozval Nemcov kolonizovať Spiš a iné oblasti Slovenska, dnešného Maďarska

a Sedmohradska (dnešné Rumunsko). Vďaka nemeckej kolonizácii mal Spiš veľkú nemeckú populáciu až do konca druhej svetovej vojny.

Nemeckí obyvatelia Hornádskej a Popradskej kotliny si vytvorili zvláštnu politickú jednotku s vlastnou správou. V roku 1271 prijali kolektívne privilégia od kráľa Štefana V. a v roku 1317 boli potvrdené a rozšírené kráľom Karolom Róbertom, ktorému spišskí Nemci pomohli poraziť uhorských oligarchov v bitke pri Rozhanovciach v roku 1312. Toto územie malo garantovanú samosprávu podobnú tej, ktorú mali kráľovské slobodné mestá. V roku 1317 toto územie zahrňovalo 43 obcí, vrátane Levoče a Kežmarku, ktoré z neho v roku 1344 vystúpili. Od roku 1370 spolu 41 obcí používalo jednotný systém Spišského práva (zvaný v nemčine *Zipser Willkür*). Spočiatku bolo toto územie nazývané *Spoločnosť (provincia) Spišských Sasov*. Od polovice 14. storočia sa zredukovalo na 24 obcí a jeho názov sa zmenil na *Provinciu 24 spišských miest*. Na čele Provincie stál gróf volený sudcami 24 miest.¹⁹

V roku 1410 bol za rímskeho cisára korunovaný uhorský kráľ Žigmund Luxemburský, ktorý sa usiloval získať Dalmáciu. Tú jeho protivník Ladislav Neapolský predal Benátčanom, v snahe získať kráľovskú korunu.

19. októbra 1411 sa pristúpilo vo Vyšných Šromovciach (dnešné Poľsko) k podpísaniu zmluvy o prímerí medzi Poľskom a Uhorskom. Poľsko sa zaviazalo ukončiť boje voči Rádu nemeckých rytierov a Žigmund prisľúbil, že spomínaný Rád nenapadne Poľsko. Prímerie malo trvať do 15. augusta 1412, takisto bolo dohodnuté stretnutie oboch panovníkov. Uskutočnilo sa 15. marca 1412 na Ľubovnianskom hrade. Na stretnutí sa králi dohodli na spoločnom boji proti Rádu.

16. októbra 1412 sa obe krajiny dojednali na pôžičke, ktorú dalo Poľsko uhorskému kráľovi na vojnu proti Benátkam. Rád nemeckých rytierov musel Poľsku ako

¹⁹ CHALUPECKÝ, I. 1998. *V poľskom zálohu (1412 – 1772)*. In *Dejiny Popradu*. Košice : ORIENS, 1998, s. 63–108.

58 | odškodnenie za vojnu zaplatiť 100 tisíc kôp českých grošov. Vladislav II. Jagelovský z tejto sumy peňazí požičal 37 tisíc kôp uhorskému kráľovi. Týmto krokom si zároveň zaviazal uhorského kráľa k plneniu dohôd ohľadne Rádu nemeckých rytierov. Žigmund ako záruku za pôžičku dal Vladislavovi II. Jagelovskému do zálohu 13 spišských miest a obcí z *Provincie 24 spišských miest*: Poprad, Ľubica, Matejovce, Spišská Sobota, Veľká, Stráže pod Tatrami, Ruskinovce (zaniknutá obec vo Vojenskom výcvikovom priestore Javorina pri Kežmarku), Spišská Belá, Spišská Nová Ves, Spišské Podhradie, Spišské Vlarchy, Tvarožná a Vrbov. Okrem týchto miest sa súčasťou zálohu stal aj Ľubovniansky hrad so svojim panstvom, Podolínska pevnosť a mestá Stará Ľubovňa, Hniezdne, Podolínec a tiež dediny patriace k Ľubovniansko-podolínskemu panstvu.

Spišské mestá, ktoré sa dostali do poľského zálohu, patrili k najbohatším a najkultúrnejším miestam vtedajšej Európy. Mestá sa rozprestierali na strategicky významných križovatkách obchodných ciest.²⁰

Tieto mestá si udržali svoje privilégia (i keď tentoraz vo vzťahu k poľskému kráľovi, ktorý tieto privilégia potvrdil) a vytvorili *Provinciu 13 spišských miest*. Zvyšných 11 miest z bývalých 24 vytvorilo *Provinciu 11 spišských miest*, ktorá si však nedokázala udržať svoje práva a v roku 1465 bola úplne včlenená do Spišskej stolice. Zálohované územia zostali integrálnou súčasťou uhorského kráľovstva (aj Ostrihomskej arcidiecézy), predmetom zálohu bol len ekonomický prospech z týchto miest. Poľsko bolo oprávnené menovať správcu týchto miest, ktorý sídlil v Starej Ľubovni. K povinnostiam správcu patrila správa ekonomických a daňových povinností zálohovaných miest a udržiavanie vojenských jednotiek na dôležitých cestách, dokonca aj mimo týchto miest. Vďaka ich medzinárodnej pozícii (nemecké mestá so Slováckmi v Uhorsku zálohované Poľsku) tieto mestá zažili ekonomický rozkvet.

Keďže Poľsko nebolo ochotné vrátiť prosperujúce mestá, úsilie Uhorského kráľovstva vyplatiť dlh (obzvlášť v rokoch 1419, 1426 a 1439) zlyhalo. Keď potom začali byť mestá príliš zneužívané najmä za vlády Teodora Konštantína Ľubomirského, kráľovnej Márie Jozefy a grófa Henricha Brühla, rakúska cisárovná a česká a uhorská kráľovná Mária Terézia sa rozhodla získať tieto mestá silou.²¹

Medzinárodná pozícia Poľska sa značne oslabilá v 18. storočí. Politický život v krajine sa dostal pod vplyv susedného Ruska. Následne v roku 1768 vypuklo povstanie tzv. barbarských konfederátov, ktorí bojovali proti prívržencom poľského kráľa podporovaným Ruskom. Koncom marca 1769 obsadili Ľubovniansky hrad. Konfederátov zo Spiša vytlačilo ruské vojsko. Následne, na základe rozhodnutia Márie Terézie z 19. apríla 1769, od Rusov zálohované územie prevzalo v máji uhorské vojsko. Znamenalo to ukončenie poľskej správy zálohovaných miest, ktoré sa formálne ukončilo o tri roky neskôr. Predchádzala tomu dohoda o prvom delení Poľska uzavretá 5. augusta 1772 medzi Ruskom, Pruskom a Rakúskom. V novembri 1772 boli slávnostne prinavrátené zálohované územia pod uhorskú správu. Najprv boli 5. novembra prevzaté sídla *Provincie 13 spišských miest*. Správu nad provinciou prevzal spišský župan Ján Čáki. Slávnosť sa konala v Spišskej Novej Vsi. 10. novembra zložili prísahu vernosti uhorskej kráľovnej do rúk Jána Čákiho aj mestá Stará Ľubovňa, Podolínec a Hniezdne. Formálnu dohodu o zrušení zálohu podpísal 18. septembra 1773 vo Varšave poľský kráľ Stanislav August Poniatowský. Ukončením zálohu sa skončila právomoc poľského spišského starostu a jeho miesto zaujal uhorský komorný administrátor. Bývalé zálohované miesta sa snažili udržať si svoje samosprávne nezávislé postavenie na Spišskej župe. 9. septembra 1774 boli *Provincii 13 spišských miest* potvrdené doterajšie výsady a priznali sa jej práva na samosprávu.

V tom istom roku získala provincia erb a pečať. Mária Terézia ju vydala so zámerom pripojiť k pôvodnej provincii aj tri mestá – Podolíneec, Starú Lubovňu a Hniezdne a vytvoriť novú *Provinciu 16 spišských miest*. Proces konštituovania spomínanej provincie, ktorý sa začal v roku 1774, sa zavŕšil v roku 1778. Mária Terézia listinou z 5. júna 1778 vytvorila *Provinciu 16 spišských miest*, nezávislú od župy. Týmto miestam potvrdila právo na samosprávu. Sídлом provincie sa stala Spišská Nová Ves, najvýznamnejšie hospodárske centrum Spiša 18. storočia. Prestavbou starej radnice na námestí vznikol Provinčný dom.

Od roku 1772 bolo v jeho priestoroch sídlo *Provincie 13 spišských miest*, ktoré Uhorsko dalo Poľsku do tzv. Spišského zálohu (1412 – 1772). Tá po presťahovaní radnice v roku 1777 túto budovu odkúpila pre svoje účely. Aj po rozšírení provincie o ďalšie tri mestá (čím vznikla *Provincia 16 spišských miest*) v roku 1778 ostávalo sídlo provincie v tejto budove až do jej zániku v roku 1876. Na okraji mesta koncom 18. storočia vznikla nová štvrť Šestnástka, ktorá slúžila ako rezidenčné sídlo pre richtárov miest provincie.²²

Po skončení obdobia zálohu si 16 spišských miest udržalo autonómne postavenie. Je to jeden z faktorov, prečo dodnes na Spiši rezonuje silná samosprávna tradícia. *Provincia 16 spišských miest* bola posledným autonómnym územím, ktoré existovalo v regióne ešte aj v 2. polovici 19. storočia. Zaniká v 70. rokoch 19. storočia, keď sa budovala košicko-bohumínska železnica, symbol novej doby. Zánik provincie zasa symbolicky ukončil stáročné obdobie, počas ktorého sa Spiš zaradil k najvyspelejším oblastiam strednej Európy najmä vďaka výsadným územiam.²³ [KP]

Ján Šimo-Svrček: Šestnástka (Sixteen Houses); z cyklu Staré zákutia Spišskej Novej Vsi / from the series Staré zákutia (Old corners) of Spišská Nová Ves; 1986; linoryt, autorský list / linocut, author's copyright letter. Z archívu / From the archive. Západný pohľad zachytáva osem objektov radovej domovej zástavby danej štvrte. / The western view captures eight buildings of terraced build-up area of the given district.

20 KUČERA, M. 2011. *Slovenské Dejiny*. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2011. s. 149–150. ISBN 978-80-8119-038-4.

21 MARSINA, R. a kol. 1986. *Dejiny Slovenska I. : (do roku 1526)*. Bratislava : Veda, 1986. s. 229–234.

22 ŠTEVÍK, M. 2013. *Šestnásť spišských miest v rokoch 1412 – 1876*. Spišská Nová Ves : Múzeum Spiša, 2013. s. 25–28. ISBN 978-80-85173-06-2.

23 ŠIMOŇÁKOVÁ, M. 2012. Poľský záloh pripomínajú mariánske stĺpy. In *Korzar*. [online]. 2012. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na internete: <<http://spiskanovaves.korzar.sme.sk/c/6502541/polsky-zaloh-pripominaju-marianske-stlpy.html#ixzz2yyx7elnq>>.

Ueduty

Pamiatky UNESCO Monuments

9 vystavených diel od 8 autorov
9 exhibited works from
8 authors

Vasil Beca
Jozef Fabini
Štefan Hudzík
Ondrej Ivan
Tadeusz Marszalek
Mikuláš Siranko
Michal Tillner
Točko Tokov

V expozícii sú diela s motívom významných pamiatok, časť z nich je zapísaná v zozname UNESCO (medzinárodná Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru, ktorá vytvára zoznamy najlepších svetových diel alebo javov).

Do zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO boli v roku 1993 zaradené aj tri kultúrne pamiatky zo Slovenska a to mesto Banská Štiavnica s okolím, Spišský hrad s pamiatkami v okolí a Vlkošínec. Jaskyne Slovenského krasu a Aggteleckého krasu boli pridané v roku 1995. V roku 2000 bol do zoznamu zapísaný Bardejov, jeho historické jadro a Dobšinská ľadová jaskyňa. Ďalší zápis sa uskutočnil v roku 2007, kedy bola pridaná prírodná lokalita – Karpatské bukové pralesy. Rok na to sa dostali do zoznamu drevené kostolíky slovenského a karpatského oblúka. Posledným a teda najmladším slovenským prírastkom UNESCO je mesto Levoča, pridaná bola v roku 2009.

Dôvodom, pre ktorý boli pamiatky na Spiši zapísané do zoznamu je to, že podobné vojenské a sakrálné pamiatky boli v Európe síce bežné, ale nikde inde sa nezachovali v takom pôvodnom a kompletnom stave. Levoča predstavuje opevnené mesto vybudované v 13. – 14. storočí, kde sa nachádza dielo Majstra Pavla v chráme sv. Jakuba.

K Spišskému hradu patrí aj mesto, ktoré vzniklo spojením troch starších obcí. Spišské Podhradie sa prvýkrát spomína v roku 1249. Patrílo do Spoločenstva spišských Sasov a od roku 1412 bolo v poľskom zálohu. V strede mesta sa nachádza románsky kostol Narodenia Panny

Márie, pôvodne obkolesený múrom. V kostole sa zachovala pozoruhodná bronzová krstiteľnica z dielne zvonolejára J. Weygela a gotický krídlový oltár Panny Márie zo začiatku 16. storočia. Od 14. storočia sa v meste nachádzala aj nemocnica. Na to, že mesto malo pestrú etnickú skladbu poukazuje popri evanjelickom kostole aj jediná zachovaná synagóga na Spiši (bolo ich 14).

K Spišskému Podhradiu neodmysliteľne patrí aj Spišská Kapitula. Cirkevnému mestečku, ktoré bolo sídlom prepošta, dominuje Katedrála sv. Martina, postavená v rokoch 1245 – 1273. Veže chrámu aj združené okná sú románske. Gotická prestavba sa uskutočnila v roku 1433. V pribudovanej pohrebnej kaplnke, ktorú začala v 15. storočí stavať rodina Zápoľských, je pochovaný palatín Štefan Zápoľský, otec kráľa Jána Zápoľského. Jeho renesančný náhrobok je jedným z najkrajších na Slovensku. Do vnútorného vybavenia katedrály patrí osem gotických krídlových oltárov, z ktorých najzachovalejší je oltár Korunovania Panny Márie v kaplnke Zápoľských. Z roku 1317 pochádza freska korunovania kráľa Karola Róberta z Anjou za uhorského panovníka. V chráme nájdeme aj najstaršiu známu románsku plastiku leva na Slovensku: „Leo albus“. Kapitula s kanóniami bola opevnená v 14. storočí. Biskupský palác bol budovaný v prvej tretine 13. storočia. V barokovom slohu je postavená hodinová veža, ktorá slúžila ako vstup do záhrady. Kanónie, teda domy kanonikov sú pôvodné gotické domy s neskoršou renesančnou a barokovou prestavbou. V uličke smerujúcej k dolnej bráne sa ich nachádza asi tridsať.

Neďaleko Spišského hradu sa nachádza ranogotický, múrom ohradený kostolík Ducha svätého v Žehre. K jeho charakteristickým prvkom patrí veža zakončená cibulovou barokovou kupolou, ktorá bola dostavaná v roku 1769. V 15. storočí pri gotickej prestavbe zaklenuli pôvodne jednododovú stavbu na stredný stĺp, čím sa kostolík

Jozef Fabini: Pri Žehre / Near Žehra village; 1960;
olej na lepenke / oil on cardboard; 30 x 40 cm; M 481.
Z depozitára / From the depository.

v Žehre zaradil k unikátnym dvojloďovým kostolom na Spiši. Pozornosť púta aj svojimi nástennými maľbami objavenými v 19. storočí, ktoré pochádzajú z viacerých etáp. Najstaršie maľby predstavujú konsekračné kríže a z 13. storočia sa zachovala maľba Kalvárie. Neskoršie maľby pochádzajú z rokov 1370 – 1380, 1420 – 1430 a z prvej polovice 15. storočia. Všetky nástenné maľby v tomto kostolíku mali slúžiť ako „biblia pauperum“ teda biblia pre chudobných, ktorí nevedeli čítať a prostredníctvom týchto malieb bol vysvetlený život Ježiša Krista. V kostole nájdeme aj archaické znázornenie Svätej trojice ako jedného tela s tromi hlavami so spoločnou svätožiarou, ktoré pochádza z prvej polovice 14. storočia.

Najmladším prírastkom v zozname UNESCO je Levoča so svojím historickým jadrom. K významným pamiatkam mesta patrí okrem kostola sv. Jakuba aj kláštor minoritov, postavený v roku 1309, ktorý sa nachádza pri tzv. Poľskej bráne na západnom okraji mesta. Jedná sa o jeden z najkrajších príkladov gotiky na Slovensku. V období proti-reformácie, kedy v Levoči začali pôsobiť jezuiti, bolo pri

kláštore založené gymnázium. Dominantou levočského námestia je tiež radnica z 15. storočia. Po dvoch požiaroch sa uskutočnila jej renesančná prestavba. Na fasáde medzi oknami sú umiestnené fresky žien, ktoré predstavujú občianske cnosti, ktorými sa mali riadiť meštania a radní páni. K radnici je pripojená renesančná veža, ktorá slúžila ako zvonica. Pri radnici sa nachádza kľetka hanby, pochádzajúca zo 16. až 17. storočia. Nachádzala sa na mieste dnešného evanjelického kostola, ktorý je najmladšou stavbou námestia. Námestie obkolesujú meštianske domy, ktoré pochádzajú prevažne z druhej polovice 15. storočia, v 16. storočí prešli renesančnou prestavbou. Kostol Duchu Svätého pri Košickej mestskej bráne bol upravený v barokovom slohu. K Levoči neodmysliteľne patrí aj pútnický kostol Navštívenia Panny Márie. Nachádza sa nad mestom, je postavený v neogotickom slohu na mieste staršej kaplnky. K najvzácnejším pamiatkam kostola patrí gotická socha Madony, pochádzajúca z 15. storočia. Je to jedno z najvýznamnejších pútnických miest, púte sa tu uskutočňujú vždy prvý júlový víkend. [KV]

Jozef Fabini: Spišská katedrála / The Spiš Cathedral; okolo / around 1950;
farebná litografia na papieri / colour lithograph on paper; 28 x 34 cm; G 560

Jozef Fabini: Krajina pri Žehre / Landscape around Žehra; 1969;
olej, tempera na papieri / oil, tempera on paper; 27 x 80 cm; M 507

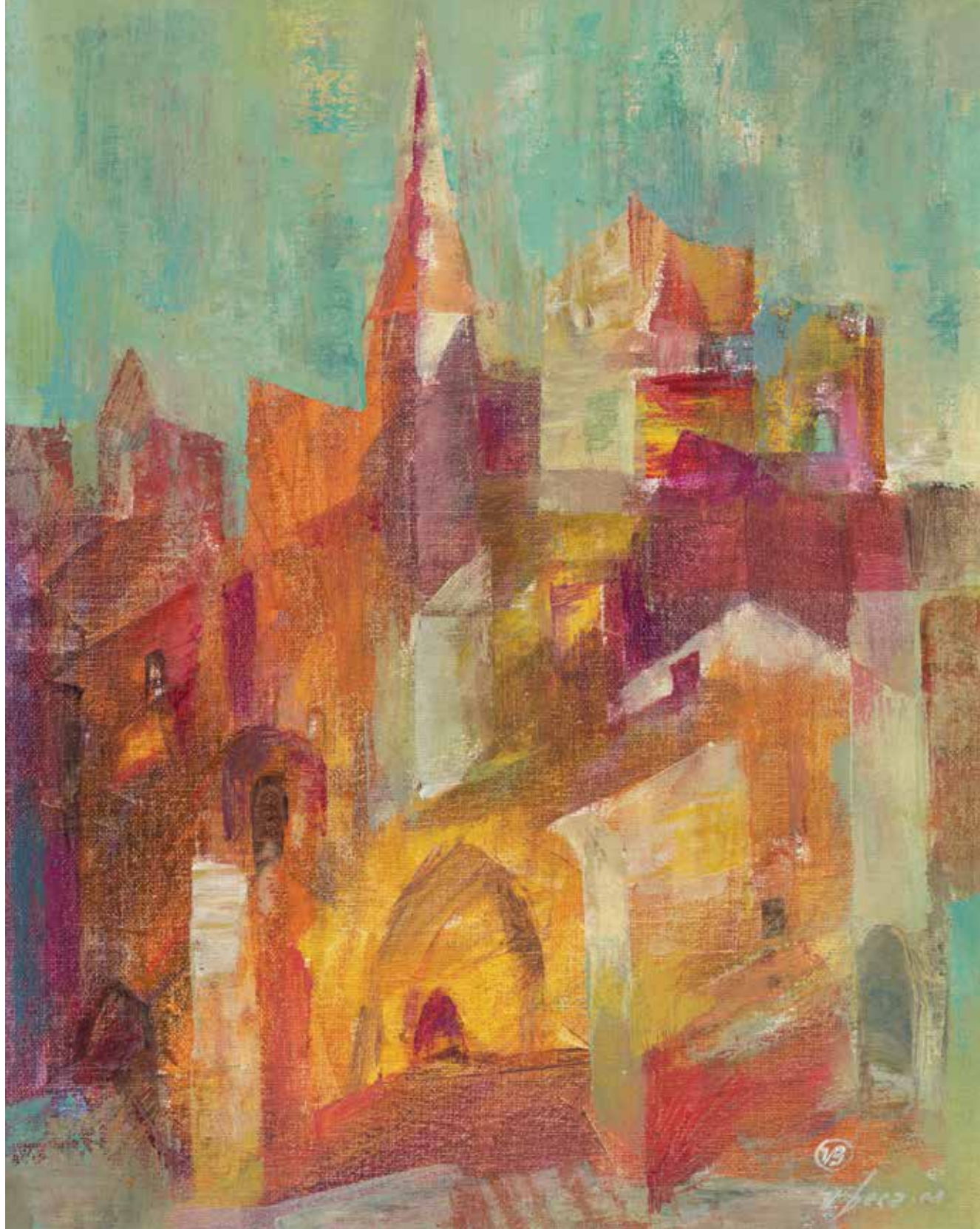
> Točko Tokov: Pohľad na Levoču / View of Levoča; 1983;
olej na plátne / oil on canvas; 61 x 70 cm; M 768

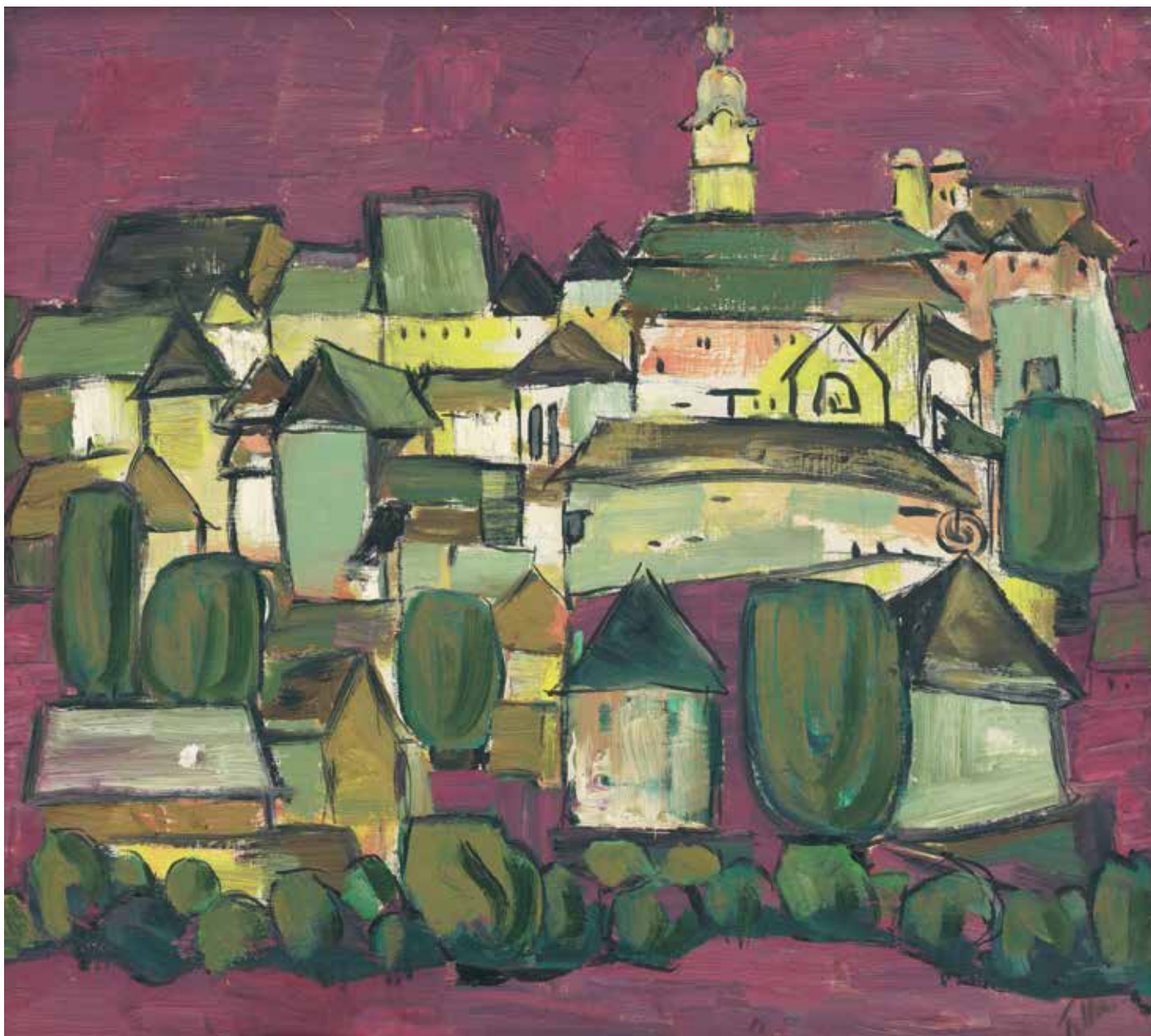
Štefan Hudzík: Majster Pavol z Levoče /
Master Paul from Levoča; 1988;
liatie, kov, bronz / casting, metal, bronze;
v. 66 cm; P 593

Vasil Beca: Nálada z Levoče / Mood from Levoča; 2008;
olej na plátně / oil on canvas; 49 x 38 cm; M 1692

Mikuláš Síranko: Spišské Vlachy / Town of Spišské Vlachy; 1982; olej na plátne / oil on canvas; 50 x 70 cm; M 1079

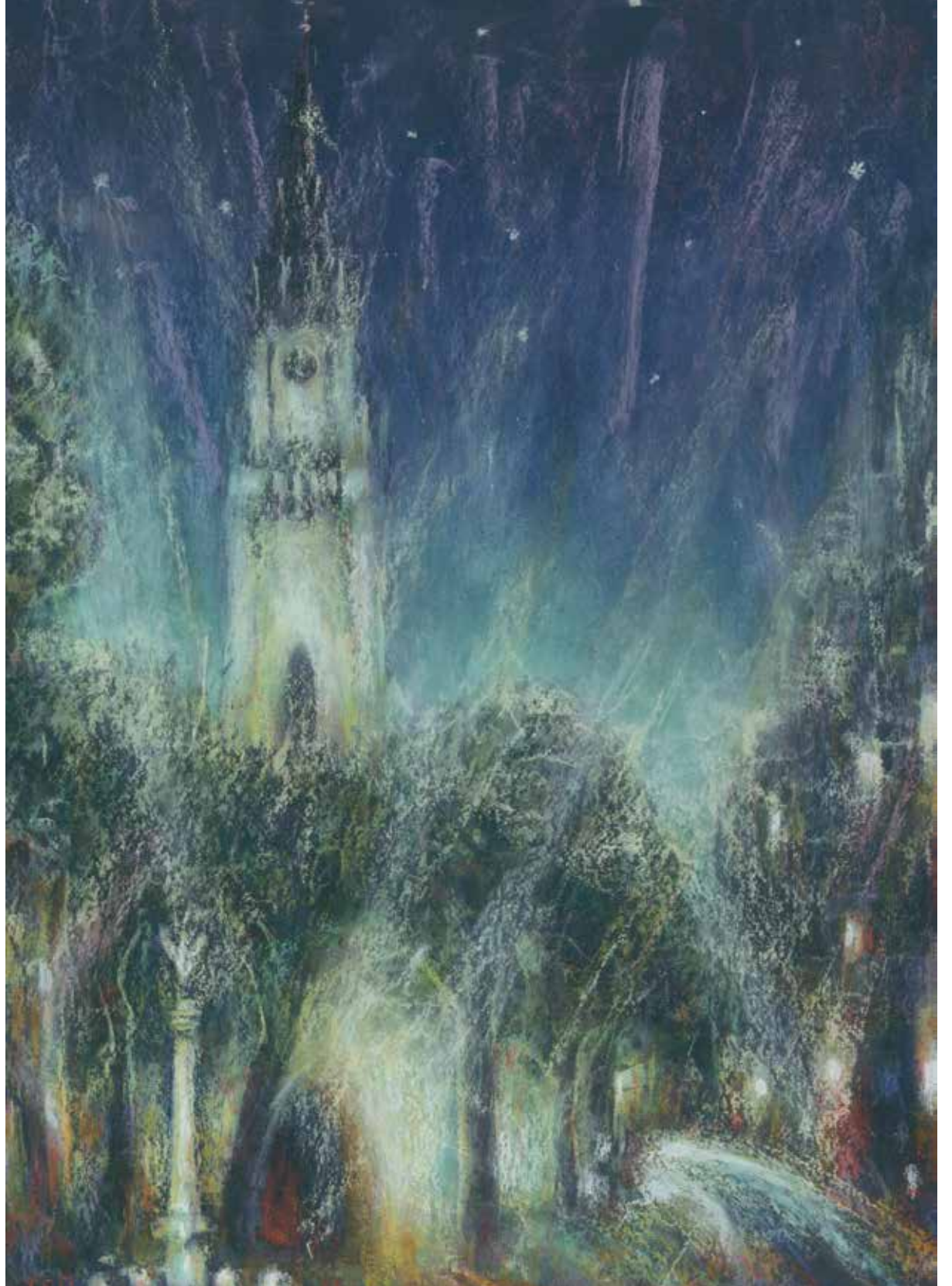

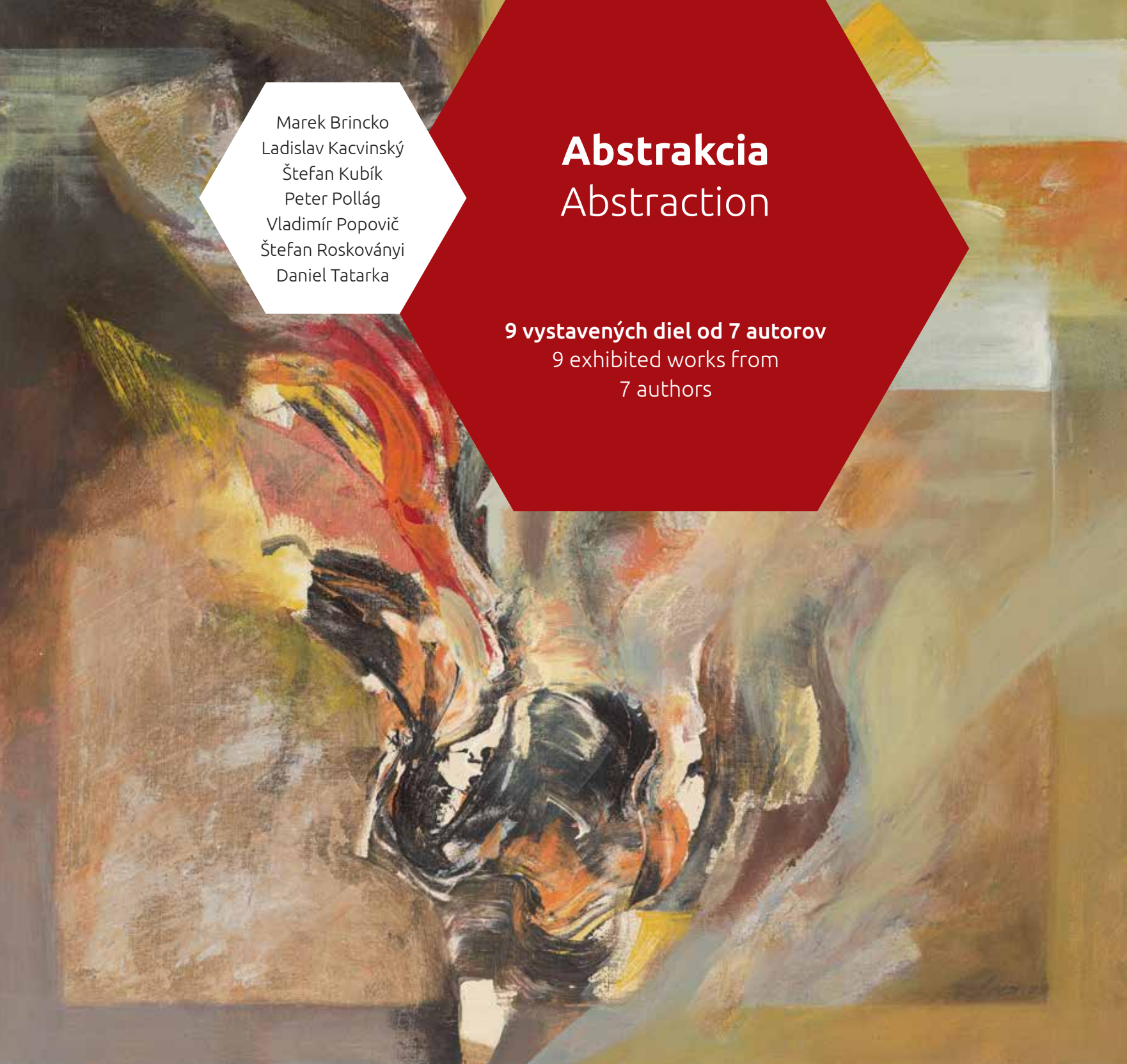
Michal Tillner: Spišská Sobota / Town of Spišská Sobota; 1969; olej na sololite / oil on hardboard; 63 x 57 cm; M 1168

Ondrej Ivan: Dvor v Spišskej Sobote / Courtyard in Spišská Sobota; 1960;
olej na sololite / oil on hardboard; 60 x 50 cm; M 434

> Tadeusz Marszałek: Večerná nálada / Evening Mood; 2009; pastel na papieri / pastel on paper; 86 x 67 cm; K 1757

Marek Brincko
Ladislav Kacvinský
Štefan Kubík
Peter Pollág
Vladimír Popovič
Štefan Roskoványi
Daniel Tatarka

Abstrakcia

Abstraction

9 vystavených diel od 7 autorov
9 exhibited works from
7 authors

Koncepciu expozície uzatvárajú prevažne abstraktné diela inšpirované gotikou, alebo diela, ktoré spôsobom spracovania odkazujú na stredovekú minulosť Spiša. Expozíciu dopĺňajú vybrané diela, ktoré zobrazujú intravilány Spišskej Novej Vsi a Levoče. Obrazová časť je doplnená o textové analýzy architektonických prvkov gotických chrámov.

Kláštorská – Skala útočišťa

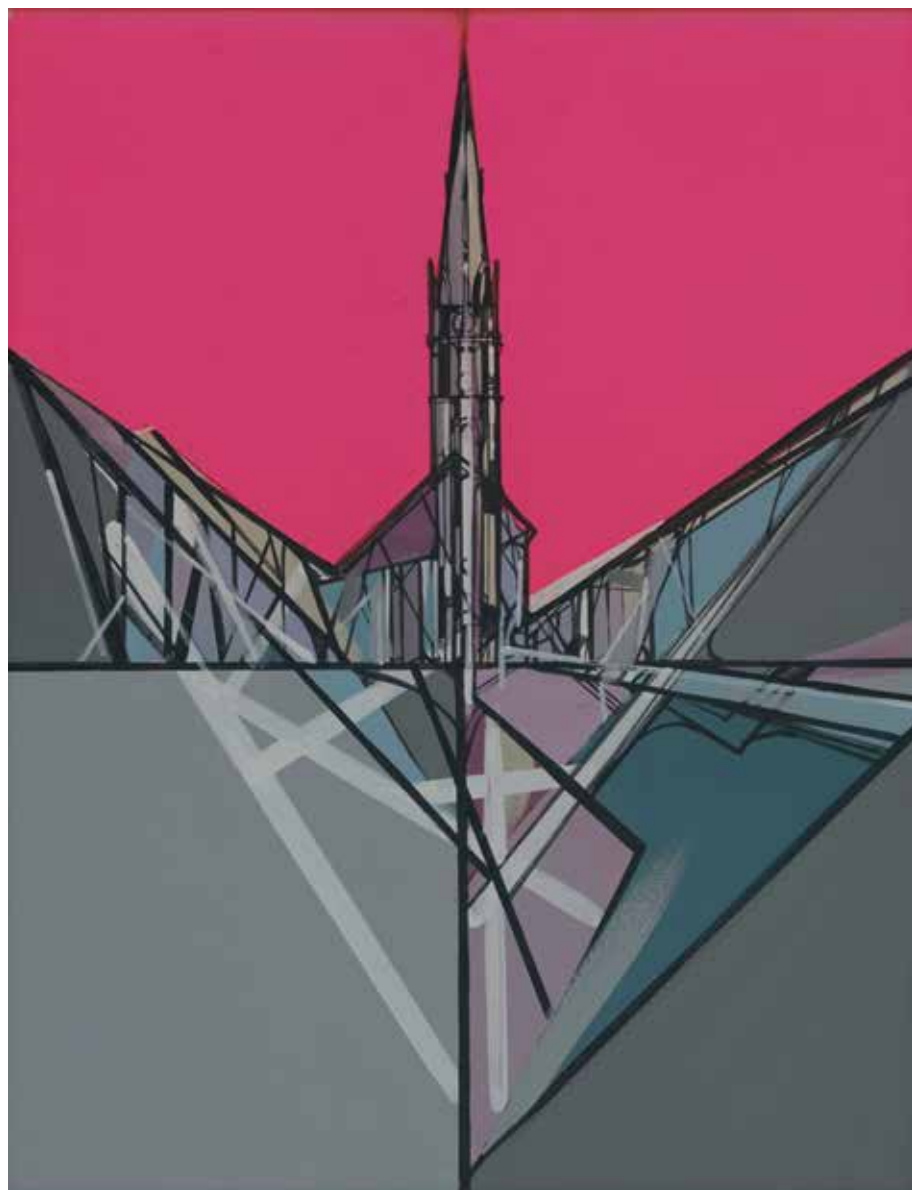
Podľa dochovaného dokumentu anonymného kronikára sa dozvedáme, že prvé objekty kláštora boli postavené už v roku 1305. Prvým opátom kláštora sa stal Konrád. Kronikár ďalej uvádza fakt, že Skala útočišťa bola vtedy len skalný vrch, neúrodný, vhodný akurát tak na pasenie dobytky. Donáciami od kráľa, miestnej šľachty, ale aj cirkevných hodnostárov, sa majetok kláštora začal postupne rozširovať, dokonca až do takej miery, že kláštor vlastnil vinice na juhu Zemplína.

V priebehu 14. a 15. storočia sa kláštor rozvíjal a zvelaďoval. Pristavovali sa nové budovy a vďaka štedrým darcom mohol byť založený i nový kláštor pri Dunajci (stavba dnešného Červeného kláštora bola začatá v roku 1320), s ktorým udržiavali čulé kontakty. Ranou pre kláštor bol vpád husitských vojsk na územie Spiša v roku 1433. V roku 1454 bol napadnutý bratríckymi vojskami. Mnísi kláštor opustili a ako svoje nové sídlo si vybrali Levoču. Lenže Levoča ako rozvinuté a rušné mesto im v spôsobe života nevyhovovala a tak od roku 1478 začínajú s obnovovaním zničeného kláštora. Výraznú podporu dostával kláštor od Hedvivy Tešínskej, vdovy po palatínovi Štefanovi Zápoľskom, ktorá ako jediná žena s dovolením

generálnej kapituly smela prekročiť kláštornú bránu. Stavebný ruch v 15. a 16. storočí bol natoľko významný, že k prestavbe kláštora boli prizvaní významní remeselníci, ktorí pracovali aj na honosných stavbách Zápoľských na Spiši. Poslednou ranou pre kláštor sa stal vpád lúpežných vojsk Mateja Baša v roku 1543. Objekt vyplienil a začal ho transformovať na vojenské účely. Na základe rozhodnutia predstaviteľov miest, šľachty a s cirkevným súhlasom Spišskej Kapituly bol kláštor 20. júla 1543 zámerne zbúraný, aby sa toto miesto nestalo centrom lúpežných vojsk a teda nedošlo k jeho znesväteniu. Mnísi odchádzajú do svojho filiálneho kláštora na Dunajci. Od tohto dátumu zvyšky kláštora postupne chátrali. K znovuobjaveniu kláštora prispel doc. Michal Slivka, ktorý tu od roku 1983 robí nepretržitý archeologický výskum a približuje širokej verejnosti nové poznatky súvisiace s pôsobením rehole na našom území.

Rehoľu kartuziánov založil sv. Bruno a bola jednou z najprísnejších. Kláštor pozostával z dvoch častí a to z väčších spoločných priestorov a viacerých malých budov. Boli to tzv. cely, v ktorých bývali jednotliví mnísi osamote. [KV]

< Vasil Beca: Nálada z priehrady Dedinky / Mood from the Dedinky dam; 2003; akryl na plátne / acrylic on canvas; 90 x 70 cm; M 1258. Z depozitára / From the depository.

Jozef Haščák: Spišská Nová Ves II.; 2008; akryl na plátne / acrylic on canvas;
66 x 51 cm; M 1699. Z deponitára / From the depository.

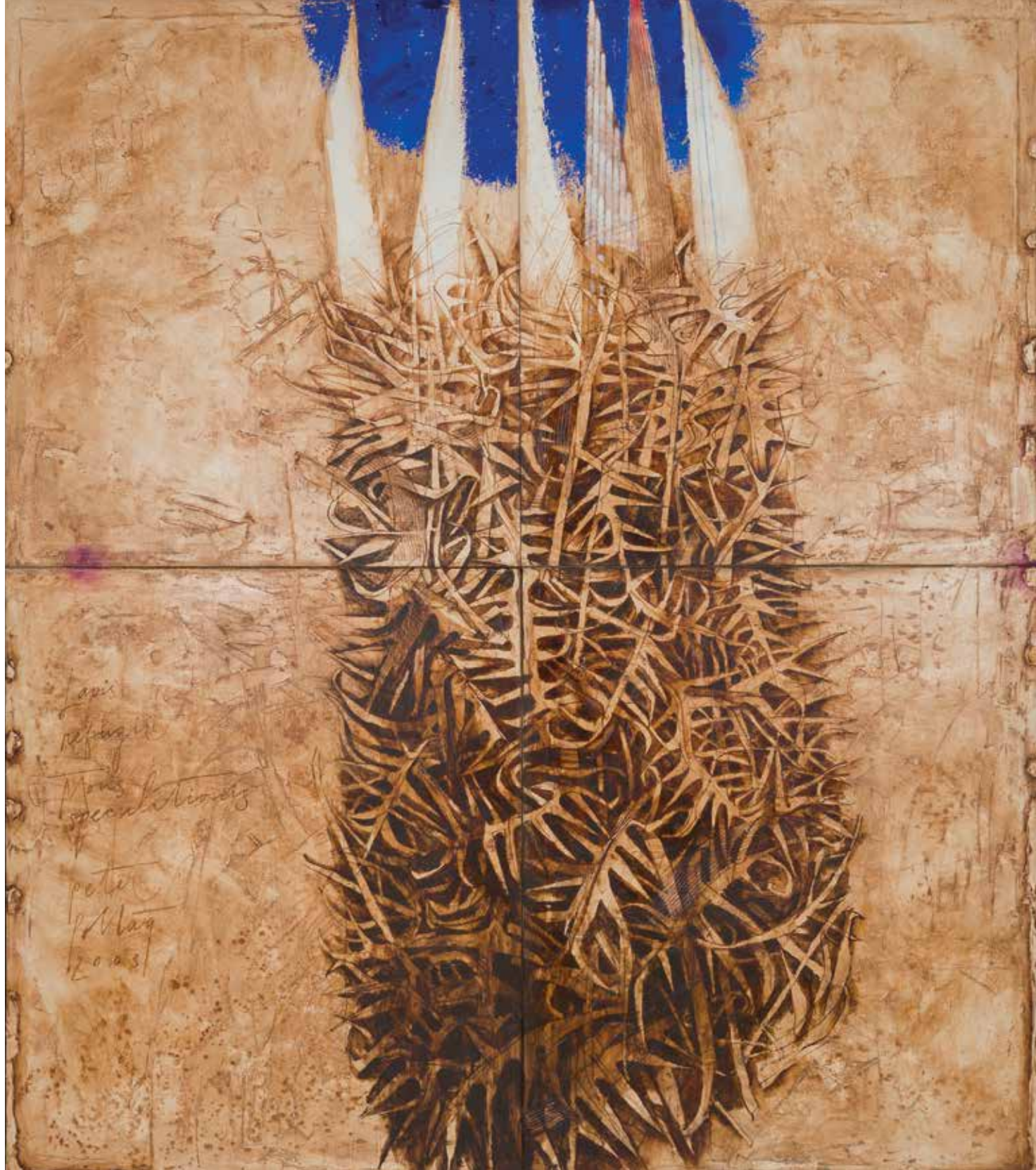
> Vladimír Popovič: Milovaný Spiš / Beloved Spiš; 1986;
olej na plátne / oil on canvas; 97 x 97 cm; M 588

Jan Juránek: Žehranská panoráma / Žehra panorama; 1987; olej na plátne / oil on canvas;
74 x 98 cm; M 1246. Z deponitára / From the depository.

> Peter Pollág: Lapis Refugii; 2003; akryl, olej na plátne / acrylic, oil on canvas; 230 x 200 cm; M 1246

Lapis
refugit
Mons
speculatio
peter
May
2013

abstrakcia

Gotická tematika v zbierke

Gothic theme in the collection

46 umelcov / 46 artists

1. Beca Vasil
2. Bérešová Lucia
3. Borovičková Anna
4. Brincko Marek
5. Bubán Štefan
6. Čordák Ľudovít
7. Danilič Taras
8. Daňo Juraj
9. Dubay Orest
10. Fabini Jozef
11. Georgiev Ilko
12. Hanula Jozef
13. Haščák Jozef
14. Hennel Marián
15. Hudzík Štefan
16. Ivan Ondrej
17. Jiroušek Alexander
18. Juránek Jan
19. Kacvinský Ladislav
20. Kenedich Jozef
21. Králová Klára
22. Krýslová Oľga
23. Kubík Štefan
24. Kuzma Boris
25. Majkut Jozef
26. Makovický Emil
27. Marszalek Tadeusz
28. Medňanský Ladislav
29. Mikita Vladimír Vasiljevič
30. Moniatowicz Janusz
31. Nemčík Július
32. Olszewszki Alexander
33. Paulovič Emil
34. Pollág Peter
35. Polom Ján
36. Pótziewicz-Niedźwiedz Maria
37. Popovič Vladimír
38. Rákosi Ernest
39. Roskoványi Štefan
40. Siranko Mikuláš
41. Šimo-Svrček Ján
42. Škatulár Juraj
43. Tatarka Daniel
44. Tillner Michal
45. Tokov Točko
46. Valenčíková Amalka Ľudmila

Vasil Beca

*11. 1. 1949 – †27. 9. 2013

O tvorbe

V tvorbe Vasila Becu sa okrem krajinárskych tém objavuje vždy viac poetický duch abstrakcie. Jeho maľba hýri množstvom teplých farieb, ktoré vychádzajú z tradičného zakarpatského folklóru a stali sa akýmsi poznávacím znamením zakarpatského výtvarného umenia. Obrazy sú plné energie a túžby po novom nepoznanom. Línia ženského tela bola neodmysliteľnou súčasťou Becovho diela ako symbol nepokoja duše a nádeje ľudskej existencie. Z rôznorodých inšpirácií vytvára viac či menej abstrahované kompozície s náznakmi reálnych prvkov. Vasil Beca mal k Slovensku vždy veľmi blízko, bol tu častým hosťom a v Galérii umelcov Spiša sa dvakrát zúčastnil sympózia.

Curriculum Vitae

Študoval na Škole umeleckého priemyslu v Užhorode a v rokoch 1973 – 1979 na Sankt-Petersburskej Akadémii výtvarného umenia. Prioritne sa venoval maľbe, monumentálnej tvorbe a grafike. Bol zastúpený na kolektívnych výstavách na Ukrajine, vo Francúzsku, na Slovensku, v Rumunsku, Maďarsku, Litve, Estónsku, Juhoslávii, Čechách, Rakúsku, Nemecku, Chorvátsku, Poľsku a v Nórsku. Zúčastnil sa medzinárodných sympózií a maliarskych plenérov na Ukrajine, vo Fínsku, Lotyšsku, Maďarsku, Nemecku, Poľsku, Nórsku a na Slovensku. Samostatne vystavoval v Rakúsku, Rusku, Chorvátsku, Fínsku, Maďarsku, Nemecku, Nórsku, Česku a na Slovensku. Od roku 1985 bol členom Zakarpatského zväzu umelcov Ukrajiny, ktorému v rokoch 1992– 1996 predsedal. Bol nominovaný na nositeľa titulu Národný umelec. [Mgr. Jitka Haaková – JH]

Lucia Bérešová

*11. 12. 1981

O tvorbe

Autorka vytvorila kolekciu štyroch nefiguratívnych kompozícií, ktoré pôsobia, hoci neagresívnou formou zaznamenávajú vnútorné pocity a stopy osobných traumatických zážitkov v škále tlmených červených tónov evokujúcich krv. V tvorbe Lucie Bérešovej dominujú jemné línie a abstraktné tvary zaznamenávajúce jej vnútorné pocity. Cyklus olejomalieb vytvorila na Medzinárodnom maliarskom sympóziu Trienále maľby, Spiš – Zemplín – Gemer, 2009. Autorkin profil dopĺňa plenérová kresba zobrazujúca majestátny pohľad na dominantu Spiša – Spišský hrad.

Curriculum Vitae

V rokoch 1996 – 2000 študovala na Strednej priemyselnej škole odevnej v Trenčíne modelovanie a navrhovanie modelov a od roku 2001 na Akadémii umení v Banskej Bystrici grafiku a voľné výtvarné umenie. Zúčastnila sa viacerých kolektívnych výstav doma i v zahraničí. Samostatne vystavovala v roku 2002 vo svojom bydlisku v Jasení a v roku 2005 v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici. Vystavovala aj na kolektívnych prehliadkach študentských prác v poľskom Krakove, v Nitre a v Žiline, na výstave diplomových prác v Banskej Bystrici (2007) a na výstave Kinobus v Žiline – Záriečí. Zúčastnila sa na sympóziách v Českej republike – Plenér v Prahe v roku 2004 a Malý formát v Hodoníne v roku 2007, na súťažiach Perception Shift v Banskej Bystrici v roku 2007 a Levoča Artexpo v roku 2008. V roku 2012 prezentovala svoje práce v rámci výstavy „Umelci Spiša“, ktorá vznikla v spolupráci Galérie umelcov Spiša a Galérie moderného umenia v poľskom Olkuszi. [JH]

Anna Borovičková

*3. 5. 1929 – †29. 6. 1999

O tvorbe

Štúdium i podstatná časť tvorby radí Borovičkovú medzi umelcov tvoriacich textílie, no u autorky je akýmsi doplňujúcim komponentom maľba lyrických zátiší. Kvetinové zátišia a krajinné scenérie maľované olejom a temperou sa vyznačujú verným zobrazením skutočnosti. Autorka nepoužíva najatraktívnejšie motívy podtatranských miest a obcí, ale vkladá do diela citový odkaz. Z diel cítiť autorkinu blízkosť a vzťah k zobrazenému kraju. Mesto Kežmarok obdivovala pre jeho architektúru a neopakovateľnú atmosféru, ktorú sa vo svojich dielach snažila čo najvernejšie zachytiť.

Curriculum Vitae

V rokoch 1948 – 1949 študovala na súkromnej Škole dekoratívneho umenia v Prahe. V rokoch 1949 – 1954 na Vysokej škole umelecko-priemyselnej v Prahe, v špeciálke prof. Antona Kybalu. Po ukončení štúdií dva roky pracovala v Textilnej tvorbe Praha ako návrhárka pre filmovú tlač. V roku 1957 sa presťahovala na Slovensko – do Kežmarku. Venovala sa prevažne návrhom textílií pre filmovú tlač, taktiež sama realizovala ručne tkané i viazané koberce. Od roku 1958 bola členkou textilnej sekcie Zväzu slovenských výtvarných umelcov v Bratislave. Zúčastňovala sa celoslovenských výstav umeleckého priemyslu, ktoré sa usporadúvali každé štyri roky. V rokoch 1961 – 1965 pracovala ako výtvarníčka propagačného oddelenia Vagónky, n. p. v Poprade. Od roku 1972 pôsobila ako výtvarníčka textilných výrobkov Tatraľanu, n. p. v Kežmarku. V 90. rokoch 20. storočia sa venovala najmä maľbe, aj keď bola dovtedy známa hlavne ako textilná výtvarníčka. Okrem florálnych motívov s obľubou na plátno prenášala svoje dojmy z tatranskej a kežmarskej krajiny. Zomrela 29. júna 1999 v Kežmarku.¹

¹ ŽOLDÁK, F. 1979. *Anna Borovičková*. Horný Smokovec : Tatranská galéria, 1979. 8 s.

Marek Brincko

*19. 1. 1981

O tvorbe

Marek Brincko patrí k mladej generácii slovenských sklárskych umelcov. Vo svojej tvorbe sa zameriava na tavenú sklenenú plastiku a hľadá riešenia výtvarnej problematiky vzťahu priestoru a hmoty. Vychádza pritom z elementárnych geometrických tvarov, ktoré vzájomne kombinuje, vrství a perforuje, čím dosahuje špecifický výraz umocňovaný prácou so svetlom, či už prirodzeným alebo umelým. Dominantná geometrická kontúra diela pritom nebráni v rozvíjaní ďalších tvarových prvkov, ktoré sa objavujú v základnej hmote plastiky. Niekoľkovrstvová kombinácia transparentných a polopriehľadných detailov vytvára vzájomne sa prestupujúci osobitý priestor rastúci do výšky a do šírky až po obsiahnutie horizontu. Rigorózne spracovanie vysoko leštených plôch so zámerným ponechaním niekoľkých neobrušených hrán pritom dodáva dielu potrebnú vitalitu.

Curriculum Vitae

V rokoch 2000 – 2006 študoval sklárske výtvarníctvo na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave pod vedením doc. Juraja Gavulu. Od roku 2005 sa súčasne vzdelával aj v ateliéri Štefána Palu v Bratislave. Vystavoval na skupinových výstavách v bratislavskej galérii NOVA, v Mníchove, Štrasburgu (Nemecko), Bejrúte (Libanon), Londýne (Veľká Británia) a na samostatnej výstave v rámci cyklu Svetelné brány v bratislavskej galérii NOVA. V súčasnosti žije a tvorí v Levoči. [Mgr. art. Katarína Balúnová, ArtD.]

Štefan Bubán

*29. 7. 1932

O tvorbe

V tvorbe umelca najskôr dominovali kompozície s figurálnymi motívami s typickou deformáciou figúr, neskôr nastúpila krajina-malba. Krajínárske motívy východoslovenskej nížiny obsahujú výrazné koloristické efekty. V súčasnosti sa jeho tvorba nesie v modernistickom štýle. Štefan Bubán je maliarom modelovaných geometricko-abstraktno-neformálnych fantázií. Je to jednoznačná štylistická dospelosť vízie priestoru smerujúca k abstraktnosti. Bubán, ktorý robí z malby charakterové rozprávanie, sa spolieha na (pre neho typický) neodolateľný inštinktívny tvorivý zápal. Na voľného ducha skladajúceho jeho predstavy do majstrovského používania farby a fantazijných kompozícií. Štefan Bubán je jednou z významných osobností zastupujúcich starú avantgardu konca 20. storočia. Je excentrickým predstaviteľom modernej umeleckej transavantgardy kopírujúcej jednotlivé vízie psychoemotívneho vyjadrovania.

Curriculum Vitae

V roku 1955 ukončil štúdium výtvarného odboru na Vyššej odbornej škole pedagogickej v Prešove. V rokoch 1959 – 1964 študoval na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Je členom výtvarných spolkov doma aj v zahraničí. Do roku 1990 bol členom Zväzu slovenských výtvarných umelcov a od roku 1995 je členom Umeleckej besedy slovenskej. V roku 2002 bol prijatý za člena výtvarnej skupiny Giuseppe de Nittis v Taliansku a od roku 2004 je členom Societe d'Artes v Paríži. Vystavoval na mnohých samostatných a kolektívnych výstavách v rámci celého sveta. Venuje sa komornej malbe. Žije a tvorí v Trebišove.²

2 Bubán Štefan © / LITA 2019. [online]. 2019. predajobrazov.sk. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na internete: <<http://www.predajobrazov.sk/autor/?autorid=87>>.

Ľudovít Čordák

*8. 2. 1864 – †28. 6. 1937

O tvorbe

Jeho tvorba je prevažne realistická s prvkami romantizmu. Maľoval uhlíkom, pastelom, ale aj farbou. Tvorba Ľudovíta Čordáka bola v začiatkoch ovplyvnená obrazmi Juliusa Mařáka, u ktorého istú dobu pôsobil. Pre tieto diela bola príznačná vertikálnosť, uzatvorenosť priestoru a pohľady dovnútra. V 90. rokoch 19. storočia uprednostňoval zobrazovanie krajiny (v opare, počas súmraku) v tlmenom osvetlení a prevažne v zemitých odtieňoch. Po návrate z Prahy sa usadil v Košiciach, po smrti otca sa presťahoval do Turne nad Bodvou. Radikálne zmenil rukopis, začal zobrazovať východoslovenskú krajinu s otvorenou kompozíciou, prežiarenu slnkom, presýtenú vzduchom. Často maľoval aj siluety hradov a kostolov – Slanecký hrad, Zrúcaniny Slaneckého hradu, Zrúcaniny Turnianskeho hradu, Kostol vo Svinici, Kostolík v Kysaku a i. Priblížil sa zásadám impresionizmu a luminizmu.

Curriculum Vitae

Významný výtvarník a krajinár bol žiakom košického výtvarníka Vojtecha Klimkoviča. V roku 1883 začal študovať na Škole pre vzdelávanie profesorov kreslenia v Budapešti. V rokoch 1889 – 1895 študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe u českého maliara a grafika Juliusa Mařáka. V roku 1895 sa stal členom pražského spolku Mánes, v roku 1907 sa stal zakladajúcim členom Nemzeti Szalonu v Budapešti. Pri príležitosti 70. narodenín sa na jeho počesť konala výstava, ktorou sa Ľudovít Čordák opäť dostal do povedomia verejnosti. Zomrel 28. júna 1937 v Košiciach. [KP]

Taras Danilič

*7. 3. 1945

O tvorbe

Ukrajinský umelec Taras Danilič sa v roku 2004 zúčastnil Medzinárodného maliarskeho a sochárskeho sympózia, ktoré sa konalo v Spišskom Podhradí. Zo slovenských umelcov sa predstavili Ľudmila Lakomá, Miroslav Mižak, Rudolf Hofer, Emil Sedlák a Peter Krupa. Spišské Podhradie privítalo aj zástupcov z Českej republiky, Poľska, Maďarska, Litvy a Ukrajiny. Medzi inými aj Arvydas Švirmickas z Litvy, Viktor Bandík z Českej republiky, István Vígih a Árpád Huszty z Maďarska. Je laureátom ceny Jozefa Bokšaya a Vojtecha Erdélyiho (1996).

Curriculum Vitae

Narodil sa v Turej Poľane v Zakarpatsku. V rokoch 1959 – 1964 študoval na Škole umeleckého priemyslu v Užhorode. Od roku 1989 je členom Zväzu umelcov Ukrajiny. Venuje sa figurálnej maľbe a krajinárstvu. Je predsedom sekcie maliarstva pri Zväze umelcov Ukrajiny. Vystavoval na kolektívnych výstavách v Kyjeve, Moskve (2002), USA – Chicago, Detroit (1992), Kanade – Toronto (1992), Francúzsku – Paríž (2003), Nemecku – Hamburg, Berlín (1994) a na Slovensku (Prešov 2003, Bratislava 2001, Snina). Individuálne vystavoval v Užhorode (1995), v Trebišove (1996) a Vranove nad Topľou (1996). Zúčastnil sa maliarskych sympózií a plenérov na Ukrajine, Slovensku a v Maďarsku. Je laureátom prémie J. Bokšaja a V. Erdélyiho (1996). [JH]

Juraj Daňo

*9. 1. 1920 – †10. 2. 2007

O tvorbe

Jeho raná tvorba je spätá s figuralistikou – tieto diela vypovedajú o citovej účasti ich tvorcov a nachádzame v nich i sociálne podtexty. V nasledujúcej tvorbe prekonal niekoľko vývojových zmien, od kompozícií dôsledne a detailne interpretujúcich farebné a tvarové bohatstvo krajiny, cez krajinu s miernou farebnou, tvarovou i rukopisnou expresionistickou nadsádzkou, až ku kompozíciám redukujúcim tvary na ich geometrickú podstatu. Po prekonaní experimentálneho obdobia skúmal možnosti rozličných materiálov. Dospel k výrazne abstrahovanej forme na hranici informačného prejavu. Upriamoval sa na kompozície, v ktorých sa kombináciou techník usiloval o podanie spoločensky závažnej problematiky. Kvalitatívne nový stupeň tvorivosti predstavuje jeho návrat ku krajinomaľbe s hlbším myšlienkovým zaujatím. Postupne prešiel od intímnej komornej krajiny ku krajine monumentálnej.

Curriculum Vitae

V rokoch 1946 – 1950 získal výtvarné vzdelanie v Sekcii umeleckých pracovníkov pri Okresnej osvetovej rade v Prešove pod vedením E. Rákosiho. Súkromné štúdium absolvoval pod vedením J. Bendíka, M. Jordána a J. Weniga v Plzni. V rokoch 1949 – 1950 navštevoval v Košiciach večerné kurzy pod vedením L. Felda. Od roku 1952 bol členom východoslovenského kultúrneho spolku Svojina. V roku 1958 usporiadal prvú samostatnú výstavu v Prešove. Ako umelec v slobodnom povolání pôsobil od roku 1969. V roku 1984 mu bol udelený titul zaslúžilého umelca a v roku 2000 získal cenu mesta Prešov. Bol členom Zväzu slovenských výtvarných umelcov a Slovenskej výtvarnej únie. V roku 2006 bol jedným zo zakladajúcich členov Galérie Per Spectrum v Prešove. Zomrel v Prešove v roku 2007.³

3 HREBÍČKOVÁ, M. 2005. *Juraj Daňo „85“*. Prešov : Šarišská galéria, 2005. 28 s. ISBN 80-85133-23-7.

Orest Dubay

*15. 8. 1919 – †2. 10. 2005

O tvorbe

Jeho raná maliarska tvorba je poznamenaná expresivitou. Okrem maľovania sa venoval i sochárstvu. Monolitické drevené a kostené skulptúry sú štylizované do oblých tvarov. Grafické listy oslovujú nestrojenou jednoduchosťou a lyrikou. Odrážajú všedné i sviatočné dni obyčajných ľudí. Drevoryt má v Dubayovej tvorbe osobitú postavenie, keďže predznamenal jeho individuálny štýl, reprezentovaný harmonickým vzťahom čiernej a bielej plochy, oživený bielymi a čiernymi bodkami viazanými pevným obrysom. V 60. rokoch 20. storočia začal experimentovať s farbou, pričom kompozície zjednodušil a farba začala plniť nie dekoratívnu funkciu, ale modelačnú a ideovo-interpretačnú.

Curriculum Vitae

Narodil sa vo Veľkej Poľane. Patril k príslušníkom výtvarnej Generácie 1919, ktorú formovali udalosti 2. svetovej vojny. Patril k najvýznamnejším grafikom 20. storočia. Počas rokov 1939 – 1943 študoval na Oddelení kreslenia a maľovania Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave. Od roku 1948 pôsobil v Spolku umelcov a priateľov grafiky, v Skupine výtvarníkov 29. augusta, v Klube grafikov a ďalších spolkoch. Od roku 1949 pôsobil ako pedagóg na Vysokej škole výtvarných umení a v roku 1968 sa stal jej rektorom. V roku 1977 mu bol udelený titul Národného umelca a taktiež Veľká cena na Bienále slovenskej grafiky v Banskej Bystrici. V roku 1981 získal cenu Ex Aequo súčasnej slovenskej grafiky v Banskej Bystrici. Získal čestné uznanie na Medzinárodnej výstave knižného umenia v Lipsku. Zomrel 2. októbra 2005 v Bratislave.⁴

4 HAŠČÁKOVÁ-VIZDALOVÁ, G. 1982. *PROFILY: Stručný prehľad výtvarných umelcov pôsobiach na východnom Slovensku od roku 1900 po súčasnosť*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1982, 224 s.

Jozef Fabini

*10. 10. 1908 – †2. 12. 1984

O tvorbe

Jozef Fabini sa od začiatku svojej tvorby zameriaval na krajino-maľbu. Vytvoril si vlastný výtvarný program, v ktorom zachytával hlavne krajinu východného Slovenska so všetkými krásami a architektonickými skvostami s hlbším vnútorným obsahom. Vyjadroval tým lásku k rodnému kraju a obdiv k pamiatkam spišských miest. Tvorbu majstra Fabiniho môžeme rozdeliť na niekoľko častí. Na počiatku to bol výrazný vplyv Krónovej školy, kde sa ústredným motívom stávali trochu pochmúrny uličky Košíc a Krompách. Neskôr sa jeho pozornosť sústredila na prírodné scény, pričom čerpal z prostredia východoslovenského regiónu. Od polovice 50. rokov 20. storočia sa svojou tvorbou zameriaval na Spiš a zachytenie panorámy Vysokých Tatier a Košíc.

Curriculum Vitae

Jozef Fabini sa narodil v Olcnave. V rokoch 1926 – 1928 študoval na reálke v Košiciach (siedmy a ôsmy ročník). Súčasne v rokoch 1927 – 1928 navštevoval večerné kurzy Eugena Króna, súkromne sa vzdelával aj u Elemíra Halásza-Hradila v Košiciach. V rokoch 1928 – 1932 absolvoval štúdium práva na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré ukončil doktorátom. V rokoch 1941 – 1945 absolvoval štúdium na výtvarnom odbore Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave u Maximiliána Schurmanna a Gustáva Mallého. Súbežne absolvoval štúdium dejín umenia a archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V roku 1948 sa stal riaditeľom Východoslovenského múzea v Košiciach. Venoval sa krajinomaľbe, v ktorej sa zameriaval na Spiš. V roku 1978 mu bol udelený titul Národný umelec. Zomrel 2. decembra 1984 v Košiciach.⁵

5 SCHUSTER, R. 1994. *Rodné putá*. Bratislava: NVK International, spol. s r. o., 1994. 98 s. ISBN 80-85727-12-9.

Ilko Georgiev

O tvorbe

Dielo autora *Levoča; Stará pracháreň* z roku 1983 bolo do zbierky galérie získané v roku 1992 delimitáciou zo zbierkového fondu Vlastivedného múzea (dnes Múzeum Spiša) v Spišskej Novej Vsi. Veduta zachytáva pohľad do intravilánu mesta levočskej ulice. Autor stvárnil nostalgickú atmosféru historickej časti Levoče. Ústredný motív realistickej krajinomalby je objekt z 13. storočia – bašta nazývaná pracháreň, ktorá tvorí súčasť mestskej fortifikácie. Prevažne zemitý kolorit malby narúša zelený strom umiestnený v pravej časti kompozície. Jasnomodrá obloha je prežiarená slnkom, ktorého lúče dopadajú na dominujúci element obrazu – fasádu bašty. Jednotný uličný interiér dýcha zabudnutou históriou. Dojem pôvodnej architektonickej skladby ulice narúša novodobý prvok – elektrický stĺp. Atmosféru genia loci dotvára okolitá poeticky ladená krajina.

Curriculum Vitae

Bulharský účastník Medzinárodného plenéra Družby, ktorý sa konal v roku 1983 pri Vlastivednom múzeu v Spišskej Novej Vsi. [KP]

Jozef Hanula

*6. 4. 1863 – †22. 8. 1944

O tvorbe

S obľubou tvoril kresby mladých dievčat a žien, vďaka čomu sa radí k predstaviteľom secesného symbolizmu – sústreďuje sa na zmyselnosť a tajomnosť, ktorá ženy spája. V roku 1902 opúšťa dovtedajší spôsob malby, v ktorom zachytával mestského človeka a svoju pozornosť sústreďuje na zobrazenie dedinského človeka, jeho život a každodennosti. Hanula prijímal objednávky na malby a reštaurátorské práce vo vidieckych kostolíkoch. Ako prvý vniesol na klenby slovenských kostolov ľudové motívy. Umelecký záber tvorby Jozefa Hanulu je pomerne rozsiahly.

Curriculum Vitae

Jozef Hanula pochádzal z Liptovských Troch Sliačov. Prvé odborné štúdium absolvoval na budapeštianskej Krajinárskej škole a prípravke pre profesorov kreslenia v rokoch 1881 – 1882 u profesorov I. Gregussa, B. Székelyho a K. Lotza, štúdium prerušil z dôvodu vojenskej služby. V rokoch 1886 – 1889 pokračoval v štúdiu v Budapešti na Uhorskom kráľovskom ústave pre kreslenie a profesorov kreslenia. V ďalšom výtvarnom vzdelávaní pokračoval v Mníchove, najprv v súkromnej škole S. Hollósyho (1891), navštevoval aj ateliér J. Věšína a napokon začal štúdium na Kráľovskej bavorskej akadémii výtvarných umení v Mníchove, kde pobudol v rokoch 1892 – 1896. V roku 1896 sa Hanula vrátil na Slovensko, v apríli 1919 sa natrvalo presťahoval do Spišskej Novej Vsi. Pôsobil ako učiteľ, spolupracoval pri vydávaní prvých slovenských novín na Spiši „Tatry“, ktoré redigoval. Bol zakladajúcim členom Spolku výtvarných umelcov v Martine a dlhé roky predsedom výtvarného odboru Matice slovenskej. Zomrel 22. augusta 1944 v Spišskej Novej Vsi. [KP]

Jozef Haščák

*18. 2. 1948 – †2. 2. 2012

O tvorbe

Akademický maliar Jozef Haščák bol úspešným slovenským grafikom, venoval sa dizajnu vizuálnych komunikácií, kresbe, scénografii, maľbe a knižnej ilustrácii. Od polovice 70. rokov 20. storočia sa profiloval predovšetkým ako grafik s charakteristickým expresívno-poetickým videním. Dôraz kládol na figuratívnu kompozíciu, ktorú postupne obmieňal a svoju pozornosť zameriaval na detail a problematiku grafickej štruktúry.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Košiciach. V rokoch 1966 – 1972 študoval na Vysoké škole výtvarných umení v Bratislave na Oddelení voľnej grafiky a knižnej ilustrácie u prof. Vincenta Hložníka. Základy výtvarného vzdelania získal súkromne u maliara a grafika Ľudovíta Felda a Alexandra Eckerdta. Pôsobil ako pedagóg na Katedre dizajnu Fakulty umení Technickej univerzity v Košiciach. Jeho tvorba bola ocenená Cenou Martina Benku (1987) a čestným uznaním na VII. Medzinárodnom bienále drevorezu v Banskej Bystrici (1987). Autor sa od roku 1972 zúčastnil početných kolektívnych prezentácií československého a slovenského výtvarného umenia v zahraničí. Individuálne vystavoval od roku 1976. Zomrel 2. februára 2012 v Košiciach.⁶

6 JASAŇ, V. – JOPPA, J. 1988. *Ilustrácia*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 1988. 8 s.

Marián Hennel

*9. 5. 1951

O tvorbe

Po návrate do svojho rodného mesta začal rozvíjať bohatú tvorivú činnosť v oblasti komornej maľby, kresby, grafiky, fotografie a realizácií v architektúre. Pre jeho tvorbu je charakteristický portrét a krajina, predovšetkým spišská krajina zobrazovaná bezprostredným zážitkom z plenérov, zachytená s citom, bravúrnym prevedením, plná vitality a životnej energie. V poslednom období je pre krajinomaľbu charakteristický dynamickejší a farebne bohatší výraz, ktorý je v prostredí ateliéru rozpracovaný do zjednodušenej, expresívnej a monumentálnej podoby. Výrazná je jeho portrétna tvorba a oblasť sakrálnej tematiky zahŕňajúca okrem komorných formátov krížovej cesty, biblických motívov aj dotváranie interiérov kostolov.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Spišskej Novej Vsi. V rokoch 1966 – 1970 študoval na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave. Od roku 1972 študoval na Oddelení figurálnej a krajinskej maľby Vysoké školy výtvarných umení v Bratislave u profesora Jána Želibského. Neskôr pedagogicky pôsobil na Základnej umeleckej škole v Spišskej Novej Vsi a od roku 1992 – 2010 na Strednej priemyselnej škole, odbor kameňosochárstvo. Participoval na vyše 20 kolektívnych výstavách na Slovensku, v Čechách a v Poľsku. Samostatne vystavoval na Slovensku i v zahraničí. Zúčastnil sa na medzinárodných maliarskych plenéroch v Poľsku, v Nemecku a na Slovensku. V súčasnosti žije a tvorí v Letanovciach na Spiši.

[PaedDr. Jozef Joppa, Mgr. Jitka Haaková]

Štefan Hudzík

*28. 1. 1954 – †4. 4. 2017

O tvorbe

Sochárska tvorba Štefana Hudzíka sa začala rozvíjať na realisticom princípe historického portrétu a portrétovania rodinných príslušníkov a priateľov z umeleckého okruhu. Súčasne sa venoval reliéfnej tvorbe s náboženskou tematikou, sporadicky medailérstvu. Inšpiráciu pre drobné bronzové plastiky mu poskytlo detailne pozorovanie spišskej flóry. Pohrával sa s prvkom koňa a jazdca, tvary modifikoval a pri zachytení krásy nespútaných pohybov prenášal do kompozícií vlastné sentencie a zmyslové predstavy. Témy z kresťanskej ikonografie spracoval s pokorou a hĺbkou duchovnej inšpirácie. Z realistického zobrazenia postupne prechádzal k abstrakcii, v ktorej líniách pulzuje energia a život tvarov. Biblické výjavy sú doplnené zjednodušenou formou, siluetou alebo len náznakom pridružených postáv, čím dielo posúva do súčasnej polohy neporušením nadčasovej témy. Pred dielom, meditujúc v tichosti, vnímame duchovné poslanstvo.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Spišskom Štiavniku. V rokoch 1963 – 1973 študoval na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave v odbore rezbárstvo u L. Korkoša. V štúdiu pokračoval na Vysoké škole výtvarných umení v Bratislave v odbore figurálne sochárstvo u J. Kulicha. V poslednom ročníku štúdia získal cenu Martina Benku. Od roku 1996 pôsobil ako pedagóg na Strednej priemyselnej škole drevárskej v Spišskej Novej Vsi. Pre jeho sochársku tvorbu je charakteristický historický portrét a tiež reliéfy s náboženskou tematikou. Vo svojich dielach prechádzal z realistického zobrazenia do abstrakcie, čím sa jeho diela stávajú nadčasové. Realizoval monumentálne práce v architektúre vo viacerých mestách a obciach na Spiši a tiež pamätné medaily s cirkevnou tematikou. Zomrel 4. apríla 2017 v Spišskom Štiavniku. [KP]

Ondrej Ivan

*24. 2. 1926 – †15. 8. 2018

O tvorbe

Realizmus bol pre neho jedinou tvorivou metódou, ktorou zachytával a vyjadroval svoj vzťah k prírode a rodnému kraju. Krajinu interpretuje do monumentálnej, heroickej, trochu romantickej a sentimentálnej podoby. Technická stránka jeho malby je ovplyvnená štúdiom veľkých majstrov: Tiziana, Rubensa, Rembrandta, Ruisdaela a iných, ktorých kópie vynikajúco zvládol ako študent. Vplyv holandského prostredia je viditeľný na zátišliach alebo žánrových obrazoch z Holandska z obdobia 50. a 60. rokov 20. storočia. Ondrej Ivan takmer päť desaťročí zameriaval svoje tvorivé úsilie v prevažnej miere práve na tému krajiny. Vo vzťahu k nej, ale aj k všetkému krásnemu je jednoduchý, úprimný a čestný.

Curriculum Vitae

Narodil sa vo Veľkej pri Poprade. Od roku 1945 navštevoval Akadémiu výtvarných umení v Prahe. Bol jedným z prvých slovenských absolventov odboru reštaurátorstvo. Už počas štúdia získal v roku 1950 na výstave v Mánese prvú cenu za reštaurátorskú prácu. Bohaté skúsenosti získal aj študijnými pobytmi v Amsterdame v roku 1962 a v reštaurátorských ateliéroch Ermitáže v Petrohrade. Ako reštaurátor pôsobil v Slovenskej národnej galérii v Bratislave, vo Východoslovenskej galérii v Košiciach a v Galérii P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši, kde v rokoch 1977 – 1987 pôsobil ako riaditeľ. Okrem svojej umeleckej a reštaurátorskej činnosti pôsobil v rozličných organizáciách spoločenského života, hlavne v odborných komisiách Zväzu slovenských výtvarných umelcov, Slovenského fondu výtvarných umení a Výtvarnej komisii pre vývoz umeleckých pamiatok. Zomrel 15. augusta 2018.⁷

⁷ MALIŇÁK, K. 1996. *Ondrej Ivan : Krajina*. Liptovský Mikuláš : Galéria Petra Michala Bohúňa, 1996. 16 s. ISBN 80-85706-15-6.

Alexander Jiroušek

*24. 11. 1934 – †31. 10. 2021

O tvorbe

O fotografiu sa začal zaujímať už počas gymnaziálneho štúdia. Po nsmelých začiatkoch sa zapája do rôznych súťaží v rámci amatérskych záujmových organizácií doma aj v zahraničí a za fotografickú tvorbu postupne získava rad ocenení i spoločenských uznaní. To vedie k spolupráci s viacerými redakciami a vydavateľstvami. Prešiel viacerými žánrovými etapami, venoval sa dokumentárnej, reportážnej, technickej i výtvarnej fotografii, až nakoniec sa stala dominantnou fotografia prírody a architektúry.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Spišskej Novej Vsi. Základnú školu navštevoval v Čechách, v meste Brandýs nad Orlicí, kde žil s rodičmi počas 2. svetovej vojny. Po skončení vojny sa vrátil s matkou a bratom Ladislavom do rodného mesta, kde bol v rokoch 1945 – 1953 študentom gymnázia. Po maturite študoval na Vysoké škole technickej v Košiciach a v roku 1959 získal titul strojného inžiniera. Vystriedal viacero zamestnaní. Od roku 1975 sa venuje fotografickej tvorbe ako výtvarník v slobodnom povolání. Po roku 1990 zakladá vlastnú vydavateľskú a fotografickú agentúru. Od roku 1975 usporiadal mnoho samostatných prezentácií a zúčastnil sa viacerých kolektívnych výstav na Slovensku i v zahraničí. Svojou tvorbou sa podieľal na vydaní viac ako 130 publikácií reportážneho, krajinárskeho, historického a vlastivedného charakteru. Zomrel 31. októbra 2021.⁸

Jan Juránek

*30. 7. 1955

O tvorbe

Tvorba Jana Juránka sa vyznačuje predovšetkým kombinovaním techník, prevláda pastózna maľba doplnená kolážou. Z compactnej farebnej vrstvy vystupujú na povrch spleť telá korpulentných tvarov. Kombináciou koláže, vrstvenia, prekryvania či zdršňovania povrchov vznikajú jedinečné kompozície autorových predstáv o bežnom živote i o mytologickom svete. Ryhy, odtlačky, výrazné farebné nánosy zjemňujú ľahké linky ceruzou. Abstraktné krajino-maľby sa vyznačujú pastóznosťou s lapidárnou stopou koláže.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Brne. V roku 1974 absolvoval Gymnázium v Krompachoch. V rokoch 1974 – 1977 navštevoval Filozofickú fakultu Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. V rokoch 1977 – 1983 študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe v Ateliéri krajinárskej, portrétnej a figurálnej maľby u profesora Františka Jiroudka. Od roku 1984 je v slobodnom povolání a plne sa venuje maľbe, grafike a experimentálnej tvorbe. Je zastúpený v Galérii umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi, Galérii československo-maďarského priateľstva v Českých Budejoviciach a v súkromných zbierkach doma i v zahraničí (Belgicko, SRN, Taliansko, USA, Maďarsko). [KP]

8 JIROUŠEK, A. 2004. *Od Tatier k Dunaju*. Martin : Neografia, 2004. 26 s.

Ladislav Kacvinský

*27. 3. 1931 – †21. 3. 2018

O tvorbe

V jeho prácach dominovala téma kresťanstva a rodiny. Tvoril diela v oblasti monumentálneho i komorného sochárstva v bronz, kameni a dreve, ktoré doplnili figurálne sochárske kresby.

Počas bohatej umeleckej činnosti prešiel jeho sochársky prejav postupne od realistických tendencií až k tvarovej redukcii plastík i reliéfov. Aj napriek tomu zostala základná nosná idea jeho tvorby – kresťanská láska – nemenná. Plastiky, reliéfy, kresby, ako aj fotografie poodhaľujúce tvorivý proces a životný príbeh autora umožňujú pochopiť a precítiť premenu prvotnej idey na sochárske dielo. Primárnym bol pre neho vzťah matky a dieťaťa, nevinnosť i čistota. Autorovi sa podarilo v dielach zachytiť vzťah v momente naplnenom dôverou, pokorou a pochopením. Reliéfy i plastiky naplnené radosťou, spojenie duší zobrazených, ale i zármutok sú charakteristickými prvkami, ktoré sprevádzali autorovu celoživotnú tvorbu. Za inšpiráciou sa obracal do minulosti, do obdobia gotiky a renesancie, v ktorej bol človek silno spätý s vierou a žil pokorným a oddaným životom. Vyberal si známe biblické témy, do ktorých vnášal momentálne pocity, prežité okamihy.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Levoči. V rokoch 1952 – 1958 študoval figurálne sochárstvo na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, pod vedením profesorov Rudolfa Pribiša a Jozefa Kostku.

V rokoch 1958 – 1961 bol asistentom profesora Jozefa Kostku. Od roku 1961 žil a tvoril v Spišskej Novej Vsi, sporadicky pôsobil ako pedagóg. Zomrel v roku 2018 v Spišskej Novej Vsi.⁹

9 TILOVÁ, K. 2011. *Ladislav Kacvinský : Sochy / kresby / maľby*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 2011. ISBN 978-80-89081-42-4.

Jozef Kenedich

*18. 5. 1883 – †26. 7. 1966

O tvorbe

V jeho tvorbe prevažuje krajinárstvo, v ktorom zachytáva hlavne Prešovský kraj. Veľkoformátová olejomalba z roku 1934 zachytáva pohľad na Spišský hrad v jeho majestátnej podobe. Jedinečnú atmosféru často stvárňovaného motívu zobrazil v duchu lyrického realizmu. Ponurý charakter dynamicky stvárnenej oblohy umocňuje impresívny rukopis.

Curriculum Vitae

Narodil sa v maďarskej obci Serencsi. Študoval na gymnáziu v Sabinove, Levoči, Prešove a v Košiciach, teológiu v Košiciach. Neskôr študoval maliarstvo na Akadémii výtvarných umení v Drážďanoch. Po ukončení štúdia teológie ho 24. júna 1908 vysvätil košický biskup A. Fischer-Colbrié za kňaza. Stal sa oficiálom biskupského úradu, v roku 1909 pôsobil v Haniske, v roku 1910 v Sabinove, v roku 1911 vo Veľkom Šariši, Máde, Boldogkóváralje a v Ruskove. V rokoch 1912 – 1915 bol farárom v Čani, v rokoch 1915 – 1917 v Hažlíne v okrese Bardejov. V roku 1917 bol vojenským kurátom v Opave a v Albánsku. V rokoch 1918 – 1923 pôsobil v Košiciach, v rokoch 1923 – 1925 v Prešove – Solivare a od roku 1925 v Kokošovciach v Prešovskom okrese. Od roku 1933 bol súčasne členom komisie cirkevného umenia, neskôr biskupským radcom. Od roku 1957 žil v Prešove.¹⁰

10 Kenedich, Jozef. [online]. knihydominikani.sk. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemladat_3?kpcmeno=kenedichjozef>.

Klára Králová

*21. 6. 1981

O tvorbe

Klára Králová patrí k strednej generácii umelcov. Využíva rôzne maliarske polohy a techniky, odpozorované popri štúdiu reštaurátorskej špecializácie. Námety čerpá z kultúrnej histórie – panoramatický záber architektúry či detail sochárskej pamiatky zachytáva z netradičného uhla pohľadu.

Curriculum Vitae

Klára Králová sa narodila v Ostrove nad Ohří. V roku 1999 ukončila štúdium na Strednej priemyselnej škole drevárskej v Spišskej Novej Vsi. Do roku 2003 navštevovala Ateliér grafickej experimentálnej tvorby na Fakulte umení Technickej univerzity v Košiciach. V rokoch 2003 – 2006 študovala v Ateliéri monumentálnej tvorby a v rokoch 2008 – 2010 v Ateliéri reštaurovania maľby na Akadémii výtvarných umení (AVU) v Prahe. Zúčastnila sa študijných stáží v Prahe a v Jeruzaleme. Samostatne vystavovala v koncertnej sále v Spišskej Novej Vsi v roku 2003 a v Jeruzaleme v roku 2007. V roku 2001 sa zúčastnila na fotografickom workshope MECCA v Terezíne a v roku 2004 na sochárskom sympóziu Medzi hranicou a hrádzou v Pezinku. V roku 2004 sa podieľala na výstavách absolventov Ateliéru monumentálnej tvorby AVU v Českých Budějoviciach a o rok na to na výstave výtvarných škôl s medzinárodným zastúpením Figurama v Prahe. V súčasnosti pracuje v reštaurátorských ateliéroch v Múzeu umenia v Tel Avive v Izraeli. [JH]

Ol'ga Krýslová

*15. 2. 1931 – †5. 6. 2003

O tvorbe

Krýslová vo svojej tvorbe zachytila dnes už takmer zaniknutú krásu starobylých dedín. Na obrazoch, ktoré maľovala pastózne v expresívnom vyznení, ale so zámerom stvárniť realistickú krajinu, často zobrazovala Kysuce, Spiš, Gemer či Turiec. Maľovala tiež historické uličky Martina pred ich zbúraním, čím jej tvorba získala okrem umeleckej i dokumentačnú hodnotu. Zachytila intimitu prostredia dnes už neexistujúcich miest. V olejomalbách a pasteloch zaznamenávala atmosféru a premeny prírody, ako i rieku Turiec, ktorá bola pre ňu veľkou inšpiráciou. V roku 1958 sa natrvalo usadila v Martine a Turiec sa pre ňu stal nevyčerpatelným zdrojom inšpirácie. V 80. rokoch 20. storočia sa vracia k motívu východoslovenskej krajiny a objavuje nenápadnú malebnosť Vikartoviec. Výsledkom bol cyklus Obrazy zo starých Vikartoviec, v ktorom zachytila jedinečnú náladu a podala autentický pohľad do intravilánu dediny a okolia zobrazujúc sýpky, uličky s drevenicami a veduty. Pre Krýslovú sa krajinomalba stala celoživotným výtvarným programom.

Curriculum Vitae

Narodila sa v Prahe. Svoje gymnaziálne časy strávila v Martine a Košiciach. Od roku 1950 študovala krajinomalbu u Bedricha Hoffstädtera, Dezidera Millyho a Ladislava Čemického na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. Po absolvovaní vysokej školy sa stala členkou Zväzu slovenských výtvarných umelcov. Slovensko jej bolo vždy veľmi blízke – maľovala v obciach Bijacovce, Gelnica, na Zamagurí a napokon na Kysuciach. Od roku 1958 žila a pôsobila v Martine, kde sa venovala i výučbe na Ľudovej škole umenia. V roku 1985 jej bol udelený titul Zaslúžilá umelkyňa. Zomrela 5. júna 2003 v Martine. [KP]

Štefan Kubík

*3. 2. 1941 – †7. 11. 2006

O tvorbe

Pre tvorbu autora je charakteristická dokonalá práca s priestorom, tvarom či samotným materiálom. Od vstupu na výtvarnú scénu v 70. rokoch 20. storočia si vytvoril osobitú asociatívnu a metaforickú reč sôch. Vývoj sochárskej a kresbovej tvorby i samotný materiál drevo, s ktorým pracoval celý život, súvisia s rodným Spišom, kde sa neustále vracal. Príkladom sú už jeho rané práce – torzá, hlavy, dvojice, milenci. Neskôr smeruje k soche – zjednodušenému symbolu, filozofickej reflexii života, prírody a človeka. Na prvý pohľad upúta vertikálnosť – rast, ako výraz túžby. V dielach hľadal podstatu bytia, vytváral si imaginárny svet tvarov a rytmických línií. Jeho totemické plastiky vzbudzujú dojem harmónie a pravidelné ryhy v dreve umocňujú pocit uspokojenia a poznania vlastného vnútra. V sprievodných kresbách zaznamenával myšlienkové pochody, konfrontáciu mystiky s realitou. Z ovoidných tvarov vyskladával subtilné sochy smerujúce do výšin. Jeho umelecký záber bol veľmi rozsiahly a rád experimentoval s novými technikami.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Spišskom Podhradí. V roku 1964 ukončil rezbársky odbor na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave, pod vedením prof. Ludwika Korkoša. V rokoch 1965 – 1971 študoval na Oddelení reliéfneho sochárstva na Vysoké škole výtvarných umení v Bratislave. Po ukončení štúdia sa venoval kresbe, komornému a monumentálnemu sochárstvu v interiérovej architektúre. Vystavoval na viacerých domácich a zahraničných výstavách. Jeho diela sa nachádzajú v zbierkach slovenských galérií, ale aj v súkromných zbierkach v zahraničí. V roku 2011 mal profilovú výstavu v Galérii umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi. Zomrel 7. novembra 2006 v Bratislave.¹¹

11 TILOVÁ, K. 2011. *Štefan Kubík : Odkaz v dreve / Sochy a kresby*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 2011. ISBN 978-80-89081-43-1.

Boris Kuzma

*22. 2. 1958

O tvorbe

Súčasťou galerijnej zbierky je dielo ukrajinského maliara Borisa Kuzmu. Malba vytvorená kombinovanou technikou na kartóne vznikla v roku 2008 v košických uliciach. Autor zachytil Mlynskú ulicu, v závere ktorej sa objavuje časť veľkolepého Dómu svätej Alžbety. Architektonický motív veže a priľahlých budov stvárnil veľmi schematicky, plynule prechádzajúc do čistej abstrakcie v popredí obrazového plánu. Farebnosť je značne ponurá a temnú tonalitu oživujú červené škvrny na fasádach uličných budov.

Curriculum Vitae

Boris Ivanovič Kuzma sa narodil v Novom Davidkove na Ukrajine. V roku 1980 absolvoval Fakultu architektúry na Lvovskom polytechnickom inštitúte. Od roku 1995 je členom štátneho spolku maliarov Ukrajiny a nositeľom ceny Jozefa Bokšaya a Vojtecha Erdélyiho v oblasti výtvarného umenia. Je zaslužilým maliarom Ukrajiny od roku 2004. Prvú autorskú výstavu mal v roku 1984 v Lvove. Na Slovensku vystavoval v Snine, Komárne, Bratislave, Námestove a Prešove. V súčasnosti je predsedom Zväzu umelcov Zakarpatskej oblasti. Zúčastňuje sa medzinárodných výstav a sympózií. Žije a pracuje v Užhorode.¹²

12 Boris Ivanovič Kuzma. [online]. eantik.sk. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <<http://www.eantik.sk/autor/1976/kuzma-boris-ivanovic/>>.

Jozef Majkut

*30. 1. 1909 – †16. 9. 1963

O tvorbe

V začiatkoch svojej tvorby sa venoval drobnému žánru, neskôr sa predmetom jeho záujmu stala výhradne krajinomalba. Zachytával predovšetkým prírodné scenérie Slovenského raja vo všetkých ročných obdobiach. Kým na začiatku sa sústreďoval na prepis dojmu, v neskorších štádiách tvorby mu išlo predovšetkým o zachytenie svetelných a priestorových vlastností prostredia.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Betlanovciach. V roku 1928 ukončil štúdium na gymnáziu v Spišskej Novej Vsi. V rokoch 1940 – 1945 študoval na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave na Oddelení kresby a maľby u Martina Benku a Jána Mudrocha. Po príchode do Košíc začal v roku 1945 pôsobiť ako stredoškolský profesor. V roku 1952 sa stal prvým riaditeľom Krajskej galérie v Košiciach. V rokoch 1959 – 1960 pôsobil ako vedúci Katedry výtvarnej výchovy Pedagogického inštitútu v Košiciach. Zomrel 16. septembra 1963 v Košiciach. [KP]

Emil Makovický

*12. 2. 1908 – †25. 12. 1986

O tvorbe

V maľbe Emila Makovického dominuje krajina, no venoval sa i zátišiu, kde preferoval ako nosný a tvárny motív ovocie. Kompozície zátiší sa vyznačujú námetovou i kompozičnou striedmosťou, aj napriek modelácii objektov žiarivými odtieňmi. Svoje krajinomalby oživoval nie príliš nápadnými figúrami ľudí a zvierat v pokojnom pohybe, tak aby sa stali súčasťou okolitej prírody. Figurálne kresby a štúdie vynikajú decentnosťou a zmyslom pre kompozície a proporcie. Venoval sa aj ostatnej grafike (asi 70 obálok na knihy, vinety, portréty spisovateľov, knižné značky), navrhoval aj vianočné a veľkonočné pohľadnice a diplomy. Venoval sa olejomalbe, akvarelom, kresbe a kompozíciám vyhotovených ceruzkou.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Hrabušiciach. V rokoch 1919 – 1923 študoval na strednej škole v Spišskej Novej Vsi, v rokoch 1931 – 1939 na Umeleckopriemyselnej škole v Prahe, kde sa zoznámil s J. Nemčíkom, V. Stašikom, J. Želibským, J. Mudrochom, V. Hložníkom a P. Matejkom. V ďalších rokoch pôsobil ako učiteľ kreslenia na gymnáziách v Liptovskom Mikuláši a Kežmarku. V roku 1942 prišiel na pozvanie Matice slovenskej do Martina, kde pôsobil ako grafik. V Martine ilustroval detský časopis Slniečko (1942 – 1946), časopis Slovensko a knihy pre deti a mládež vydávané Maticou slovenskou a vydavateľstvom Mladé letá. V rokoch 1949 – 1986 pôsobil ako slobodný umelec. Bol spoluzakladateľom a funkcionárom spolku Trojštít a združenia slovenských výtvarníkov Tvar. Graficky navrhol prvý slovenský znak. V roku 1945 získal Cenu Matice slovenskej za ilustrácie Slniečka a v roku 1968 Cenu za vynikajúcu prácu. Od roku 1957 pôsobil v Banskej Bystrici, kde napokon v roku 1986 zomrel.¹³

13 SZMUDOVÁ, K. 2009. *Emil Makovický*. Martin : Matica slovenská, 2009. 94 s. ISBN 978-80-70908-98-3.

Tadeusz Marszalek

*8. 2. 1949

O tvorbe

Vo svojej tvorbe sa orientuje na komornú maľbu, krajinomalbu, portrét a figurálne kompozície. Jeho doménou sa stala tradičná plenérová maľba. V živých farbách zaznamenal akrylom i pastelom dominanty Spišskej Novej Vsi a jej okolia – večernú náladu mesta a pôsobivú siluetu Spišského hradu.

Curriculum Vitae

Narodil sa v poľskom Krościenku Wyżnom. Výtvarné štúdiá absolvoval v Krakove. Je členom Zväzu poľských umelcov a dizajnérov v Krakove. Na svojom konte má celý rad individuálnych i kolektívnych výstav v Maďarsku, na Ukrajine a vo Francúzsku. Bol účastníkom mnohých krajinárskych plenérov v Poľsku a v zahraničí, neraz aj na Slovensku (Poprad – Spišská Sobota, Humenné, Michalovce, Bratislava, Špania Dolina, Brusno, Štrba, Snina, Dudince). Individuálne najčastejšie vystavoval v Krosne, v Krościenku Wyżnom, v Krakove, v Przemysłu, Lesku, Izabeline a Iwoniczu Zdroju, na Slovensku vystavoval v Michalovciach, Bardejove, Trebišove, Košiciach, v Snine a v nemeckom Kerpen. Získal niekoľko ocenení. Na Slovensku sa zúčastnil Medzinárodného plenéru v obci Drienica. [JH]

Ladislav Medňanský

*23. 4. 1852 – †17. 4. 1919

O tvorbe

Jeho obľúbenou témou sa stala slovenská krajina – Tatry, Považie, lesy, potoky, polia, sady a neskoršie i krajiny z Maďarska. Zobrazenie krajiny bolo v súlade s jeho vnútorným svetom. Typ krajinomalby v duchu lyrického realizmu, ktorý uprednostňoval prežitie zážitku umelca, jeho individuálne pocity a nálady, Medňanský priviedol na majstrovskú úroveň. Neskôr pridal aj niektoré skúsenosti impresionistickej maľby, ale často sa vracal k obrazom hmľistých nálad v tmavých tónoch. Spočiatku jednoduché figurálne štúdiá, v ktorých sa maliar snažil o zobrazenie typickej, príznačnej vlastnosti daného človeka, dotiahol k sugestívnemu, expresívnemu výrazu tváre (najmä očí), ktorý vypovedal o celom osude a údele zobrazovaného. Záber umelcovej tvorby a rozsah prác je obrovský, tak ako aj jeho význam pre výtvarne umenie.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Beckove. Od 9 rokov žil v Strážkach, kde ho v rodinnom kaštieli vyučoval rakúsky maliar Thomas Ender. V rokoch 1872 – 1873 študoval na Akadémii výtvarných umení v Mníchove, v roku 1873 prestúpil na École des Beaux-Arts v Paríži, kde získal podstatu svojho maliarskeho vzdelania. Absolvoval viaceré študijné cesty do Talianska, Barbizonu a Francúzska. Pravidelne si prenajímal ateliér v Budapešti a vo Viedni. Hoci bol stále na cestách, pravidelne sa vracal maľovať do Beckova a Strážok. Počas 1. svetovej vojny sa dobrovoľne prihlásil do armády, kde pôsobil ako frontový maliar. Stála expozícia diel Ladislava Medňanského bola sprístupnená v roku 1990 v rodinnom kaštieli v Strážkach. Zomrel 17. apríla 1919 vo Viedni.¹⁴

¹⁴ KISS-SZEMÁN, Z. – OBUCHOVÁ, V. – PAŠKO, P. 2012. *Galéria Nedbalka : slovenské moderné umenie*. Bratislava : Calder, 2012. s. 205. ISBN 978-80-97053-12-3.

Vladimír Vasiljevič Mikita

*1931

O tvorbe

Krajinomalba je v zbierke galérie bohato zastúpená. Tri olejomalby Vladimíra Vasiljeviča Mikitu dotvárajú ucelený obraz o spišskej krajine a poukazujú na možnosti jej modifikácie v maliarskom prevedení. Autor zachytil okolie Markušoviec, Slovenský raj a iné zákutia spišskej krajiny. Krajinu zjednodušuje, farebnými plochami tvorí jednotlivé plány na seba nadväzujúcich polí s nepatrným náznakom architektúry v pozadí. Diela boli vytvorené počas medzinárodného plenéru, ktorý sa konal v Spišskej Novej Vsi v roku 1983.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Rakošine na Ukrajine. Výtvarné umenie vyštudoval na Užhorodskom inštitúte umenia pod vedením prof. Vojtecha Erdélyiho, Jozefa Bokšaya a Fedora Manajla. Od roku 1950 je aktívnym účastníkom národných aj zahraničných výstav výtvarného umenia. V roku 1991 mu bol udelený titul Národný umelec a v roku 1995 sa stal laureátom ceny Jozefa Bokšaya a Vojtecha Erdélyiho a Národnej ceny Ukrajiny Tarasa Ševčenka. Je jedným z najuznávanejších žijúcich umelcov na Ukrajine. V roku 2001 získal Cenu za významné dielo pre rusínsky národ, následne o 3 roky neskôr sa stal akademikom Akadémie umenia Ukrajiny. Jeho diela sú v zbierkach galérií v Kyjeve, v Litve, v Rusku, ale i v Nemecku a Maďarsku. Na Slovensku nachádzame jeho diela v zbierke Galérie umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi a vo Východoslovenskej galérii v Košiciach. ¹⁵ [KP]

Janusz Moniatowicz

*18. 7. 1958

O tvorbe

Pre celú jeho tvorbu je charakteristická lyrická nôta. Často sa vracia s fotoaparátom do Nieborowu a Arkadie v Poľsku, kde vždy s veľkou vášňou fotografuje. Zakaždým tu zachytí iné farby a jedinečnú atmosféru. Tieto miesta ho zaujali od prvej chvíle, ako ich navštívil. Objektívom sa snaží zachytiť jedinečnú architektúru a bohatstvo prírody, vďaka ktorým získava stále nové skúsenosti.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Nowej Vsi. Je absolventom Vysokej školy filmovej, divadelnej a televíznej v Lodži a pražskej Filmovej a televíznej fakulty (FAMU), katedry fotografie u profesora Jána Šmoka. Pracuje ako umelecký fotograf. Je členom Poľského zväzu umeleckých fotografov, v súčasnosti predsedom krkonošskej pobočky zväzu v Jelenej Góre. Vystavoval samostatne, zúčastnil sa aj mnohých kolektívnych výstav. Získal viaceré ocenenia v Poľsku i v zahraničí. Jeho práce sú súčasťou súkromných i viacerých verejných zbierok, napr. Múzea keramiky v Boleslavci, Krkonošského múzea a Galérie BWA v Jelenej Góre, UMPRUM múzea v Prahe, Múzea Victoria and Albert vo Veľkej Británii, Spišského múzea v Levoči. Je autorom a spoluautorom celého radu fotografických publikácií. Zúčastnil sa Medzinárodného maliarskeho a sochárskeho sympózia, ktoré sa konalo v júli 2008 v Spišskej Novej Vsi. [JH]

¹⁵ Vladimír Mikita – Nad riekou Uh. [online]. 2013. dartesro.sk. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete:<[http://www.dartesro.sk/?act=dielo-katalog & dielo=43373 & lang=sk](http://www.dartesro.sk/?act=dielo-katalog&dielo=43373&lang=sk)>.

Július Nemčík

*12. 11. 1909 – †7. 1. 1986

O tvorbe

Štúdiom a poznávaním umenia starých majstrov prehľbuje záujem o vidiecke témy. V krajinomalbách sa mu podarilo zachytiť dobovú atmosféru. V 40. rokoch 20. storočia spája kresbu s temperamentným rukopisom, čím vybočuje z línie akademizmu. Farba, ktorá doteraz plnila doplnkovú zložku sa stáva prostriedkom na vyjadrenie vnútorných pocitov. Blízka mu bola tvorba Generácie 1909. Expresívnou malbou vyjadruje protest proti fašizmu, popritom sa venuje vidieckym témam, portrétu a zátišiu. V povojnovom období experimentuje s technikou maľby, pastózne plochy znásobujú emocionálny zážitok. V 50. rokoch 20. storočia sa orientuje na industriálne témy, ktoré znázorňuje na veľkoformátových plátnach. Po vzore starých majstrov tvorí novodobú historickú maľbu z robotníckeho prostredia. Do kompozície konkrétnej krajiny zasadzuje medzi robotníkov aj samého seba. Sťahuje sa do Bratislavy, kde sa vracia k téme SNP a neskôr tvorí maliarsky cyklus Po stopách kapitána Nálepku.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Lipníkoch pri Prešove. Bol vyučeným stolárom a maliarstvo bolo jeho záľubou. Jeho prvými učiteľmi v Prešove boli Ernest Rákosi a Mikuláš Jordán. Neskôr pokračoval v štúdiu na Akadémii výtvarných umení v Prahe u profesora Loukotu. Po absolvovaní kresliarskej prípravky pokračoval v maliarskej škole u profesora Obrovského. V rokoch 1942 – 1945 žil striedavo v Prahe a Prešove. Od roku 1945 žil v Košiciach, kde inicioval vznik spolku Svojina. V roku 1948 absolvoval študijnú cestu do Paríža, v roku 1954 sa natrvalo presťahoval do Bratislavy. V roku 1970 dostal štátne vyznamenanie a v roku 1973 mu bol udelený titul Národný umelec. Zomrel 7. januára 1986 v Bratislave.¹⁶ [KP]

16 KUBÍKOVÁ, K. 1989. *Národný umelec Július Nemčík : k nedožitým 80. narodeninám*. Bratislava : Tatran, 1989. 63 s.

Alexander Olszewski

*27. 2. 1944

O tvorbe

Alexander Olszewski pri maľovaní obrazov využíva geometrické tvary. V cykle prác NWOSCH z 80. rokov 20. storočia použil prvok obdĺžnika deliaceho rovnu obrazu, ktorý vypovedá o nekonečnosti priestoru. V sérii Folkart z roku 2000 sa prostredníctvom digitálnych reprografických techník stále viac približuje k abstrakcii, hoci aj napriek tomu je stále možné rozpoznať panorámu mesta. Racionálne myslenie a geometrické tvary, ktoré využíva vo svojich dielach pomocou digitálnej technológie vedú k asketickej jednoduchosti abstrakcionizmu.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Radome. Je absolventom Akadémie výtvarných umení v Lodži. Získal titul z maliarstva, dizajnu a z konštrukčných postupov maľby. Je profesorom výtvarného umenia. Bol iniciátorom výučby sochárstva na Technickej univerzite v Radome. Vďaka jeho úsiliu bol v roku 2007 založený Inštitút umenia na Technickej univerzite v Radome, kde sa stal jeho prvým dekanom. Je tiež vedúcim Katedry digitálnych médií a fotografie. Pôsobí aj v redakcii časopisu Arteria, ktorý vychádza raz ročne na spomínanej Fakulte umenia. Do roku 2003 bol členom radomskej pobočky Zväzu poľských sochárov. Svoje práce prezentoval na 23 samostatných a viac ako 200 kolektívnych výstavách. V roku 2011 mu prezident Poľskej republiky udelil vyznamenanie.¹⁷

17 KSIĄŻEK, T. Aleksander Olszewski. [online]. old.uniwersytet-radom.pl. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <http://uniwersytetradom.pl/art/display_article.php?id=3349>.

Emil Paulovič

*7. 3. 1922 – †29. 3. 2004

O tvorbe

Na slovenskú výtvarnú scénu vstúpil Emil Paulovič účasťou na kolektívnej výstave pod názvom „Najmladší slovenskí výtvarníci“, ktorá sa konala v Bratislave. Venoval sa najmä krajinomalbe, zátišiam s kvetinami a portrétnej tvorbe. Po 2. svetovej vojne v roku 1946 vystavoval spolu so Štefanom Cpinom. V 80. rokoch 20. storočia vystavoval viackrát vo dvojici so sochárom Jozefom Jurčom.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Leopoldove. V rokoch 1940 – 1945 študoval maľbu na výtvarnom oddelení Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave u Martina Benku, Gustáva Mallého, Jána Mudrocha a Maxa Schurmannu. Emil Paulovič sa po štúdiách etabloval ako scénický a kostýmový výtvarník, dokonca aj ako herec. Najskôr pôsobil v Banskej Bystrici, potom vo Zvolene, Martine a napokon v Krajevom divadle v Trnave. Pôsobil aj v mládežníckom súbore Vysokoškolák pri Stálej scéne v Trnave. V Trnave sa okolo roku 1960 začala formovať výtvarná skupina (Ambrušová, Balogh, Čech, Bartek, Dóka, Hučko, Jurča, Tekel), ku ktorej sa zaradil svojou maliarskou tvorbou. Po roku 1970 postupne prestal s divadelnou tvorbou a viac pôsobil ako slobodný umelec – maliar. V 2. polovici 80. rokov 20. storočia sa presťahoval do Piešťan, kde sa natrvalo usadil. Svojmu rodnému mestu venoval viac ako 160 diel a od roku 1997 sa tu nachádza stála expozícia diel umelca. Zomrel 29. marca 2004 v Piešťanoch. [KP]

v expozícii
on the exhibition

Peter Pollág

*19. 2. 1958

O tvorbe

Peter Pollág patrí k profilovým postavám súčasného slovenského maliarstva. Inšpiratívne východiská v jeho tvorbe sú nielen z domácich, ale aj z inonárodných kultúrnych tradícií. Oplyvnený najmä Čínou a africkým umením tvorí lyrické diela plné inotajov a metafor. Farebné štruktúry, pastóznosť plochy, prelínanie historických a mytologických prvkov zložené do jednotného celku charakterizujú výtvarný prejav Petra Pollága. Obrazy, grafiky, drobné exlibrisy a ilustrácie sú autorovým svojským pohľadom na človeka, ale hlavne na svet. Pred jeho dielami si uvedomujeme poslanstvo európskych kultúr, vnímame rezonanciu stredovekej tabuľovej maľby, byzantského zmyslu pre veľkoleposť, ale i monumentalitu a koloritu francúzskych a španielskych majstrov. Kombinoval rôzne maliarske techniky, koláže, asambláže a reliéfnu maľbu.

Curriculum Vitae

Peter Pollág je rodák z Levoče. V rokoch 1977 – 1983 študoval maľbu na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. V roku 1980 absolvoval študijnú stáž na Accademia di Belle Arti Pietro Vannucci v Perugii v Taliansku, v roku 1986 – 1987 na École Nationale Supérieure des Beaux-Arts v Paríži a v roku 1988 na Facultad de Bellas Artes Universidad Complutense v Madride. Súčasne v rokoch 1984 – 1989 absolvoval externú aspirantúru na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave a na Akadémii výtvarných umení v Prahe. Od skončenia štúdia do roku 1990 pedagogicky pôsobil na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. Jeho diela sa nachádzajú vo verejných, a najmä v súkromných zbierkach doma i v zahraničí. Je držiteľom viacerých domácich i zahraničných ocenení. V súčasnosti žije a tvorí v Bratislave.¹⁸

18 HORVÁTHOVÁ, M. 2003. *Peter Pollág*. Bratislava : Danubiana Meulensteen Art Museum, 2003. 95 s. ISBN 80-89025-07-2.

Ján Polom

*19. 8. 1905 – †23. 2. 1993

O tvorbe

Obrazy maľoval akvarelom, bola to jeho dominantná technika, ktorou vedel precítiť a vyjadriť bezprostredné inšpirácie. V prevažnej časti jeho tvorby sa objavovala spišská krajina. Sviežou, mäkkou farebnosťou vedel vystihnúť atmosféru prírody – lesov, lúk, stromov, či topiaceho sa snehu. Nezabudnuteľné sú obrazy maľované teplými farebnými tónmi prežiarené slnečnými lúčmi. Mnoho domácich interiérov nielen obyvateľov Spiša zdobia jeho obrazy.

Curriculum Vitae

Bol absolventom Učiteľského ústavu v Spišskej Novej Vsi. Záujem o ďalšie výtvarné vzdelanie ho doviedol k súkromnému školeniu v ateliéroch známych umelcov – J. Hanulu, Ľ. Čordáka, J. Töröka a ďalších. Významná a cieľavedomá bola jeho výtvarná tvorba, ktorou v období 50. – 70. rokov 20. storočia vzbudzoval záujem o výtvarné umenie v Spišskej Novej Vsi. Do povedomia verejnosti sa zapísal ako zakladateľ a učiteľ výtvarného odboru na Ľudovej škole umenia (1960), kde sa so zánietením venoval výchove mladých výtvarných talentov. Citlivým prístupom s nadšením a optimizmom vedel vzbudiť u svojich žiakov záujem o tvorivú výtvarnú činnosť. [JJ]

Maria Pótziewicz-Niedźwiedź

O tvorbe

Dielo Pohľad na Spišský Štvrtok z roku 1983 bolo do zbierky galérie získané v roku 1992 delimitáciou zo zbierkového fondu Vlastivedného múzea (dnes Múzeum Spiša) v Spišskej Novej Vsi. Jedinečne stvárnená veduta zobrazuje pohľad na obec Spišský Štvrtok. Spektakulárne poňatá perspektíva olejomalby vytvára dojem pohybu, akoby sa celá okolitá krajina zlievala v jednom bode. Dynamické plochy, farebne vymedzené čiernou obrysou líniou, znásobujú melancholickú atmosféru. Pozornosť je upriamená na skratkovite naznačenú architektúru domov s výraznými červenými strechami, ktorým dominuje týčiaca sa veža kostola svätého Ladislava s gotickou kaplnkou Zápoľských. Malba pôsobí priam feérickým dojmom, vŕaha je percipienta do autorkinho imaginatívneho sveta. Baladická krajinomalba odkazuje na postupy expresionizmu.

Curriculum Vitae

Poľská účastníčka Medzinárodného plenéra Družby, ktorý sa konal v roku 1983 pri Vlastivednom múzeu v Spišskej Novej Vsi. [KP]

Vladimír Popovič

*27. 11. 1939

O tvorbe

Po štúdiu na Vysokej škole výtvarných umení, v období 60. rokov 20. storočia („zlaté šesťdesiate“) vystavoval svoje prvé papierové krkváže, asambláže a organizoval akcie s papierom. Papier povýšil na rovnocenný tvorivý materiál. Významne sa podieľal na výtvarnom výsledku filmu „Slávnosť v botanickej záhrade“ (1968 – 1969), v takzvanom „divadle obrazov“ presadzoval spojenie slova, obrazu a hudby. Po 70. rokoch 20. storočia, kedy je uňho evidentná výbušná gestická maľba, prišlo orwellovské obdobie 80. rokov 20. storočia tlmenej šedej maľby „betónových sonát“, „kongresov“ a zlostných ironických kresieb vyrytých do pasty. Po roku 1989 usporiadal rad svojich retrospektívnych výstav. V jeho tvorbe sa stretávame s krkvážou, asamblážou a kombinovanou technikou maľby. Charakteristický je pre neho znak, písmo, fragmenty fotografie, striekanie farby cez šablónu a spontánne gesto.

Curriculum Vitae

Narodil sa vo Vysokej nad Uhom. Stredoškolské vzdelanie získal v rokoch 1955 – 1959 na Škole umeleckého priemyslu v Bratislave. V rokoch 1959 – 1965 navštevoval Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave, pod vedením profesora Dezidera Millyho a Petra Matejku. V roku 1965 mal prvú samostatnú výstavu („Jarná výstava“, Galéria mladej tvorby, Bratislava). V rokoch 1990 – 2007 učil na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave a viedol multimediálny ateliér. V roku 2002 Slovenská národná galéria uviedla rozsiahlu autorskú prehliadku jeho diela „Veľká retrospektíva“. Pri tejto príležitosti bola vydaná monografia „Vladimír Popovič“, ktorej autorkou je Zora Rusinová. Žije a tvorí v Bratislave.¹⁹

19 Vladimír Popovič. [online]. vladimirpopovic.com. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete:<<https://www.vladimirpopovic.com/en/bio/>>.

Ernest Rákosi

*16. 5. 1881 – † 15. 6. 1973

O tvorbe

Ernest Rákosi začínal ako figuralista. V 20. rokoch 20. storočia však figurálnu maľbu zanechal a venoval sa krajinárstvu, ktoré bolo tematicky viazané na okolie Prešova, malebné poriečie Torysy a Sekčova. V roku 1946 viedol výtvarné kurzy Sekcie mladých umeleckých výtvarníkov pri Okresnej osvetovej rade v Prešove. V roku 1956 predstavil jubilejnú výstavu v Prešove a v Košiciach. V 60. rokoch 20. storočia maľoval pre Východoslovenské železiarne v Košiciach. K svojim 80. narodeninám dostal vyznamenanie za vynikajúcu prácu. Letné mesiace rád trávil v Maďarsku pri Balatone. Svoju umeleckú pozostalosť i dom odkázal organizácii Csemadok, ktorá chcela výtvarné práce darovať Šarišskej galérii v Prešove, tajomným zásahom však napokon skončili vo Východoslovenskej galérii v Košiciach.

Curriculum Vitae

Ernest Rákosi, pôvodným menom Mazurák, bol rodákom zo Spišskej Novej Vsi. V rokoch 1899 – 1902 študoval na Umelecko-priemyselnej škole v Budapešti. Následne pokračoval v štúdiu na Akadémii výtvarných umení vo Viedni u prof. Schöffera. V rokoch 1904 – 1909 pokračoval v štúdiu na Akadémii výtvarných umení v Mníchove u prof. Seitz a Marra. Počas 1. svetovej vojny bol zajatý v Rusku. Vo svojej práci sa zaoberal figurálnou tvorbou, ktorú neskôr nahradil krajinomaľbou, so zameraním sa na prírodu Prešova a jeho okolia. Výstavne debutoval v roku 1910 v Budapešti, kolektívne výstavy absolvoval v Košiciach a v Prešove. V roku 1961 mu bolo udelené vyznamenanie Za vynikajúcu prácu. Zomrel v Prešove.²⁰

20 Ernest Rákosi. [online]. dartesro.sk. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete:<<http://www.dartesro.sk/?act=autor&id=341&lang=sk>>.

Štefan Roskoványi

*4. 12. 1946 – †11. 11. 2002

O tvorbe

Nástup Roskoványiho na slovenskú výtvarnú scénu bol prudký, spontánny, s vyhraneným maliarskym prejavom. Patrí ku generačnej vrstve výtvarných umelcov, ktorí do výtvarného diania vstupujú v druhej polovici 70. rokov 20. storočia. Ich umelecké snaženie je obsahovo orientované predovšetkým na súčasnosť, na aktuálne, odvážne a nesentimentálne vyjadrenie charakteru a impulzu doby, v ktorej žijú a na formovaní ktorej sa podieľajú. Nadviazal na tradície moderny 20. rokov 20. storočia, ktorej predstavitelia si všímali život ľudí na predmestí. Jeho dielo zachytáva viacero tematických rozmerov od figurálnej, cez abstraktnú až po krajinnú maľbu, prevažne situovanú do mestského prostredia, ktorá mu priniesla veľkú popularitu.

Curriculum Vitae

Po smrti rodičov vyrastal u príbuzných, neskôr v detskom domove. Vyučil sa za opravára chladničiek, túto prácu však nikdy nevykonával. Po absolvovaní maturity na maďarskom gymnáziu študoval v rokoch 1971 – 1979 na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, kde ho výrazne ovplyvnil prof. J. Želibský. Neskôr pôsobil na Strednej škole umeleckého priemyslu v Košiciach. Od roku 1984 pôsobil ako umelec v slobodnom povolání. Patrí k najvýznamnejším maliarom konca 20. a začiatku 21. storočia. Nadviazal na tradície moderny a námety pre svoje diela čerpal zo života. Zúčastňoval sa na kolektívnych regionálnych a svetových výstavách. Zomrel 11. novembra 2002 za tragických okolností v Košiciach.²¹

21 (red.). Akademický maliar Štefan Roskoványi. In *Cassovia*. [online]. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <<http://www.cassovia.sk/roskovanyi/>>.

Mikuláš Siranko

*11. 12. 1926 – †22. 7. 2018

O tvorbe

Vo svojom výtvarnom prejave sa zameriaval na spontánnosť, odbúranie detailov, zjednodušovanie a sústredenosť na obsahovú stránku diela. Jeho obrazy odrážajú dianie navonok, no tiež aj vnútorné rozpoloženie človeka, jeho problémy, život, prírodu. Autor pomocou skratky a štylizácie maľuje svoje realistické, ale aj abstraktné vyjadrenia. Učil sa hlavne z diel klasikov expresionizmu. Snažil sa vytvoriť vlastný expresionisticky ladený výraz, ktorý zodpovedá jeho dynamickému životnému naturelu. Podobne sú na tom aj jeho krajinomaľby. Tvorivé napätie je dosahované použitím užšej škály farieb, kde dominuje prevažne červená, čierna, okrová a biela. K jeho výtvarnému prejavu patrí aj monumentálna tvorba, ktorá dopĺňa architektúru budov – administratívnych, podnikov, hotelov a iných. Vytvoril takmer 30 drevených reliéfov a mozaík. Pozoruhodné je to, že pri práci s drevom sa venuje technike taušírovania. Táto technika je na Slovensku ojedinelá.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Prešove. V Spišskej Novej Vsi a v jej okolí však prežil prakticky celý život. Vzťah k výtvarnému umeniu bol natoľko silný, že aj napriek tomu, že neabsolvoval odbornú prípravu, dokázal sa presadiť medzi študovanými výtvarníkmi. V roku 1945 absolvoval prvú spoločnú výstavu výtvarného odboru Zväzu slovenskej mládeže spolu so Samom Turzákom a Jánom Šimo-Svrčekom. Povojnové roky pre neho predstavujú hlavne prácu v oblasti dekoratívnej tvorby a ilustrácií. Stal sa z neho kultúrny referent, neskôr vedúci propagačného oddelenia v Dubnici nad Váhom a grafik vo Výstavníctve v Bratislave. Od roku 1959 bol členom Zväzu slovenských výtvarných umelcov a od roku 1962 pôsobil ako výtvarník v slobodnom povolání. Od roku 2007 žil v Poráči, kde v roku 2018 zomrel. [JJ]

Ján Šimo-Svrček

*1. 5. 1922 – †7. 11. 2006

O tvorbe

Vytvoril 500 architektonických a úžitkových diel. Väčšina jeho tvorby sa nachádza v sakrálnych interiéroch. Kreslil flomastrom, ceruzou, suchým a masným pastelom a štetcom. Venoval sa aj monumentálnej maľbe a krajinomalbe, pri ktorej využíval techniku masného a suchého pastelu. Galérii umenia Ernesta Zmetáka v Nových Zámkoch daroval 35 kresieb zachytávajújúcich najvýznamnejšie objekty a štvrte mesta Nové Zámky. Vyhotoval bustu Antona Bernoláka na farskom úrade, výtvarné riešenie bočných okien so symbolmi svätcov a umelecké vymaľovanie kaplnky na Kalvárii v Nových Zámkoch.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Spišskej Novej Vsi. Od roku 1938 študoval na Odbornej škole drevárskej v Spišskej Novej Vsi. V rokoch 1941 – 1944 pracoval ako hlavný kreslič v Tatranskej účastinnej spoločnosti. V rokoch 1945 – 1951 študoval vnútornú architektúru u profesora Otta Rotmayera na Vysokej škole umeleckého priemyslu v Prahe. Po návrate do Spišskej Novej Vsi začal pracovať v nábytkárskom podniku ako priemyselný výtvarník. V roku 1958 sa stal členom výboru Zväzu slovenských výtvarných umelcov a tiež členom Slovenského fondu výtvarných umení. Od roku 1960 vyučoval na Strednej priemyselnej škole drevárskej v Spišskej Novej Vsi. Vystavoval doma i v zahraničí a získal niekoľko ocenení.²²

22 Mb. 2006. Odišiel výtvarník Ján Šimo-Svrček, držiteľ ceny Pro urbe. In *My Nitra*. [online]. 2006. [cit. 2021-01-20]. Dostupné na internete: <<http://nitra.sme.sk/c/2998390/odisiel-vytvarnik-jan-simo-svrcek-drzitel-ceny-pro-urbe.html>>. ISSN 1335-4418.

Juraj Škatulár

*12. 3. 1932 – †9. 11. 1997

O tvorbe

Vo svojich dielach sa zameriaval na figurálnu tvorbu, portrét, zátišie a krajinomalbu Prešova a šarišského regiónu, ktorý sa stal jeho neoddeliteľnou súčasťou. V jeho tvorbe však nájdeme aj textilné aplikácie a monumentálne diela. Pre jeho obrazy je charakteristická farebná virtuozita a citová zaujatosť k prirodzenej zobrazovanej skutočnosti. Nosná je vyvážená práca s detailom aj celkom a uplatnenie kontrastu medzi prírodou a civilizačným priestorom, ktorý je harmonicky zjednotený. Jeho krajinky sú úprimné, bez zbytočnej heroizácie alebo zveličovania. Je v nich majstrovsky vyjadrená zmyselná láska k rodnému kraju.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Prešove. V rokoch 1951 – 1952 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, odkiaľ prestúpil na Vysokú školu pedagogickú. Po skončení štúdia v roku 1954 sa vrátil späť do rodného Prešova, kde pôsobil na Strednej pedagogickej škole ako profesor, neskôr ako zakladateľ a riaditeľ Základnej výtvarnej školy. Následne pôsobil ako odborný asistent na Katedre výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. Väčšiu časť svojho života však prežil ako umelec v slobodnom povolaní. Počas svojho umeleckého pôsobenia sa pravidelne zúčastňoval kolektívnych výstav doma i v zahraničí. Usporiadal približne 20 samostatných výstav, poslednú v júni 1997 v Prešove. Zomrel 9. novembra 1997 v Prešove.²³

23 Juraj Škatulár. [online]. eantik.sk. [cit. 2021-01-20]. Dostupné na internete: <<https://www.eantik.sk/autor/380/skatular-juraj/>>.

Daniel Tatarka

*5. 12. 1976

O tvorbe

Pri hľadaní vlastných tém ho nezaujímá experiment, ale orientuje sa na tradičné výtvarné témy a druhy umeleckých prejavov. Pre neho charakteristické je použitie tradičných materiálov a jeho citlivého opracovania do akýchsi organických foriem. Tematicky sa odvíja od zátišia a ženských aktov. Plynulé krivky z jeho rozmerných kresieb dominujú i trojrozmernému tvaru, evokujúce ženské torzo. Zaujíma ho najmä sochárska hmota a objem. Anatómiu v menšej či väčšej miere posúva od realistického základu až ku prerozprávaniu námetu do svojbýtnej fantazijnej kompozičnej štruktúry. Pracuje s drevom, kameňom, kovom, venuje sa aj kresbe a dizajnu.

Curriculum Vitae

Narodil sa v Košiciach. Vyštudoval priemyselný dizajn na Strojníckej fakulte Technickej univerzity v Košiciach. V súčasnosti je asistentom na Katedre dizajnu Fakulty umení Technickej univerzity v Košiciach. Pravidelne sa zúčastňuje sochárskych sympózií. Má za sebou niekoľko samostatných výstav. Venuje sa komornej plastike, monumentálnej kamennej plastike i kresbe. Jeho práce sú prevažne drevené skulptúry vychádzajúce z kresieb, ktorá je jeho hlavným vyjadrovacím prostriedkom. Jeho diela sa nachádzajú aj v exteriérovej expozícii Galérie umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi. Žije a pracuje vo svojom rodnom meste. [JH]

Michal Tillner

*25. 5. 1895 – †18. 2. 1975

O tvorbe

Pre Michala Tillnera je charakteristická obrysová kresba a veľké farebné plochy teplých tónov. Svietivý kolorit, ružový alebo okrový podklad vystriedal na začiatku 60. rokov 20. storočia pochmurnejšie farby krajín. Smeroval k abstraktnému vyjadrovaniu. Vo výtvarnej tvorbe čerpal prevažne z inšpirácií slovenskou krajinou. Expresívna, ale pritom jemná farebná harmónia nanesená na plátno dramatickým pastóznym spôsobom, niekedy i pomocou špachtle, výrazná až dominantná línia čerpajúca svoju ľahkosť v štylizovanej skratke, tým sú jeho diela výnimočné.

Curriculum Vitae

Narodil sa vo Viedni, ale detstvo prežil u starého otca v Malackách. Po 1. svetovej vojne študoval na Umelecko-priemyselnej škole vo Viedni u profesorov Hoffmana, Klabera a Bauera. Umením sa začal živiť už počas štúdií vo Viedni, kde vystavoval plagáty, pútače a reklamy. Na odporúčanie prof. Hoffmana dostal prácu ako návrhár poťahov na nábytok vo Wiener Werkstätte. Tu získal trvalý vzťah k secesnému umeniu. Od roku 1940 sa začal aktívne venovať maliarstvu, hlavne krajinárstvu. Po návrate na Slovensko založil školu aranžovania výkladov, kde odovzdával svoje skúsenosti. V čase 2. svetovej vojny sa zapojil do protifašistického odboja a pomáhal obetiam perzekúcií, začo bol uväznený. Po vojne sa natrvalo usadil v Bratislave. Bol zberateľom ľudového a úžitkového umenia z konca 19. a začiatku 20. storočia. Na sklonku života sa pustil s jemu vlastnou vervou do budovania múzea v Malackách. Slávnostného otvorenia sa však nedožil, zomrel o tri mesiace skôr, 18. februára 1975 v Bratislave. Zbierka, ktorú daroval mestu Malacky tvorí základ múzea.²⁴

²⁴ ŠIMNA, L. 1995. V GMB je výstava k storočnici maliara Michala Tillnera. In *Sme*. [online]. 1995. [cit. 2021-01-20]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/2123833/v-gmb-je-vystava-k-storocnici-maliara-michala-tillnera.html>>. ISSN 1335-4418.

Točko Tokov

*3. 5. 1929 – † 29. 6. 1999

O tvorbe

Dielo *Pohľad na Levoču* z roku 1983 bolo do zbierky galérie získané v roku 1992 delimitáciou zo zbierkového fondu Vlastivedného múzea (dnes Múzeum Spiša) v Spišskej Novej Vsi. Veduta zachytáva pohľad na historickú mestskú časť Levoče. Expresívne kladené ťahy štetca vytvárajú zdanlivú dynamiku, ktorá v oku percipienta vyvoláva dojem mihotavého pohybu v korunách stromov. Nostalgickú atmosféru umocňuje stredoveké kamenné opevnenie lemujúce cestu k budove gymnázia (od roku 1988 pomenované podľa Janka Francisciho-Rimavského). Sivé nuansy s nádychom fialových tónov aplikované na architektonickej dominante olejomaľby vzájomne harmonizujú so zeleným rastlinným porastom v popredí kompozície. Stroho stvárnená architektúra s absentujúcou detailnou kresbou okeníc naznačuje autorovu snahu o zachytenie okamihu a impresie.

Curriculum Vitae

Bulharský účastník Medzinárodného plenéra Družby, ktorý sa konal v roku 1983 v Spišskej Novej Vsi. [KP]

Amalka Ľudmila Valenčíková

*9. 3. 1980

O tvorbe

Tvorbu Amalky Ľudmily Valenčíkovej charakterizuje zaujímavý sochársky prejav s nadväznosťou na konceptuálne, akčné a minimalistické umenie v rôznych modifikáciách. K výberu sochárskeho materiálu pristupuje citlivo, s intímnejším vyznením, hľadá nové možnosti a skúša tvarové zákonitosti používaných materiálov. Inklinuje k organickým tvarom a dielo necháva žiť ďalej pôsobením prostredia, v ktorom sa objekty nachádzajú. Sleduje zmeny štruktúr a spája prírodný prvok s umelým. Na ženskú problematiku prihliada z početných úrovní vnímania. Ovoidnými tvarmi odkazuje na časti ženského a mužského tela, kde sa prejavuje reakcia na dielo sochárky Márie Bartuszovej. Umelecký záber autorky zahŕňa okrem sochárstva umenie videa, inštalácie, objektu, performancie a scénografie.

Curriculum Vitae

Narodila sa v Krompachoch. V rokoch 1994 – 1998 študovala odbor kameňsochárstvo na Strednej priemyselnej škole v Spišskej Novej Vsi, pod vedením Mariána Hennela a Imricha Svitana. Po škole svoje vzdelanie doplnila pomaturitným kvalifikačným štúdiom na Strednej priemyselnej škole odevnej v Trenčíne. V rokoch 2000 – 2006 študovala v Ateliéri slobodnej kreativity 3D na Katedre výtvarných umení a intermédií Technickej univerzity v Košiciach, pod vedením prof. Juraja Bartusza. V rokoch 2010 – 2012 pracovala ako odborný pedagóg na Strednej odbornej škole drevárskej v Spišskej Novej Vsi. V rokoch 2010 – 2012 viedla ŠTÚDIO KREATIVITY pri Dome Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi. V rokoch 2018 – 2019 pôsobila ako odborný pedagóg na Škole umeleckého priemyslu v Košiciach. V súčasnosti pôsobí v slobodnom povolaní. [KP]

Zoznam diel / List of works

1. **M 1258 | Vasil Beca:** Nálada z priehrady Dedinky / Mood from the Dedinky dam; 2003; akryl na plátne / acrylic on canvas; 90 x 70 cm
2. **M 1262 | Vasil Beca:** Dedinky I.; 2003; olej, akryl na sololite / oil, acrylic on on hardboard; 29,5 x 40 cm
3. **M 1692 | Vasil Beca:** Nálada z Levoče / Mood from Levoča; 2008; olej na plátne / oil on canvas; 49 x 38 cm
4. **K 1743 | Lucia Bérešová:** Hrad / Castle; 2009; ceruza na papieri; / pencil on paper; 50 x 65 cm
5. **M 525 | Anna Borovičková:** Spišská Sobota / Town of Spišská Sobota; 1986; olej na lepenke / oil on cardboard; 35 x 53 cm
6. **M 526 | Anna Borovičková:** Jarný motív zo Spišskej Soboty / Spring motif from Spišská Sobota; 1986; olej na lepenke / oil on cardboard; 35 x 53 cm

7. **P 2039 | Marek Brincko:** Katedrála / Cathedral; 2011; brúsenie, leštenie, leptanie v kyseline, tavené sklo / grinding, polishing, acid etching, melted glass; 58 x 17 x 20 cm
8. **P 2040 | Marek Brincko:** Okno / Window; 2009; brúsené, leštené, leptané v kyseline, pieskované, tavené sklo do formy; ground, polished, acid etched, sandblasted, melted glass in molds; 55 x 35 x 10 cm
9. **M 1159 | Štefan Bubán:** Zima v Podolínci / Winter in Podolínec; 1981; olej na plátne / oil on canvas; 100 x 110 cm

10. **M 375 | Ľudovít Čordák:** Pohľad na Spišskú Novú Ves / View of Spišská Nová Ves; okolo 1910 / around 1910; olej na lepenke / oil on cardboard; 71 x 94 cm
11. **M 474 | Ľudovít Čordák:** Šestnástka / District of Šestnástka; 1900 – 1930; olej na lepenke / oil on cardboard; 47 x 62,5 cm
12. **M 1264 | Taras Danilič:** Priehrada Dedinky / Water dam at Dedinky; 2003; olej na plátne / oil on canvas; 70 x 60 cm
13. **M 678 | Juraj Daňo:** Spišská Nová Ves – Pri garbiarni / Spišská Nová Ves – Near to tannery; 1957; olej na plátne / oil on canvas; 80 x 100 cm
14. **M 594 | Orest Dubay:** Stará Ľubovňa / Town of Stará Ľubovňa; 1987; olej na lepenke / oil on cardboard; 34,5 x 50 cm
15. **K 364 | Jozef Fabini:** Levoča / Town of Levoča; 1962; ceruza na papieri / pencil on paper; 31 x 45 cm
16. **K 486 | Jozef Fabini:** Spišský hrad / Spiš Castle; 1962; rudka na papieri / red chalk on paper; 29 x 39 cm
17. **K 487 | Jozef Fabini:** Kamenný hrad na Dreveníku / Stone castle in Drevení; okolo 1960; around 1960; rudka na papieri / red chalk on paper; 29 x 39 cm
18. **K 498 | Jozef Fabini:** Huncovce / Village of Huncovce; 1966; pastel, tempera na papieri / pastel, tempera on paper; 35 x 40 cm
19. **G 559 | Jozef Fabini:** Z Levoče / From Levoča; okolo / around 1950; litografia na papieri / lithograph on paper; 30 x 26 cm
20. **G 560 | Jozef Fabini:** Spišská katedrála / The Spiš Cathedral; okolo / around 1950; farebná litografia na papieri / colour lithograph on paper; 28 x 34 cm
21. **G 563 | Jozef Fabini:** Zo Spišského Podhradia / From Spišské Podhradie; okolo / around 1950; litografia na papieri / lithograph on paper; 22 x 28 cm
22. **M 158 | Jozef Fabini:** Štúrovské lýceum v Levoči / Štúrovič's lyceum in Levoča; 1966; olej, tempera na plátne / oil, watercolor on canvas; 73 x 60 cm
23. **M 222 | Jozef Fabini:** Hodkovce / Village of Hodkovce; 1959; kombinovaná technika na papieri / combined technique on paper; 35 x 90 cm
24. **M 365 | Jozef Fabini:** Krajina pod Spišským hradom / Landscape around Spiš castle; 1958; kombinovaná technika na papieri / combined technique on paper; 31 x 78 cm
25. **M 366 | Jozef Fabini:** Spišský hrad / Spiš Castle; 1965; kombinovaná technika na papieri / combined technique on paper; 29,5 x 63,5 cm

26. **M 449 | Jozef Fabini:** Krajina môjho srdca / Landscape of my heart; 1972; tempera na kartóne / watercolor on cardboard; 42,5 x 118,5 cm
27. **M 481 | Jozef Fabini:** Pri Žehre / Near Žehra village; 1960; olej na lepenke / oil on cardboard; 30 x 40 cm
28. **M 482 | Jozef Fabini:** Ulička v Spišskom Podhradí / Alley in Spišské Podhradie; 1960; olej na sololite / oil on hardboard; 30 x 40 cm
29. **M 483 | Jozef Fabini:** Jamník / Village of Jamník; 1960; olej na lepenke / oil on cardboard; 30 x 40 cm
30. **M 493 | Jozef Fabini:** V Levočských horách / In the Levoča Mountains; 1969; olej, tempera na lepenke / oil, tempera on cardboard; 60 x 78 cm
31. **M 494 | Jozef Fabini:** Markušovce / Village of Markušovce; 1969; olej, tempera na lepenke / oil, tempera on cardboard; 52 x 63 cm
32. **M 495 | Jozef Fabini:** Ulička v Spišskej Novej Vsi / Alley in Spišská Nová Ves; 1969; olej na plátne / oil on canvas; 50 x 60 cm
33. **M 496 | Jozef Fabini:** Milož; 1969; olej, tempera na lepenke / oil, tempera on cardboard; 35,5 x 72,5 cm
34. **M 506 | Jozef Fabini:** Markušovce / Village of Markušovce; 1979; olej, tempera na lepenke / oil, tempera on cardboard; 52 x 62 cm
35. **M 507 | Jozef Fabini:** Krajina pri Žehre / Landscape around Žehra; 1969; olej, tempera na papieri / oil, tempera on paper; 27 x 80 cm
36. **M 513 | Jozef Fabini:** Dreveník od Žehry / Dreveník from Žehra; 1954; olej na plátne / oil on canvas; 60 x 100 cm
37. **M 514 | Jozef Fabini:** Pod Dreveníkom / Around Dreveník; 1953; olej na plátne; oil on canvas; 89 x 150 cm
38. **M 517 | Jozef Fabini:** Richnava / Village of Richnava; 1960; olej na plátne / oil on canvas; 75 x 100 cm
39. **M 518 | Jozef Fabini:** Spišský hrad / Spiš Castle; 1961; olej na plátne / oil on canvas; 75 x 110 cm
40. **M 519 | Jozef Fabini:** Hladová dolina / Hungry valley; 1961; olej na plátne; oil on canvas; 65 x 101 cm
41. **M 596 | Jozef Fabini:** Zo starých Kropáč / From old Kropachy; okolo 1960 / around 1960; olej na preglejke / oil on cardboard; 25,5 x 40 cm
42. **M 755 | Ilko Georgiev:** Levoča – Stará pracháreň / Levoča – Old gun-powder tower; 1983; olej na plátne / oil on canvas; 68,5 x 61 cm

43. **K 278 | Jozef Hanula:** Pohľad na kostolík / View of the little church; 1939; pastel na papieri / oil on canvas; 43,5 x 59,7 cm
44. **M 287 | Jozef Hanula:** Hrabušice / Village of Hrabušice; 1891; akvarel na papieri / oil on canvas; 17,5 x 15,5 cm
45. **M 1699 | Jozef Haščák:** Spišská Nová Ves II.; 2008; akryl na plátne / acrylic on canvas; 66 x 51 cm
46. **K 1088 | Marián Hannel:** Motív zo Spišskej Novej Vsi / Motif of Spišská Nová Ves; 1988; pastel na papieri / pastel on paper; 42 x 54 cm
47. **M 219 | Marián Hannel:** Stará Lubovňa / Town of Stará Lubovňa; 1980; olej na plátne / oil on canvas; 41 x 70 cm
48. **M 270 | Marián Hannel:** Kežmarok / Town of Kežmarok; 1980; olej na plátne / oil on canvas; 45 x 60 cm
49. **P 593 | Štefan Hudzík:** Majster Pavol z Levoče / Master Paul from Levoča; 1988; liatie, kov, bronz / casting, metal, bronze; v. 66 cm
50. **M 434 | Ondrej Ivan:** Dvor v Spišskej Sobote / Courtyard in Spišská Sobota; 1960; olej na sololite / oil on hardboard; 60 x 50 cm
51. **F 670 | Alexander Jiroušek:** Spišský hrad a Spišská Kapitula / Spiš Castle and Spiš Canonry; 1983; farebný pozitív na foto-papieri / colour positive on photo paper; 39,5 x 59 cm

52. **F 671 | Alexander Jiroušek:** Dreveník; 1986; farebný pozitív na fotopapieri / colour positive on photo paper; 30 x 40 cm
53. **M 600 | Jan Juránek:** Žehranská panoráma / Žehra panorama; 1987; olej na plátne / oil on canvas; 74 x 98 cm
54. **P 226 | Ladislav Kacvinský:** Spartakus / Spartacus; 1980; dlabanie, lipové drevo / carving, lime wood; 117 x 40 cm
55. **P 617 | Ladislav Kacvinský:** Matka / Mother; 1988; liatie, bronz / casting, bronze; 98 x 52 cm
56. **M 475 | Jozef Kenedich:** Pohľad na Spišský hrad / View of the Spiš Castle; 1934; olej na plátne; oil on canvas; 110 x 140 cm
57. **M 1712 | Klára Králová:** Nad hradom a pod ním / Above and below the castle; 2008; akryl, akvarel na plátne / acrylic, watercolor on canvas; 100 x 100 cm
58. **M 492 | Olga Krýslová:** Pohľad na Dreveník / View of Dreveník; 1956; olej na plátne / oil on canvas; 44,5 x 85 cm
59. **M 515 | Olga Krýslová:** Pod Spišským hradom / Below the Spiš Castle; 1957; olej na plátne / oil on canvas; 75 x 100 cm
60. **P 1792 | Štefan Kubík:** Duch / The Ghost; 2004; rezanie, dlabanie, drevo, kameň, železo / cutting, wood, metal, iron; 234 x 65 cm
61. **M 1738 | Borís Kuzma:** Košický motív / Košice motif; 2008; kombinovaná technika na kartóne / combined technique on cardboard; 68 x 48 cm
62. **M 378 | Jozef Majkut:** Levoča / Town of Levoča; 1945–1955; olej na plátne / oil on canvas; 39,5 x 71,5 cm
63. **M 683 | Jozef Majkut:** Spišský trh / Spiš Market; okolo 1950; around 1950; olej na plátne; oil on canvas; 61 x 46 cm
64. **K 1610 | Emil Makovický:** Štúdia gotickej architektúry a člnov / Study of Gothic architecture and boats; 1930; ceruza na papieri / pencil on paper; 22 x 29,8 cm
65. **K 1757 | Tadeusz Marszalek:** Večerná nálada / Evening Mood; 2009; pastel na papieri / pastel on paper; 86 x 67 cm
66. **M 1756 | Tadeusz Marszalek:** Spišský hrad / Spiš Castle; 2009; akryl na plátne / acrylic on canvas; 70 x 100 cm
67. **M 372 | Ladislav Medňanský:** Pohľad na Strážky / View of Strážky; okolo 1900 / around 1900; olej na plátne / oil on canvas; 38 x 57 cm
68. **M 758 | Vladimír Vasiljevič Mikita:** Okolie Markušoviec / Around Markušovce; 1983; olej na lepenke / oil on cardboard; 50,5 x 70 cm
69. **F 1724 | Janusz Moniatowicz:** Kostol / Church; 2008; digitálna fotografia na fotografickom papieri / digital photography on photographic paper; 30 x 45 cm
70. **M 823 | Július Nemčík:** Smižany / Village of Smižany; 1959; olej na plátne / oil on canvas; 90 x 130 cm
71. **G 1265 | Alexander Olszewski:** Gelnica / Town of Gelnica; 2002; počítačová grafika na papieri / computer graphics on paper; 39,7 x 40 cm
72. **M 1070 | Emil Paulovič:** Stará ulička v Kežmarku / Old alley in Kežmarok; 1978; kombinovaná technika na papieri / combined technique on paper; 31 x 42 cm
73. **M 1071 | Emil Paulovič:** Zo starého Kežmarku / From old Kežmarok; 1977; kombinovaná technika na papieri; combined technique on paper; 29,5 x 41,5 cm
74. **M 1074 | Emil Paulovič:** Spišský hrad / Spiš Castle; 1987; kombinovaná technika na papieri / combined technique on paper; 32 x 44 cm
75. **M 1076 | Emil Paulovič:** Starý trh v Kežmarku / Old Market in Kežmarok; 1978; kombinovaná technika na papieri / combined technique on paper; 28 x 42 cm
76. **M 453 | Peter Pollág:** Daždivé ráno v Levoči / Rainy morning in Levoča; 1983; olej na plátne / oil on canvas; 55 x 80 cm
77. **M 1246 | Peter Pollág:** Lapis Refugii; 2003; akryl, olej na plátne / acrylic, oil on canvas; 230 x 200 cm
78. **K 202 | Ján Polom:** Zákutie za mestom / A corner outside the city; 1930; rudka na papieri / chalk on paper; 19,5 x 28,5 cm
79. **K 208 | Ján Polom:** Levočská ulica v Spišskej Novej Vsi / Levočská street in Spišská Nová Ves; 1968; rudka na papieri / chalk on paper; 40,5 x 29,5 cm
80. **K 427 | Ján Polom:** Zo Spišskej Novej Vsi / From Spišská Nová Ves; 1920; ceruza na papieri / pencil on paper; 21,5 x 29,5 cm
81. **M 164 | Ján Polom:** Moje rodisko v zime / My birthplace in winter; 1978; akvarel na papieri / watercolor on paper; 21,5 x 48 cm
82. **M 759 | Maria Pótziewicz-Niedźwiedz:** Pohľad na Spišský Štvrtok / View of Spišský Štvrtok; 1983; olej na plátne / oil on canvas; 61,3 x 78,3 cm
83. **M 588 | Vladimír Popovič:** Milovaný Spiš / Beloved Spiš; 1986; olej na plátne / oil on canvas; 97 x 97 cm
84. **M 589 | Vladimír Popovič:** Kúpanie pod Tatrami / Bathing under the Tatras; 1986; olej na plátne / oil on canvas; 97 x 97 cm
85. **M 321 | Ernest Rákosi:** Spišská ulička / Spiš lane; 1910; olej na plátne / oil on canvas; 43 x 50 cm
86. **M 1160 | Štefan Roskoványi:** Ružbachy / Village of Ružbachy; 1982; olej na plátne / oil on canvas; 87 x 100 cm

- 87. M 1079 | Mikuláš Siranko:** Spišské Vlachy / Town of Spišské Vlachy; 1982; olej na plátne / oil on canvas; 50 x 70 cm
- 88. K 784 | Ján Šimo-Svrček:** Domy a neogotická veža / Houses and neo-Gothic tower; 1967; hnedý fix na papieri / brown marker on paper; 41,8 x 29,6 cm
- 89. K 790 | Ján Šimo-Svrček:** Gotický chrám / Gothic temple; 1963; fialový fix na výkresovom papieri / purple marker on drawing paper; 41,5 x 28,5 cm
- 90. K 791 | Ján Šimo-Svrček:** Časť gotického chrámu / Part of a Gothic temple; 1963; fialový fix na výkresovom papieri / purple marker on drawing paper; 41,5 x 28,5 cm
- 91. K 796 | Ján Šimo-Svrček:** Dvory a neogotická veža / Yards and neo-Gothic tower; 1970; fix na papieri / marker on paper; 45 x 33 cm
- 92. K 801 | Ján Šimo-Svrček:** Pohľad z Medza na Klepár / View from Medza to Klepár; 1968; fialový fix na výkresovom papieri / purple marker on drawing paper; 26 x 37,5 cm
- 93. K 809 | Ján Šimo-Svrček:** Časť Medzivody / Part of Medzivody; 1968; fix na papieri / marker on paper; 30,3 x 42,4 cm
- 94. K 918 | Ján Šimo-Svrček:** Ľubovniansky hrad so skanzenom / Ľubovňa Castle with an open-air museum; 1996; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 20 x 26 cm
- 95. K 924 | Ján Šimo-Svrček:** Kežmarský zámok / Kežmarok Castle; 1996; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 26 x 20 cm
- 96. K 942 | Ján Šimo-Svrček:** Spišský hrad – pred úpravou / Spiš Castle – before renovation; 1996; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 26 x 20 cm
- 97. K 970 | Ján Šimo-Svrček:** Kežmarský zámok – časť / Kežmarok Castle – a part; 1996; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 26 x 20 cm
- 98. K 977 | Ján Šimo-Svrček:** Hrad Krásna Hôrka / Castle of Krásna Hôrka; 1995; olejový pastel na papieri / oil pastel on paper; 43 x 15 cm
- 99. K 978 | Ján Šimo-Svrček:** Hrad Krásna Hôrka / Castle Krásna Hôrka; 1997; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 42 x 28 cm
- 100. K 979 | Ján Šimo-Svrček:** Spišský hrad II. / Spiš Castle II.; 1994; olejový pastel na papieri / oil pastel on paper; 28 x 15,5 cm
- 101. K 980 | Ján Šimo-Svrček:** Spišský hrad od Dreveníka / Spiš Castle from Dreveník; 1997; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 42 x 29 cm

- 102. K 912 | Ján Šimo-Svrček:** Hrad Plaveč – zrúcaniny / Plaveč Castle – ruins; 1996; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 20 x 26 cm
- 103. K 921 | Ján Šimo-Svrček:** Muránsky hrad – zrúcaniny / Murán Castle – ruins; 1996; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 26 x 20 cm
- 104. K 944 | Ján Šimo-Svrček:** Muránsky hrad – vstupná brána / Murán Castle – entrance gate; 1996; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 26 x 20 cm
- 105. M 247 | Juraj Škatulár:** Spišská ulička / Spiš lane; 1980; tempera na sololite / tempera on hardboard; 48 x 110 cm
- 106. M 248 | Juraj Škatulár:** Ulica v Spišskej Novej Vsi / Street in Spišská Nová Ves; 1980; tempera na sololite / tempera on hardboard; 60 x 96 cm
- 107. P 1729 | Daniel Tatarka:** On a Ona – Zvonička / He and She – The Campanile; 2008; dľabanie, tepanie, morenie, drevo, kov / carving, beating, pickling, wood, metal; 220 x 83 cm
- 108. M 1168 | Michal Tillner:** Spišská Sobota / Town of Spišská Sobota; 1969; olej na sololite / oil on hardboard; 63 x 57 cm
- 109. M 768 | Točko Tokov:** Pohľad na Levoču / View of Levoča; 1983; olej na plátne / oil on canvas; 61 x 70 cm
- 110. K 1761 | Amalka Ľudmila Valenčíková:** Obsadenie Spišského hradu / Occupancy of Spiš Castle; 2009; suchý pastel na papieri / dry pastel on paper; 65 x 50 cm

Primárne pramene / Primary references

- DVOŘÁKOVÁ, V. 2009. *Svetové kultúrne dedičstvo UNESCO*. Bratislava : DAJAMA, 2009. 128 s. ISBN 978-80-89226-76-4.
- FURMANÍK, M. – ŠTEVÍK, M. 2020. *Putovanie dejinami Spiša*. Spišská Nová Ves : Miroslav Števík – SCEPUSIUM, 2020. 216 s. ISBN 978-80-973327-3-0.
- HAŠČÁKOVÁ-VIZDALOVÁ, G. 1982. *PROFILY : Stručný prehľad výtvarných umelcov pôsobiacich na východnom Slovensku od roku 1900 po súčasnosť*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1982. 224 s.
- HORVÁTHOVÁ, M. 2003. *Peter Pollág*. Bratislava : Danubiana Meulensteen Art Museum, 2003. 95 s. ISBN 80-89025-07-2.
- HREBÍČKOVÁ, M. 2005. *Juraj Daňo „85“*. Prešov : Šarišská galéria, 2005. 28 s. ISBN 80-85133-23-7.
- CHALUPECKÝ, I. 1998. *V poľskom zálohu (1412 – 1772)*. In *Dejiny Popradu*. Košice : ORIENS, 1998. 576 s. ISBN: 80-88828-12-0.
- CHALUPECKÝ, I. a kol. 2000. *Spríevodca po gotickej ceste Spiš – Gemer*. Spišská Nová Ves : BIC, s. r. o., 2000. 90 s. ISBN 13 978-80-968375-0-2.
- JASAŇ, V. – JOPPA, J. 1988. *Ilustrácia*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 1988. 8 s.
- JASAŇ, V. 1985. *Výtvarná kultúra na Spiši*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1985. 87 s.
- JIROUŠEK, A. 2004. *Od Tatier k Dunaju*. Martin : Neografia, 2004. 26 s.
- KIRÁL, R. 2015. *Pamiatková zóna mesta Spišská Nová Ves : zásady ochrany pamiatkového územia*. Košice : Krajský pamiatkový úrad Košice, 2015. 141 s.
- KISS-SZEMÁN, Z. – OBUCHOVÁ, V. – PAŠKO, P. 2012. *Galéria Nedbalka : slovenské moderné umenie*. Bratislava : Calder, 2012. 287 s. ISBN 978-80-97053-12-3.
- KORMOŠOVÁ, R. 2009. *Milníky histórie mesta Spišská Nová Ves : od najstarších čias po súčasnosť : svojmu mestu*. Spišská Nová Ves : Mesto Spišská Nová Ves, 2009. 56 s. ISBN 978-80-97012-94-6.
- KUBÍKOVÁ, K. 1989. *Národný umelec Július Nemčík : k nedožitým 80. narodeninám*. Bratislava : Tatran, 1989. 63 s.
- KUČERA, M. 2011. *Slovenské Dejiny*. 2. vyd. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2011. 368 s. ISBN 978-80-8119-038-4.
- LE GOFF, J. 2005. *Hľadání středověku. Rozhovory*. Praha : Vyšehrad, 2005. 176 s. ISBN 978-80-70217-30-6.
- LE GOFF, J. 1998. *Středověká imaginace*. Praha : Argo, 1998. 329 s. ISBN 80-7203-074-4.
- LORAD, E. 1957. *Umelecko-historické pamätne kostoly na Slovensku*. Trnava : SSV, 1957. 312 s.
- MALIŇÁK, K. 1996. *Ondrej Ivan : Krajina*. Liptovský Mikuláš : Galéria Petra Michala Bohúňa, 1996. 16 s. ISBN 80-85706-15-6.
- MARSINA, R. 1974. *Spišské mestá v stredoveku*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1974. 172 s.
- MARSINA, R. a kol. 1986. *Dejiny Slovenska I. : (do roku 1526)*. Bratislava : Veda, 1986. 534 s.
- PAJDUŠÁK, M. 1997. *Kláštornícko : dejiny kláštora kartuziánskeho na Skale útočišťa, Čingov v Slovenskom raji*. Smižany : Miestny odbor Matice slovenskej, 1997. 23 s.
- PLAČEK, M. – BÓNA, M. 2007. *Encyklopédia slovenských hradov*. Bratislava : Slovart, 2007. 391 s. ISBN 978-80-80852-87-0.
- POLLA, B. 1980. *Hrady a Kaštiele na východnom Slovensku*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1980. 189 s.
- SCHUSTER, R. 1994. *Rodné putá*. Bratislava : NVK International, spol. s.r.o., 1994. 104 s. ISBN 80-85727-12-9.
- SLIVKA, M. – VALLAŠEK, A. 1991. *Hrady a hrádky na východnom Slovensku*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1991. 271 s. ISBN 8085174421.
- SPIRITZA, J. 1972. *Spišské zvony*. Bratislava : Osveta, 1972. 216 s.
- STAŠIKOVÁ, T. 2004. *Ikonografia Spišskej Novej Vsi v zbierkach Galérie umelcov Spiša*. [Bakalárska práca]. Banská Bystrica : UMB, 2004. 43 s.
- SZMUDOVÁ, K. 2009. *Emil Makovický*. Martin : Matica slovenská, 2009. 94 s. ISBN 978-80-70908-98-3.
- ŠPIRKO, J. 2001. *Dejiny a umenie očami historika*. Bratislava : Lúč, 2001. 450 s. ISBN 8071143596.
- ŠTEVÍK, M. 2013. *Šestnásť spišských miest v rokoch 1412 – 1876*. Spišská Nová Ves : Múzeum Spiša, 2013. 41 s. ISBN 978-80-85173-06-2.
- TILOVÁ, K. 2011. *Ladislav Kacvinský : Sochy / kresby / maľby*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 2011. ISBN 978-80-89081-42-4.
- TILOVÁ, K. 2011. *Štefan Kubík : Odkaz v dreve / Sochy a kresby*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 2011. ISBN 978-80-89081-43-1.
- ŽOLDÁK, F. 1979. *Anna Borovičková*. Horný Smokovec : Tatranská galéria, 1979. 8 s.

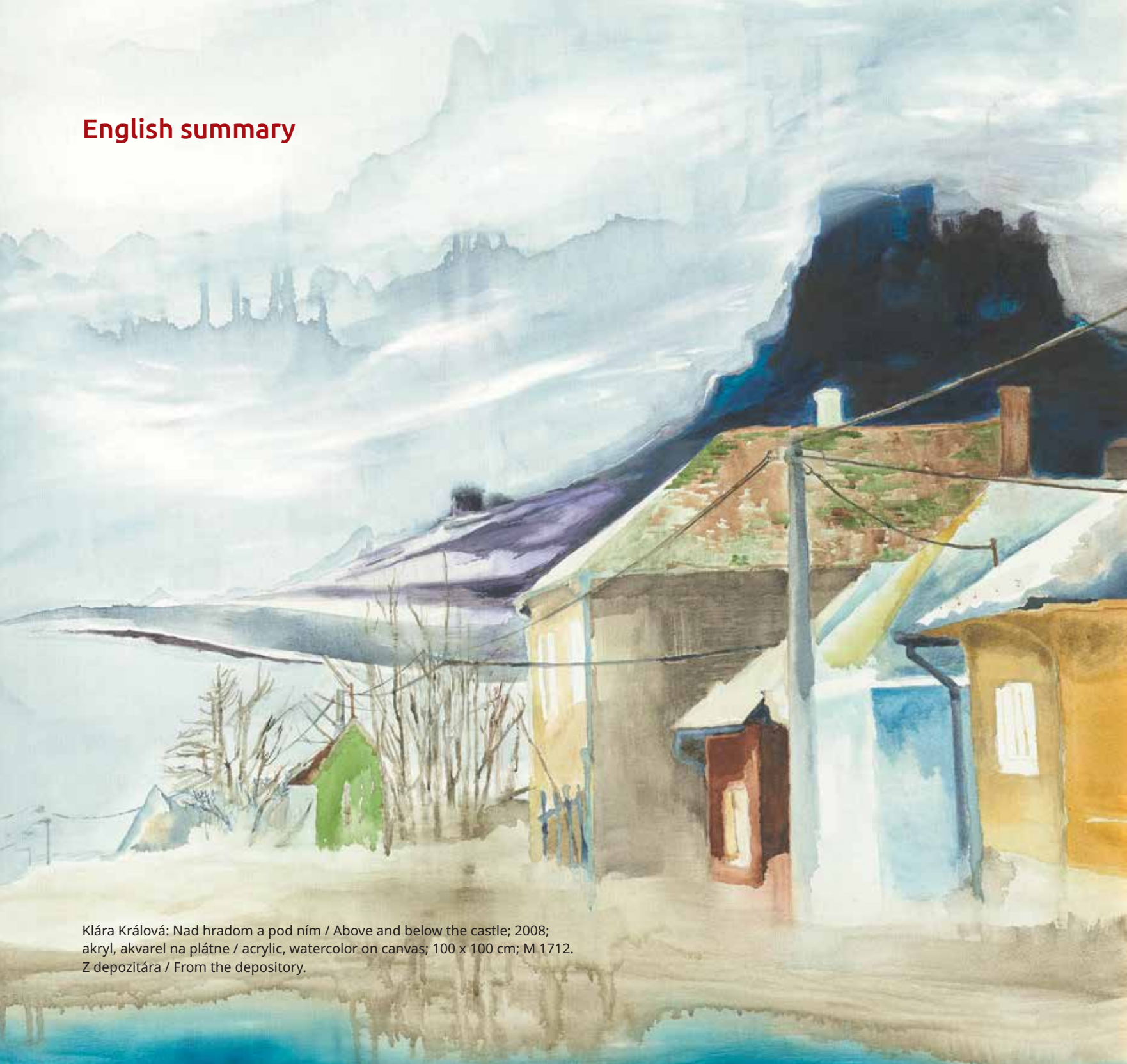
Elektronické odkazy / Online resources

- Boris Ivanovič Kuzma. [online]. eantik.sk. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <<http://www.eantik.sk/autor/1976/kuzma-boris-ivanovic/>>.
- Buban Štefan © / LITA 2019. [online]. 2019. predajobrazov.sk. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na internete: <<http://www.predajobrazov.sk/autor/?autorId=87>>.
- Ernest Rákosi. [online]. dartesro.sk. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <<http://www.dartesro.sk/?act=autor&id=341&lang=sk>>
- Juraj Škatulár. [online]. eantik.sk. [cit. 2021-01-20]. Dostupné na internete: <<https://www.eantik.sk/autor/380/skatular-juraj/>>.
- Kenedich, Jozef. [online]. knihydominikani.sk. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemladat_3?kpcmeno=kenedichjozef>.
- KSIĄŻEK, T. Aleksander Olszewski. [online]. old.uniwersytetradom.pl. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <http://uniwersytetradom.pl/art/display_article.php?id=3349>.
- *Předscény Werich + Horníček* [online]. 2015. youtube.com. [cit. 2021-08-08]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=K1_NxfigyYU>.
- (red.). Akademický maliar Štefan Roskoványi. In *Cassovia*. [online]. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <<http://www.cassovia.sk/roskovanyj/>>.
- Vladimír Mikita – Nad riekou Uh. [online]. 2013. dartesro.sk. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <<http://www.dartesro.sk/?act=dielo-katalog&dielo=43373&lang=sk>>.
- Vladimír Popovič. [online]. vladimirpopovic.com. [cit. 2020-12-14]. Dostupné na internete: <<https://www.vladimirpopovic.com/en/bio/>>.

Články / Articles

- AntiK. 2013. Podtatranské múzeum predstaví obdobie spišského zálohu. In *Obnova*. [online]. 2013. [cit. 2021-01-20]. Dostupné na internete: <<http://www.obnova.sk/blog/podtatranske-muzeum-predstavi-obdobie-spisskeho-zalohu>>. ISSN 1336-3603.
- JAŠŠOVÁ, M. 2012. Opát Suger v predstave Panofského a Kidsona: Dva pohľady na problém vytvárania konceptu umeleckého diela v stredoveku. In *Ostium*. [online]. 2012, ročník 8, č. 1 [cit. 2020-11-13]. Dostupné na internete: <<https://ostium.sk/language/sk/opat-suger-v-predstave-panofského-a-kidsona-dva-pohľady-na-problem-vytvárania-konceptu-umeleckého-diela-v-stredoveku/>>. ISSN 1336-6556.
- KOLLÁROVÁ, Z. 2010. Vplyv Poľska na evanjelickú cirkev v spišských zálohovaných mestách. In *ECAV na Slovensku*. [online]. 2010. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na internete: <http://www.ecav.sk/?p=ZS_zil_synoda_1610/ZS_historie/vplyv_polska_na_evangelicku_cirkev_v_spisskych_zalohovanych_mestach>.
- Mb. 2006. Odišiel výtvarník Ján Šimo-Svrček, držiteľ ceny Pro urbe. In *My Nitra*. [online]. 2006. [cit. 2021-01-20]. Dostupné na internete: <<http://nitra.sme.sk/c/2998390/odisiel-vytvarnik-jan-simo-svrcek-drzitel-ceny-pro-urbe.html>>. ISSN 1335-4418.
- (red.). 2012. SP. NOVÁ VES : Múzeum Spiša pripravilo výstavu o poľskom zálohu 16 spišských miest. In *Hlavné správy. Konzervatívny denník*. [online]. 2012. [cit. 2021-01-20]. Dostupné na internete: <<http://www.hlavnespravy.sk/sp-nova-ves-muzeum-spisa-pripravilo-vystavu-o-polskom-zalohu-16-spisskych-miest/25834/>>.
- ŠIMNA, L. 1995. V GMB je výstava k storočnici maliara Michala Tillnera. In *Sme*. [online]. 1995. [cit. 2021-01-20]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/2123833/v-gmb-je-vystava-k-storocnici-maliara-michala-tillnera.html>>. ISSN 1335-4418.
- ŠIMONÁKOVÁ, M. 2012. Poľský záloh pripomínajú mariánske stĺpy. In *Korzar*. [online]. 2012. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na internete: <<http://spiskanovaves.korzar.sme.sk/c/6502541/polsky-zaloh-pripominaju-marianske-stlpy.html#ixzz2yyx7elnq>>.

English summary

Klára Králová: Nad hradom a pod ním / Above and below the castle; 2008;
akryl, akvarel na plátne / acrylic, watercolor on canvas; 100 x 100 cm; M 1712.
Z depozitára / From the depository.

Terra Gothica / A meander through the gallery's collection

“Welcome to the undiscovered country – Terra Incognita!” This phrase, the motto of the project developed by the Košice Self-Governing Region, inspired the Gallery of Spiš Artists to prepare a new permanent exhibition which opened in 2012 on the occasion of the Gallery's 25th anniversary.

Based on a curatorial concept by Kamila Paceková (Tilová), the exhibition is a meander through the Gallery's collection with a focus on works which relate to the Gothic theme. From the Gallery's overall archive of 1819 works (as the Collection stood at the end of 2011), the exhibition features 110 works by 46 artists which have been expertly selected to represent three circuits of the Gothic Route (the Spiš circuit, the Pieniny circuit and the Gemer circuit) across four thematic sections: Castles – Vedute – UNESCO World Heritage Sites – Abstractions. The reflections on the Gothic theme offered by the featured artworks are complemented by commentaries on the history of the chosen locations which have been prepared by the historian Katarína Vojtašová; these texts allow visitors to orientate themselves both in terms of time and space, with the exhibited works emerging as mirrors of reality and milestones in history.

As part of the Gallery's ongoing work with the art in its collection and the profiles of their artists, we also developed an interactive panel which serves as the primary conduit for sharing the findings of our research, encompassing not only the main sections of the exhibition and the exhibited works but also providing information on the “hidden” works with Gothic themes in the Gallery's depositories and offering profiles of the artists.

The Gallery's Collection has grown considerably over the course of the last decade, reaching a total of 2420 works by the end of 2021, and this has enabled the exhibition to be enriched by a unique reflection on the Gothic theme in the form of a glass artwork by the artist Marek Brincko. At the same time, the exhibition is accompanied new information gained through the completion of the panel development and also by this publication, which serves as a unique testimony to the thematic fruition

of the project, an intersection between the fields of history and art history, and also as a visual document of the exhibited works which offers a glimpse of the exhibition itself.

The exhibition titled *Terra Gothica – Gothic Route in pictures*, was opened to the public on November 27th, 2012 on the occasion of the Gallery's 25th anniversary. It was produced with the support of public funding provided by its founder, the Košice Self-Governing Region, in the form of an extraordinary grant under the Terra Incognita project. The organisation of this timeless exhibition has redefined our Collection and stands as a living tribute to the artists of the Spiš region.

—

Mgr. Lucia Benická

director of the Gallery of Spiš Artists and project initiator

The Medieval Era – the dark ages?

The Medieval Era – its history, society and culture – remains an ever-present feature of the historiography of European countries and many non-European countries alike; indeed, it can truly be said that the Middle Ages are eternal. The era fascinates us for a variety of different reasons, not least of which is the fact that it represents the foundations from which Europe and our modern world would later develop. The Medieval Era also formed the culture of the Spiš region; in some sense, we can say that we live in a medieval landscape, as there are few towns and villages in the region which were not established during the Middle Ages. Although it has changed its form over the centuries, with its ways of life and transport connections in particular undergoing dramatic evolutions, the medieval culture of the region can still be discerned. The Middle Ages appear distant from our modern era, representing a past which seems to be lost in the darkness of time. We often think that we live in a modern civilisation, and we define ourselves in opposition to a past which we depict as backward through sayings such as “*we don't live in the Middle Ages*” or “*it's like something from medieval times*”. But to what extent is our belief that the Middle Ages were

114 | the Dark Ages an accurate depiction of the historical reality? We might instead agree with Jan Werich *that the Middle Ages were invented by people living in the Modern Era in order to allow them to overcome their inferiority complexes; therefore, what are the Middle Ages? The term itself suggests that it is the middle ground between the Ancient World and the Modern Age. In order to ensure that this middle ground, these Middle Ages, retains its position in the centre, it must be constantly pushed forwards in time.* It is therefore possible that even our own era and civilisation will one day be considered as the Middle Ages by future generations.¹

Were the Middle Ages dark and mystical? The answer to this question is by no means simple, but the surviving monuments and artworks from the regions of Spiš and Gemer, radiating colour and brightness, show unequivocally that the Medieval Period was not an age of darkness. This is also clearly apparent from the main altar of the Parish Church in Levoča, the work of the famous Master Paul of Levoča, or the collections of frescoes in the churches in Žehra, Poprad and Podolíneč or the recently discovered paintings in the Parish Church in Stará Ľubovňa. It is no coincidence that light formed the basis of many theological and philosophical texts by medieval scholars, and this thinking did not remain only at the theoretical level. Sacred architecture and art employed light and its symbolism to a degree that we are often unable to comprehend today. As a result, any attempt to brand the Middle Ages as an era of darkness by claiming ignorance of a wealth of information or by failing to decipher and interpret the works of the era is perhaps a clearer illustration of the “darkness” of our own knowledge. As the French journalist Jean Maurice de Montremy wrote in his introduction to a series

1 Dialogue between Jan Werich and Miroslav Horníček from one of their famous Forbíny (theatre performances before the curtain) in the Voskovec & Werich Theatre in Prague. *Předscény Werich + Horníček* [online]. 2015. youtube.com. [cit. 2021-08-08]. Available online: <https://www.youtube.com/watch?v=K1_NxfigyYU>.

2 LE GOFF, J. 2005. *Hledání středověku*. Rozhovory. Prague : Vyšehrad, 2005. p. 11. ISBN 978-80-70217-30-6.

3 LE GOFF, J. 1998. *Středověká imaginace*. Prague : Argo, 1998. pp. 39-59. ISBN 80-7203-074-4.

of interviews with the brilliant French medievalist Jacques Le Goff: *The rules and values of this distant and yet near past are far stranger to us than we think; but we owe far more to them than we might care to admit.*²

Were the Middle Ages an era of mysticism? The Medieval Era itself addressed the topic of mysticism, applying the useful term of *mirabilis* to describe such experiences.³ Mysticism was undoubtedly a source of considerable inspiration in the Middle Ages, but although we might imagine that the period was an era of mysticism, there is, in fact, no grounds to believe that it was any more mystical than older or more recent periods of human civilisation.

The creators of the *Terra Gothica* project have examined the theme of the medieval legacy from a contemporary perspective, using the Gallery's collection of art, works which reflect medieval motifs. These typically take the form of landscapes but also include the motif of intercultural transfers. The fundamental criteria of the selection of works was the conscious or unconscious inspiration of the cultural heritage of medieval Spiš in the creativity of the artists whose works were selected for the exhibition. However, the project also functions on other levels. The selection of works in the exhibition is closely linked to the well-known project of cultural tourism titled the *Gothic Route*, and many of the featured artworks were inspired by the monuments of the Spiš region. The curators of the project go further than merely selecting works for the exhibition and providing information about the art alone. Avoiding the preconceived ideas of “darkness” or “mysticism”, the curators offer a broad range of knowledge, providing the perceptive visitor with a guide to the surviving Gothic monuments of the region and a unique database of information about the featured works and their artists. The project demonstrates the extent to which the Middle Ages has shaped and inspired the art of the 20th and 21st centuries. Last but by no means least, it also showcases the creative and professional approach in working with the collection of the Gallery.

—
PhDr. Mária Novotná
director SNM – Spišské múzeum in Levoča

Terra Gothica in the collection of the Gallery of Spiš Artists

The permanent exhibition titled *Terra Gothica* is based on the presentation of Gothic-themed paintings from the Gallery's collection. A selection of paintings and drawings by 46 artists, most of whose roots lie in the Spiš region, capture the architectural gems of the *Gothic Route*: the townscapes, leafy residential areas and the unique landscapes of the Spiš region.

The Gallery collection features 110 works which make reference to the Gothic period, but until recently these works remained in the depository and were not available to the public as a thematically arranged series. This exhibition and its carefully selected works documents the various destinations found along the *Gothic Route*, with sections devoted to three of its four circuits (The Spiš-Gemer Circuit, The Spiš Circuit – the Tatras, The Spiš Circuit – the Pieniny).

The exhibition presents 38 paintings and sculptures by 24 artists across five rooms. The works are grouped together thematically or on the basis of their size. The introductory section allows the visitor to familiarise themselves with general information about the project and offers descriptions and the names of the artist whose work is represented in the exhibition. The space is complemented by a sculpture with a bell tower motif, a reference to the tradition of bell founding in Spiš during the Gothic period. The first room describes the individual circuits of the *Gothic Route*; selected works from various destinations are represented in the form of an interactive map that provides an abstract depiction of the geographical form of the *Gothic Route*. Other rooms present works on the themes of castles, vedute, UNESCO listed monuments and other abstract works.

The exhibition was supported by an extraordinary financial grant from the Košice Self-Governing Region as part of the Terra Incognita project. The project is focused on the entire Košice region and aims to draw attention to the links between the cultural traditions of regions with the cultural heritage of Europe as a whole through thematic tourist routes – the Wine Route, the *Gothic Route* and the Iron Route. The *Gothic Route* is the first

thematic cultural-cognitive path of its kind in Slovakia and allows visitors to discover the artistic and architectural riches of the Spiš and Gemer regions. Thanks to the creative abilities of its builders, carvers, painters and master-stonemasons, Gothic Spiš emerged as an important element of the artistic and architectural profile of medieval Europe.

Mgr. Kamila Paceková [KP]

art historian and curator of the collection of the Gallery of Spiš Artists

The Gothic Route

The Spiš region is located in the north-western part of Slovakia and is noted not only for its beautiful and diverse landscapes and nature but also for the remarkable richness and quality of its historical monuments, especially those dating from the Gothic period. The earliest records concerning the history of the Spiš region can be traced back to the beginning of the 13th century, with the oldest reliable document regarding Spiš dating back to 1209. In 1271 King Stephan V. issued a letters patent indicating that even by the medieval period, the Spiš county was one of the most urbanised counties in Slovakia. In 1271 Levoča became the capital of the county of Spiš and its culture centre. Spišská Kapitula was the religious centre of the county as the seat of the Prior of Spiš Provost and, from 1776, the seat of the Bishop of Spiš. The city of Kežmarok was well known as an educational centre with its excellent Lyceum. Between 1412 and 1772, 13 Spiš towns and several villages were pawned by the King of Hungary, Sigismund of Luxembourg to the Kingdom of Poland as a guarantee for war debts. Business and crafts prospered in the region and the region underwent a cultural transformation. Almost every settlement shows evidence of the high level of culture in this period, ranging from Gothic churches, altars and baptistries to priceless chalices and monstrances.

The Gothic period is one of the most prolific eras in European history. The efforts of the preceding centuries to find the ideal

116 | architectural expression of the Christian religion culminated in the Gothic style and religion was the centre of prominence in this period. The new artistic idea first crystallized in France in the middle of the 12th century and had become fully embraced in the central European environment by the 13th century. The revolutionary developments in architecture which had appeared in France had enabled the creation of the technically demanding construction elements that characterize the Gothic style. Gothic religious architecture is characterized by the synthesis of the technology of architecture and construction and the aesthetic fields of sculpture and craftsmanship. Stone and glass met in a new symbiosis to create spaces where light permeates the church interior as a manifestation of God. The peak of this style of art in Spiš is the wooden altar in the Cathedral of St. Jacob in Levoča, the world's largest wooden altar, which is accompanied by another ten Gothic and Renaissance altars. Given the sheer number of preserved historical monuments in the Spiš region, it is no surprise that the tourist route known as the *Gothic Route* was created, the first of its kind in Slovakia.

The itinerary of the *Gothic Route* itinerary was developed between the 1990s and the early 2000s. The Route measures a total of 580 km and consists of four distinct circuits. The first is the Spiš-Gemer Circuit, the main section of the *Gothic Route* which connects 34 sites over 280 km; the second route, the Spiš-Tatras Circuit, connects the monuments in seven regional towns; the third and northernmost section, the Spiš-Pieniny Circuit, passes through eight towns; and the last section is the Gemer-Rimava Circuit. A permanent exhibition at the the Gallery of Spiš Artists covers the first three circuits because the primary interest of these routes is linked to the Spiš region, while the last circuit is primarily devoted to sites in Gemer county.

Mgr. Katarína Vojtašová [KV]
art historian

Circuits of Gothic Route

The Spiš-Gemer Circuit

With 34 destinations along a total length of 280 kilometres, the Spiš-Gemer Circuit is the longest of the four circuits of the *Gothic Route*. Some of the monuments of included in the Circuit are included in the UNESCO World Heritage List. The Circuit also features specific monuments that are not found in other sections of the Route, such as stone bridges. The bridge located in the village of Dravce dates from the 13th century and still forms part of the main road leading through the village. The Circuit also includes Muráň Castle, the castle with the highest location in Slovakia. Many of the churches on the Circuit feature works of art from the craft workshop of Master Paul of Levoča. The Circuit also includes two chapels of the Zápoľský family; the Church of St. Ladislav in Spišský Štvrtok and a chapel in Spišská Kapitula.

The Spiš-Pieniny Circuit

The northernmost Circuit of the *Gothic Route* traces the border with Poland through the Pieniny Mountains, passing through the settlements of Strážky, Spišská Belá, Slovenská Ves, Spišská Stará Ves, Červený Kláštor, Stará Lubovňa, Hraničné and Podolíneč. The Circuit features both sacred and secular sites; visitors can discover a medieval castle, several fascinating churches, a Carthusian monastery which is associated with the legend of the monk Cyprián, and a late Gothic mansion reconstructed in Renaissance style in Strážky which also includes a permanent exhibition of works by the prominent Slovak-Hungarian painter Ladislav Medňanský.

The Spiš-Tatra Circuit

This Circuit of the *Gothic Route* passes through seven locations; it starts in Vrbov and continues through Ľubica, Kežmarok, Veľká Lomnica, Poprad, Spišská Sobota and Matejovce. The highlights of this Circuit include the Evangelical Wooden Articular Church in Kežmarok. This town also features the only completely preserved medieval castle in Spiš, a structure which later underwent

a Renaissance reconstruction. The centre of Poprad boasts the Church of St. Egidius, to which an interesting legend is attached. The church stands on the site of a former chapel, which was originally located in the midst of a dense forest, and on September 1st, the hunting season in the Spiš region allegedly began with the ringing of the bells of the chapel. [KV]

Terra Incognita with a Gothic aspect

The idea of creating an exhibition which reflected upon the Gothic past of the Spiš region first arose in 2012 and came to fruition with the curation of a permanent exhibition under the title *Terra Gothica*, realised with the assistance of the remarkable *Terra Incognita*⁴ program which was offering funding packages which were in harmony for the aims of our own presentation, allowing us to interpret an exhibition with a Gothic theme. The project connected the idea of presenting works from the Gallery's collection that correlated in some way with the Gothic theme, either in terms of depictions the local architectural gems which feature on the *Gothic Route*⁵ or the locations which are included in its circuits.

Terra Gothica is an exhibition which employs works of art to interpret historical monuments – the castles, faithful representations of locations as they appeared in the past and the hidden nooks and crannies which can be found along the *Gothic Route*. Were a “Gothic man” to suddenly find himself in the present day,

he would likely be able to make his way home, albeit somewhat tentatively. He would wander through the radically transformed landscapes of the Spiš and Gemer regions and marvel at the “modern” industrialised face of his native land. If he were to visit the *Terra Gothica* exhibition, he would gain an understanding of the wider context of the progress which the region has undergone over the centuries and map the gradual changes in its complexion. Despite all these transformations, however, the specific genius loci of the localities of the *Gothic Route* still survives to this day.

The exhibition presents the striking character of the landscape through the perspective of artists from the second half of the 19th century to the present day, reflecting upon the shift in landscape painting from realistic depictions towards more abstract tendencies.

Terra Gothica is a permanent exhibition which interprets three of the four circuits of the *Gothic Route* which most closely correspond with the selected works from the Gallery's collection. The *Gothic Route* was first developed at the end of the 1990s and its extension was completed in 2000. The four circuits of the Route, the Spiš-Gemer Circuit, the Spiš-Tatra Circuit, the Spiš-Pieniny Circuit and the Gemer-Rimava Circuit, form a total length of 580 kilometres. The last of these Circuits was omitted from the exhibition due to the fact that the main focus of the selected works is placed on the Spiš region (with the exception of two depictions of the castles of Krásna Hôrka and Murán in the CASTLES section which shows all of the castles found along the *Gothic Route*).

The concept of the exhibition is based on 108 selected works in the Gallery's collection which feature a Gothic theme, 37 of which form the core of the permanent exhibition. In 2020 the collection was complemented by two sculptures, one of which is now incorporated into the display. The number of interpreted works has now risen to 110, with 38 artworks by 24 artists now presented in the exhibition space.

Painting and drawings by 46 selected artists which feature in the Gallery's collection due to their Spiš origins depict the architectural wonders of the *Gothic Route*: townscapes, the leafy outskirts of towns, or specific localities of the Spiš landscape.

4 Terra Incognita is a long-term funding program initiated by the Košice Self-Governing Region in 2011 which is aimed at developing local tourism. The project aims to uncover hidden places and the interesting stories which life offers us. It reveals an undiscovered territory, encouraging us to experience a host of unique moments.

5 The Gothic Route is a cultural tourist trail which showcases the most interesting and noteworthy historical monuments in the Spiš and Gemer regions – castle complexes, historical town centres, museums and cathedrals, churches, the houses of burghers and craftsmen, and stone bridges from the Gothic era.

The exhibition is further enriched by a glass sculpture by the Levoča-born sculptor Marek Brincko. The unique representation of the Gothic church perfectly complements the presentational concept of the exhibition and casts a mystical atmosphere over the exhibition space.

Through its play with light and shadow, an effect which is intensified through the use of spotlights, the work transports us into a church interior, where the viewer, representing a microcosmos, stands in awe before the imposing expanse of stained glass whose infinite shades of light depict the macrocosmos. The symbolism of the Gothic cathedral and the mystical aspect of the church interior incorporate divine principles and the journey towards mystical revelation. The idea of the Gothic cathedral first emerged in the thinking of the Abbot Suger during the construction of the Basilica of Saint-Denis, with the influence of Neoplatonic philosophy resulting in a continuum of goodness and beauty in the work. The divine light which shines into the church interior is intensified by the vertical line of the lightweight construction, the arched vaulting, the mystical rays glittering through the stained glass, and the circular rosette on which the light of the Holy Spirit is made manifest: "Through faith we understand that the worlds were framed by the word of God, so that things which are seen were not made of things which do appear" (Hebrews 11:3). Erwin Panofsky's interpretation of the Abbots's writings *De Administratione* and *De Consecratione* is an attempt to define and analyse the ideological foundations on which Suger developed his innovative concept of the cathedral interior.⁶ He draws attention to the continuity between

6 The 1946 study by Erwin Panofsky titled *Abbot Suger on the Abbey Church of Saint Denis and its Art Treasures*.

7 JAŠŠOVÁ, M. 2012. Opát Suger v predstave Panofského a Kidsona: Dva pohľady na problém vytvárania konceptu umeleckého diela v stredoveku. In *Ostium*. [online]. 2012, Volume 8, No. 1 [cit. 2020-11-13]. Available online: <<https://ostium.sk/language/priznacnyjsk/opat-suger-v-predstave-panofskeho-a-kidsona-dva-pohlady-na-problem-vytvarania-konceptu-umeleckeho-diela-v-stredoveku/>>. ISSN 1336-6556.

8 TILOVÁ, K. 2011. *Štefan Kubík : Odkaz v dreve / Sochy a kresby*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 2011. ISBN 978-80-89081-43-1.

the philosophy of Pseudo-Dionýzios Areopagita and Suger's definition of a work of art, both of which are connected by the idea of perceiving God through existing materials. If we can discern the form of God through his creations, how does he manifest himself to mankind? Pseudo-Dionýzios posits the hypothesis of the symbolism of light in which God illuminates man through messages hidden in various symbols. Suger likens works of art, such as stained-glass windows, portals or church furnishings, to light or brightness, an approach which Panofsky perceived as forming a direct connection to Neoplatonic philosophy. The spiritual realm can be revealed to us through temporal beauty. ...The work is full of brightness, but since it shines with this brightness, it should enlighten minds: by leading them along the path of light to the true Light... (quotation from Suger's *De Administratione*)

The exhibition is complemented by sculptures by three other authors. Throughout his artistic career, the work of Ladislav Kacvinský was dominated by sacred themes, but the motif of family was no less important to him, and he successfully combined the Christian motif of the Madonna with the unrestrained, ardent emotion which the mother radiates towards her child. Kacvinský worked in many fields, and his artistic range encompasses both large- and small-scale sculptures and the preparatory sketches on which they were based. Bronze, stone and wood all served as materials for his ambitious creative endeavours. The primary impulse in his selection of themes was the symbiosis which arises from the sheer innocence and purity of the mother-child relationship. Kacvinský expertly transferred the softness of the lines of figural scenes in wood to the unforgiving medium of hard, unyielding blocks of stone or similar depictions in bronze. He turned to the past for inspiration, drawing upon the Gothic and Renaissance eras in which men and women were closely bound to faith and their lives subject to its influence. The sculptor also addressed familiar Biblical scenes in works which display distinctive modifications which respect the softness of their natural materials. These works reflect a historical correlation with the wooden altars of the Gothic period and enhance the religiosity of the sculptures.

The exhibition features a wooden sculpture titled *Spartakus*, 1980. Although the statue in linden wood does not wholly correspond to the Gothic theme of the exhibition, the approach which the artist has taken to the material is indirectly suggestive of its influence. From a subjective perspective, we can perceive a certain parallel with Christology and the Marian cult and, more specifically, a possible analogy with iconographical depictions of the Pietà.

The signature style of the sculptor Štefan Kubík, a native of Spišské Podhradie and ten years Kacvinský's junior, is unmistakable. His work is characterised by a unique approach in which the sculpture is perceived as a dynamic element, released as if through natural growth and materialised in the medium of the wood. The form is modified, and the concept is instilled into the defined space of the worked-upon block. The allegorical voice of wooden sculptures is a specific associative feature which appears regularly in the work of Štefan Kubík.

"He later inclined towards sculpture – a refinement of the symbol, a philosophical reflection on life, nature and mankind. At first glance it is the sense of verticality that catches our attention – a growth, an expression of desire. In his work, Kubík sought out the essence of being, creating an imaginary world of forms and rhythmical lines. His totemic sculptures evoke an impression of harmony, and the regularity of the grooves in the wood emphasise the sense of calm and inner self-knowledge. The works are something akin to a meditation on the part of the artist".⁸

The contemplative character which can be discerned in Kubík's work is integral to his entire creative process. Concepts embodied into wood suggest his connections to his roots in the Spiš region. These tendencies are also reflected in the scene depicted in the work *Duch* [Spirit], 2004, the title of which draws our thoughts towards deeper spiritual contemplation with an implicit nod to tradition. Indeed, Gothicism is often referred to as the art of light or spirit.

The heavy iron chain can perhaps metaphorically symbolise the breaking of the conceptual thread between the worlds of the living and the dead – of spirits or the freeing of the soul. It links the past of the Spiš region, embodied in wood, with the Gothic stone gargoyles.

The Gothic style also transformed the decoration of architectural capitals, introducing ornamentation featuring floral, zoomorphic and anthropomorphic motifs. In the Gothic period, decorative drainpipe openings in the form of gargoyles were integrated into the rooftops of churches. These stone gargoyles took the form of grotesque animals, often with a demonic appearance. In addition to their practical function, they also served a protective role, and they were intended to scare away evil spirits and prevent the powers of darkness from entering the hallowed space of the church. Gradually, they became purely decorative elements and, together with other architectural features such as stone tracery, pinnacles, crockets and finials, were codified within the Gothic semiotic concept of a comprehensive construction system.

At the entrance to the exhibition stands a wooden sculpture which features a bell at its centre. The work, titled *On a Ona – Zvonička* [He and She – Belltower], was created by the artist Daniel Tatarka at the International Symposium of Painting and Sculpture which was held in Spišská Nová Ves in 2008.

The softness of wood is contrasted with the metal bell which, despite its hard surface, can produce a gentle resonance. The narrow aperture in the work traces the lines of two bodies which appear to be leaning towards one another. The substantial element of the mass of wood symbolises a man in whose lap a woman has found herself – a figural interstice. The entirety of the relationship between the two beings is expressed in the single heart/bell. The work makes no direct reference to the regional tradition of bell founding, but the continuity of the scene and the nod to Spiš traditions implicit in its craftsmanship does suggest a certain analogy with the Gothic workshop. As a symbol of the bell founding industry for which the Spiš region was once renowned, the sculpture is a highly apt addition to the concept of the exhibition.

1357 was a significant date in the history of bell founding in the Spiš region, for it was in this year that the bell founder Konrád Gaal received a commendation from King Louis I. of Hungary for his exceptional workshop; this award is the first mention of the existence of the foundry in the historical sources,

120 | but it is likely that bell founding had started in the region much earlier. The craft of bell founding flourished in the Middle Ages due to developments in the metal casting industry. In addition to bells, the foundry also produced bronze baptismal fonts and other liturgical objects, while more secular commissions included the manufacture of cannons, weapons, bronze fittings, statues and various high-quality items which enhanced the appearance of city streets. The original craftsmanship, formal design and the expressiveness of the workshop's bells and fonts made Konrád Gaal's foundry famous throughout Central Europe. The unique style of the foundry's bells were unmistakable. After Gaal's death, the renowned workshop was operated by other skilled masters who successfully continued its activity until 1516.

The *Terra Gothica* exhibition offers a unique overview of the Gothic legacy of the Spiš region seen through the prism of artworks from the Gallery's collection. The exhibition allows visitors to learn about the historical sites along the *Gothic Route* and encourages them to make their own excursions and explore the wealth of historical monuments which can be found throughout the region.

—
Mgr. Kamila Paceková [KP]
art historian and curator of the collection of the Gallery of Spiš Artists

Bellfounding in the Spiš region

Little is known about the origins of bellfounding in Slovakia as the earliest surviving documents referring to the practice on our territory only date back to the 12th century. However, we do know that bellfounding is an ancient craft which was likely brought to Europe by the Celts. Bells were first used as sacral objects in the Orient and their use gradually spread into Russia and later to the rest of Europe.

The earliest reference to bellfounding in Slovakia is a letter from King Belo II. dating from 1135 concerning the monastery in Bzovík, while another document from 1273 addresses the

use of bells in Spišská Kapitula. Direct evidence of bellfounding comes in 1357 with the mention of a workshop in Spišská Nová Ves established by Konrád Gaal⁹ and this year is generally considered as the beginning of bellfounding activities in Slovakia. The number of bells currently in use is only a fraction of the total number of bells which have been cast for local bell towers over the last seven centuries. Bellfounding was one of the most profitable trades in this period and was flourishing due to the growing provision of raw materials and the development of more efficient methods of copper smelting. Each bell founder had his own signature marks and employed unique inscriptions and insignia on the decorative surface of the bell that differentiated them from their colleagues. Although the process of casting bells was essentially unchanged for centuries, there is still much that remains unknown about the actual procedure in this period. However, in general terms, the process started with preparatory work: the inner face of the bell or the core was first moulded followed by the so-called false bell, the outer face of the bell in clay including the decorations and inscriptions according to the master's design. Next, the cap of the bell, known as the mantle, was moulded over the false bell. After this, the false bell was removed and the mantle again lowered over the core, and the real bell could be cast with bell metal, an alloy of copper and tin. After the metal had cooled, the mould was removed and the newly made bell cleaned and tuned, its hammer was attached and the bell was prepared for delivery. All bells, regardless of how they are made, must be thickest at the so-called soundbow, the part of the bell where the hammer strikes the bell. While the process may appear to be fairly simple, the bellfounding master to be proficient in art and the craft of casting and also required some knowledge of music. Due to the difficulties of transporting such a large heavy item, bells were often cast on site. For aesthetic purposes, the outer surface of the bell could also be decorated with gold and silver or jewels and coins.

9 SPIRITZA, J. 1972. *Spišské zvony*. Bratislava : Osveta, 1972. p. 34.

The tone of a bell depends on the proportion of the thickness of its body, its height and the bottom diameter, but the sound could be influenced by adding higher proportion of tin to the bell metal to provide a brighter tone.

Bells were not the only item created in bell-foundry workshops. Bronze baptismal fonts preserved from the 14th – 16th centuries are a testimony of this, and workshops specialized in the production of cannons and larger guns in later periods. Foundries also produced a wide range of items for both religious and non-religious uses including fireplaces, bronze doors, chandeliers, busts, sculptures, memorial plates and statues, metal tanks and boilers. The masters who continued in place of Konrád Gaal kept his bell-foundry workshop in Spišská Nová Ves active until 1516.

—

Mgr. Katarína Vojtašová [KV]
art historian

Spišská Nová Ves and Levoča in the Gothic Era

The most important regional centres in the Middle Ages were the towns of Spišská Nová Ves and Levoča. Many of the architectural marvels which were built in this period still survive today and form a crucial part of the unmistakable atmosphere of these towns.

Church of the Assumption of the Virgin Mary in Spišská Nová Ves

One of the most attractive churches in the Spiš region, the Church of the Assumption is situated in the centre of Spišská Nová Ves and is famous for its elegant 87 metre-tall neo-Gothic steeple, is the highest church tower in Slovakia. The clear similarities between the church and the Basilica of St James in Levoča is no coincidence; the two buildings were constructed by the same master-builders, but the Spišská Nová Ves church is more architecturally superior and features the finest Gothic portal in the Spiš region.

History | The earliest church in Spišská Nová Ves was built between 1077 and 1097 during the reigns of the Hungarian Kings St. Ladislav and Koloman. The simple rustic-style church was fortified with a stone wall, but nonetheless it was left in ruins after the Mongol invasion. In 1271 a new Gothic church and tower were built on the ruins of the original Romanesque church including a chapel and crypt in the lower section. In the late 13th century a special chapel known as the “Hospitalers Chapel” was built in which services were held in Slovak on Sundays and feasts days. The cultural life of the town also developed in this period and members of trade guilds and fraternities had special places in the church.

Architecture | Only three aisles remain from the former imposing church and the presbytery is a more recent structure. The earliest surviving furnishings of the church are the Flemish-style panel paintings of Christ and the Virgin dating from 1545. The nave is 27.5 m long and 16 m wide, with a main aisle which is 8 m wide and two side aisles of 4 m, and this precise segmentation of the three aisle Gothic nave the building a symmetrical grace. The church is also an excellent example of the so-called Spiš-type churches in which all aisles are the same height. The cross vault is composed of four quadrilateral fields which rest on six pillars. The pear-shaped ribs converge on the wall in half-columns featuring sculptured human heads or symbolic animals. The sculpture of the Madonna is particularly well made. The windows are divided into three parts by stone tracery and are similar to those found in Levoča. A Chapel of St Michael from 1395 is located on the north side of the church and features a Gothic Crucifixion and sculptures of the Holy Virgin and St John the Baptist. The southern portal is the most beautiful architectural element of the building and is one of the finest portals in the Spiš region. The scuncheon is richly lined with columns and half-columns with niches for sculptures. Two perfectly formed pinnacles emerge from the frame and are crowned with finials. The relief on the tympanum depicts the coronation of the Virgin.

122 | **Interior decoration** | In 1621 a new great altar depicting the life of Christ was installed in the church, but the church retained some of its original rich Gothic furnishings. Prominent among these is the sculptural group of the Crucifixion from the workshop of Master Paul in Levoča and a series of Renaissance frescos from the 16th century. The church also features a valuable panel painting of Christ and a sorrowful Virgin from 1500, a sculpture of the Good Shepherd and a 1340 reliquary by the famous goldsmith Nicolaus Gallicus. The sacristy contains a silver monstrance from the early 16th century and a bronze baptismal font from 1549.

The Basilica of St James in Levoča

The Basilica of St James in the city of Levoča is one of the greatest medieval churches in Slovakia boasting the largest number of original Gothic side altars of any church in central Europe. This three-aisle church is a unique repository of precious examples of religious art, while its impressive architecture and furnishings have made it a popular attraction for art-lovers.

History | The town of Levoča is first mentioned in contemporary records in 1249. When the townspeople began to construct the church for their settlement, they chose the site for its construction carefully but a lack of funds meant that the church was not the remarkable structure we can see today. The earliest church was likely a Romanesque structure on the current site of the Chapel of St George and probably it had a timber ceiling rather than a stone vault. The construction of the present church began in the 14th century and was located near former chapel which was integrated into the new building as the sacristy. This chapel was reconstructed in Gothic style but we can see the original Romanesque vaulting in the ribs of the current church.

Architecture | The church was constructed only in the 14th century after the burghers of Levoča had completed the town walls. The main aisle is 49.5 m long and together with the tower it is

60.74 m, with a width of 27.4 m, making the structure the largest church in the Spiš region and the second largest in Slovakia after the Cathedral of St. Elisabeth in Košice. The compact nature of its Gothic furnishings does not correspond to the exterior structure of the church and it is immediately apparent that the building was not constructed according to a unified scheme, with the builders seeming to have improvised as they progressed. The sacristy has a lavabo for washing hands. The presbytery is five-sided with a cross-vault on pear-shaped ribs. The windows are divided by two stone mullions decorated with trefoil tracery. The three-aisle nave is divided by two rows of six massive pillars. By the 1390s, the church was largely finished but it still lacked a gallery, but this was added together with the two chapels adjacent to the tower of the same period at the end of the 15th century. The original church also had a tower with an arcade passage, but the tower was damaged by fire and had to be demolished in the early 19th century and was subsequently replaced with the present tower between 1825 and 1858.

Interior decoration | The majority of the church's fittings is accommodated to the Gothic architecture of the church itself. Eighteen altars are found in the church, the most valuable of which are the Gothic wing-altars, especially the High Altar. With a height of 18.62 m, this remarkable wooden structure, created by Master Paul of Levoča between 1507 and 1517, is one of the most technically impressive late Gothic altars in all of Europe. Master Paul of Levoča is one of the most interesting figures of this period. He worked in various mining towns in central Slovakia mining towns before moving to Levoča. Above the altar is a carved depiction the Last Supper, over which is a large triptych altarpiece. The altarpiece is decorated with pinnacles and contains three figures: a central Madonna with a height of 2.47 m, on the left is the figure of St James, the patron saint of the church and on the right is the figure of St John. The wings of the altarpiece have four panels of a width of 1.09 m and a height of 2 m with polychrome reliefs of scenes from the lives of St James and St John the Baptist, while the reverse of the wings depict scenes from the Passion. The top of the altarpiece

is an elaborate ciborium with decorative pinnacles which include sculpted figures of the Apostles. The entire altar is carved from lime wood and is marked by its clear and concise composition. The altar is gilded in gold and gives the impression of an enormous golden Gothic monstrance. The other altars of the church are also of interest, in particular the Altar of the Four Johns, the Altar of Ss Peter and Paul, the Altar of St Anne, the Altar of St Nicolaus and the Altar of St Michael. The panel painting on the altarpiece of the Altar of St Catherine is one of the oldest in Slovakia. On the north aisle is a rare Altar of Our Lady of the Snows from 1496 while the south aisle has an Altar Vir Dolorum which is also known as the Altar of King Matthias Corvinus. The church also features several frescos, the oldest of which is a cycle of the Seven Vices and Seven Virtues from the 14th century above the Corvinus altar, while the presbytery is decorated with paintings from the 15th and 16th centuries. The compact impression of the cathedral is also aided by the many works of woodworking including the Renaissance pulpit from 1624 and the pews from the 15th and 16th centuries. The monumental organ was the largest in the Kingdom of Hungary for many years after its installation in the 17th century. [KV]

Castles

—> pp. 28–41

Part of the exhibition is focused on the castles found along the *Gothic Route*. The central wall is reserved for an impressive painting, *A View of Spišská Nová Ves* by Ľudovít Čordák. Castles form an important part of the genius loci of the Spiš region. These defensive structures served as important administrative and military centres in the Middle Ages, guarding important roads, border crossings and, in times of danger, offering a refuge to people from the surrounding villages. Before the Mongol invasion in the years 1241 – 1242, only 10 castles had been built in eastern Slovakia, but another 50 were constructed in the following decades.

In the period of the High Middle Ages, the main political and administrative centres of the Kingdom of Hungary were the so-called county (in Slovak: “župa”) castles. These structures were military and administrative centres led and managed by the most senior officials in the region, the župans. The oldest county castles had developed from older hillforts and settlements of the period of the Great Moravian Empire, and the earliest construction of stone castles in the territory of modern-day East Slovakia can be dated to the end of the 12th century. It is interesting to note, however, that not all of these newer castles were built on the sites of earlier hillforts. For example, Spiš Castle was built on a different hill than the original Slavonic hill-fort at the nearby Dreveník hill.

From the 13th century the Kings of Hungary began to break up their royal demesne and delegate private property to the families of local landowners, and some of these vassals started to construct their own fortified settlements in their newly allotted territories. Strategic arrangement of border castles was also of key importance for the defence of the Kingdom. After the Mongol invasions in 1241 and 1242, the construction of castles was reassessed because only castles built of stone on inaccessible sites had been able to withstand the assaults of the Mongol raiders. The fortification system of the country was therefore concentrated on the construction of impregnable castles in border areas which could guard important trade routes and access to neighbouring countries, but they also served as refuges for the inhabitants of surrounding villages in case of attack. Prior to the Mongol invasion, only around ten castles had been constructed in East Slovakia and all of them were the property of the King; however, from the time of the Mongol invasion until the end of the 13th century 25 new castles were built and a further 25 were constructed in the 14th century, only three of which were the property of the King.

Castles in this period had a relatively standard form, with the residential tower (or donjon) as the dominant feature of the structure. The donjon was constructed on the highest point of the hill, typically in the centre of the fortified area. The castle area could later be expanded with the construction of new buildings. Donjons can be found not only in large county castles such

124 | as like Bratislava, Zniev or Šariš Castle, but they can also be seen in the landowners castles such as Krásna Hôrka and Obišovce. Later trends in castle design included the so-called Bergfried arrangement in which angular (or also round) dominating towers defended the residential core of the castle from the area where the natural defences were weakest. By the end of the 13th century, however, we can also find tower-less castles in which the defensive role is taken by tall circumferential walls or by the residence itself. From the 15th century onwards we can also find examples in East Slovakia of modest defensive buildings in Slovakia with markedly military features. The construction of these buildings may be related to the repeated raids of John Jiskra of Brandýs and his Czech Huttite mercenaries known as the Brotherhood in this period. The castles constructed in the 15th and 16th centuries also incorporated newer developments in military techniques, primarily structures of increasing complexity with mighty fortifications, bastions and gun towers to counteract the emergence of artillery. The castles importance and their functions gradually decreased and despite the major reconstructions which castles had undergone, landowners increasingly moved to more comfortable residences such as mansions. [KV]

Castles on the Gothic Route

The castle complexes found along the *Gothic Route* still preserve their own unique genius loci, and these majestic, towering structures constitute part of the unmistakable character of the Spiš landscape. The remarkable state of preservation of many townscapes of the Spiš region formed the basis for the inclusion of several individual monuments and sites into the UNESCO World Heritage List. The dominant feature of the Spiš landscape, the ruins of the mighty Spiš Castle, have been interpreted in endless variations by numerous artists, but the motif of the castle is still an essential stop on the itinerary of every landscape painter. The spectacular position of the castle in the landscape allows it to be captured throughout the metamorphoses of time; in different light phases over the course of the day and under

the influence of varying weather conditions. For many artists, Spiš Castle has become a subject of cyclical interpretations, just as the imposing Notre-Dame Cathedral in Rouen became a source of fascination for Claude Monet, who observed its transformations throughout the day or over the years, influenced by the fluctuations in light.

The exhibition space features several small-scale drawings by Ján Šimo-Svrček which depict fragments of various castles, manor houses and other historic monuments, including the castles at Plaveč, Krásna Hôrka, Murán and Kežmarok. Working in the second half of the 20th century, the artist recorded these sites with a remarkable degree of precision. The Gallery's collection received a generous donation of 1000 such drawings of Slovak architectural scenes in addition to a further 89 drawings depicting architectural gems from other countries. [KP]

Kežmarok Castle

The castle of Kežmarok is integrated into the walls and fortifications of the medieval town. The castle was first built in 1461 on the former site of the 13th century Church of St. Elisabeth. The castle was burned down in 1575 and only its bare skeleton was rebuilt, but it was later reconstructed in late-Renaissance style when it became the property of István Thököly. The reconstruction was only finished in 1628 with the completion of the entry tower. Later the castle came under management of the town authorities and its gradual decline began. The modern day appearance of the castle is a result of the renovation work which was carried out between 1962 and 1985, and the castle is now home to a museum.

Krásna Hôrka Castle

Krásna Hôrka Castle dates back to the 13th century when it was probably built by the Máriássy family in around 1290 to guard the important route between Košice and the mining settlements in the Spiš Ore Mountains. The castle was intended as a defensive structure in the aftermath of the Mongol invasion and to guard the valuable ore deposits in the region. The square tower was the earliest part of the complex and the castle was

expanded when it was acquired by the Bebek family. In the 14th century a new fortified residence was constructed and a deep well was dug. The castle suffered the same fate as many other castles in the region in the 15th century when it was captured by John Jiskra of Brandýs and his mercenaries. Further reconstructions were made to the castle in order to improve its defences against the Turkish threat, with a Renaissance system of fortification featuring three round bastions being added to the medieval castle. After the end of the Bebek dynasty, the castle was acquired by the King and subsequently changed hands many times. Péter Andrásy attempted unsuccessfully to acquire the castle, but his descendants subsequently managed to obtain it in 1642 and reconstructed the entire castle. Despite the large scale refurbishments aimed at transforming the castle into a more comfortable residence, the family later relocated to a newer mansion in Betliar. A large fire struck the castle in 1817 and the then owner Mária Andrásy-Festetich had it repaired only out of necessity. Her descendant Dionýz Andrásy had the castle restored after the death of his wife Františka and turned it into a private family museum in 1903. The castle was badly damaged in another fire in 2012.

Muráň Castle

Muráň Castle was constructed likely constructed in the aftermath of the Mongol invasion in the 13th century with the first written mention of the castle dating to 1271. This large castle was situated at the border of counties and its task was to protect the route passing through the Ore Mountains towards Poland and the roads to the counties of Zvolen and Liptov. In addition to these defensive purposes, the castle was probably also used as a hunting residence for the King during royal hunts. Interestingly, documents from 1321 describe the castle as being abandoned and disrepair. However, the castle underwent repeated reconstruction in the 15th and 16th centuries and was only returned to its former glory during the raids by John Jiskra of Brandýs in the middle of the 15th century. King Matthias Corvinus sent an army under Zápolya to recapture the castle which he accomplished with the help of troops from Levoča. The Habsburg

Emperor King Ferdinand I kept the castle for himself due to its strategic significance, only donating it in 1600. The castle later fell into the hands of Thomas Széchy, and his son George was able to protect the family property using his political and diplomatic cunning, even managing to convince the Emperor to cover the costs of the forty-strong castle garrison. The castle was then inherited by George's daughter Mária who became known as the "Venus of Muráň", whose third husband was Ferenc Wesselényi Ferenc, the commandant of the army of Upper Hungary and later Palatine of Hungary. Many festivals were held in the castle, and many important policymakers met there; it is possible that the idea of the anti-Habsburg Magnate conspiracy may have been formulated during a meeting in the castle. After the conspiracy was revealed, the castle again fell into the hands of the monarch, and Wesselényi's widow was imprisoned. The castle attracted the attention of other rebels but it always came back to the hands of the Emperor until it finally burned down in 1702, although it was reinhabited and remained habitable until the 19th century. After its abandonment, the castle fell into ruin and was overgrown by the surrounding forest.

Plaveč Castle

First mentioned in 1294, the remains of Plavec Castle are situated in the district of Stará Lubovna. One of the northernmost castles in Slovakia, Plavec Castle has a highly strategic location, guarding two important routes: the road through the Torysa river valley to Lipany and another along the Poprad river valley towards Poland. Historians suggest that the name of the town is connected to the Cuman tribe, also known as Polovtsy, a Turkic nomadic people who were invited to settle on the borders of the Kingdom of Hungary. An earlier castle of wooden construction predated the larger stone residence tower construction. The strategic significance of the castle is shown by the fact that it was a royal castle until 1317 when it was given by King Charles Robert to Philip Drugeth, returning to the ownership of the King upon Drugeth's death. In 1355 a toll-house was constructed below the castle. At the turn of the 14th and 15th centuries King Sigismund of Luxembourg gave the castle to the Bebek family.

126 | As with many other Spiš, Plavec Castle was also captured by Ján Jiskra of Brandýs in the 15th century. The later owners of the castle included the Zápolya family and later Michael Horvath of Veľká Lomnica. In the 16th century the castle was rebuilt and in 1830 it was remodelled as a classical mansion house, but the castle was destroyed by fire in 1856 and has remained a ruin ever since. Given the fragmentary remains of the castle it is difficult to determine individual construction phases with any degree of certainty. In its present state, only some remnants of the external walls and a round bastion remain.

Spiš Castle

One of the largest castles in central Europe, Spiš Castle is located beside the village of Žehra. The site had been occupied since the Neolithic period, but archaeological research has found that a defensive complex consisting of stone walls built around the geographic shape of the castle was constructed in the late 12th century. The oldest building was a cylindrical tower with a diameter of 22.5 m that collapsed soon afterwards its construction. The impressive later fortifications were built from locally accessible travertine stone. Prior to the Mongol invasion, the castle was chosen as the seat of Koloman, the younger brother of King Bela IV and the castle underwent extensive reconstruction including the construction of the palace and Bergfried-style tower. The castle was one of the few fortifications which withstood Mongol assaults in 1241 and after the departure of the Mongol force, the castle underwent its final Romanesque reconstruction. In 1249 the Spiš Provost was given royal permission to construct a square residential tower with its own inner ward. After the end of the Arpád dynasty in 1301, the castle fell into the hands of Matthew III Csák for a short period. Csák's army had partially destroyed the castle, and he reconstructed the fortress, adding the second or middle ward to the complex. In the 15th century the castle was occupied by John Jiskra of Brandýs, and the castle underwent further reconstruction including the construction of a fortified military camp. After the departure of Jiskra's forces, the military importance of the castle declined and its new owners concentrated more on the reconstruction of the existing

structure rather than expanding the castle. In the middle of the 15th century the Zápolský family acquired the castle and performed substantial reconstruction of the castle including the construction of a new chapel and a water cistern and the refurbishment of the Romanesque palace, thereby completing the medieval development of the castle. After the demise of the Thurzo dynasty in 1638, the castle was acquired by the Csáky family which had a large stable constructed inside the castle. The castle started decaying after the death of István Csáky in 1662. In 1780 a massive fire engulfed the castle, destroying all of the wooden parts of the castle and thereby rendering the castle uninhabitable.

Stará Lubovňa Castle

As with many other guardhouses, Stará Lubovna Castle is located in the border region. Construction likely started at the end of the 13th century by royal command but the castle later became private property. The significance of the castle is shown by the fact that a meeting between the King of Hungary Sigismund of Luxembourg and the Polish King Vladislav II was held there in 1412. As a result of this meeting, 13 towns in the Spiš region and the castle itself were pawned to the Kingdom of Poland as a guarantee for Sigismund's war loans, remaining so until 1772. In 1553 a fire caused extensive damage to the castle and the structure was restored by Stephan Boner. The castle is famed for the fact that the Polish crown jewels were hidden in the castle by its owner Jerzy Sebastian Lubomirski during the Polish-Swedish Wars in 1655. The castle was later returned to the possession of the King of Poland but only essential maintenance was carried out on the structure and it soon fell into disrepair. In 1768 Maurice Benyovszky was imprisoned in the castle but managed to escape from it. In 1772 the castle was returned to the King of Hungary again and it continued to decay and was sold twice. The last owners were the Polish landowning family of the Zamojskys which established a museum in the castle in 1930.

Gelnica Castle

Located deep in the Slovak Ore Mountains, Gelnica has been well known as a mining town since the Middle Ages. The town was granted privileges by King Bela IV and is described as a royal free town in 1276. In the years following the Mongol invasion, a castle was built on the high ground above the town in order to defend the surrounding mines and to guard the important road leading from the centre of the Spiš region to Smolník. Both the town of Gelnica and its castle were flourishing in the 15th century, but the castle was occupied for fifteen years by the troops of John Jiskra of Brandýs for 15 years, later being donated by King Matthias Corvinus to the Zápolya family. The struggles between King Ferdinand I. and John Zápolya led to the contributed to the castle's downfall and it was seriously damaged in 1527. The castle was later granted to the Thurzo family who had it reconstructed and enlarged and after the demise of the dynasty it was acquired by the Csáky family. The castle fared poorly during the landowners' uprisings and was changed hands several times. In 1685 the castle burned down and was left uninhabitable. Very little of the castle remains visible today because much of the building materials were salvaged for the construction of new buildings in the town.

Marcel's Castle (Zelená Hura in Hrabušice)

Marcel's Castle was likely built prior to the Mongol invasion, but the castle remained unfinished despite the grant which the landowner Marcel¹⁰ received from King Belo IV. The castle was badly damaged during the Mongol invasion, and the King donated the castle together with two villages to the Provost of Spiš as compensation. The castle later became the property of the Cistercians from the nearby monastery of Spišský Štiavnik and construction work recommenced. However, in 1450 the remnants of the castle were occupied by John Jiskra of Brandýs and his Brotherhood mercenaries. Jiskra's men would go on to destroy

both the Carthusian monastery on the Rock of Refuge and later also the Cistercian monastery itself, and the garrison which Jiskra left at Marcel's Castle were considered so dangerous that the city of Levoča organised a military expedition against the castle in 1456 which resulted in the capture and destruction of the castle.

Markušovce Castle

Markušovce is one of the oldest settlements in Spiš, originally founded by Gola (or Gala) who is believed to be a forefather of the Máriássy family. The best known Máriássy was Batyz, an influential figure at the court of King Belo IV. Through Batyz's efforts, his brother Mikuláš was granted permission to build a castle in the settlement by King Ladislav IV in 1284. In 1486 Stephan Máriássy took over the family dominion, and the castle underwent substantial reconstruction and expansion in the late 15th and early 16th centuries, gaining such importance that the citizens of Levoča grew concerned over the threat the castle posed to their control of trade routes. The city made an agreement with Stephan Máriássy, but when his son inherited the property and declared his support for Zápolya in the struggle for the throne, the Habsburg-supporting city burghers sacked and burned the castle down in 1527. Peace was only made between the City of Levoča and Máriássy in 1550. The castle was then reconstructed in the Renaissance style. and remained in use until the family built a more comfortable residence in the 17th century. In 1773 the castle was damaged by fire and although it was repaired, it was no longer occupied and gradually fell into disrepair.

Podolíneček Castle

Another Spiš castle of the type discussed above was located in the town of Podolíneček but the castle is no longer in existence. Podolíneček is located by the Poprad river on an important route to Poland. The town received a royal commission to collect customs duties and later, in 1292, permission was granted to reconstruct the town fortifications following their destruction during the Mongol invasion. The economic development

¹⁰ The lands around the Ore Mountains were improved by Blažej and his son Marcel who was commissioned with the construction of the castle by King Belo IV.

128 | of Podolíneć was also aided by its granting of staple rights meaning that merchants travelling through the region were required to offer their goods for sale in the town. In 1343 Podolíneć became a royal free town. The town already had stone fortifications by the 13th century, but when King Sigismund donated the Lubovna dominion which included Podolíneć to Imre Perényi in 1408, he was given permission to construct a castle or a small stone fortification inside the town walls. Construction started immediately with the result that both the town and its castle withstood the raids by John Jiskra of Brandýs and his mercenaries. The Polish landowner Mikołaj Maciejowski who held the Lubovňa dominion had Podolíneć Castle reconstructed in 1569. In 1765 the castle was still in use but soon fell into disrepair, and it is likely that the town hall of Podolíneć which dates from this period was constructed from building materials salvaged from the castle. [KV]

Vedute

—> pp. 42–61

The next part of the exhibition presents a series of views of the towns which lie along the *Gothic Route*. The featured artists all offer their own unique perspective in their paintings of townscapes, street scenes and hidden urban corners, either applying a topographical precision or reflecting the moods and atmospheres of the various sites of Gothic Spiš. Often, however, we can find the same location depicted in very different ways – through contrasting perspectives and distinctive artistic approaches.

Wherever we travel across the Spiš landscape, we cannot help but notice the traces of the region's Gothic past. The origins of the Spiš region are hidden among a wealth of half-forgotten tales which have passed into folklore, with many locations acquiring different, often mythical meanings. One such place which attracts interest and arouses the curiosity of tourists is a towering ruin standing in the middle of a field, the former church of the long-vanished village of Milož. Upon encountering these fragments of medieval architecture, the tower of a church

which was once consecrated to St Stanislav, many visitors start to wonder why the village was abandoned. Historical accounts suggest that the village of Milož was one of the most significant settlements of medieval Spiš. The early Gothic church which dates from the second half of the 13th century was part of the village which was granted by King Belo IV. of Hungary in 1255 to a certain Konrád (Kunch). Konrád married into a family from the nearby village of Spišský Hrušov, and his descendants adopted the name Milay in reference to the name of their village. Milož grew in regional importance due to the extent of the land granted by the King, with the size of Konrád's landholding exceeding even that owned by the Máriássy family in Markušovce. Local legends tell that the village of Milož was swallowed up underground in retribution for the sinful lives of its inhabitants, but the disappearance of the village was more likely the result of the limits placed on future expansion by its limited water supplies. The period of its abandonment was one of increasing concentration of populations in larger towns, a shift which led to the disappearance of many small villages. Interestingly, the Renaissance manor house built by the Csáky family in Spišský Hrušov was reconstructed using masonry from the abandoned church in Milož.¹¹ The exhibition features several works by the landscape painter Jozef Fabini, including a panoramic painting which reveals the solitary stone tower of the church, evoking the long-vanished glory of the village.

The painter Ladislav Medňanský expertly integrated elements of luminism into his work, and this tendency is particularly apparent in the oil painting titled *Pohľad na Strážky* [View of Strážky], around 1900, the only work by the artist which can be found in the Gallery's collection. In addition to the influence of luminism, the painting also incorporates all of the principles which Medňanský applied in plein-air painting. Melancholia, mystical haziness, and the unassuming form of the manor house looming in the dim atmosphere only underline the significance of the artist's inner perception and the effort to capture the emotions and impressions of the observed landscape.

11 FURMANÍK, M. – ŠTEVÍK, M. 2020. *Putovanie dejinami Spiša*. Spišská Nová Ves : Miroslav Števík – SCEPUSIUM, 2020. pp. 44–46.

Pensive compositions of forest interiors resonated throughout the creative life of Ludovít Čordák. The artist was influenced by his studies under Julius Mařák who worked in a spirit of declining romanticism with elements of realistic plein-air painting. Mařák applied earth tones to his forest scenes, created forms using light and shadow which grant the scenes a mystical and intimate atmosphere. In contrast, Čordák gradually brightened the motif, introducing a degree of freedom and flooding his canvases with the vivid colours of the mercurial landscape. The artist's naturalism was influenced by the Barbizon school, impressionism and luminism, tendencies which eventually also began to appear in the work of his teacher Mařák. The verticality and enclosed spaces of his earlier compositions, often featuring a group of tall trees on one side of the canvas, were superseded by examples of expansive panoramic landscape forms.

The work in the Gallery's collection titled *Pohľad na Spišskú Novú Ves* [View of Spišská Nová Ves], around 1910 is an example of Čordák's colourful later compositions. The painting depicts an old road, lined with tall, vibrantly green poplar trees, as it descends towards Spišská Nová Ves. The figural component of the painting, a shepherd leading his flock and the driver of a cart laden with hay, completes the poetic composition of the work. The red cloak of the shepherd draws the eye sideways towards the tile roofs of the town buildings. The left part of the painting is dominated by the unmistakable Neogothic tower of the Church of the Assumption of the Virgin Mary, and the powerful motif of the church clearly identifying the location of the scene. The verticality of the trees in the foreground is a nod to Čordák's earlier works; the composition is given a sense of harmony through the distant horizon of the panoramic townscape punctuated by the single upright point of the church tower. A melancholic haze, a constant presence in the work of Mařák, is reminiscent of the atmosphere of Monet's 1887 painting of the Gare Saint-Lazare. The luminist-inspired compositions of forest interiors indicate the indisputable influence of Mařák's teaching on Čordák, both in a thematic sense and in terms of the stylistic relationship. In Mařák's romanticising composition of the spectacular atmospheric of the forest depths, a scene is played

out by the figure of a shepherd and his flock of animals. Čordák also incorporated the motif of flocks of sheep or other animals into a comparable painting, and several decades later he made reference to this arrangement in the work which is displayed in the *Terra Gothica* permanent exhibition. One difference in *Pohľad na Spišskú Novú Ves*, however, is that the figural-animal component is interposed into a work which is dominated by an atmosphere suffused with sunlight and featuring an idyllically formed cloudscape. While the road which winds across the painting was apparently once a busy thoroughfare, it now seems to be a quiet side road leading into the outskirts of the town.

An oil painting from 1959 by the artist Július Nemčík is a perfect example of the documentation of contemporary architecture from the second half of the 20th century. The character of villages was transformed by the gradual process of the urbanisation of the local environment, and the landscape depicted in the work is today survives only in the artist's colourful combination of brush and canvas. The painting has been the subject of considerable discussion regarding the veracity of its depiction, with doubts being raised regarding the precise location from which the scene was painted. Following conversations with several visitors about the incongruities in the painting, we concluded that the artist had not in fact painted a topographically accurate view of the village of Smižany. The imposing oil painting depicts a townscape within its landscape, and the title of the work explicitly identified the town in the painting as Smižany. Yet, while there is little doubt that the work is a depiction of this town, a degree of confusion arises regarding the mountains which are rearing up behind the horizon in the painting – the majestic High Tatras, the world's smallest mountain range. The grounds for this confusion are somewhat prosaic. Even taking into consideration the changes which the area around Smižany has undergone in the intervening years, most significantly the development of a new residential district in the 1980s, the precise location of the view depicted in the painting cannot be identified. Quite simply, the position of the High Tatras as shown in the picture, looming above the village, does not correspond to reality. At first, we considered the possibility that the title attributed

130 | to the painting was incorrect, but it was not possible to verify this hypothesis. I personally visited several places which could potentially correspond with the motif of the painting, but not even the edges of the mountain range were visible from any of these possible sites. On the basis of this research, I reached the tentative conclusion that the artist likely completed the work in his studio in Bratislava.¹² While his portrayal of the High Tatras is certainly magnificent, it is somewhat lacking in topographical accuracy. None of this, however, distracts from the fact that the work offers a documentary record of the architecture of Smižany in this period, as yet untouched by the subsequent large-scale urbanisation of the town. [KP]

Sites in the present day

Individual depictions of long-vanished streets captured by artists by brush, pen or other unorthodox methods allow us to imagine the lanes through which they wandered and the impressions which these forgotten corners left upon them. The districts of Medzivody, Klepár, Garbovňa, Medza and many other nooks and crannies of Spišská Nová Ves have changed beyond recognition, and we can search in vain for surviving fragments of the original architecture which formed the character of the old town centre. From the 1950s to 1980s, the city underwent a series of “clearances” during the course of which the *Šestnástka* district was completely demolished. Many of the buildings were not fully documented prior to their demolition, and thus the distinctive urbanistic character of the city layout and its specific types of folk architecture have been irrevocably lost.

At the end of the 18th century a new district was built at the edge of Spišská Nová Ves to accommodate the mayors of other local towns when attending county meetings.¹³ The district was given the name *Šestnástka* (The Sixteen) based its row of sixteen identical residences which were constructed following the establishment of the *Province of 16 Spiš Towns* of which Spišská Nová Ves was the capital. Each house was allocated to a mayor, and the houses featured standardised building plots with uniform designs and floorplans.

The single street on which the houses stood was extremely narrow and featured interesting drainpipes which projected far beyond the façade onto the street. The *Šestnástka* district was accessed over a covered wooden bridge over the River Hornád which survived until as late as 1935.

“The architecture of this district consisted of two and three-winged houses with entry halls with gabled roofs. The roofs were shingled or featured fibre cement roofing. The oldest building is No. 27 which dates from 1798”.¹⁴ The district was built on the site of a medieval nunnery and is currently home to the town’s ice rink.¹⁵

Many of these long-vanished sites in Spišská Nová Ves were recorded in meticulous detail in the linocuts and drawings of the architect Ján Šimo-Svrček, and the architecture of the cleared areas of the town survive in more than 40 of his works in felt-tip pen. In the pages in the artist’s archives, we can also find historically and artistically valuable records in the form of linocuts which document the urban environment of Spišská Nová Ves in the second half of the 20th century.

A crucial moment in the history of Spišská Nová Ves came in the late 19th century with the arrival of the Košice-Bohumín Railway in 1871. This development accelerated the development of industry and infrastructure in the town, and the construction

12 Nemčík moved to Bratislava permanently in 1954.

13 ŠTEVÍK, M. 2013. *Šestnásť spišských miest v rokoch 1412 – 1876*. Spišská Nová Ves : Múzeum Spiša, 2013. p. 31. ISBN 978-80-85173-06-2.

14 STAŠIKOVÁ, T. 2004. *Ikonografia Spišskej Novej Vsi v zbierkach Galérie umelcov Spiša*. Banská Bystrica : UMB, 2004. p. 31.

15 From the 1950s to 1980s the town underwent a series of clearances in which the *Šestnástka* district was completely demolished. Many of the buildings were not sufficiently documented prior to their demolition.

16 KIRÁL, R. 2015. *Pamiatková zóna mesta Spišská Nová Ves : zásady ochrany pamiatkového územia*. Košice : Krajský pamiatkový úrad Košice, 2015. pp. 21–27.

of new residential districts gradually transformed the character of the town outskirts. The first apartment buildings for railways employees were erected on modern-day Duklianská Ulica as early as 1924 – 1925. The architectural drawings of Ján Šimo-Svrček are a record of the transformation of the town outskirts in the 1960s in which the artist captures the constriction of the new residential estates. We can observe the construction of the modern urban structure of the town, with the older works of folk architecture gradually being replaced by new apartment buildings. The mining settlement of Klepár and the tanning area of Garbovňa had developed to the south of the medieval core of the town over the course of the 16th century. The long-vanished wooden architecture of Klepár and its mining and smelting industries are commemorated in the Klopp Orth headframe which forms part of Multicentrum, a multifunctional energy and mining centre which has since been built on the site. The Medza district was built on a steep hillside and this gave the area a highly distinctive character; the architecture closely followed the terrain, with the roofs of the houses lying at the same level as the north side of the road. This area is the site of a standardised series of residential houses. Not far from the districts of Medza and Klepár, a tannery named Garbovňa located along the millrun between the Rožňava Gate and the River Hornád, south of the town near the Central Mill (now around Ivana Krasku Ulica). The opposite bank of the river was the site of the Medzivody district whose specific form of folk architecture was replaced in the late 1960s by an elementary school, residential houses, a sports complex and other buildings.

The folk architecture of Spišská Nová Ves was of two main types: a Slovak-Carpathian style and a Spiš German form.¹⁶ The two styles shared some specific features which were typical of localities with predominantly rural character such as hipped or mansard roofs with drainpipes which extended far into the street. The contrast between wooden and masonry architecture gave the town a distinctive architectural structure, but this specific genius loci was lost in the clearances of the second half of the 20th century when the buildings were demolished due to their deteriorating condition and unsuitability for the development of infrastructure.

Nonetheless, the remarkable precision of the drawn records of Spišská Nová Ves, the watercolours and drawings of Ján Polom, and the oil paintings of Jozef Fabini, Jozef Majkut and other artists provide us with a tantalising glimpse of how the lost architecture of these forgotten districts once appeared. [KP]

The Pledging of the Spiš Towns (1412 – 1772) and the Establishment of the Province of 16 Spiš Towns (1774 – 1876) Mayoral Residences: “Šestnástka”

The territory of the region of Spiš was initially settled by Slavic tribes, but in the 11th century the land was invaded and occupied both from the south by the Kingdom of Hungary and from the north by the Kingdom of Poland. By the end of the century, Hungary had fixed its borders along the River Hornád in the Spiš region and established the so-called “guardian settlements” along the northern border to defend its territory. The Royal County of Spiš was established in the second half of the 12th century, but in the middle of the 13th century its borders were moved further north to Podolíneč and the northwest bank of the River Dunajec. By the end of the 13th century, the region around Hniezdne and Stará Ľubovňa had also been incorporated into the Kingdom of Hungary, but the northern border was largely fixed by the start of the 14th century.

Until 1803, a small autonomous district known as the “Seat of the Ten Lance-Bearers” also existed in the county of Spiš which stretched east from Poprad and which was intended to defend the northern border of the Kingdom of Hungary. The noble Lance-Bearers enjoyed their own system of privileges: they paid no taxes and were also exempt from customs duties at local markets and at border crossing points. The inhabitants of the settlements were mostly Slavic, and this is reflected in the names of the villages in the district.

The majority of the settlements in the Spiš region underwent considerable growth with the arrival of German colonists in the Kingdom of Hungary in the aftermath of the Mongol invasion in the mid-13th century. The incursion of the Mongols had devastated many areas in Hungary, with the Spiš region in particular

132 | losing up to half of its population. For this reason, King Belo IV. invited German settlers to colonise the Spiš lands and other parts of modern-day Slovakia, Hungary and Transylvania. The wave of German settlement in this period ensured that the Spiš region would be home to a sizable German population until the end of the Second World War.

The German communities in the valleys of the Rivers Hornád and Poprad were granted collective privileges by King Stephen V. in 1271, and the towns were organised on the basis of their own separate political and legal systems. These privileges which were later confirmed and expanded by King Charles I in 1317 as a reward for the assistance which the Spiš Germans had provided in the defeat of the Hungarian oligarchs at the Battle of Rozhanovce in 1312. The territory was granted the same degree of autonomy as that enjoyed by the royal free towns. In 1317 the region encompassed a total of 43 settlements including the towns of Levoča and Kežmarok, although these would withdraw from the county. From 1370 onwards, the remaining 41 settlements introduced a common system of Spiš (known under the German term *Zipser Willkür*). The territory was initially named the *Province of Spiš Saxons*, but in the mid-14th century it was reduced to 24 settlements and renamed as the *Province of 24 Spiš Towns*. The region was led by a Count who was elected by judges from the 24 settlements.¹⁷

In 1410 the Hungarian King Sigismund of Luxembourg was elected Holy Roman Emperor. He immediately sought to gain the territory of Dalmatia which his opponent for election, Ladislaus of Naples, had ceded to the Republic of Venice.

On October 19th, 1411, an armistice was signed in Sromowce Wyżne in modern-day Poland between the Kingdoms of Poland and Hungary in which Poland undertook to end its war against the Order of Teutonic Knights and Sigismund swore that the Order would not attack Poland. The armistice was expected to last until August 15th, 1412 when another meeting would be held between the two monarchs. This subsequently took place in Stará Ľubovňa Castle on March 15th, 1412 in which the two Kings agreed to launch a joint war against the Teutonic Knights.

On October 16th, 1412, the Kingdom of Poland agreed to lend a sum of money to the Kingdom of Hungary for its war

against Venice. The Teutonic Knights had been required to pay Poland the sum of 100,000 Prague groschen as compensation for the recent war, and King Władysław II Jagiełło lent 37,000 kopecks from this fund to the Kingdom of Hungary. The terms of the loan also required the Hungarian King to honour the agreements made regarding the Teutonic Knights. In addition, King Sigismund guaranteed the loan by pledging 13 of the settlements of the *Province of 24 Spiš Towns* to King Władysław: Poprad, Ľubica, Matejovce, Spišská Sobota, Veľká, Stráže pod Tatrami, Ruskinovce (a now-vanished village which lay in the territory of the military training ground at Javorina near Kežmarok), Spišská Belá, Spišská Nová Ves, Spišské Podhradie, Spišské Vlchy, Tvarožná and Vrbov. Also included in the pledge were Stará Ľubovňa Castle and its estate, the stronghold at Podolíneč, the towns of Stará Ľubovňa, Hniezdne and Podolíneč, and all of the villages belonging to the Ľubovňa-Podolíneč estate.

Advantageously positioned along significant trade routes, the Spiš towns which were pledged to the Kingdom of Poland were among the richest and most highly cultured communities in Europe in this period.¹⁸

The Polish King confirmed that the towns would retain the privileges they had enjoyed in Hungary, and the pledged settlements formed the *Province of the 13 Spiš Towns*. The eleven settlements which remained in the Hungarian demesne formed the *Province of 11 Spiš Towns* but they were unable to secure their rights to self-government and were fully absorbed into the County of Spiš in 1465. The subject of the Spiš pledge concerned only the economic income derived from the towns and settlements, and thus the pledged territories remained an integral part of the Kingdom of Hungary (and the Archdiocese of Esztergom). However, Poland was entitled to appoint the Mayor of the pledged territories who performed various economic and fiscal

17 CHALUPECKÝ, I. 1998. *V poľskom zálohu (1412 – 1772)*. In *Dejiny Popradu*. Košice : ORIENS, 1998, pp. 63–108.

18 KUČERA, M. 2011. *Slovenské Dejiny*. 2. vyd. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2011. pp. 149 - 150. ISBN 978-80-8119-038-4.

duties from his seat in Stará Ľubovňa and maintained military units on important routes both within and around the pledged towns. The uniquely cosmopolitan nature of these towns, essentially German settlements with substantial Slovak minorities located within Hungarian territory but pledged to the Kingdom of Poland, created the conditions for an economic boom.

Inevitably, the Kingdom of Poland was reluctant to relinquish these prospering towns, and Hungarian efforts to annul the loan (in 1419, 1426 and 1439 in particular) were unsuccessful. When the towns became subject to increasing levels of exploitation under the reigns of Prince Teodor Constantine Lubimírski, Queen Maria Josepha of Austria and Count Heinrich von Brühl, the Austrian Empress Maria Theresa, who also held the titles of Queen of Hungary and Bohemia, decided to regain the towns by force.¹⁹

The international position of Poland was greatly weakened over the course of the 18th century, and the political life of the Kingdom fell under the influence of its neighbour, the Russian Empire. This ultimately led to an uprising in 1768 by the Confederation of Bar against the Russian-appointed King of Poland, Stanislaus II Augustus. In 1769, the rebels seized Stará Ľubovňa Castle, but Russian forces drove the confederates out of the Spiš region. Consequently, on the basis of a decree by Empress Maria Theresa from April 19th, 1769, a Hungarian army occupied the territory of the Spiš towns in May of the same year, marking the end of Polish control of the region, a change which was formally ratified in 1772 as part of the negotiations for the First Partition of Poland between Russia, Prussia and Austria.

In November 1772, the pledged territories were ceremonially returned to Hungarian control. On November 5th the seats of the *Province of 13 Spiš Towns* were formally handed over and the Governor of Spiš János Csáky accepted administration of the territory in a ceremony in Spišská Nová Ves. On November 10th the towns of Stará Ľubovňa, Podolíneec and Hniezdne also pledged allegiance to the Kingdom of Hungary, and the pledge was formally annulled in Warsaw on September 18th, 1773 by the King of Poland, Stanislaus II Augustus, thereby ending the authority of the Polish-appointed Mayor of the territory, who was replaced by a Hungarian court administrator. The former Province of 13 Spiš Towns sought to retain their autonomous status and privileges, and this request was granted by the Governor of Spiš on September 9th, 1774, with the Province gaining its own coat of arms and seal in the same year. Maria Theresa also intended to incorporate the towns of Podolíneec, Stará Ľubovňa and Hniezdne into the new formation to create an autonomous *Province of 16 Spiš Towns* which would be independent of the County of Spiš, and this was accomplished by imperial decree on June 5th, 1778. The Seat of the Province was based in Spišská Nová Ves, the most important regional commercial centre in the 18th century, and the old Town Hall in the town centre was reconstructed as the Provincial Hall in order to fulfil its new role.

The Province of 16 Spiš Towns would be administered from the Provincial Hall in Spišská Nová Ves until its dissolution in 1876. At the end of the 18th century, a new district named *Šestnástka* was constructed on the outskirts of the town to accommodate the mayors of the Province's towns.²⁰

The sixteen towns retained their privileges after the annulment of the pledge, and this spirit of self-autonomy still survives in the Spiš region today. The Province of 16 Spiš Towns was the last autonomous territory to survive in the region and remained independent until the arrival of the Košice-Bohumín Railway in 1876, a symbol of the modern age. The dissolution of the Province also brought to a close an era in which the Spiš region had ranked as one of the most prosperous territories in Central Europe, a position it enjoyed largely due to its system of privileges.²¹ [KP]

19 MARSINA, R. a kol. 1986. *Dejiny Slovenska I. : (do roku 1526)*. Bratislava : Veda, 1986. pp. 229–234.

20 ŠTEVÍK, M. 2013. *Šestnást' spišských miest v rokoch 1412 – 1876*. Spišská Nová Ves : Múzeum Spiša, 2013. pp. 25 - 28. ISBN 978-80-85173-06-2.

21 ŠIMOŇÁKOVÁ, M. 2012. Poľský záloh pripomínajú mariánske stĺpy. In *Korzar*. [online]. 2012. [cit. 2020-12-10]. Available online: <<http://spiskanovaves.korzar.sme.sk/c/6502541/polsky-zaloh-pripominaju-marianske-stlpy.html#ixzz2yyx7elnq>>.

The exhibition includes works with motifs of important monuments, many of which are inscribed on the UNESCO World Heritage List. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation creates lists of the world's most significant artistic and historical works or natural phenomena.

UNESCO is the United Nations' international organization for education, science and culture that creates lists of the world's most significant monuments and natural phenomena. In 1993 three cultural monuments from Slovakia were included in the UNESCO World Heritage List: the City of Banská Štiavnica with its surroundings, Spiš Castle and the monuments in its surroundings, and the village of Vlkolinec. In 1995, the cave systems of the Slovak and Aggtelek Karst were added in 1995, joined by the medieval town centre of Bardejov and Dobšinská Ice Cave in 2000. The next addition came in 2007 with the entry of a natural site, the primeval beech forests of the Carpathians followed a year later by the wooden churches of the Slovak part of the Carpathians. The most recent Slovak addition to the UNESCO World Heritage List is the City of Levoča, added in 2009.

The Slovak monuments owe their place on the World Heritage List to the fact that they are among the best preserved examples of their type in Europe. For example, the city of Levoča is a remarkably well-preserved example of a fortified town from the 13th and 14th centuries and also boasts a series of fascinating works by the artist Master Paul in the Basilica of St. Jacob.

The town of Spišské Podhradie developed as an extramural settlement from the merging of three earlier Spiš settlements belonging to the nearby Spiš Castle. The town was a member of the *Communitas Saxonum*, the association of Spiš Saxons, and was one of the thirteen Spiš towns pawned to the Kingdom of Poland in 1412. In the town centre is the Romanesque Church of the Immaculate Conception which was surrounded by defensive walls in the aftermath of the devastating raids by the mercenaries of John Jiskra of Brandýs in the middle of the 15th century. The bronze baptismal font produced in the bell foundry of

J. Weygel and the Gothic side-altar of the Virgin Mary dating from the beginning of the 16th century are among the most noteworthy features of the church interior. The town has had its own hospital since the 14th century and the multicultural composition of the local population in the past is attested by the presence of the only surviving synagogue in the Spiš region (of the original fourteen in the region) and a protestant church.

An essential part of Spišské Podhradie is Spišská Kapitula, a religious settlement which was the seat of the Provost of Spiš. Spišská Kapitula is dominated by St Martin's Cathedral built between 1245 and 1273 whose Romanesque towers feature pairs of arched windows. A 15th century burial chapel for the Zápolya family is located beside the Cathedral and among its tombs is that of the Palatine Stephen Zápolya, father of King John Zápolya. His Renaissance gravestone is one of the finest examples of its type in Slovakia. The Cathedral features eight Gothic side altars belong to the Cathedral, the best preserved of which is the altar of the Coronation of the Virgin, and a surviving fresco dating from 1317 depicting the coronation of Charles Robert of Anjou as King of Hungary. The Cathedral is also home to the oldest Romanesque sculpture of a lion in Slovakia, the famous "Leo Albus". The Bishop's palace was constructed in the first half of the 13th century and a clock tower in Baroque style serves as the entrance to the Bishop's gardens. The main street leading from the lower gate is lined by thirty canon's houses, a group of originally Gothic residences which underwent later reconstructions in Renaissance and Baroque styles.

Not far from Spiš Castle is the fortified Early Gothic Church of the Holy Spirit in Žehra. The most distinctive feature of the church exterior is the Baroque onion dome from 1769. In the 15th century, During the Gothic reconstruction in the 15th century, the original single-nave building was vaulted on a central pillar, making the church in Žehra the only example of a two-nave church in the Spiš region. The wall-paintings which were revealed in the 19th century date from various periods and are highly impressive. The oldest frescos are the series of consecration crosses and a Crucifixion from the 13th century, and the later paintings date from the late 14th to the mid-15th centuries.

The paintings were intended to serve as a “Bible pauperum” to allow the illiterate congregation to understand the story of Christ and the teachings of the church. The frescos also depict an interesting illustration of the Holy Trinity as a single body with three heads and a halo dating from the first half of the 14th century.

The most recent Slovak addition to the UNESCO World Heritage List is the historic town of Levoča. In addition to the Basilica of St James, the town also features a Minorite monastery built in 1309 in the west of the town centre by the so-called Polish gate, one of the finest examples of Gothic architecture in Slovakia. A grammar school was established by the Jesuits during the Counter-Reformation. The main square of the town is dominated by the town hall which dates from the middle of the 15th. The structure gained its current Renaissance appearance as a result of reconstruction following two fires. Between the windows of its facade are frescos of women representing the virtues which the burghers and aldermen were expected to emulate. The town hall also has an attractive Renaissance bell tower and a “Cage of Shame” from the 16th and 17th which was formerly located on the site of the protestant church, the most recent building on the square. The main square is lined with burgher houses which mostly date from the second half of the 15th century but which were reconstructed in Renaissance style in the 16th century. In the 18th century the Jesuits occupied the abandoned New Minorite monastery by the Košice gate. The Church of Holy Spirit was reconstructed in Baroque style. The Basilica of the Visitation of the Blessed Virgin Mary is a landmark building in Levoča. The Neo-Gothic building is located on a hill overlooking over the town on the site of an earlier chapel and includes a valuable Gothic sculpture of the Madonna from the 15th century. The basilica is also one of the most important pilgrimage sites in Slovakia and hosts a large annual pilgrimage on the first weekend of July. [KV]

Abstraction

—> pp. 74–81 | 135

The concept of the exhibition concludes with mostly abstract works with Gothic motifs or works that refer to the medieval past of Spiš County. The exhibition is complemented by some selected works depicting the townscapes of Spišská Nová Ves and Levoča. The pictorial section is supplemented by textual analyses of the specific architectural elements found in Gothic churches.

Kláštorská – the Rock of Refuge (Lapis Refugii) Monastery

According to a surviving manuscript from an anonymous annalist, the earliest buildings of the Carthusian Monastery were constructed in 1305 under Konrad, the first Superior of the monastery. The annalist notes that the Rock of Refuge was a barren rocky hill, suitable only for cattle grazing. However, the monastery and its property expanded over time due to repeated donations from the King, local landowners and church officials, even acquiring wine-yards in the Tokaj region in Zemplín county.

The monastery was expanded in the 14th and 15th centuries through the construction of new buildings and the continuing donations allows the Order to establish a new monastery called Červený Kláštor (the Red Monastery) on the banks of the Dunajec river in 1320. The invasion of the Spiš region by the Hussite mercenaries under John Jiskra of Brandýs in 1433 was a disaster for the Carthusians. Jiskra's men attacked the monastery in 1454 and the monks were forced to flee to Levoča, but the developed and bustling commercial city of Levoča was unsuitable for the Carthusian way of life and the monks decided to attempt to rebuild their monastery. They obtained significant support from Hedviga, the widow of the Palatine Stephan, who was the only woman permitted by the General Chapter of the Order to enter the monastery. The construction work in the 15th and 16th centuries was so important that several important craftsmen who were working on buildings for Zápolya in the Spiš region were invited to work on the monastery. The raid by Matej Bašo's bandits in 1543 was the final blow for the monastery. Bašo sacked the monastery and started to fortify the site.

136 | However, on the basis of the agreement made between local landowners and town councils in Spišská Kapitula, the monastery was deliberately destroyed in order to prevent the desecration of a religious site by bandits, and the monks relocated to the monastery by the Červený Kláštor monastery by the Dunajec river. Over the centuries, the ruins of the monastery have continued to decay, but since 1983 Assoc. Professor Michal Slivka has been conducting ongoing archaeological studies of the site including reconstructions of the buildings which inform the general public about the monastic history of the site.

The Carthusians are a strict order which was established by St. Bruno in 1084. The monastery consisted of two parts: a larger common area and many small buildings called cells where the monks lived in isolation. [KV]

Gothic theme in the collection

List of 46 authors —> p. 82

Vasil Beca

*11. 1. 1949 – †27. 9. 2013

About the artwork

In addition to landscape themes, a more poetic spirit of abstraction is increasingly apparent in Vasil Beca's artwork. His paintings revel in a plethora of warm colours which are based on traditional Transcarpathian folklore and which serve as a kind of hallmark of Transcarpathian fine art. The images are full of energy and the desire for a new unknown. The line of the female body was an integral part of Beca's work, a symbol of the restlessness of his soul and the hope of humanity. Drawing inspiration from a wide range of sources, his compositions integrate various degrees of abstraction with hints of realistic elements. Vasil Beca always had close links to Slovakia; he was a frequent visitor to the country and attended the symposium held in the Gallery of Spiš Artists on two occasions.

Curriculum Vitae

Beca studied at the School of Arts and Crafts in Uzhhorod and at the St. Petersburg Academy of Fine Arts from 1973 to 1979. He focused primarily on painting, monumental art and graphical works. His work has been represented at collective exhibitions in Ukraine, France, Slovakia, Romania, Hungary, Lithuania, Estonia, Yugoslavia, Czechia, Austria, Germany, Croatia, Poland and Norway. He participated in international symposia and plein airs in Ukraine, Finland, Latvia, Hungary, Germany, Poland, Norway and Slovakia. His work has been presented in solo exhibitions in Austria, Russia, Croatia, Finland, Hungary, Germany, Norway, Czechia and Slovakia. From 1985 he was a member of the Transcarpathian Union of Artists of Ukraine, which he chaired from 1992 to 1996. He was nominated for a National Artist Award.

[Mgr. Jitka Haaková – JH]

Lucia Bérešová

*11. 12. 1981

About the artwork

The artist has created a collection of four non-figurative compositions which use an impressive, albeit non-aggressive, approach to record inner feelings and traces of personal traumatic experiences in a range of muted red tones that evoke blood. Lucia Bérešová's work is dominated by delicate lines and abstract shapes which document her inner feelings. She also created a series of oil paintings at the International Painting Symposium Triennial of Painting, Spiš-Zemplín-Gemer in 2009. The artist's profile is complemented by a plein air drawing depicting the majestic view of the important Spiš landmark of Spiš Castle.

Curriculum Vitae

From 1996 to 2000 Bérešová studied modelling and model design at the Secondary Industrial School of Clothing in Trenčín and graphics and free art at the Academy of Arts in Banská Bystrica from 2001. She exhibited independently at her residence in Jasenie in 2002 and at the Central Slovakian Museum in Banská Bystrica in 2005. She has participated in several group exhibitions at home and abroad, for example at collective exhibitions of student works in Cracow, Nitra and Žilina, at an exhibition of diploma theses in Banská Bystrica (2007) and at the Kinobus exhibition in Žilina – Záríečie. She has participated in symposia in the Czech Republic – Plein Air in Prague in 2004 and Small Format in Hodonín in 2007, in the Perception Shift competitions in Banská Bystrica in 2007 and the Levoča Artexpo in 2008. In 2012 she presented her works in the exhibition "Artists of Spiš", which was established in cooperation with the Gallery of Spiš Artists and the Gallery of Modern Art in Olkusz, Poland. [JH]

Anna Borovičková

*3. 5. 1929 – †29. 6. 1999

About the artwork

Both Borovičková's studies and a substantial part of her work rank her as a textile artist, but painting was a kind of supplemental activity for Borovičková, in particular her lyrical still-lives. Borovičková's floral still-lives and landscapes in oil and tempera are characterized by a faithful representation of reality. The artist eschews the most common motifs of towns and villages below the Tatras but instead inserts an emotional message into her works which clearly evoke the author's closeness and relationship to the depicted region. She particularly admired the town of Kežmarok for its architecture and unique atmosphere which she tried to capture as faithfully as possible in her works.

Curriculum Vitae

Borovičková studied at the private School of Decorative Arts in Prague from 1948 to 1949 and in the workshop of Prof. Anton Kybal at the Academy of Arts, Architecture and Design in Prague from 1949 to 1954. After graduating, she worked for two years at Textile Creations Prague as a designer for film printing. In 1957 she moved to Kežmarok. She mainly designed textiles for film printing and also made hand-woven and knotted carpets. From 1958 she was a member of the textile section of the Association of Slovak Fine Artists in Bratislava. She participated in all-Slovak exhibitions of the applied industrial art which were held every four years. From 1961 to 1965 she worked as an artist in the promotional department of Vagónka, n. e. in Poprad and from 1972 as an artist of textile products for Tatralan, n. e. in Kežmarok. In the 1990s, she focused primarily on painting, although until then she had been known mainly as a textile artist. In addition to floral motifs, she liked to convey her impressions of the landscapes of the Tatras and Kežmarok on canvas. She died on June 29th, 1999 in Kežmarok.¹

1 ŽOLDÁK, F. 1979. *Anna Borovičková*. Horný Smokovec: Tatranská galéria, 1979. 8 pp.

Marek Brincko

*19. 1. 1981

About the artwork

Marek Brincko belongs among the young generation of Slovak glass artists. In his work, he focuses on molten glass sculpture and seeks solutions to the artistic problem of the relationship between space and matter. Brincko's work is based on elementary geometric shapes which he combines, arranges in layers and perforates, thereby achieving a specific expression which is magnified by the use of lighting, either natural or artificial. The dominant geometric contours of his works do not prevent the development of other shape elements that appear in the basic structure of the sculpture. The multi-layer combination of transparent and semi-transparent details creates an interpenetrating special space which expands in height and width to the very reach of the horizon itself. The rigorous processing of highly polished surfaces with intentional traces of unfinished edges gives Brincko's work a necessary vitality.

Curriculum Vitae

Brincko studied glass art at the Academy of Fine Arts in Bratislava under the guidance of Assoc. Prof. Juraj Gavula from 2000 to 2006. Since 2005 he has also studied at the studio of Štepan Pala in Bratislava. His work has been exhibited at group exhibitions at the NOVA Gallery in Bratislava, Munich, Strasbourg (Germany), Beirut (Lebanon), London (Great Britain) and at a solo exhibition as part of the Light Gates cycle at the NOVA Gallery in Bratislava. He lives and works in Levoča. [Mgr. art. Katarína Balúnová, ArtD.]

Štefan Bubán

*29. 7. 1932

About the artwork

Štefan Bubán's work was initially dominated by compositions featuring figural motifs with characteristic deformations, but his focus later switched to landscape painting. The landscape motifs of the East Slovak Lowlands were supplemented by interesting colouristic effects. At present, his work is carried out in a modernist style. Bubán is a painter of modelled geometric-abstract-informal fantasies whose work displays an unambiguous stylistic maturity of a vision of space leading to abstraction. Bubán transforms painting into a character narrative, relying on a typical, irresistible instinctive creative enthusiasm and the free spirit of composing his ideas into a masterful use of colour and fantasy creations. Štefan Bubán is one of the important of the personalities which formed the old avant-garde of the end of the last century. He is an eccentric representative of the modern artistic trans-avant-garde, copying individual visions of psycho-emotional expression.

Curriculum Vitae

Bubán graduated from the Department of Art at the Higher Vocational School of Pedagogy in Prešov in 1955. From 1959 to 1964 he studied at the Faculty of Education of Comenius University in Bratislava. He is a member of several art associations both at home and abroad. Until 1990 he was a member of the Association of Slovak Fine Artists and since 1995 he has been a member of the Slovak Art Forum. In 2002 he was accepted as a member of the Giuseppe de Nittis art group in Italy and since 2004 he has been a member of the Societe d'Artes in Paris. He has exhibited at many solo and group exhibitions around the world. Specializing in chamber painting, he lives and works in Trebišov.²

² Bubán Štefan © / LITA 2019. [online]. 2019. predajobrazov.sk. [cit. 2020-12-10]. Available online: <<http://www.predajobrazov.sk/autor/?autorId=87>>.

Ludovít Čordák

*8. 2. 1864 – †28. 6. 1937

About the artwork

The artwork of Ludovít Čordák is mostly realistic but also incorporates some elements of romanticism. He mainly worked in charcoal and pastels, but also with paint. Ludovít Čordák's artwork was initially influenced by the work of Julius Mařák with whom he worked for some time, and his works are characterized by their verticality, closed spaces and interior views. In the 1890s, Čordák preferred to depict dimly lit landscapes (in haze or at dusk) and favoured earthy tones. After returning from Prague, he settled in Košice, later moving to Turňa nad Bodvou after the death of his father. He radically changed his signature style and began to depict the East Slovakian landscape in broad compositions, illuminated by sunlight, saturated with the open air. He often painted silhouettes of castles and churches, for example in Slanec Castle, Ruins of Slanec Castle, Ruins of Turňa Castle, Church in Svinice and Church in Kysak. His work also approaches the principles of Impressionism and Luminism.

Curriculum Vitae

This important artist and landscape painter was a student of the Košice artist Vojtech Klimkovič. In 1883 he began studying at the School for the Education of Drawing Professors in Budapest. From 1889 to 1895 he studied at the Academy of Fine Arts in Prague with the Czech painter and graphic artist Julius Mařák. In 1895 he became a member of the Prague association Mánes, and in 1907 he became a founding member of the Nemzeti Szalon in Budapest. On the occasion of his 70th birthday, an exhibition was held in his honour which brought Ludovít Čordák back to public recognition. He died on June 28th, 1937 in Košice. [KP]

Taras Danilič

*7. 3. 1945

About the artwork

The Ukrainian artist Taras Danilič participated in the International Painting and Sculpture Symposium in Spišské Podhradie in 2004 together with the Slovak artists Ľudmila Lakomá, Miroslav Mižak, Rudolf Hofer, Emil Sedlák and Peter Krupa. The symposium also welcomed representatives from the Czech Republic, Poland, Hungary, Lithuania and Ukraine to Spišské Podhradie including Arvydas Švirmickas from Lithuania, Viktor Bandik from the Czech Republic, and István Víggh and Árpád Huszty from Hungary.

Curriculum Vitae

Danilič was born in Tura Poľana in Transcarpathia. From 1959 to 1964 he studied at the School of Arts and Crafts in Uzhhorod. Since 1989 he has been a member of the Union of Artists of Ukraine. In his work he specializes in figural painting and landscapes. He is the chairman of the painting section of the Union of Artists of Ukraine and his work has been exhibited at collective exhibitions in Kiev, Moscow (2002), USA – Chicago, Detroit (1992), Canada – Toronto (1992), France – Paris (2003), Germany – Hamburg, Berlin (1994) and in Slovakia (Prešov 2003, Bratislava 2001, Snina). He has also exhibited individually in Uzhhorod (1995), Trebišov (1996) and Vranov nad Topľou (1996). He has participated in several painting symposia and plein airs in Ukraine, Slovakia and Hungary. He is a laureate of the J. Bokšaj and V. Erdély Prize (1996). [JH]

Juraj Daňo

*9. 1. 1920 – †10. 2. 2007

About the artwork

Juraj Daňo's early work is connected with his figural studies, works which reveal much about the emotional participation of their creator and various social subtexts. His subsequent work underwent a series of developmental changes, from compositions which consistently and in detail interpret the richness of colour and form of the landscape, through landscapes with subtle colouring and a signature expressionist exaggeration, to compositions which reduce shapes to their geometric essence. After passing through this period of experimentation, he then explored the possibilities of various materials, finally arriving at a deeply abstracted form which lay on the border of informational expression. He focused on compositions in which he sought to address socially important issues with combinations of techniques.

A qualitatively novel level of creativity was represented by his return to landscape painting with a renewed and deeper intellectual interest. He gradually moved from intimate chamber landscapes to more monumental compositions.

Curriculum Vitae

Daňo studied at the Section of Artists in the District Edification Council in Prešov from 1946 to 1950 under E. Rákosi. He completed his private studies under the guidance of J. Bendík, M. Jordán and J. Wenig in Pilsen. During the years 1949 and 1950 he attended evening courses in Košice led by L. Feld. From 1952 he was a member of the East Slovakian cultural association Svojina and organized his first solo exhibition in Prešov in 1958. He worked as a freelance artist from 1969. In 1984 he was awarded the title of Merited Artist and in 2000 he received the City of Prešov Award. He was a member of the Association of Slovak Fine Artists and the Slovak Fine-art Union. In 2006 he was one of the founding members of the Per Spectrum Gallery in Prešov. He died in Prešov in 2007.³

3 HREBÍČKOVÁ, M. 2005. *Juraj Daňo „85“*. Prešov : Šarišská galéria, 2005. 28 pp. ISBN 80-85133-23-7.

Orest Dubay

*15. 8. 1919 – †2. 10. 2005

About the artwork

Orest Dubay's early paintings are marked by expressivity. In addition to painting, he also worked in sculpture, creating monolithic wooden and bone sculptures which are stylized into round shapes. His graphic works display an unaffected simplicity and poetry, reflecting the weekdays and holidays of ordinary people. Woodcuts have a special position in Dubay's artwork, as they foreshadow his individual style as seen in the harmonious relationship of black and white, enlivened by black and white dots bound by a solid outline. In the 1960s, Dubay began experimenting with colour, simplifying his compositions, with colour playing a modelling and ideological-interpretive role rather than a decorative function.

Curriculum Vitae

Dubay was born in Veľká Poľana. One of the most important graphic artists of the 20th century, he was part of the generation of artists born in 1919 which was most shaped by the events of World War Two. From 1939 to 1943 he studied at the Department of Drawing and Painting of the Slovak Technical University in Bratislava. From 1948 he worked at the Association of Artists and Friends of Graphic Arts, in the Group of Artists of August 29th, the Club of Graphic Artists and other associations. From 1949 he taught at the Academy of Fine Arts in Bratislava and was appointed rector in 1968. In 1977 he was awarded the title of National Artist and also won the Grand Prize at the Biennial of Slovak Graphics in Banská Bystrica. In 1981 he won the Ex Aequo award for contemporary Slovak graphics in Banská Bystrica. He also received an honorary recognition at the International Book Art Exhibition in Leipzig. He died on October 2nd, 2005 in Bratislava.⁴

4 HAŠČÁKOVÁ-VIZDALOVÁ, G. 1982. *PROFILY : Stručný prehľad výtvarných umelcov pôsobiacich na východnom Slovensku od roku 1900 po súčasnosť*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1982, 224 pp.

Jozef Fabini

*10. 10. 1908 – †2. 12. 1984

About the artwork

From the beginning of his artistic career, Jozef Fabini focused on landscape painting. He developed his own fine-arts programme in which he mainly captured the landscapes of eastern Slovakia and its beauties and architectural gems with a deeper inner content. He expressed his love for his native region and his admiration for the historical monuments of the towns of the Spiš region. Fabini's work can be divided into several periods. His early work was influenced significantly by Eugen Krón's school, with the somewhat sombre streets of Košice and Krompachy serving as central motifs. Later, his attention was focused on nature scenes while drawing from the environs of the East Slovak region. From the mid-1950s, his work shifted its focus to the Spiš region and attempts to capture the panorama of the High Tatras and Košice.

Curriculum Vitae

Fabini was born in Olcnavá. From 1926 to 1928 he studied at the state grammar school in Košice (seventh and eighth class). During this period, from 1927 to 1928, he also attended Eugen Krón's evening classes and also studied privately with Elemír Halász-Hradil in Košice. From 1928 to 1932 he studied at the Faculty of Law of the Comenius University in Bratislava, where he later completed his doctorate. From 1941 to 1945 he studied at the Department of Art of the Slovak University of Technology in Bratislava with Maximilian Schurmann and Gustav Malý. He also studied art history and archaeology at the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava. In 1948 he became the director of the East Slovakian Museum in Košice. He devoted himself to landscape painting, primarily focusing on the Spiš region. In 1978 he was awarded the title of National Artist. He died on December 2nd, 1984 in Košice.⁵

5 SCHUSTER, R. 1994. *Rodné putá*. Bratislava : NVK International, spol. s r. o., 1994. 98 pp. ISBN 80-85727-12-9.

Ilko Georgiev

| 141

About the artwork

Ilko Georgiev's 1983 work titled *Levoča: The Old Gunpowder Magazine* was acquired for the Gallery's collection in 1992 through the division of the collection of the Homeland Studies Museum (now the Museum of Spiš) in Spišská Nová Ves. This vista depicts a view of a residential street in the city of Levoča, and the artist has captured the nostalgic atmosphere of the historical heart of the city. The central motif of the realistic landscape painting is a building from the 13th century – a bastion on the city walls called the Gunpowder Magazine. The predominantly earthy colour of the painting is disrupted by the green tree located in the right of the composition. The clear blue sky is illuminated by the sun, the rays of which are falling on the dominant element of the painting – the facade of the bastion. The unified architectural composition of the street breathes with a forgotten history, yet the impression is disturbed by a modern element – an electricity pole. The atmosphere of the genius loci is completed by the surrounding poetically tuned landscape.

Curriculum Vitae

Georgiev is a Bulgarian artist who participated in the International Plein Air Družba which was held in 1983 at the Homeland Studies Museum in Spišská Nová Ves. [KP]

Jozef Hanula

*6. 4. 1863 – †22. 8. 1944

About the artwork

Jozef Hanula liked to create drawings of young girls and women, and as a result he is considered as a representative of Art Nouveau symbolism – his work focuses on the sensuality and mystery that unites women. In 1902, he abandoned his earlier method of painting in which he depicted urban men and focused his attention on the depiction of the villager, his life and everyday issues. Hanula accepted commissions for paintings and restoration work in country churches and he was the first artist to introduce folk motifs to the vaults of Slovak churches. The artistic scope of Jozef Hanula's work is quite extensive.

Curriculum Vitae

Jozef Hanula was born in Liptovské Tri Sliače. He completed his first professional studies at the Budapest School of Landscaping and Preparation for Professors of Drawing with Professors I. Greguss, B. Székely and K. Lotz between 1881 and 1882 but interrupted his studies due to military service. From 1886 to 1889 he continued his studies in Budapest at the Hungarian Royal Institute for Drawing and Professors of Drawing. He continued his fine-arts education in Munich, firstly at the private school of S. Hollósy (1891) but he also attended the studio of J. Věšín and later began his studies at the Royal Bavarian Academy of Fine Arts in Munich, where he stayed from 1892 to 1896. In 1896 Hanula returned to Slovakia, moving permanently to Spišská Nová Ves in April 1919. He worked as a teacher, cooperated in publishing the first Slovak newspaper in the Spiš region "Tatry" of which he served as editor. He was a founding member of the Association of Fine Artists in Martin and for many years was chairman of the art department at the Matica Slovenská. He died on August 22nd, 1944 in Spišská Nová Ves. [KP]

Jozef Haščák

*18. 2. 1948 – †2. 2. 2012

About the artwork

The academic painter Jozef Haščák was a successful Slovak graphic artist who dedicated his career to the design of visual communications, drawing, stage setting, painting and book illustration. From the mid-1970s onwards, he defined himself primarily as a graphic artist with a characteristic expressive-poetic vision. He emphasized figurative composition, which he gradually changed, focussing his attention on detail and the issue of graphical composition.

Curriculum Vitae

Haščák was born in Košice. From 1966 to 1972 he studied at the Department of Free Graphics and Book Illustration at the Academy of Fine Arts in Bratislava with Prof. Vincent Hložník. He acquired the basics of art education privately with the painter and graphic artists Ľudovít Feld and Alexander Eckerdt. He taught at the Department of Design in the Faculty of Arts, Technical University in Košice. His artwork was awarded the Martin Benka Prize (1987) and an honourable mention at the VII. International Biennial of Woodcarving in Banská Bystrica (1987). From 1972, his work has featured in numerous collective presentations of Czechoslovak and Slovak fine arts abroad and has been exhibited individually since 1976. He died on February 2nd, 2012 in Košice.⁶

⁶ JASAŇ, V. – JOPPA, J. 1988. *Ilustrácia*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 1988. 8 pp.

Marián Hennel

*9. 5. 1951

About the artwork

After returning to his hometown, Marián Hennel began to develop a wide range of creative activities in the fields of chamber painting, drawing, graphics, photography and architectural design. His artwork is characterized by portraits and landscapes, especially depictions of the Spiš landscape which capture the sense and immediate experience of plein airs with a brilliant execution, full of vitality and vital energy. His more recent work displays a more dynamic and richer colour expression developed in the studio environment into a simplified, expressive and monumental form. His portrait work and examinations of religious themes are of significance, including the chamber formats of the Crucifixion, biblical motifs, and also the retouching of church interiors.

Curriculum Vitae

Hennel was born in Spišská Nová Ves. From 1966 to 1970 he studied at the Secondary School of Arts and Crafts in Bratislava and from 1972 he studied at the Department of Figural and Landscape Painting of the Academy of Fine Arts in Bratislava with Professor Ján Želibský. Later he worked as a teacher at the Basic Art School in Spišská Nová Ves and from 1992 to 2010 at the Department of Stone Sculpture in the Secondary Industrial School. He has participated in more than twenty group exhibitions in Slovakia, Czechia and Poland and has exhibited independently in Slovakia and abroad. He has participated in international painting plein airs in Poland, Germany and Slovakia. He lives and works in Letanovce in the Spiš region. [PaedDr. Jozef Joppa, Mgr. Jitka Haaková]

Štefan Hudzík

*28. 1. 1954 – †4. 4. 2017

About the artwork

The sculptural works of Štefan Hudzík initially developed on the realistic principle of historical portraits and the portraiture of family members and friends from the artist's circle. At the same time, Hudzík also devoted his efforts to reliefs with religious themes and occasionally medal making. The inspiration for a series of small bronze sculptures came from a detailed observation of the flora of the Spiš region. He developed and played with the motifs of horse and rider, modifying the shapes and, while capturing the beauty of unfettered movement, transferred his own sentiments and sensory reactions into the compositions. Hudzík also examined themes from Christian iconography with an essential humility and depth of spiritual inspiration. From their earlier realistic representation, his works gradually shifted to abstract forms in which the energy and life of the shapes pulsate along the lines. Biblical scenes are complemented by simplified forms, silhouettes or just a hint of associated characters, with the works embracing a contemporary position without violating the eternal nature of their themes. As we stand before the works, meditating in silence, we can perceive their spiritual message.

Curriculum Vitae

Hudzík was born in Spišský Štiavnik. From 1963 to 1973 he studied woodworking at the Secondary School of Arts and Crafts in Bratislava with L. Korkoš. He continued his studies figural sculpture at the Academy of Fine Arts in Bratislava with J. Kulich. In the last year of his studies, he won the Martin Benka Award. From 1996, he taught at the Secondary Industrial School of Woodworking in Spišská Nová Ves. His sculptural work is characterized by historical portraits as well as reliefs with religious themes. In his works, he moved from realistic depiction to more abstract forms, giving his works a timeless aspect. He created several monumental architectural works in towns and villages in Spiš and also commemorative medals with ecclesiastical themes. He died on April 4th, 2017 in Spišský Štiavnik. [KP]

Ondrej Ivan

*24. 2. 1926 – †15. 8. 2018

About the artwork

For Ondrej Ivan, realism was the sole creative means of capturing and expressing his relationship to nature and his native region. He interpreted the landscape in monumental, heroic, somewhat romantic and sentimental compositions. The technical aspect of his painting was influenced by his studies of the great masters: Titian, Rubens, Rembrandt, Ruisdael and others, copies of whose work he mastered as a student. The influence of the Dutch environment is apparent in his still lifes or genre paintings from the Netherlands dating from the 1950s and 1960s. For almost five decades, Ondrej Ivan focused his creative efforts largely on the topic of the landscape. In relation to the landscape, but also to everything beautiful, he displays an essential simplicity, sincerity and honesty.

Curriculum Vitae

Ivan was born in Veľká near Poprad. From 1945 he attended the Academy of Fine Arts in Prague, completing his studies as one of the first Slovak graduates in the field of restoration. While still a student, he won the first prize for restoration work at an exhibition in Mánes in 1950. He also gained rich experience through study visits in Amsterdam in 1962 and a spell in the restoration studios of the Hermitage in St. Petersburg. He worked as a restorer in the Slovak National Gallery in Bratislava, in the East Slovak Gallery in Košice and in the P. M. Bohúň Gallery in Liptovský Mikuláš, where he was director from 1977 to 1987. In addition to his artistic and restoration activities, he worked in various civic organizations, notably on the expert commissions of the Association of Slovak Fine Artists, the Slovak Fine Arts Fund and the Art Commission for the Export of Artistic Monuments. He died on August 15th, 2018.⁷

7 MALIŇÁK, K. 1996. *Ondrej Ivan : Krajina*. Liptovský Mikuláš : Galéria Petra Michala Bohúňa, 1996. 16 pp. ISBN 80-85706-15-6.

Alexander Jiroušek

*24. 11. 1934 – †31. 10. 2021

About the artwork

Alexander Jiroušek first became interested in photography during his high school studies. After some hesitant beginnings, he participated in various amateur photography competitions at home and abroad, gradually collecting a number of awards and social recognition for his photographic work which then led to his cooperation with several editorial offices and publishers. He has passed through several genres, devoting himself to documentary, reportage, technical and fine art photography, until nature and architectural photography of nature and architecture became the dominant genres of his work.

Curriculum Vitae

Jiroušek was born in Spišská Nová Ves. He attended primary school in Brandýs nad Orlicí in the Czech Republic where he lived with his parents during World War Two. After the war, he returned with his mother and brother Ladislav to his hometown, where he was a grammar school student from 1945 to 1953. After graduating, he studied at the Technical University in Košice and in 1959 obtained the title of mechanical engineer. He has worked in various jobs throughout his life, but since 1975 he has been working as a freelance photographer. After 1990, he founded his own publishing and photography agency. Since 1975 he has organized many solo exhibitions and has participated in several collective exhibitions in Slovakia and abroad. His work has featured in more than 130 publications of reportage, landscape, historical and local studies. He died on October 31st, 2021.⁸

8 JIROUŠEK, A. 2004. *Od Tatier k Dunaju*. Martin : Neografia, 2004. 26 pp.

Jan Juránek

*30. 7. 1955

About the artwork

Jan Juránek's artwork is primarily characterized by combinations of techniques in which combinations of impasto painting and collage predominate. Intricate bodies of substantial shapes protrude from the compact coloured layers on the surface. Juránek employs combinations of collage, layering, overlapping and the roughening of surfaces to create unique compositions which reflect the artist's perceptions of everyday life and the mythological world. Scratches, imprints and heavy impasto colours are softened by light lines in pencil. His abstract landscape paintings are characterized by impasto with lapidary traces of collage.

Curriculum Vitae

Juránek was born in Brno. In 1974 he graduated from the Grammar School in Krompachy. From 1974 to 1977 he attended the Faculty of Arts of Pavol Jozef Šafárik University in Košice, and from 1977 to 1983 he studied at the studio of landscape, portrait and figural painting at the Academy of Fine Arts in Prague with Professor František Jiroudek. He has been a freelance artist since 1984 and is fully dedicated to painting, graphics and experimental work. His work is represented in the Gallery of Spiš Artists in Spišská Nová Ves, the Gallery of Czechoslovak-Magyar Friendship in České Budějovice and in private collections at home and abroad (Belgium, Germany, Italy, USA, Hungary). [KP]

Ladislav Kacvinský

*27. 3. 1931 – †21. 3. 2018

v expozícii
on the exhibition

About the artwork

The art of Ladislav Kacvinský is dominated by the themes of Christianity and the family. He primarily worked in monumental and chamber sculptures in bronze, stone and wood, artworks which are also complemented figural sculptural drawings. Over the course of his career, his sculptural expression gradually changed from a realistic approach to formal reductions in his sculptures and reliefs. Nevertheless, the fundamental concept of his work – Christian love – remained unchanged. His sculptures, reliefs, drawings, and also photographs revealing the creative process and the life story of the artist allow us to understand and feel the transformation of the original concept into a sculptural work. Kacvinský saw the mother-child relationship, innocence and purity as key ideas, and his work captures this relationship in moments filled with trust, humility and understanding. Reliefs and sculptures filled with joy, the connection of the souls which they depict, but also grief are characteristic elements that remained constant throughout his artistic career. Kacvinský turned to the past for inspiration, mainly to the Gothic and Renaissance periods, in which man was most strongly connected with faith and lived a humble and devoted life. He chose familiar biblical themes, into which he incorporated contemporary feelings and experienced moments.

Curriculum Vitae

Kacvinský was born in Levoča. From 1952 to 1958 he studied figural sculpture at the Academy of Fine Arts in Bratislava under the guidance of Professors Rudolf Pribiš and Jozef Kostka, and from 1958 to 1961 he was an assistant to Professor Jozef Kostka. From 1961 he lived in Spišská Nová Ves and occasionally worked as a teacher. He died in 2018 in Spišská Nová Ves.⁹

9 TILOVÁ, K. 2011. *Ladislav Kacvinský : Sochy / kresby / maľby*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 2011. ISBN 978-80-89081-42-4.

Jozef Kenedich

*18. 5. 1883 – †26. 7. 1966

About the artwork

Landscape is predominant in the work of Jozef Kenedich, primarily that of the Prešov region. The large-format oil painting from 1934 captures a view of Spiš Castle in all its majesty. He depicted the unique atmosphere of an often portrayed motif in the spirit of lyrical realism. The sombre character of the dynamically rendered sky is enhanced by the impressive characteristic technique.

Curriculum Vitae

Kenedich was born in the Hungarian village of Serencse. He attended grammar schools in Sabinov, Levoča, Prešov and Košice, and studied theology in Košice, later studying painting at the Academy of Fine Arts in Dresden. After completing his studies in theology, he was ordained a priest on June 24th, 1908 by the Bishop of Košice A. Fischer-Colbrié. He became an official of the Episcopal office, working in Haniska in 1909, in Sabinov in 1910, and in Veľký Šariš, Mád, Boldogkováralj and Ruskov in 1911. From 1912 to 1915 he was a priest in Čaňa, and from 1915 to 1917 in Hažlín in Bardejov district. In 1917 he was a military curate in Opava and in Albania. He worked in Košice from 1918 to 1923, in Prešov – Solivar from 1923 to 1925, and from 1925 in Kokošovce in Prešov district. From 1933 he was also a member of the commission of ecclesiastical art and later became a bishop's adviser. From 1957 he lived in Prešov.¹⁰

Klára Králová

*21. 6. 1981

About the artwork

Klára Králová belongs to the younger generation of artists. She uses various painting positions and techniques, in addition to her specialized studies in restoration. She draws on themes from cultural history, bringing an unconventional perspective to her panoramic shots of architecture or details of sculptural monuments.

Curriculum Vitae

Klára Králová was born in Ostrov nad Ohří. In 1999 she graduated from the Secondary Industrial School of Woodworking in Spišská Nová Ves. Until 2003, she attended the Studio of Graphic Experimental Creation at the Faculty of Arts of the Technical University in Košice. From 2003 to 2006 she studied at the Studio of Monumental Creation and from 2008 to 2010 at the Studio of Restoration of Painting at the Academy of Fine Arts in Prague. She participated in study internships in Prague and Jerusalem. She exhibited independently in the concert hall in Spišská Nová Ves in 2003 and in Jerusalem in 2007. In 2001 she participated in the MECCA photography workshop in Terezín and in 2004 at the sculpture symposium Between the Border and the Dyke in Pezinok. In 2004, she participated in exhibitions of graduates of the Studio of Monumental Creation of the Academy of Fine Arts in České Budějovice and a year later at the exhibition of art schools with the international representation of Figurama in Prague. She works in restoration studios at the Museum of Art in Tel Aviv, Israel. [JH]

¹⁰ Kenedich, Jozef. [online]. knihydominikani.sk. [cit. 2020-12-14].

Available online: <https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemladat_3?kpcmeno=kenedichjozef>.

Ol'ga Krýslová

*15. 2. 1931 – †5. 6. 2003

About the artwork

In her artwork, Ol'ga Krýslová captured the now largely lost beauty of traditional villages. She often depicted villages around Kysuce, Spiš, Gemer and Turiec in paintings that featured expressive impasto work but which always aimed at a realistic depiction of the landscape. She also painted the historic streets of Martin before they were demolished, giving her work not only artistic but also documentary value. She captured the intimacy of the environment of places that no longer exist. In oil paintings and pastels, she recorded the atmosphere and changes in nature, in particular the river Turiec, a great inspiration for her especially after she settled permanently in Martin in 1958. In the 1980s, she returned to the motifs of the East Slovakian country and discovered the unassumingly picturesque character of the village of Vikartovce. The result was the cycle Paintings from Old Vikartovce, in which she captured the unique mood of the village and offered an authentic view of the village and its surroundings, depicting street vistas with wooden houses and barns. Landscape painting was the lifelong focus of Krýslová's artistic work.

Curriculum Vitae

Krýslová was born in Prague but she received her early education in Martin and Košice. From 1950 she has studied landscape painting with Bedrich Hoffstädter, Dezider Milly and Ladislav Čemický at the Academy of Fine Arts in Bratislava. After graduating from university, she became a member of the Association of Slovak Fine Artists. Slovakia has always been very close to her – she painted in the villages of Bijacovce, Gelnica, Zamagurie and finally Kysuce. From 1958 she lived and worked in Martin, where she also taught at the Folk Art School. In 1985, she was awarded the title of Merited Artist. She died on June 5th, 2003 in Martin. [KP]

Štefan Kubík

*3. 2. 1941 – †7. 11. 2006

v expozícii
on the exhibition

About the artwork

Štefan Kubík's art is characterized by exquisite work with space, shape or the material itself. From his arrival on the art scene in the 1970s, Kubík created a distinctive associative and metaphorical sculptural language. The development of his sculptural work and drawings and the use of wood itself, a material with which he worked throughout his life, are closely linked to his Spiš birthplace, an area to which he returned constantly. Examples of this can be found in his early work – torsos, heads, couples, lovers. Verticality is typical in Kubík's work as an expression of desire. His sculptures evoke an impression of harmony. In his accompanying drawings we can recognise thought processes, the confrontation of mysticism with reality. The meaningfulness which he achieved in his large-scale drawings perfectly captures his internal feelings and underlines his expressivity. The scope of his artistic work was remarkably wide, and he enjoyed experimenting with new techniques.

Curriculum Vitae

Kubík was born in Spišské Podhradie. In 1964 he graduated from the woodworking department at the Secondary School of Arts and Crafts in Bratislava, under the leadership of Prof. Ludwik Korkoš. From 1965 to 1971 he studied at the Department of Relief Sculpture at the Academy of Fine Arts in Bratislava. After graduating, he devoted himself to drawing, chamber and monumental sculpture in architectural interiors. His work has been exhibited at several national and international exhibitions. His works can be found in the collections of Slovak galleries, but also in private collections abroad. In 2011 a profile exhibition of his work was held at the Gallery of Spiš Artists in Spišská Nová Ves. He died on November 7th, 2006 in Bratislava.¹¹

11 TILOVÁ, K. 2011. *Štefan Kubík : Odkaz v dreve / Sochy a kresby*. Spišská Nová Ves : Galéria umelcov Spiša, 2011. ISBN 978-80-89081-43-1.

Boris Kuzma

*22. 2. 1958

About the artwork

A work by the Ukrainian painter Boris Kuzma is included in the Gallery collection. The painting was created in the streets of Košice in 2008 using a combination of techniques on cardboard. The artist captured a vista of Mlynská Street at the end of which the magnificent St. Elizabeth's Cathedral is visible. Buzma depicted the architectural motif of the cathedral tower and the adjacent buildings very schematically, depicting a smooth transition to pure abstraction in the foreground of the composition. The colouring is somewhat sombre and the dark tonality is enlivened by red spots on the facades of the street buildings.

Curriculum Vitae

Boris Ivanovich Kuzma was born in Novy Davidkov, Ukraine. In 1980 he graduated from the Faculty of Architecture at the Lviv Polytechnic Institute. Since 1995, he has been a member of the State Association of Painters of Ukraine and the winner of the Jozef Bokšay and Vojtech Erdélyi Prize in the field of fine arts. He has been a Merited Painter of Ukraine since 2004. He held his first solo exhibition in 1984 in Lviv. In Slovakia his work has been exhibited in Snina, Komárno, Bratislava, Námestovo and Prešov. He is currently the chairman of the Union of Artists of the Transcarpathian Region. He actively participates in international exhibitions and symposia. He lives and works in Uzhhorod.¹²

¹² Boris Ivanovič Kuzma. [online]. eantik.sk. [cit. 2020-12-14]. Available online: <<http://www.eantik.sk/autor/1976/kuzma-boris-ivanovic/>>.

Jozef Majkut

*30. 1. 1909 – †16. 9. 1963

About the artwork

Jozef Majkut initially devoted himself to small-scale genres but later shifted the focus of his interest exclusively to landscape painting. He mainly captured the natural scenery of the Slovak Paradise over the changing seasons. While his earlier work focuses on transcribing the impression, his later work is mainly concerned with capturing the light and spatial properties of the scene.

Curriculum Vitae

Majkut was born in Betlanovce. In 1928 he graduated from the grammar school in Spišská Nová Ves. From 1940 to 1945 he studied at the Department of Drawing and Painting at the Slovak Technical University in Bratislava with Martin Benka and Ján Mudroch. After arriving in Košice in 1945, he started working as a high school teacher. In 1952 he became the first director of the regional gallery in Košice. From 1959 to 1960 he worked as the head of the Department of Fine Arts Education at the Pedagogical Institute in Košice. He died on September 16th, 1963 in Košice. [KP]

Emil Makovický

*12. 2. 1908 – †25. 12. 1986

About the artwork

Emil Makovický's painting is dominated by landscapes, but he also devoted himself to still lifes where he preferred fruit as the main and formative motif. His still life compositions are characterized by thematic and compositional moderation, despite the modelling of the subjects in vibrant shades. He enlivened his landscape paintings with inconspicuous figures of people and animals as they move calmly and harmoniously through the surrounding nature. His figural drawings and studies excel in their elegance and sense for composition and proportion. Makovický also worked in other graphics, creating about seventy covers for books, vignettes, portraits of writers, book marks, and he also designed Christmas and Easter postcards and diplomas. His work includes oil paintings, watercolours, drawings and pencil-made compositions.

Curriculum Vitae

Makovický was born in Hrabušice. From 1919 to 1923 he studied at the secondary school in Spišská Nová Ves, and from 1931 to 1939 at the School of Applied Arts in Prague, where he met J. Nemčík, V. Stašík, J. Želibský, J. Mudroch, V. Hložník and P. Matejka. In the following years he worked as a teacher of drawing at grammar schools in Liptovský Mikuláš and Kežmarok. In 1942, he came to Martin at the invitation of Matica Slovenská, where he worked as a graphic artist. In Martin, he illustrated the children's magazine *Slniečko* (1942 – 1946), the magazine *Slovensko* and books for children and youth published by Matica Slovenská and the *Mladé Letá* publishing house. From 1949 to 1986 he worked as a freelance artist. He was a co-founder and official of the *Trojštít* association and the association of Slovak artists *Tvar* (Shape). He also designed the first Slovak heraldic coat of arms. In 1945 he won the Matica Slovenská Award for his illustrations in *Slniečko* and in 1968 the Award for Excellent Work. From 1957 he worked in Banská Bystrica, where he finally died in 1986.¹³

Tadeusz Marszalek

*8. 2. 1949

v expozícii
on the exhibition

About the artwork

In his artwork, Tadeusz Marszalek works in chamber painting, landscape painting, portrait and figural compositions, but his main focus has become traditional plein air painting. Using vivid colours, he has recorded the landmarks of Spišská Nová Ves and its surroundings in both acrylic and pastel, capturing the evening mood of the town and the impressive silhouette of Spiš Castle.

Curriculum Vitae

Marszalek was born in Krościenko Wyżne, Poland. He graduated in fine-arts studies in Krakow. He is a member of the Association of Polish Artists and Designers in Krakow. His work has been shown in a number of both individual and group exhibitions in Hungary, Ukraine and France, and he has participated in numerous landscape plein airs in Poland and abroad, often in Slovakia (Poprad – Spišská Sobota, Humenné, Michalovce, Bratislava, Špania Dolina, Brusno, Štrba, Snina, Dudince). He has most often exhibited individually in Krosno and in his hometown of Krościenko Wyżne, but also in Krakow, in Przemyśl, Lesk, Izabelina and Iwonicz Zdrój. In Slovakia he has exhibited in Michalovce, Bardejov, Trebišov, Košice, Snina and also in Kerpen in Germany. He has won several awards. In Slovakia, he participated in the International Plein Air of the village of Drienica. [JH]

13 SZMUDOVÁ, K. 2009. *Emil Makovický*. Martin : Matica slovenská, 2009. 94 pp. ISBN 978-80-70908-98-3.

Ladislav Medňanský

*23. 4. 1852 – †17. 4. 1919

About the artwork

The Slovak landscape was the favourite theme of Ladislav Medňanský – the Tatras, Považie, the forests, streams, fields and orchards. In his later work he also discovered the charm of the landscapes of Hungary. Medňanský brought the spirit of lyrical realism into his new type of landscape painting which valued the traces of the artist's experiences in the work and the masterly incorporation of his individual feelings and moods. His later work shows the influence of impressionist painting, but he often returned to images of misty moods in dark tones. Medňanský initially focused on simple figural studies in which he strove to depict a typical, characteristic feature of the subject, developing a suggestive, expressive means of facial expression (especially in the eyes) which reveals the entire fate of the depicted.

The scope and range of the artist's creative work is huge, as is his significance in the fine arts.

Curriculum Vitae

Medňanský was born in Beckov. From the age of nine he lived at the family mansion in Strážky where he was taught by the Austrian painter Thomas Ender. From 1872 to 1873 he studied at the Academy of Fine Arts in Munich, transferring to the École des Beaux-Arts in Paris in 1873, where he obtained the essence of his painting education. He also completed several study trips to Italy, Barbizon and France. He regularly rented studios in Budapest and Vienna. Although he travelled constantly, he regularly returned to Beckov and Strážky to paint. During World War I, he volunteered for the army, where he worked as a war artist at the front. A permanent exhibition of the works by Ladislav Medňanský was opened in 1990 in the family manor house at Strážky. He died on April 17th, 1919 in Vienna.¹⁴

14 KISS-SZEMÁN, Z. – OBUCHOVÁ, V. – PAŠKO, P. 2012. *Galéria Nedbalka : slovenské moderné umenie*. Bratislava : Calder, 2012. 205 pp. ISBN 978-80-97053-12-3.

Vladimír Vasiljevič Mikita

*1931

About the artwork

Landscape painting is richly represented in the Gallery's collection, and the three oil paintings by Vladimír Vasiljevič Mikita complete the comprehensive picture of the Spiš landscape which the collection offers and also suggests alternative approaches to the subject. The artist has captured the surroundings of Markušovce, the Slovak Paradise region and other nooks and crannies of the Spiš landscape. He simplifies the landscape; with areas of colour he forms individual plans of mutually connecting fields with a subtle indication of architecture in the background. These works were created during the international plein air that was held in Spišská Nová Ves in 1983.

Curriculum Vitae

Mikita was born in Rakošina, Ukraine. He studied fine arts at the Uzhhorod Institute of Art under the guidance of Prof. Vojtech Erdélyi, Jozef Bokšay and Fedor Manajl. Since 1950, he has been an active participant in national and foreign art exhibitions. In 1991 he was awarded the title of National Artist and in 1995 he won the Jozef Bokšay and Vojtech Erdélyi Prize and the Taras Shevchenko National Prize of Ukraine. He is one of the most respected living artists in Ukraine. In 2001 he won the Prize for his contributions to the Ruthenian nation, and three years later he became an academician of the Academy of Arts of Ukraine. His works are found in the collections of several galleries in Kiev, Lithuania, Russia, but also in Germany and Hungary. In Slovakia, his works can be found in the collection of the Gallery of Spiš Artists in Spišská Nová Ves and in the East Slovak Gallery in Košice.¹⁵ [KP]

15 Vladimír Mikita – Nad riekou Uh. [online]. 2013. dartesro.sk. [cit. 2020-12-14]. Available online: <<http://www.dartesro.sk/?act=dielo-katalog&dielo=43373&lang=sk>>.

Janusz Moniatowicz

*18. 7. 1958

About the artwork

The art of Moniatowicz is characterized by a thrilling lyricism. He often returns with his camera to Nieborow and Arkadia in Poland, where he always takes photos with great passion, capturing surprising colours and unique atmospheres. These places have fascinated him since the first time he visited them. He seeks to capture with the lens the unique architecture and richness of nature and the multitude of new experiences which it offers him.

Curriculum Vitae

Moniatowicz was born in Nowa Wieś, Poland. He is a graduate of the University of Film, Theater and Television in Łódź and the Faculty of Film and Television in Prague (FAMU), Department of Photography under Professor Ján Šmok. He works as an art photographer. He is a member of the Polish Association of Art Photographers, and is currently chairman of the Krkonoše branch of the association at Jelenia Góra. His work has been exhibited independently, but he has also participated in many group exhibitions. He has won several awards in Poland and abroad.

His works are found in private and public collections, including the Museum of Ceramics in Boleslavec, the Krkonoše Museum and the BWA Gallery at Jelenia Góra, the Academy of Arts, Architecture and Design in Prague, the Victoria and Albert Museum in London and the Spiš Museum in Levoča. He is the author and co-author of a number of photographic publications. He participated in the International Painting and Sculpture Symposium that was held in July 2008 in Spišská Nová Ves. [JH]

16 KUBÍKOVÁ, K. 1989. *Národní umelec Július Nemčík : k nedožitým 80. narodeninám*. Bratislava : Tatran, 1989. 63 pp.

Július Nemčík

*12. 11. 1909 – †7. 1. 1986

v expozícii
on the exhibition

About the artwork

Július Nemčík deepened his interest in rural themes by studying and learning from the art of old masters. In the 1940s, he combined conventional drawing with his own spirited signature style, thereby deviating from the line of academism. The colour that had so far served as an additional component became a means of expressing his inner feelings. Nemčík was closely connected to the artwork of Generation 1909. He expressed his protest against fascism with expressive paintings, while at the same time focussing on rural themes, portraits and still lifes. In the post-war period he experimented with different painting techniques, producing impasto paintings that intensify the emotional experience. In the 1950s, he focused on industrial themes which he depicted on large-format canvases. Following the example of the old masters, he created modern historical paintings from the working environment, placing himself among the workers in the composition of the specific landscape. He later moved to Bratislava where he returned to the theme of the Slovak National Uprising and later created a painting cycle titled "In the Footsteps of Captain Nálepka".

Curriculum Vitae

Nemčík was born in Lipníky near Prešov. Initially he worked as a qualified carpenter and only painted in his free time. His first teachers were Ernest Rákosi and Mikuláš Jordán in Prešov, but he later continued his studies at the Academy of Fine Arts in Prague with Professor Loukota. After completing his studies at the drawing preparatory school, he continued at the painting school with Professor Obrovsky. From 1942 to 1945 he lived alternately in Prague and Prešov, moving to Košice in 1945 where he was a key figure in the formation of the Svojina association. In 1948 he completed a study trip to Paris, and in 1954 he moved permanently to Bratislava. In 1970 he received a state award and in 1973 he was awarded the title of National Artist. He died on January 7th, 1986 in Bratislava.¹⁶ [KP]

Alexander Olszewski

*27. 2. 1944

About the artwork

Alexander Olszewski uses geometric shapes in his paintings. In his 1980s cycle "NWOSCH", he employed the element of a rectangle dividing the plane of the image to intimate the infinity of space. In the "Folkart" series from 2000, his work shows an increasing degree of abstraction with the use of digital reprographic techniques, although it is still possible to recognize the cityscape in the works. The rational processes and geometric shapes he uses in combination with digital technology grant his works the ascetic simplicity of abstractionism.

Curriculum Vitae

Olszewski was born in Radom, Poland. He studied painting, design and construction painting techniques at the Academy of Fine Arts in Łódź. He is a professor of fine arts and initiated the teaching of sculpture at the Technical University in Radom. Thanks to his efforts, the Institute of Fine Arts was founded in 2007 at the Technical University in Radom, where he became its first dean, and he is also the head of the Department of Digital Media and Photography. He also works in the editorial office of the Arteria magazine, which is published annually at the aforementioned Faculty of Arts. Until 2003, he was a member of the Radom branch of the Association of Polish Sculptors. He has presented his work at 23 solo and more than 200 group exhibitions. In 2011, he received an award from the President of the Republic of Poland.¹⁷

Emil Paulovič

*7. 3. 1922 – †29. 3. 2004

About the artwork

Emil Paulovič first came to the attention of the Slovak art world at a collective exhibition entitled "The Youngest Slovak Artists" which was held in Bratislava. He focused mainly on landscape painting, still lives with flowers and portraits. After the war, in 1946, he exhibited together with Štefan Cpin. In the 1980s, he exhibited several times in pair with the sculptor Jozef Jurčo.

Curriculum Vitae

Paulovič was born in Leopoldov. From 1940 to 1945 he studied painting at the art department of the Slovak University of Technology in Bratislava with Martin Benka, Gustav Mallý, Ján Mudroch and Max Schurmann. After completing his studies, Paulovič established himself as a stage and costume designer, and an occasional actor. He first worked in Banská Bystrica, then in Zvolen, Martin and finally at the Regional Theater in Trnava. He also worked in the Vysokoškolský youth ensemble at the Permanent Stage in Trnava. Around 1960, an art group featuring Ambrušová, Balogh, Čech, Bartek, Dóka, Hučko, Jurča and Tekel began to form in Trnava to which he contributed with his own paintings. After 1970, he gradually moved away from theatrical production and worked more as a freelance artist and painter. In the second half of the 1980s, he moved to Piešťany, where he settled permanently. He dedicated more than 160 works to his hometown, and since 1997 there has been a permanent exhibition of paintings in the town. He died on March 29th, 2004 in Piešťany. [KP]

17 KSIĄŻEK, T. Aleksander Olszewski. [online]. old.uniwersytet-radom.pl. [cit. 2020-12-14]. Available online: <http://uniwersytetradom.pl/art/display_article.php?id=3349>.

Peter Pollág

*19. 2. 1958

About the artwork

Peter Pollág is one of the key figures of contemporary Slovak painting. The thought-provoking starting points found in his artwork are inspired by both local and multi-national cultural traditions. Influenced primarily by Chinese and African art, Pollág creates lyrical works full of allegories and metaphors. The colourful structures, the surface work, and the intertwining of his historical and mythological elements combine to form a cohesive whole which characterizes Pollág's distinctive artistic expression. Paintings, graphics, small exlibris and illustrations are the artist's own view of humanity and, more particularly, of the wider world. When examining his works, we are aware of the enduring message of European cultures; we perceive the resonance of medieval panel painting, the Byzantine sense of grandeur, but also the monumentality and colour of the French and Spanish masters. He combines various painting techniques in his work, including collages, assemblages and relief paintings.

Curriculum Vitae

Pollág is a native of Levoča. From 1977 to 1983 he studied painting at the Academy of Fine Arts in Bratislava. In 1980 he completed an internship at the Accademia di Belle Arti Pietro Vannucci in Perugia, Italy, another at the École Nationale Supérieure des Beaux-Arts in Paris from 1986 to 1987, and a third in 1988 at the Facultad de Bellas Artes Universidad Complutense in Madrid. Simultaneously, between 1984 and 1989 he completed an external postgraduate study at the Academy of Fine Arts in Bratislava and at the Academy of Fine Arts in Prague. From the end of his studies until 1990, he worked as a teacher at the Academy of Fine Arts in Bratislava. His works can be found in both public and private collections at home and abroad. He has received several national and foreign awards. He lives and works in Bratislava.¹⁸

¹⁸ HORVÁTHOVÁ, M. 2003. *Peter Pollág*. Bratislava : Danubiana Meulensteen Art Museum, 2003. 95 pp. ISBN 80-89025-07-2.

Ján Polom

*19. 8. 1905 – †23. 2. 1993

About the artwork

Ján Polom predominantly worked in watercolour, a technique which allowed him to feel and express immediate impressions. The Spiš landscape appeared in most of his works, with Polom capturing the atmosphere of nature – forests, meadows, trees, or melting snow in his fresh, soft colours. Equally unforgettable are his paintings in warm colour tones illuminated by the sunlight. Polom's works hang in the homes of many, and not only the inhabitants of the Spiš region.

Curriculum Vitae

Polom was a graduate of the Teacher's Institute in Spišská Nová Ves. His interest in further art education led him to undertake private tutoring in the studios of well-known artists – J. Hanula, Ľ. Čordák, J. Török and others. His artwork was significant and purposeful, and did much to arouse interest in the fine arts in Spišská Nová Ves from the 1950s to the 1970s. He became known to the public as the founder and teacher of the art department at the Folk Art School (1960), where he was passionate about educating talented young artists. With a sensitive approach with enthusiasm and optimism, he was able to arouse his students' interest in creative artistic activity. [JJ]

Maria Późięć-Niedźwiedz

About the artwork

The 1983 painting *View of Spišský Štvrtok* by Maria Późięć-Niedźwiedz was acquired for the Gallery's collection in 1992 following the division of the collection of the Homeland Studies Museum (now the Museum of Spiš) in Spišská Nová Ves. This uniquely designed vista shows a view of the village of Spišský Štvrtok. The spectacular perspective of oil painting creates the impression of movement, as if the whole surrounding landscape were meeting at a single point. Dynamic areas of colour defined by a black outline intensify the melancholic atmosphere. Attention is focused on the abbreviatory indicated architecture of houses with distinctive red roofs, which is dominated by the towering steeple of the Church of St. Ladislav and the Gothic chapel of the Zápoľský's. The painting creates an overwhelmingly fairy-looking impression, drawing the viewer into the artist's imaginative world. The melodic style of the landscape painting has clear references to expressionism.

Curriculum Vitae

Późięć-Niedźwiedz is a Polish artist who participated in the International Plein Air Družba, that was held in 1983 at the Homeland Studies Museum in Spišská Nová Ves.

[KP]

Vladimír Popovič

*27. 11. 1939

About the artwork

After studying at the Academy of Fine Arts, in the 1960s (the so-called "Golden Sixties") Vladimír Popovič exhibited his first crumpled paper reliefs, assemblages and also organized paper events. He promoted the paper as an equally valid creative material. He played a significant role in the artistic outcome of the film "Celebration in the Botanical Garden" (1968 – 1969) and promoted the combination of words, images and music in the so-called "theatre of paintings". After the 1970s, when his work started to incorporate explosive action painting, he entered his Orwellian period in the 1980s with subdued grey paintings of "concrete sonatas", "congresses" and angry ironic drawings engraved in paste. After 1989, he organized a number of retrospective exhibitions. In his artwork, we are confronted with crumpled paper reliefs, assemblage and combined painting techniques. His can be characterized by a symbols, lettering, fragments of photography, paint sprayed over a template and spontaneous gestures.

Curriculum Vitae

Popovič was born in Vysoká nad Uhom. He attended the School of Arts and Crafts in Bratislava from 1955 to 1959 and the Academy of Fine Arts in Bratislava from 1959 to 1965, under the guidance of Professors Dezider Milly and Peter Matejka. In 1965 he had his first solo exhibition ("Spring Exhibition", Gallery of Young Art, Bratislava). From 1990 to 2007 he taught at the Academy of Fine Arts in Bratislava and ran a multimedia studio. In 2002, the Slovak National Gallery held an extensive exhibition of his work "The Great Retrospective" together with the publication of a monograph "Vladimír Popovič" by Zora Rusinová. He lives and works in Bratislava.¹⁹

¹⁹ Vladimír Popovič. [online]. vladimirpopovic.com. [cit. 2020-12-14]. Available online: <<https://www.vladimirpopovic.com/en/bio/>>.

Ernest Rákosi

*16. 5. 1881 – † 15. 6. 1973

About the artwork

Ernest Rákosi started as a figuralist, but in the 1920s, he abandoned figural painting and devoted himself to landscapes, and his work is thematically linked to the surroundings of Prešov, more specifically the picturesque rivers of the Torysa and Sekčov. In 1946 he led fine-arts courses at the Section of Young Artists in the District Edification Council in Prešov. In 1956 he presented an jubilee exhibition in Prešov and Košice. In the 1960s, he painted for the East Slovak Steelworks in Košice. On his 80th birthday, he received an award for outstanding work. He liked to spend the summer months at Lake Balaton in Hungary. He bequeathed his artistic estate and house to the Csemadok organization, which intended to donate his artwork to the Šariš Gallery in Prešov, but after a mysterious intervention his works ended up in the East Slovak Gallery in Košice instead.

Curriculum Vitae

Ernest Rákosi, originally named Mazurák, was a native of Spišská Nová Ves. From 1899 to 1902 he studied at the School of Arts and Crafts in Budapest and continued his studies at the Academy of Fine Arts in Vienna with Prof. Schöffer. From 1904 to 1909 he studied at the Academy of Fine Arts in Munich with Professors Seitz and Marr. During World War I he was a prisoner of war in Russia. In his work, he dealt with figural creation, but later focused on landscape painting, primarily the nature of Prešov and its surroundings. He made his exhibition debut in 1910 in Budapest, and took part in collective exhibitions in Košice and Prešov. In 1961 he was awarded the Outstanding Work Award. He died in Prešov.²⁰

²⁰ Ernest Rákosi. [online]. dartesro.sk. [cit. 2020-12-14]. Available online: <<http://www.dartesro.sk/?act=autor&id=341&lang=sk>>.

Štefan Roskoványi

*4. 12. 1946 – † 11. 11. 2002

About the artwork

The entry of Roskoványi on the Slovak fine-arts scene was sudden and spontaneous, with a distinctive painting style. He belongs among the generation of visual artists who entered the fine-arts scene in the second half of the 1970s. Their artistic endeavours were oriented primarily on the present in terms of content, and on a current, bold and unsentimental expression of the character and impulse of the time in which they live and help to form. It followed the traditions of modernism of the 1920s, in which artists depicted the lives of people in the suburbs. His work captures several thematic dimensions from figural, through abstract to landscape painting, mostly situated in an urban environment, a style which has brought him great popularity.

Curriculum Vitae

After the death of his parents, Roskoványi was raised by relatives and later spent time in an orphanage. He was trained as a refrigerator repairman, but never worked in that profession. He graduated from a Hungarian grammar school and studied at the Academy of Fine Arts in Bratislava from 1971 to 1979. He was significantly influenced by Prof. J. Želibský. He later worked at the Secondary School of Arts and Crafts in Košice and from 1984 he worked as a freelance artist. He is one of the most important painters of the late 20th and early 21st centuries, continuing the traditions of modernity and drawing ideas for his works from his own life. He participated in several collective regional and world exhibitions. He died in tragic circumstances on November 11th, 2002 in Košice.²¹

²¹ (red.). Akademický maliar Štefan Roskoványi. In *Cassovia*. [online]. [cit. 2020-12-14]. Available online: <<http://www.cassovia.sk/roskovanyi/>>.

Mikuláš Siranko

*11. 12. 1926 – †22. 7. 2018

About the artwork

In his artistic expression, Mikuláš Siranko focused on spontaneity, breaking down details, simplifying and concentrating the content aspect of the work. His paintings reflect what is happening outside, but also show the inner disposition of man and his problems, life and character. Siranko painted in both a realistic style and in abstract expression using abbreviations and stylization, developing his own artistic signature from the works of the expressionists. He tried to create his own expressionist-tuned statements that corresponded to his own dynamic nature.

This approach is also found in his landscape paintings; a creative tension is achieved through the use of a narrow range of colours in which red, black, ochre and white predominate. His artistic expression also includes monumental works that complement the architecture of various buildings including administrative offices, businesses and hotels. He also created around thirty wooden reliefs and mosaics. A remarkable aspect of Siranko's work is his use of the technique of embossing when working with wood, an approach which is unique in Slovakia.

Curriculum Vitae

He was born in Prešov, but he spent practically his whole life in Spišská Nová Ves and its surroundings. His relationship with the visual arts was so strong that even though he did not undergo professional training, he was able to establish himself among qualified and trained artists. In 1945 his work was featured in the first joint exhibition of the fine-arts department of the Association of Slovak Youth together with Samo Turzák and Ján Šimo-Svrček. In the post-war years he mainly focused in the field of decorative creation and illustration. He became a cultural officer and later head of the promotional department in Dubnica nad Váhom and also worked as a graphic designer at the Exhibition Centre in Bratislava. From 1959 he was a member of the Association of Slovak Fine Artists and from 1962 he worked as a freelance artist. In 2007 he moved to Poráč, where he died in 2018. [JJ]

Ján Šimo-Svrček

*1. 5. 1922 – †7. 11. 2006

About the artwork

Ján Šimo-Svrček was the author of around 500 architectural and utility works, most of which are located in sacral interiors. He typically worked with inks on glass, pencil, dry and oil pastels and brushwork. He also worked in monumental paintings and landscape paintings, in which he used the technique of both dry and oil pastels. He donated 35 drawings depicting the most important buildings and districts of the town of Nové Zámky to the Ernest Zmeták Art Gallery in Nové Zámky. His other works include a bust of Anton Bernolák for the parish office, designs for the side windows featuring the symbols of the saints, and the artistic painting of the chapel on the Calvary in Nové Zámky.

Curriculum Vitae

Šimo-Svrček was born in Spišská Nová Ves. From 1938 he studied at the Vocational School of Woodworking in Spišská Nová Ves and worked as the main draftsman in the Tatra joint-stock company from 1941 to 1944. From 1945 to 1951 he studied interior architecture with Professor Otto Rotmayer at the Academy of Arts, Architecture and Design in Prague. After returning to Spišská Nová Ves, he started working in a furniture company as an industrial fine-artist. In 1958 he became a member of the committee of the Association of Slovak Fine Artists and also a member of the Slovak Fine Arts Fund. From 1960 he taught at the Secondary Industrial School of Woodworking in Spišská Nová Ves. His work has been exhibited at home and abroad and won several awards.²²

²² Mb. 2006. Odišiel výtvarník Ján Šimo-Svrček, držiteľ ceny Pro urbe. In *My Nitra*. [online]. 2006. [cit. 2021-01-20]. Available online: <<http://nitra.sme.sk/c/2998390/odisiel-vytvarnik-jan-simo-svrcek-drzitel-ceny-pro-urbe.html>>. ISSN 1335-4418.

Juraj Škatulár

*12. 3. 1932 – †9. 11. 1997

About the artwork

In his works, Juraj Škatulár focused on figural creation, portraiture, still lifes and landscape painting, with the Prešov and the Šariš region serving as an integral element, but examples of textile applications and monumental works can also be found in his oeuvre. His paintings are characterized by a virtuosic use of colour and an emotional inclination for natural depictions of reality. The main feature of his art is a balance between details and the whole and the harmonious unity between nature and the spaces of civilization. His landscapes are sincere, without unnecessary heroism or exaggeration, and masterfully express his sensual love for his homeland.

Curriculum Vitae

Škatulár was born in Prešov. From 1951 to 1952 he studied at the Academy of Fine Arts in Bratislava, later transferring to the University of Education. After graduating in 1954, he returned to his native Prešov, where he worked at the Secondary Pedagogical School as a teacher and later as the founder and director of the Basic Art School. Subsequently, he worked as an assistant professor at the Department of Art Education, Faculty of Education, Pavol Jozef Šafárik University in Prešov. However, he spent most of his life as a freelance artist. During his artistic career, he regularly participated in collective exhibitions at home and abroad. He organized about twenty solo exhibitions, the last of which was held in June 1997 in Prešov. He died on November 9th, 1997 in Prešov.²³

²³ Juraj Škatulár. [online]. eantik.sk. [cit. 2021-01-20]. Available online: <<https://www.eantik.sk/autor/380/skatular-juraj/>>.

Daniel Tatarka

*5. 12. 1976

About the artwork

Daniel Tatarka eschews experimentation in selecting his themes, instead focusing on traditional artistic themes and means of artistic expression. His work is characterized by the use of traditional materials and its sensitive crafting into organic forms. Thematically, he primarily works with still lifes and female nudes. The smooth lines from his drawings also dominate the three-dimensional shape, evoking the female torso. He is particularly interested in sculptural material and volume. To a greater or lesser extent, he shifts anatomy from a realistic basis to a retelling of the subject, creating distinctive fantastical compositional structures. Among the materials with which he works are wood, stone, metal, and drawings and designs.

Curriculum Vitae

Tatarka was born in Košice. He studied industrial design at the Faculty of Mechanical Engineering of the Technical University in Košice. He is currently an assistant at the Department of Design at the Faculty of Arts of the Technical University in Košice. He regularly participates in sculpture symposia and has also had several solo exhibitions. He specializes in chamber sculpture, monumental stone sculpture and drawing. His works are mostly wooden sculptures based on drawings, which are his main means of expression. His works can also be found in the exterior exhibition of the Gallery of Spiš Artists in Spišská Nová Ves. He lives and works in his hometown. [JH]

Michal Tillner

*25. 5. 1895 – †18. 2. 1975

About the artwork

Outline drawings and large coloured areas of warm tones are typical features of the artwork of Michal Tillner. The luminous colour, pink or ochre backgrounds of his earlier work were replaced in the early 1960s with the more sombre colours of the countryside as he moved towards abstract expression. In his artwork, he mainly drew inspiration from the Slovak landscape. Expressive but subtle colour harmonies are applied to the canvas with dramatic impasto, sometimes even with the help of a spatula, an effect which, when combined with a distinctive to dominant line drawing its lightness in a stylized abbreviation, make his works exceptional.

Curriculum Vitae

Tillner was born in Vienna, but spent his childhood with his grandfather in Malacky. After World War I, he studied at the School of Arts and Crafts in Vienna with Professors Hoffman, Klaber and Bauer. He had begun to make a living from art even during his studies in Vienna, where he exhibited posters, banners and advertisements. On the recommendation of Prof. Hoffman, he got a job as a furniture cover designer at Wiener Werkstätte where he developed a lasting relationship with Art Nouveau art. From 1940 he began to devote himself actively to painting, especially landscapes. After returning to Slovakia, he founded a school for arranging shop windows, where he passed on his experiences from Vienna. During World War II, he joined the anti-fascist resistance and helped victims of persecution and was imprisoned for his activities. After the war, he settled permanently in Bratislava. He was a collector of folk and applied art from the end of the 19th and the beginning of the 20th century. At the end of his life, he dedicated all of his energy to establishing a museum in Malacky, although he did not live to see the grand opening, dying three months earlier on February 18th, 1975 in Bratislava. The collection he donated to the town of Malacky forms the basis of the museum.²⁴

Točko Tokov

*3. 5. 1929 – †29. 6. 1999

About the artwork

The 1983 work *View of Levoča* was acquired for the Gallery's collection in 1992 following the division of the collection of the Homeland Studies Museum (now the Museum of Spiš) in Spišská Nová Ves. The vista captures a view of the historic part of Levoča. The expressive brush strokes create a visible dynamic that gives the viewer the impression of shimmering movement in the treetops. The nostalgic atmosphere is enhanced by the medieval stone fortifications lining the road to the grammar school building (renamed after Janko Francisci-Rimavský in 1988). Grey nuances with a hint of purple tones applied to the dominant architectural element of the composition harmonize with the green vegetation in the foreground of the oil painting. The austere architecture of the seemingly windowless building indicates the artist's effort to capture the moment and the impression of the scene.

Curriculum Vitae

Tokov is a Bulgarian artist who participated in the International Plein Air Družba that was held in 1983 at the Homeland Studies Museum in Spišská Nová Ves. [KP]

24 ŠIMNA, Ľ. 1995. V GMB je výstava k storočnici maliara Michala Tillnera. In *Sme*. [online]. 1995. [cit. 2021-01-20]. Available online: <<http://www.sme.sk/c/2123833/v-gmb-je-vystava-k-storocnici-maliara-michala-tillnera.html>>. ISSN 1335-4418.

Amalka Ľudmila Valenčíková

*9. 3. 1980

About the artwork

The artwork of Amalka Ľudmila Valenčíková is characterized by an interesting style of sculptural expression which integrates various permutations of conceptual, action and minimalist art. She takes a sensitive approach to the selection of sculptural material, and displays a more intimate tone, seeking out new possibilities and testing the formal rules of the materials she uses. She tends towards organic shapes and lets the work live according to the environmental influence in which it is located. She monitors ongoing changes which the structures undergo and connects the natural element with the artificial. Her work also addresses women's issues at numerous levels of perception. With their ovoid shapes, her sculptures reflect on the parts of the female and male body, reacting to the work of the sculptor Mária Bartuszová. In addition to sculpture, the author's artistic scope includes the video, installation and object art in addition to performance and stage setting.

Curriculum Vitae

Valenčíková was born in Krompachy. From 1994 to 1998 she studied stone sculpture at the Secondary Industrial School in Spišská Nová Ves under the guidance of Marián Hennel and Imrich Svitana. After school, she completed her education with a post-secondary qualification study at the Secondary Industrial School of Clothing in Trenčín. From 2000 to 2006 she studied at the Studio of free creativity 3D at the Department of Fine Arts and Intermedia of the Technical University in Košice, under the guidance of Prof. Juraj Bartusz. Between 2010 and 2012, she worked as a professional teacher at the Secondary Vocational School of Woodworking in Spišská Nová Ves. From 2010 to 2012 she led the STUDY OF CREATIVITY at the House of Matica Slovenská in Spišská Nová Ves. From 2018 to 2019 she worked as a professional teacher at the School of Art Industry in Košice. He is now working as a freelancer visual artist. [KP]

Jozef Fabini: Z Levoče / From Levoča; okolo / around 1950;
litografia na papieri / litograph on paper; 30 x 26 cm; G 559.
Z depozitára / From the depository.

TERRA GOTHICA

Gotická cesta v obrazoch / Gothic Route in pictures

2012 | Expozícia / Exhibiton

Autorky projektu / Project authors:

Mgr. Lucia Benická, Mgr. Kamila Paceková (Tilová) – GUS

Kurátorka / Curator:

Mgr. Kamila Paceková (Tilová) – GUS

Grafický dizajn / Graphic design:

Bc. Dávid Hutira

Odborné konzultácie / Professional consultations:

Mgr. Jitka Haaková, Mgr. Peter Zmátko, PhD., Mgr. Ján Endrödy,
Mgr. Miroslav Hučka, PhD.

Texty / Texts:

Mgr. Katarína Vojtašová

Preklady / Translations:

Ing. Dušan Bevilaqua, PhD.

Inštalácia / Installation:

pracovníci Galérie umelcov Spiša / staff of the Gallery of Spiš Artists

Stála expozícia Terra Gothica bola realizovaná vďaka finančnej podpore mimoriadneho grantu Košického samosprávneho kraja – Terra Incognita 2012. /

The permanent exhibition Terra Gothica was implemented thanks to the financial support of a special grant of the Košice Self-governing Region – Terra Incognita 2012.

2021 | Katalóg / Publication

Editorka / Edited by:

Mgr. Lucia Benická – riaditeľka GUS / gallery director

Autorka katalógu / Author of publication:

Mgr. Kamila Paceková – GUS

Grafický dizajn / Graphic design:

Mgr. art. Ivana Babejová, ArtD. – GUS

Texty / Texts:

Mgr. Lucia Benická – GUS, PhDr. Mária Novotná,
Mgr. Kamila Paceková [KP] – GUS, Mgr. Katarína Vojtašová [KV]

Preklady / Translations:

Ing. Dušan Bevilaqua, PhD., Bc. Gavin Cowper

Textové korektúry / Proofreading:

Mgr. Lenka Kráľová – GUS, Bc. Gavin Cowper

Fotografie a reprodukcie / Photographs and reproductions:

archív galérie / gallery archive, Ing. Peter Marci – GUS

Tlač / Printed by:

Vienala.sk

Náklad / Copies:

600

Vydavateľ / Publisher:

Galéria umelcov Spiša, 2021

ISBN 978-80-89081-84-4

EAN 9788089081844

